

Univerzita Karlova Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Historik Karel Kazbunda a jeho rodné město Jičín

**Historian Karel Kazbunda
And His Native Town of Jičín**

Jitka Bílková

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Petr Čornej, DrSc.

2010

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem zpracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

Jitka Bílková

V Praze dne 9. 7. 2010

Mé poděkování na prvním místě míří k panu prof. PhDr. Petru Čornejovi, DrSc., za trpělivost, s níž čekal na výsledky mé práce, za čas, který nad všemi mými texty strávil, a za neúnavné usměřování mého nadšení pro využívání regionálních pramenů.

Dále bych chtěla poděkovat své mamince, která mi byla největší oporou ve všech fázích vzniku diplomové práce. Dík patří i archivářům a muzejníkům (kromě členů mé rodiny především PhDr. Mileně Běličové), kteří jsou stále přesvědčeni o tom, že se archivní materiál má zpřístupňovat a využívat. Děkuji i řediteli Lepařova gymnázia Miloši Chlumskému za možnost nahlédnutí do archivu školy. Nesmím zapomenout poděkovat všem pamětníkům, kteří mi ochotně přibližovali impozantního pána v dlouhém černém kabátě a klobouku a také všem historikům, především doc. PhDr. Martinu Kučerovi, CSc., prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc. a PhDr. Josefu Tomešovi nejen za cenné vzpomínky, ale i za poskytnuté odborné rady. Ráda bych také poděkovala jičínskému regionálnímu historikovi profesorovi Vladimíru Úlehlovi nejen za uvedení do problematiky Jičína na konci 19. století, ale především za zprostředkování cenných kontaktů.

Rovněž nesmím zapomenout poděkovat všem, kteří mě přesvědčovali, že je dobré studia dokončit – i když to znamená rozloučit se s katedrou, která mi tolik přirostla k srdci.

Hlavním tématem mého života se na několik měsíců stal Karel Kazbunda, a já jsem tak vlastně po dlouhých letech rozšířila řady žen, kterým tento muž nedal spát. Proto musím poděkovat těm, kteří toto mé nadšení tolerovali: především milým kolegům z Archivu bezpečnostních složek (kteří mi dokázali, že jsem v práci zastupitelná) a Vojtovi Vykoukovi za všeobecnou podporu – především v soubojích s technikou.

A také bych nerada zapoměla na ty, bez nichž by moje diplomová práce sice pravděpodobně vznikla již dávno, ale bez nichž by studia historie na Pedagogické fakultě nebyla tak příjemná.

Abstrakt

Jméno českého historika a archiváře Karla Kazbundy (1888 Jičín-1982 tamtéž) je v dnešní době známo již jen úzkému okruhu odborníků. Absolvent dějepisu a zeměpisu na filosofické fakultě v Praze se po první světové válce podílel na československo-rakouské archivní rozluce. V té době také intenzivně zkoumal materiály vídeňských archivů a opsal tisíce stran dokumentů. Díky tomuto studiu se stal jedním z největších odborníků rakouských a českých dějin druhé poloviny 19. století (zabýval se především osobností Karla Havlíčka Borovského). Byl zaměstnán v Archivu Ministerstva zahraničních věcí v Praze a přednášel jako soukromý docent na Karlově univerzitě. Publikoval několik odborných studií, knižně vyšlo například České hnutí roku 1848 a tři svazky Stolice dějin na pražské univerzitě. Většina děl zůstala v rukopise. Některé práce se dočkaly vydání po autorově smrti.

Tato práce se zaměřuje na Kazbundův silný vztah k rodnému městu, popisuje prostředí, které jej v mládí utvářelo (gymnázium a studentský spolek Akademická čtenářská jednota) a přibližuje historikův málo známý soukromý život. Kazbunda rodné město miloval, ale velkého vděku se od spoluobčanů nikdy nedočkal. Celý život musel hájit odkaz svého otce, středoškolského učitele a inspektora, který byl neprávem považován za německy smýšlejícího. Po smrti matky v roce 1945 byli do jeho domu nastěhováni nájemníci a v roce 1948 mu hrozilo dokonce celé jeho zabránění. Čerstvě penzionovaný Kazbunda se proto rozhodl opustit pražské vědecké prostředí a vrátil se do ústraní rodného města. Za podpory milující manželky, obklopen památkami na své rodiče, ve skromných poměrech pilně tvořil svá historická díla.

V Jičíně se v 50. letech bez nároku na jakýkoli honorář podílel na třídění městského archivu a rovnání bohaté muzejní knihovny. Bohužel v polovině 60. let bylo komunistickými orgány rozhodnuto o odvozu jak archivu, tak knihovny mimo město, s čímž se Kazbunda nikdy nesmířil.

Diplomová práce vznikla na základě studia pramenů dochovaných v různých archivech (většina informací je čerpána z osobního fondu Karla Kazbundy uloženého v Archivu Národního muzea). Poznatky z písemných pramenů jsou doplněny o vzpomínky pamětníků.

Klíčová slova:

Karel Kazbunda; čeští historici 20. století; čeští archiváři 20. století; dějiny Jičína (1848-1982); Tomáš Kazbunda; gymnázium v Jičíně; Akademická čtenářská jednota v Jičíně; ochotnické divadlo; československo-rakouská archivní rozluka; spolek Jičín v Praze; Muzejní spolek v Jičíně; muzeum v Jičíně; archiv v Jičíně

Abstract

The name of Karel Kazbunda (1888 Jicin – 1982 Jicin), the Czech historian and archivist, is known only by a few professionals today. A graduate in history and geography at the Faculty of Philosophy in Prague, he collaborated in the Czechoslovak-Austrian separation of archives after World War One, when he also undertook an in-depth study into the Viennese archives and copied thousands of pages of archive documents. Because of this, he became one of the greatest experts in Austrian and Czech history in the latter half of the 19th century, and focused on the journalist Karel Havlicek Borovsky. While employed in the Archive of the Ministry of Foreign Affairs in Prague, he gave lectures as a private tutor at Charles' University. He published several professional studies. His most important books are The Czech Movement of 1848 (České hnutí 1848), and three volumes of the Chair in History at Prague University (Stolice dějin na pražské univerzitě). However, most of his work remained in manuscript form. Only some of them were published after his death.

This Master's thesis emphasises Kazbunda's close affinity with his native town, describes the environment in which he grew up – the Grammar school and the Academic Readers' Union student association (Akademická čtenářská jednota) and provides hitherto little-known details of his private life. Kazbunda loved his native town, however little gratitude his fellow citizens always showed him. Throughout his life he had to defend the legacy of his father, a grammar school teacher and inspector, who was unjustly thought to have been pro-German. After the death of his mother in 1945, tenants were moved into Kazbunda's house and in 1948 the house was close to confiscation. Having just retired, Kazbunda decided to leave the scientific circles of Prague and returned to his small native town. Supported by his loving wife, surrounded by memories of his parents, he lived a modest life and wrote historical works.

In the 1950's he volunteered to help classify the municipal archive and the voluminous museum library free of charge. Unfortunately, in the middle of 1960's, the Communist authorities decided to move both the archive and the library out of the town, which he never got over.

This Master's thesis was based on the study of resources lodged with various archives, with most of the information drawn from Karel Kazbunda's personal fund lodged with the National Museum's Archive. The written resources are corroborated and supplemented with eye-witness accounts.

Key words:

Karel Kazbunda; 20th-century Czech historians; 20th-century Czech archivists; History of Jicin (1848–1982); Tomas Kazbunda; Grammar school in Jicin; Academic Readers' Union student association in Jicin; amateur dramatics; Czechoslovak-Austrian separation of archives; Jicin in Prague Union; Museum Association; Museum in Jicin; Archive in Jicin

OBSAH

1. ÚVOD	9
2. PRVNÍ KRŮČKY	15
Rodina.....	15
Dětství	35
Jičín na konci 19. století	40
Žákem cvičné školy	45
3. PROBLÉMOVÝM STUDENTEM JIČÍNSKÉHO GYMNÁZIA	50
C. k. vyšší gymnázium v Jičíně na přelomu 19. a 20. století	50
Studijní výsledky Karla Kazbundy	56
Studenti kontra profesoři.....	65
4. V DUCHU UMĚNÍ A POKROKÁŘSKÝCH IDEÁLŮ	82
Studia na filosofické fakultě	82
Na prknech, jež znamenají svět	88
Akademická čtenářská jednota v Jičíně v letech 1906-1911.....	100
Spor o podobu slavností gymnázia a AČJ	108
5. DALEKO OD DOMOVA	113
Ve vojenské uniformě	113
Z Mekky archivnictví monarchie do Černínského paláce	121
6. „KRÁSNÝ KAREL“ A ŽENY KOLEM NĚHO	132
„Drahý Karloši...“ aneb mnoho zlomených srdcí.....	132
Zbožňovaná mamá.....	140
Melancholická sestra	144

	Nejkrásnější žena na světě – manželka Terezie	147
7.	NÁVRATY DO RODNÉHO MĚSTA	150
	Návštěvy Jičína	150
	Oslavy 125. výročí obnovení gymnázia v roce 1933	156
	Spolek Jičín v Praze	164
8.	KOUŘ Z ITHAKY ANEB TRVALÝ NÁVRAT DO JIČÍNA	176
	Boj o rodinný dům.....	176
	Jičín mění svou tvář – Stalin místo Havlíčka	186
	Daleko od vědeckého prostředí.....	191
9.	TOLIK PRÁCE A VŠE ZBYTEČNÉ?	197
	Zachránce pramenů jičínské historie	197
	Smutným svědkem zániku spolků	206
	Nepřeberné knižní bohatství	211
	Novodobí koniášové	216
10.	DLOUHÝ A PLODNÝ PODZIM ŽIVOTA	221
	Elegantní pán z jiné doby	221
	„Nemám čas, musím tvořit!“	229
	Naděje a zklamání.....	233
	Oslavy 350. výročí gymnázia roku 1974.....	240
	Až za hranice běžného lidského života	245
11.	ÚVAHA NA ZÁVĚR – KDO JE MUŽÍK KAZBUNDA?	249
12.	ZÁVĚR	253
13.	PRAMENY A LITERATURA	257

1. Úvod

Nikdo ze současných návštěvníků restaurantu Lucie v Jičíně jistě netuší, že usedá ke stolu v místech, kde každý den pilně tvořil svá do detailů propracovaná historická díla nestor českého archivnictví Karel Kazbunda (1888-1982). Ještě před třiceti lety by návštěvníci vstoupili do obývacího pokoje, kde se zastavil čas (tmavozelené vymalování, na stěnách zlaté vinné listy ve stylu tapet, nábytek i koberce z druhé poloviny 19. století a secesní porcelánový lustr původně na petrolej),¹ dnes je však čeká světlý z velké části prosklený, moderně zařízený salonek pro pětadvacet lidí. Kromě pětasedmdesáti hostů, pro které je restaurace zařízena, přijímá i zájemce o ubytování. Luxusně vybavené pokoje v podkroví rovněž nenapovídají nic o tom, že zde původní majitel míval nastěhovanou velkou část své knihovny a rozsáhlé sbírky, které kvůli stísněným podmínkám v domě na jiné místo nemohl vystavit.

Ani já jsem dlouho netušila, že když kráčím Fügnerovou ulicí v Jičíně, mívám dům, v němž po léta bydlel historik Karel Kazbunda. Na restauraci totiž místo pamětní desky visí odlišné cedule a ani jinde v Jičíně není bohužel tento významný rodák připomínán. Na rozdíl od hostů penzionu jsem sice Kazbundovo jméno znala, a nespojovala si ho pouze se Čtvrťkovými pohádkami, ale mnoho o něm nevěděla.

Kdy přesně jsem se rozhodla pátrat po životních osudech této osobnosti, je pro mě dnes již poměrně složitá otázka. Vzhledem k tomu, že jsem po rodičích zdělila zájem o regionální historii a byla vychována v prostředí archivu přeplněného osobními fondy, přemýšlela jsem nad tématem diplomové práce, které by splňovalo tato hlediska. Osobnost Karla Kazbundy mě napadla asi během přípravy na zkoušku z historiografie. A slova Zdeňka Kárníka: „Stručně řečeno – Karel Kazbunda a jeho dílo čekají dosud na svého dějepisce, který bude moci pojmut svůj úkol opravdu komplexně,“² mě v tomto záměru utvrdila. Samozřejmě jsem ani v nejmenším nemínila aspirovat na naplnění tohoto „komplexního úkolu“, ale neprobádané téma mě začalo lákat, obzvláště po zjištění, že v Archivu Národního muzea se nachází celých sto kartonů písemností tohoto historika.

¹ POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010.

² KÁRNÍK, Zdeněk. Předmluva. In: KAZBUNDA, Karel. *Otázka česko-německá v předvečer Velké války*. Praha: Karolinum, 1995, s. XIII.

Potěšilo mě, že profesor Petr Čornej myšlenku zpracování životopisu Karla Kazbundy přijal a již na počátku prohlédl můj zájem o zasazení osobnosti do regionálních dějin.

Původní zaměření na historikovo mládí jsem si sama později rozšířila na obě období pobytu Karla Kazbundy v Jičíně, vyjádřeno v letopočtech: 1888-1914 a 1948-1982. Zaujal mě totiž kontrast mezi bouřlivým mladíkem (tak ho viděla většina spoluobčanů v Jičíně před první světovou válkou) a vážným uzavřeným vědcem žijícím ve svém vlastním světě (tak ho naopak vnímali lidé po jeho návratu do Jičína). Chtěla jsem se také dozvědět, proč se na vrcholu svých sil rozhodl opustit pražské vědecké prostředí a vrátit se do Jičína, kde ho nečekali žádní příbuzní a kde pak zažil jen nevděk či nezájem většiny spoluobčanů.

K rozšíření tématu mě rovněž přivedly vzpomínky jičínského archiváře Oldřicha Turčina, který mi popsal velké zásluhy Karla Kazbundy na pořádání místního archivu, o čemž dnes ve městě také jen málokdo ví. Bohužel mi již pan Turčín nestihl vylíčit své osobní zážitky a dojmy ze setkání se svým starším kolegou, protože roku 2009 zemřel. Začala jsem tak pátrat po dalších jičínských pamětnících, kteří by mi osobnost mohli přiblížit, a jejichž svědectví, které se samozřejmě týkalo až poslední třetiny života Karla Kazbundy, jsem chtěla do práce zakomponovat.

Obě jičínská období bylo třeba propojit v jeden celek, a tak je v práci nastíněn nakonec celý životní příběh Karla Kazbundy. Velký důraz jsem ale položila na jeho vztah k rodnému městu, k rodině a na to, jak byl v Jičíně přijímán. Nerozebírám detailně ani jeho vysokoškolská studia na univerzitě v Praze, ani jeho profesní kariéru, cílem práce není ani hodnotit Kazbundův přínos české historiografii. Komplikovaný vztah s Josefem Pekařem a jinými historiky, působení na univerzitě, archivní rozluka s Rakouskem po první světové válce nebo jeho působení v Archivu Ministerstva zahraničních věcí by vydaly na samostatné práce.

Během shromažďování materiálů jsem zjistila, že úplně stejné téma již před lety hodlala zpracovat jičínská kronikářka a regionální literární historička Jana Hofmanová. Tato žena, která napsala několik životopisů slavných jičínských osobností s akcentem na jejich vztah k městu pod Valdickou branou (František Lepař, Irma Geisslová či Bedřich Křídlo), chtěla pravděpodobně pokračovat ve své

práci biografií Karla Kazbundy. V roce 2002, na začátku shánění podkladů, však zemřela.³

Metodika

Zájemce o získání základních dat o Karlu Kazbundovi si může otevřít některý z českých biografických slovníků a o něco podrobnější informace najde v základním díle Františka Kutnara, ve stati Karla Kučery, v několika článcích Zdeňka Šambergera anebo v předmluvách k nově vydaným edicím Kazbundových knih (od Zdeňka Kárníka a Martina Kučery).

Tyto poznatky pro mou práci ale samozřejmě nepostačovaly, a tak jsem začala pátrat po pramenech v archivech. Základním zdrojem informací se pro mě stal osobní fond Karla Kazbundy uložený v Archivu Národního muzea. Pozůstalost zpracovaly Alena Šubrtová a Tereza Bajáková v letech 1982-1984. Písemnosti připravoval k předání ještě Karel Kazbunda (v roce 1978 od něho archiv získal třináct kartonů, o tři roky později čtyřicet osm), zbylý materiál byl předán po jeho smrti. Představa rozsáhlého fondu čítajícího sto kartonů lehce vyvolává představu o nepřeborném a snadno dostupném množství informací o historikovi. Ovšem skutečnost je jiná, protože v osobním fondu se nenachází většina důležitých dokladů (nedochovala se ani vysvědčení), žádné vzpomínky (nepočítaje paměti na rodiče a popis prací na archivní rozluce), diáře či jiné prameny osobní povahy. Karel Kazbunda by jistě řekl, že ve většině kartonů se skrývá poklad daleko větší, než jaký by představoval jeho deník – vlastnoruční výpisky a opisy z archivních dokumentů vídeňských centrálních archivů. Ty mi však ke zjišťování fakt ze soukromého života a k pochopení Kazbundovy osobnosti příliš nepomohly. Nejvíce informací využitelných pro mou práci mi tak poskytla korespondence. Odpovědí, resp. konceptů dopisů se však dochovalo pomálu, anebo jsou bohužel v nečitelné podobě poznámek psaných drobným rukopisem. Na Kazbundův rukopis a především jeho drobné vpisky si stěžují i editoři Zdeněk Kárník a Martin Kučera.

Nejen z důvodu nečitelnosti poznámek jsem začala pátrat po Kazbundových dopisech v jiných fondech a jiných archivech (především v Literárním archivu

³ V LA PNP se nachází v neuspořádaném osobním fondu Jany Hofmanové několik stran výpisků o Karlu Kazbundovi, z nichž stihla sepsat pouze článek Český historik Karel Kazbunda. In: *Muzejní noviny*. Roč. 2002, č. 21, s. 17

Památníku národního písemnictví nebo v Masarykově ústavu a Archivu Akademie věd). Na čitelnosti písma listů, které posílal svým známým, si již dával více záležet a jejich čtení je poměrně snadné. Objevil se ale nový problém – Kazbunda nebyl typem člověka, který by se často svěřoval s osobními pocity nebo si stěžoval na nějaké potíže.

Nejosobnější je pravděpodobně velký soubor dopisů adresovaných matce (190 dopisů), díky nimž můžeme více nahlédnout do života Karla Kazbundy zhruba v letech 1910-1940. Bohužel se tato korespondence dochovala pouze jednostranně, dopisy matky synovi chybí. Pro pochopení historických pocitů v 50. a 60. letech by jistě byly neocenitelným zdrojem dopisy adresované poměrně blízkému příteli podplukovníku Miroslavu Vlachovi (v Kazbundově fondu se dochovalo 133 dopisů od tohoto muže). Paní Vlachová však veškerou korespondenci po manželově smrti spálila, a tak Kazbundovy odpovědi neznáme. Ač archivář tělem i duší (nebo právě kvůli tomu) zachoval se i Kazbunda podobným stylem k většině své korespondence a písemných památek z mládí. Ve svých osmdesáti letech je s přesvědčením, že osmdesátníkovi sluší skartace, zničil.

Za nejhodnotnější můžeme považovat oboustranně dochovanou korespondenci s Františkem Michálkem Bartošem, Františkem Roubíkem nebo Františkem Kutnarem, většinou se však jedná pouze o dopisy z pozdějších let, v nichž stárnoucí historici občas vzpomínají na mládí.

Informace z jičínské historie jsem se snažila získat z regionální literatury. Ta ale nepostačovala, a tak jsem začala hledat prameny ve Státním okresním archivu v Jičíně a Regionálním muzeu a galerii v Jičíně. S údivem jsem však zjišťovala, že jičínské spolky, ale ani paměťové instituce nemají podrobně zpracovanou svou historii, a obvykle chyběl i archivní materiál z období, které jsem právě potřebovala. Jediný důkladně zpracovaný fond, s dostatkem informací o Karlu Kazbundovi byl fond Lepařova gymnázia. Chybějící data k jiným kapitolám jsem se pokoušela dohledávat v dobovém tisku nebo v městské kronice.

Práce mi často připomínala nejisté vkládání malinkých kamínků do velké nepřehledné mozaiky. Ale těšilo mě, že přede mnou postupně vyvstává pozoruhodná mnohvrstevná osobnost, která se čím dál tím méně podobá zažitému obrazu Kazbundy jako uměřeného vědce lpícího na řeči úředních pramenů, a naopak nabývá v mých očích skutečně lidských rozměrů.

Písemné prameny jsem považovala za důležité osvěžit vzpomínkami pamětníků. Navštívila jsem několik historiků, kteří se s Kazbundou ještě osobně setkali, a navázala kontakt s oběma editory jeho prací. Rok historikova úmrtí – 1982 – mi nepřipadal tak vzdálený, aby bylo problematické vyhledat v Jičíně lidi, kteří by si devadesátiletého historika vybavili. Přes počáteční obtíže jsem nakonec skutečně objevila několik pamětníků, kteří mi sdělili i něco víc, než že občas potkávali zajímavého elegantního pána v klobouku na ulici. Za nejcennější výsledek této snahy považuji vypátrání jediné žijící nepřímé Kazbundovy příbuzné. Jeho nevlastní vnučka Irena Pohlová mi ochotně sepsala své dětské vzpomínky a přislíbila další spolupráci.

Ediční poznámka

Při citování korespondence a dalších písemných materiálů jsem vycházela hlavně ze zásad pro transkripci novodobých textů stanovených Rudolfem Havlem. Snažila jsem se zachovat autentičnosti původního textu v soukromých dopisech a zápiscích, které pak byla z důvodu jednotnosti přístupu podřízena i úprava citovaných textů jiné povahy.

V textu byly opraveny některé chybné tvary, byla dle současných pravopisných zásad upravena interpunkce, psaní z a s (např. gymnasium – gymnázium) i zkráceného titulu doktor (Dr. – dr.), ze spojení th bylo vypuštěno h (mathematika – matematika). Tyto změny se dotkly i názvů spolků (např. Musejní – Muzejní spolek). Původní podoba však zůstala v názvech děl, novin, časopisů, sborníků (např. Ročenka Musejního spolku, Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně).

Ponechány byly infinitivní tvary sloves zakončené na –ti a také podoba některých slov, u níž je patrný vliv výslovnosti (frančtina, lípový, tema, archív). Velká písmena zůstala v osloveních (Jsi, Vaší Slovnosti, Jste, Svou aj.). Sjednoceno nebylo psaní římských a arabských číslic v citacích v textu ani v odkazech na prameny a literaturu.

V případech, že bylo třeba citovaný text blíže upřesnit či vysvětlit, vepsala jsem své doplnění do hranatých závorek. V nich jsou i doplňky ke zkráceným slovům v citovaných textech (býv., histor., dopol., okr., univ., fotogr.). Bez označení byly rozepsány zkratky p. prof., p. a pí. Také zkratky v některých názvech

byly sjednoceny bez označení: A.Č.J. nebo Akad. Čten. Jednota na AČJ, M.N.V. na MNV. Původní styl psaní byl ovšem ponechán v případě názvů děl, spolků nebo v adrese. Beze změny zůstal titul: c. k. okr. školní inspektor, zkratky c. k. a cís. král., t. m., měšť. a obec. školy chlapec. a dívčí nebo také tvary s číslovkou (24.ho).

Odkazy na záznamy v městské kronice, která je nazývána též pamětní knihou, byly sjednoceny na podobu: Kronika města Jičína rok 1929, Kronika města Jičína rok 1930, atd.

2. První krůčky

Rodina

„Když nadešel rozhodující den 24. ledna /.../ řekla paní Šoltysová /porodní bába Rosalie Šoltysová – pozn. autorky/ k večeru mému otci, posílajíc i jej ven do jeho společnosti v hostinci U Picků: »Jdou jen klidně, milostpane, nemají žádných obav, my jim dáme hned vědět.« Jistě nebyl tento večer pro mého otce právě klidný. Zatím, o půl sedmé hodině večerní, prý bez všelikých obtíží, přišel jsem já na tento svět. Maminka zeptala se paní Šoltysové, která se hned s novorozenětem zabývala: »Co je to, paní babičko?« »Hošíček, hošíček,« řekla tato tónem jakoby samozřejmým. Ihned vypravena služka do nedalekého hostince U Picků, aby bylo mému otci oznámeno, že dostal právě syna. /.../ Jak asi cítí v takové chvíli, jistě jen radostně vzrušen, mladý otec! Můj starý, šedesátiletý tatínek, chvěl se, jak maminka vyprávěla, všecek vzrušením. Políbil jí ruku a slze pohnutím pokřižoval chvějící se rukou svého syna, který naň prý vážně upínal své temné – posud asi ještě nevidoucí – zraky.“⁴

Takto jednoduše přišel na svět dne 24. ledna 1888 podle vyprávění paní Kazbundové její syn, pozdější historik a archivář, Karel. Zdravé dítě bylo pokřtěno děkanem Josefem Šturmou v chrámu sv. Jakuba Většího v Jičíně dne 11. února 1888 na Karla Tomáše. Kmotry byli určeni otcův schovanec Albert Poláček a matčina přítelkyně Karolína Ptačovská. První jméno tak dostalo dítě podle kmotry, ale rozhodnutí padlo také s ohledem na to, že se jednalo o obvyklé jméno v rodině z matčiny strany. Druhé jméno Tomáš – po otci – navrhl prý sám děkan. Vzhledem k datu narození vybrali rodiče za patrona svého syna Karla Velikého (svátek 28. ledna).

Karel Kazbunda bohužel nezanechal žádné vzpomínky. Ač historik tělem i duší sepsání vlastních pamětí neplánoval. Nevíme, jestli mu v tom bránila vrozená skromnost, jestli si natolik cenil objektivitu svých prací a obával se, že by jí v memoárech musel opustit, nebo jestli mu tento žánr literatury nepřišel důležitý. Sám tvrdil, že má málo času na zpracování témat, která si již před lety vytyčil, a tak se vzpomínkami asi především nechtěl zatěžovat. V 60. letech však přece jenom

⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 447-448.

část svých pamětí vytvořil, rukopis nazval *Moje archivní posláná ve Vídni*.⁵ Jde ale spíše o popsání historického milníku archivnictví než o vylíčení vlastních zážitků a dojmů z pobytu v rakouském hlavním městě. Nejosobnější prací Karla Kazbundy tak asi jsou životopisy jeho matky a otce. Do těchto biografií totiž připsal i některé poznámky ze svého dětství. Vyprávění bohužel programově ukončil v pátém roce svého života. I tak je ale toto dílo cenné pro poznání jeho soukromí a prostředí, které ho utvářelo, i některých životních názorů. Za sepsání těchto vzpomínek vděčíme nepřímo jinému historikovi – Františku Michálku Bartošovi.

Po opětovném přečtení vzpomínkové brožury o Bartošově rodě z kolegova pera se totiž Kazbunda přece jen rozhodl pro sepsání osudů svých rodičů.⁶ Dílo, jež má 471 stran rukopisu, zpracovával s precizností sobě vlastní na přelomu 50. a 60. let. Materiál o svém otci shromažďoval téměř po celý život, s prvními úředními záznamy o jeho osobě se setkal při svém studiu ve vídeňských archivech roku 1922 ve spisech ministerstva kultu a vyučování. Za války si další písemnosti vyhledal ve fondech tehdejšího archivu ministerstva vnitra, v 50. letech bádál v jičínském městském archivu. S rodokmenem mu pomohl jeho známý, jihočeský archivář Antonín Markus.

„Vůbec mohl jsem sice velmi spolehlivě a přesně zjistiti z pramenů archivních každý důležitější mezník ze života svého otce – co požitku a radostí způsobilo mi shledávání a nalézání příslušného pramenného materiálu, jež jsem po léta prováděl –, avšak o jeho životě citovém, o psychologických důvodech a důsledcích mnohých těch událostí jsem od něho samého mnoho nevěděl. Moje matka naopak vyprávěla mi podrobně a opětovně o všech událostech svého života, ale i o svých dojmech, jak a jak hluboko na ni tato příznivě či nepříznivě působily v současnosti a budoucnosti. U mého otce musil jsem se toho všeho spíše dohadovati. Nebyl příliš sdílný, i ve stáří spíše uzavřený, a když já se začal o jeho minulý život zajímat, byl on již stár, v 79. roce. Přesto vyptával jsem se ho tehdy několikrát s tužkou v ruce a mohl si zaznamenat hodně právě z jeho let studentských. Také moje matka věděla leccos, co jí otec sám vyprávěl v letech

⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, i. č. 1007. *Moje archivní posláná ve Vídni*.

⁶ BARTOŠ, František Michálek. *Z kroniky Bartošova rodu*. Praha: V. Horák a spol., 1938.

dřívějších. Tím vším mohl jsem doplnit to, co mi bezpečně pověděly bohaté jinak prameny archivní.“⁷

František Michálek Bartoš se těšil na práci, „...která bude jistě ojedinělým výkonem rodopisné literatury“⁸, ale Kazbunda tyto vzpomínky nijak rozmnožovat, natož vydávat nehodlal. Psal je prý jen pro vlastní potřebu a potěšení a plánoval jako „posthumní“.

Proč se právě „husitský pracovník“ se vztahem spíše k Turnovsku než k Jičínsku tolik zajímal o Kazbundovy paměti? Česká historická věda by totiž mohla vypadat jinak, kdyby v Jičíně v rámci tanečních kurzů mistra Blechy na přelomu let 1871/1872 plně pochopila Marie Meritová, budoucí matka historika Karla Kazbundy, zájem svého nejčastějšího tanečníka Jana Bartoše, budoucího otce historika Františka. „Z mamincina vyprávění jsem vycítil, že mladý Bartoš byl tehdy poněkud i citově upoután k své mladinké tanečnici a žačce. Jaký ostatně div, že mladistvé studentské srdce mohl rozbušit ten něžný dívčí půvab. O kráse mé maminky – smím tak říci – tehdy i v jejím zralém věku, slýchal jsem po letech, vždy jako první zmínku, přechasto z úst starších pamětníků. Kulatá hlavinka jemného profilu, bělostná pleť, jaká je jinak vlastní rusovláskám (maminka proto nikdy neosmahla sluncem), kaštanový vlas, něžně, ale nikoli smyslně střižená ústa, a hlavně – co fotografie neukáže – ten půvab barev, více vážné oko zcela zvláštní »mechové« barvy – já krásnější nikdy neviděl – v barvitém souladu s trochou zardělým, až do vysokého věku zardělým, líčkem. Vše zřejmě rodová kombinace tmavého müllerovského typu ze strany matčiny s plavým typem otce Merity, s jeho prvky bavorské příbuznosti. Já nemám, bohužel, nic z maminciny podoby.“⁹

Jan Bartoš, rodák z Libuně, byl o sedm let starší než Kazbundova matka a docházel tehdy jako oktáván učit čtrnáctiletou Marii francouzštinu. Občas se spolu i procházeli na jičínském korzu nebo s ostatními kamarády vyšli do lipového stromořadí, na Čeřovku či do Libosadu. Vztah se asi nikdy plně nerozvinul, ale paní Kazbundová na pozdějšího okresního hejtmana nikdy nezapomněla a často o něm synovi vyprávěla. Proto Karel Kazbunda sledoval se zájmem práci svého kolegy

⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 61-62.

⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 66. František Michálek Bartoš Karlu Kazbundovi 13. 2. 1963.

⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 10-11.

Františka Michálka Bartoše, ještě před tím, než se osobně seznámili. A s maminkou si také pročetl knížku o jejich rodě.

Oba historici si po osobním seznámení vyměnili památky, které jim na společné chvíle jejich rodičů zůstaly – František Michálek Bartoš se mohl pochlubit tanečním pořádkem z věnečku z jičínských tanečních kurzů a Karel Kazbunda mu zase na oplátku věnoval matčinu učebnici francouzštiny s poznámkami jeho otce. První vydání *Babičky*, jež dostala slečna Meritová od svého učitele, si však Kazbunda nechal, protože od dětství patřila mezi jeho oblíbené knihy.

Životní osudy maminky Karla Kazbundy nebyly veselé, blízcí lidé v jejím okolí často umírali a jediná skutečná bezproblémová životní radost, která ji neopustila, byl až její syn. „Když Ty jsi přišel, zmizel rázem ten hrozný žal, který mne do té doby svíral,“ napsala prý po letech synovi do dopisu. „A já se snad výsledky svého životního boje nestal zcela nevhodným její velké lásky a cti jména otcova,“¹⁰ dodal syn.

Narodila se v pátek 13. srpna 1858 na česko-německém pomezí v Českém Dubu a nutno poznamenat, že prokletí nešťastného dne si s sebou nesla velkou část života. Svého otce, rytce továrních vzorů z Chebska, Jana Meritu nepamatovala, zemřel, když jí byl rok a půl, na tuberkulózu. Tři dny před ním umřela i její mladší sestra Anna. Matka malé Marie, Anna Meritová se i s dítětem vrátila ke svým rodičům Müllerovým, kteří provozovali hostinec na českodubském náměstí. Jenže již roku 1865 zachvátil jejich dům požár a většina majetku lehla popelem. Brzy na to zemřel na jaterní chorobu i dědeček malé Marie Florián Müller, a tak zůstaly tři ženy tří generací, které si byly oporou v nelehkých dobách po dlouhá léta: nejstarší Anna Müllerová, její dcera Anna Meritová a v té době ani ne dvanáctiletá Marie. Zoufalství tohoto trojlístku často řešil příbuzný Karel Müller, bratr Anny Meritové. V roce 1870 je právě on pozval k sobě do Jičína, kde pracoval jako obchodní příručí. „Moje maminka vzpomínala po letech, jakým dojmem působil na ni, která dotud nebyla opustila své rodné městečko v Podještědí, vstup do města Jičína. Tak velkým připadalo jí to město, které se mělo stát jejím pravým domovem.“¹¹

Jičín zažíval v té době prudký nárůst obyvatel, jejich počet se kolem roku 1870 mohl pohybovat kolem 7000, donedávna byl sídlem krajského úřadu (do roku

¹⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 450.

¹¹ Tamtéž, s. 7.

1862), kulturním i politickým centrem severovýchodních Čech. V roce, v kterém se matka Karla Kazbundy prvně objevila ve městě, byl zřízen cukrovar a také místní vysokoškolská studenti založili spolek Akademická čtenářská jednota, v němž bude za necelých čtyřicet let aktivně působit její syn. První jičínský byt pro ně vyhlédl Karel Müller – najal celé poschodí v Židovské ulici, kde se od června 1870 usadily. Marie Meritová navštěvovala z počátku židovskou školu, v níž se učilo německy. Brzy si ale dívka byla natolik jistá v češtině, že mohla přestoupit na občanskou školu dívčí, z níž vystoupila až po školním roce 1872/1873. Ve městě zažila roku 1872 slavnostní odhalení prvního Husova pomníku v Čechách od Antonína Suchardy, při němž řečnil předseda družstva pro postavení pomníku JUDr. František Lohař.¹²

Marie si však brzy uvědomovala, že by neměla dlouho být zátěží své matce a snažila se osamostatnit. Jediný mužský člen širší rodiny, strýc Karel Müller se sice roku 1873 oženil s vidinou tučného věna s dcerou hospodáře a rolníka v Čejkovicích Kateřinou Škaloudovou a sliboval svým příbuzným větší podporu, ale místo toho si odvážně otevřel na náměstí samostatný obchod a brzy se dostal do finančních problémů. Jednou z mála možností, jak by se mohla mladá slečna Meritová postavit na vlastní nohy, byl sňatek. Vhodný muž se skutečně brzy objevil – roku 1876 přišel do Jičína na krajský soud Alois Čuda. Po složení soudcovských zkoušek v roce 1876 byl přidělen do Městce Králové. V té době ale již známost vrcholila – Marie Meritová s ním byla zasnoubena a vztah utužovali korespondencí na dálku. Svatbu odkládali na dobu, až bude mít Alois Čuda stálé místo. Když byl v březnu 1877 konečně jmenován adjunktem okresního soudu v Poličce, svatbě už nic nebránilo.

Na svůj slavný den se však už nevěsta nepřipravovala v Jičíně, s nímž se na několik let musela rozloučit, ale v Semilech, kam celá rodina přesídlila po krachu obchodu Karla Müllera. V tomto městě si otevřel hostinec, který zpočátku dobře prosperoval. Den po devatenáctých narozeninách nevěsty se v místním kostele konala poměrně skromná svatba. „Nevěsta, vedena strýčkem Karlem, byla oblečena

¹² František Lohař (1831-1897) člen městské rady a řady spolků, např. Okrašlovacího. Má zásluhu na postavení nových školních budov pro gymnázium, učitelský ústav a pro obecné a měšťanské školy, podílel se i na jednáních o reálce a hospodářské škole, prosazoval zavedení železniční dráhy do Jičína. Více viz: *SOka Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-239. ÚLEHLA, Vladimír. JUDr. František Lohař, zemský advokát a nejschopnější organizátor jičínského spolkového života v 70. a 80. letech XIX. století. Počítačový tisk.

ve světlé »lila« šaty – však chovám zbytek této látky a několik knoflíčků, potažených toutéž látkou, jako nějaký, ne muzejní, ale archivní doklad na památku: tak živé jest jeho tklivé vyprávění o blahé naději, trpkém zklamání a neslýchaném potom utrpení toho půvabného mládí!¹³ Naděje na spokojený manželský život uprostřed měšťanské společnosti trvala velmi krátce. Drsnější podnebí v Poličce nepřálo chatrnému zdraví Aloise Čudy, jenž již po pěti měsících manželství zemřel na tuberkulózu.

Devatenáctiletá vdova v jiném stavu se ocitla bez prostředků, protože neměla nárok na vdovskou penzi. Naštěstí přišla opět nabídka jejího strýce Karla Müllera, že se o ni postará. Odjela tedy z Poličky zpět do Semil a odtamtud brzy s celou rodinou do Teplic, protože se strýc nově vzhlédl v lepší možnosti podnikání. Ve vzkvétajícím lázeňském městě se opravdu pivnici s restaurací více dařilo, ale po roce nestálý strýc zase zaměstnání změnil. Marie Čudová na tomto místě přivedla 14. června 1878 na svět holčičku Marii. Dítě však bylo od malička slabé se sklonem k rachitidě (jak bývalo u dětí tuberkulózních rodičů obvyklé). Nechtěně tak malinké nevlastní sestře Karla Kazbundy ublížila její vlastní matka a babička – urychlily cvičení, během kterých učily děvčátko sednout, a tak začalo křivení páteře. Vážnou nemoc odhalil až jičínský doktor Kukula, když malé dívce léčil roku 1881 zlomenou ruku.

Prokletí rodiny pokračovalo, když náhle zemřela manželka Karla Müllera Kateřina, která po sobě zanechala malého Karlíčka.¹⁴ Starost o něho přešla na Annu Meritovou a Marii Čudovou, která se nakonec v zoufalé situaci odhodlala k rozhodnému kroku a přesvědčila matku, aby se vrátily tam, kde jim bylo nejlépe. Vymyslela, že nejjednodušší způsob obživy bude pronajmout si v Jičíně byt a zřídit privát pro studenty. Na podobný způsob vydělávání peněz bylo toto město ideální, protože poskytovalo výběr ze žáků tří středních škol (gymnázium, reálka a učitelský ústav), z nichž jen asi 10-20 % pocházelo z Jičína. Odhadem v té době bylo v téměř osmitisícovém Jičíně asi šest až sedm set studentů „na bytě“. Bytná zřizovala zpravidla privát pro několik studentů. Nějaké potraviny z domova přiváželi chlapcům formami jedoucí na slavné jičínské pondělní trhy. Většina tak bývala

¹³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 20.

¹⁴ Karel Müller (1875-1955), kterému byla Marie Meritová za kmotru, se stal profesorem klasické filologie, spisovatelem a byzantologem. Dlouho učil v Jindřichově Hradci a v Praze ve Slezské ulici.

ubytována „na půl stravy“, což znamenalo zaplatit za nocleh, dobrý oběd, kávu k snídani a svačině osm až deset zlatých měsíčně. Bytná za studenty mívala zhruba poloviční vydání, ale přebírala také zodpovědnost za jejich mravní vývoj. Pokud student provedl nějaký prohřešek, například navštívil večer bez dovolení divadlo, profesori jako první vyslyšeli jeho domácí.¹⁵

V létě roku 1879 se tedy Kazbundova maminka znovu objevila v Jičíně a tentokrát již natrvalo. Z počátku si pronajaly od majitelů Šimáckových dvoupokojový byt v domě čp. 121 na Husově třídě. Jako budoucí bytná studentů se musela jít Marie Čudová představit všem ředitelům škol a doufala, že ji doporučí rodičům, kteří budou shánět pokoj pro své děti. V té době také přes známého získala drobný příspěvek na vychování dcery. Po tři roky jí bylo vypláceno 100 zl. ročně. Rodině se začalo dařit o něco lépe, především když za nimi přesídlil strýc Müller, jenž získal pro změnu dobře placenou pozici účetního a později obchodního cestujícího ve výrobně papíru v Holíně. Zřejmě on také rozhodl o výměně malého bytu za větší tři plus jedna v domě čp. 133 ve stejné ulici, ale mnohem dále od rušného centra města.

Dům, který v roce 1876 dal vybudovat profesor František Hollmann, stál téměř na opuštěném místě, protože okolní zástavba ještě neexistovala. Výhled z oken byl proto dnes nepředstavitelný – dohlédli na nádraží, na lipové stromořadí, na kopce Veliš, Loretu, Čerovku i Zebín. Dům, v němž byla rodina velmi spokojena, změnil roku 1884 majitele – jednu část koupil tiskař a redaktor František Návesník,¹⁶ druhou architekt Eduard Menčík. V dubnu 1884 se do bytu v prvním patře nastěhoval Jan Slavomil Geissl¹⁷ s dcerami – Irmou, Emilií a Filomenou, která s nimi však nebydlela dlouho, protože se brzy odstěhovala ke svému manželu, drogistovi Hausdorfovi. S Geisslovými Kazbundova matka výborně vycházela,

¹⁵ Více o fenoménu studentů v Jičíně a jejich vlivu na město viz: ÚLEHLA, Vladimír. Střední školy v Jičíně v 2. polovině 19. století. In: *Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení*. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999, s. 43-46.

¹⁶ František Návesník (1851-1930) byl synem litografa Josefa, který si roku 1862 zřídil vlastní tiskárnu ve Sladkovské ulici a koupil Kastránkův podnik (1872). František tiskárnu převzal roku 1879 a na dlouhá léta ji přestěhoval na Žižkovo náměstí čp. 14. Vydával i tyto noviny: *Jičínský obzor*, *Jičínské noviny*, *Přemysl*, *Ruch* aj.

¹⁷ Otec dekadentní básničky Irmý Geisslové Jan Slavomil Geissl (1828-1896) byl český vlastenec a železniční úředník. Absolvent jičínského gymnázia se oženil s dcerou jičínského měšťana Marií Fořtovou. Kvůli jeho povolání se rodina často stěhovala, do Jičína se vrátil až v penzi roku 1884. V 60. letech 19. století se hlásil k mladočeské straně. Svě děti nechtěl posílat do německých či maďarských škol, a tak je vyučoval doma sám.

dokonce jim před svatbou prodala starší nábytek ze svého bytu, který již nepotřebovala.

Básnířka a spisovatelka Irma Geisslová se brzy stala součástí jičínského kulturního světa – účastnila se dýchánek pořádaných spolkem Literární jednota, pronesla tam i několik přednášek, lidé ji mohli slyšet i při projevech na různých akcích. Přispívala do místních novin Krakonoš, psala kromě básní také divadelní hry (například *Valdštýn v Jičíně*). Inspirována okolní krajinou vydala lyrickou sbírku *Z Podkrkonoší* (1889). V době, kdy se přestěhovala se svými příbuznými do Jičína, však již měla za sebou zajímavější literární pokusy, které na dlouhou dobu zapadly (především sbírku *Imortelly* z roku 1879). Až básník a literární kritik Ivan Slavík v 70. letech 20. století objevil některé její nepublikované básně a deníky a označil ji za českou prokletou básnířku, předchůdkyni dekadentní symbolické poezie 90. let.¹⁸ Během svého výzkumu kontaktoval Ivan Slavík i Karla Kazbundu jako jednoho z posledních žijících pamětníků Irmy Geisslové.¹⁹ Hlavní význam „první moderní české básnířky“ viděl v její nevydané intimní lyrice. Kdo byl objektem její touhy, se však přesně neví. Pravděpodobně největší nenaplněnou lásku prožila k jičínskému básníku, redaktoru, vydavateli časopisu *Krakonoš* a pozdějšímu impresáriu houslového virtuóza Františka Ondříčka Ladislavu Sehnalovi.

Do zatrpklé a podivínsky působící Irmy Geisslové, která se nejráději sama procházela milovanou lipovou alejí, by nikdo neřekl, že měla ráda děti. Pamětníci však vzpomínali, že je přímo milovala, když nějaké potkala, rázem zapomněla na smutný výraz a pohládila jej. Napsala pro ně také několik básní a povídek. Jednou z jejích nejoblíbenějších malých bytostí v okolí byla Mařenka Čudová. Přátelství mezi členy obou rodin vydrželo po léta.

Vdova Marie Čudová se obávala, že zůstane stejně jako dekadentní básnířka již do smrti sama. Kvůli špatnému postavení a postiženému dítěti se asi právem nepovažovala za atraktivní partii. Jeden životní partner, s kterým našla vytoužený

¹⁸ Výsledky dlouholetého intenzivního studia osobnosti jičínské básnířky s velkým významem shrnul do doslovu sbírky básní SLAVÍK, Ivan. *Neznámá Irma Geisslová a životní údaje o autorce*. In: GEISSLOVÁ, Irma. *Zraněný pták*. Hradec Králové: Kruh, 1978, s. 158-180.

¹⁹ K. Kazbunda mohl literárnímu kritikovi poskytnout pouze dojmy ze setkání s básnířkou, příliš se s ní, na rozdíl od své matky a sestry, neznal. Odkázal I. Slavíka na dopisy předané do LA PNP, které Irma Geisslová adresovala Marii Kazbundové a Marii Čudové. *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 425. Ivan Slavík Karlu Kazbundovi 2 dopisy z roku 1971, koncept odpovědi Karla Kazbundy 1. 2. 1971. Neuspořádaný osobní fond Ivana Slavíka je uložen v *LA PNP*.

klid, se však našel – o třicet let starší školní inspektor a středoškolský profesor Tomáš Kazbunda. „Zde nastává pro mne nesnadný úkol vylíčit hlavně podle přečastých vroucích vzpomínek mé drahé matky – setkání těch dvou lidí, kteří přes neobvyklý rozdíl věku připravili jeden druhému život vpravdě utěšený.“²⁰ K prvnímu setkání rodičů došlo mnoho let před bližším seznámením, když byl Tomáš Kazbunda na inspekci v dívčí škole, kterou tehdy ještě jako Marie Meritová navštěvovala. A pravděpodobně se někdy v první polovině 70. let potkávali při procházkách lipovou alejí, u níž profesor se svojí první manželkou bydlel.

Tomáš Kazbunda byl v době, kdy často potkával a se zájmem pozoroval nešťastnou mladou vdovu Marii Čudovou s tělesně postiženým děvčátkem,²¹ rovněž vdovec. Jeho manželka Bohdana zemřela 28. července 1884, děti neměli, ale starali se o svého schovance – synovce Alberta Poláčka, který v polovině 80. let byl již ve Vídni a pomýšlel na vojenskou kariéru.²²

Po manželčině smrti se mu o domácnost starala služka Krestl Siegllová, která i vařila, ale často za účelem obědů či večeří navštěvoval hostince. Než si navykl chodit k „Pickům“, objevoval se Kazbunda nejraději ve Fišerově hostinci na náměstí. Tam obvykle sedával s přítelem Františkem Šolcem, který na něm poznal, že začíná být zamilovaný, a otec se mu nakonec svěřil, že pokud by se ještě jednou oženil, tak jedině s paní Čudovou.²³

„Starší pán nemůže přirozeně v podobné situaci jednat a přiblížit se k ženě k tomu ještě mnohem mladší jako mladý muž. A tak jednoho dne, koncem ledna nebo začátkem února 1885, profesor Kazbunda, již pevně rozhodnut – rozhodnutí zodpovědnosti jistě nemalé – přistoupil při jednom setkání po obvyklém oddaném pozdravu představiv se, k paní Čudové s pouhou otázkou, zdali by dovolila, aby směl příštího dne vykonati v tu a tu hodinu jí a její paní matce svou návštěvu. Do té

²⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 411.

²¹ Mařenka Čudová začala chodit do školy na podzim roku 1884 a její třídní učitelkou byla Theodora Němcová. Více o této dceři Boženy Němcové a jejím pobytu v Jičíně viz: ÚLEHLA, Vladimír. *Samotářská dcera Boženy Němcové Theodora*. Jičín: Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně, 2007. Marie Čudová starší doprovázela svou dceru denně do obecní dívčí školy, která sídlila ve stejné budově na Mariánském náměstí jako učitelský ústav, na němž v té době působil T. Kazbunda.

²² T. Kazbunda mu zasílal velkou podporu. A. Poláček (1864-1920) studoval rok práva na pražské univerzitě, po jednoroční vojenské službě se toužil stát vojenským auditorem, což se mu povedlo (Terezín, Praha, Vídeň) a kariéru završil jako generál auditor a rada nejvyššího vojenského soudního dvora.

²³ Tento výrok K. Kazbundovi sdělil sám František Šolc, který si syna svého někdejšího přítele nechal vyhledat v květnu 1915 během jeho pobytu v Českých Budějovicích. Asi po tři večery pak Karlovi vyprávěl o jeho otci. O těchto schůzkách referoval K. Kazbunda i matce.

doby nemohla paní Čudová brát sebeuctivější pozdrav pana profesora na takovou váhu, nyní však spěchala, zcela vzrušena domů k matce. Což by bylo opravdu možné, aby se jejich život vrátil opět do kolejí, z nichž byl před sedmi léty nemilosrdným osudem tak brutálně vyvrácen, že pán, požívající ve městě takové vážnosti, má skutečně úmysl stát se jí jako manžel oporou mravní a hmotnou a odejmout od nich ty hrozné starosti jejich nynějšího málo nadějného postavení!?”²⁴

První Kazbundova návštěva u paní Meritové a její dcery tedy měla jasný cíl – zeptat se, zda by Mariina matka povolila sňatek své dcery se středoškolským učitelem poměrně vysokého postavení, ale s malým majetkem. Anna Meritová nadšeně souhlasila a od té doby chodil Tomáš Kazbunda na návštěvy téměř denně. Prosadit na maloměstě podobný nerovný svazek jistě nebylo jednoduché a oba snoubenci měli z reakcí okolí velký strach. „Jest naopak mnoho poezie v tomto na pohled podivném nalezení se dvou lidí věku tak rozdílného na půdě, vyhražené zpravidla, ne-li mladosti, tedy aspoň věku shodnějším.“²⁵

Z počátku nemusely být návštěvy pana profesora v bytě paní Meritové podezřelé, protože učitelé běžně kontrolovali studentské byty. V té době se dámy staraly o tři až čtyři studenty učitelského ústavu. Se svatbou se muselo počkat, až vyprší rok od smrti Kazbundovy první ženy, a tak byla stanovena na září roku 1885. Zhruba půlroční čekání bylo pro Marii Čudovou strašné, bála se, že si tuto pošetilost ve městě vážený pán rozmyslí. Neštěstí ale přišlo nenadále z jiné strany – 2. března 1885 zemřela její sedmdesátiletá babička Anna Müllerová.

Aby na sebe neupozorňovali, děkan Josef Šturma,²⁶ otcův dobrý známý, vymyslel, že se svatba uskuteční brzy ráno za Jičínem v kostele Povýšení sv. Kříže v Robousích u Jičína, kam je odvezou v půl sedmé ráno koňské povozy. Jedinými hosty tohoto utajeného obřadu byli svědci – pan domácí František Návesník a Karel Müller. Vytrvalý déšť, který je na této tajné cestě do prázdného kostela v sobotu 5. září 1885 provázel, předznamenal podle jejich syna šťastné manželství. Maminka prý často vzpomínala: „... kterak za té zpáteční jízdy položila svou hlavu na rameno

²⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 416-417.

²⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 412.

²⁶ Josef Šturma (1824-1892) velice populární vlastenecky cítící jičínská osobnost. Vystudoval místní gymnázium, roku 1851 se stal kaplanem a o 22 let později byl s velkou slávou uveden do děkanského úřadu. Zajímal se o veřejné dění – byl členem městského zastupitelstva, řady spolků i školní rady (okresní i místní).

svého muže a sama pro sebe v duchu mu řekla: »Ty toho nikdy nebudeš muset litovat!«²⁷

Novomanželé se ještě před sňatkem rozhodli, že budou společně bydlet v pronajatém třípokojovém bytě paní Čudové, která už tak nebude nabírat další studenty. Majitel nemovitosti tiskař a redaktor Návesník, bývalý student Tomáše Kazbundy, s tímto řešením souhlasil. Z domu své první choti, od Poláčků, si pan profesor převezl knihy a nábytek, nemovitost zdědil jeho schovanec.

Karlova maminka jistě doufala, že pro ni začíná nový šťastnější život, zvláště když na jaře roku 1886 otěhotněla. Jenže všem utrpením ještě neměl být konec. Dne 6. června 1886 náhle zemřela Anna Meritová, která s nimi žila v jedné domácnosti. Paní Kazbundová byla velmi otřesena, když musela rok a čtvrt po babičce na jičínském hřbitově pochovat i druhou věrnou průvodkyni životem, svou matku. Tehdy jí významně pomohl soused Jan Geissl, neboť její manžel musel být tou dobou ve škole u zkoušek. Plod sice paní Kazbundová donosila a téměř přesně ve stejný den, jako o rok později Karla, dítě porodila. Bylo ale velmi slabé, neustále křičelo bolestmi. Trpělo zřejmě chorobou lidově nazývanou psotník. Porodní bába Rosalie Šoltysová doporučila, aby nechali syna hned pokřtít, kdyby mělo dojít k nejhoršímu. Tomáš Kazbunda pozval do bytu děkana Šturmu a dítě za přítomnosti kmotrů Alberta Poláčka a Karoliny Ptačovské dostalo jméno Vojtěch.

„Vzpomínám z vyprávění matčina, jak prý jednou k večeru pohlížela, chlapečka v náručí, na západ slunce, které jako ohromná ohnivá koule sklánělo se někde za Veliš. Byloť tehdy, kdy místo ulice Fügnerovy byla jen pole, a kdy ani budova sokolovny dosud nestála, vidět z oken domu až k Veliši a Loretě. Dítě užasle hledělo na ohnivé rudé slunce a z malých úst ozval se údivný zvuk: „Ó!“ Zakrátko mělo toto slunce pro ně zapadnout pro vždy. Jednoho dne, bylo to 17. března, odpoledne ke čtvrté hodině, jde se matka podívat do ložnice k nápadně ztichlému dítěti a vidí svého muže v slzách skloněného nad dětskou postýlkou. Malý mučedníček dotrpěl.“²⁸ Na uctění syna daroval Tomáš Kazbunda učitelskému ústavu preparáty do přírodovědných sbírek a mince do dějepisného kabinetu.

Krátce po této katastrofě se Kazbundova matka ocitla znovu v jiném stavu a s velkými obavami znovu očekávala lednový porod. Mezitím stihla rodinu na

²⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 425-426.

²⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 434

delší dobu poslední tragédie – strýc Karel Müller zemřel 12. listopadu 1887 na tuberkulózu.²⁹ Jako po celý život hledala matka Karla Kazbundy i tenkrát oporu v silné víře v Boha. „Nezapomenu, jak jednou po mnoha a mnoha letech, když jsem s ní jako stařenkou asi pětadesátiletou naposled usedl v lavici chrámu sv. Jakuba, s vroucností ke mně pravila: „My dva jsme tady spolu byli, než ses ještě narodil.“³⁰

V těchto těžkých dnech jí už nepomohl pan Geissl, který se odstěhoval koncem roku 1886. Starého pána s dcerami z tohoto místa vyštvala především nová budova učitelského ústavu postavená přímo naproti jejich bytu. Nová velká stavba zakryla část úžasného výhledu z okna, který Irmu předtím tak fascinoval – už neviděla na své oblíbené vlakové nádraží ani nemohla pozorovat žně. Své přítelkyni Sofii Podlipské si postěžovala: „S naším tak milým bytem bude se mi loučiti... Máme k tomu více příčin. Hlavní je, že nás týrá nekonečné hučení varhan z nové budovy pedagogia. Jednotvárná opakování téhož, od 7. hod. zrána do 7 večer působí rozrušivě na naše nervy, slyšíme to pak i v noci, ve snu, neustále. Pak vyhlídka tou budovou již mnoho ztrácí...“³¹

Přemístění pedagogia však naopak muselo maximálně vyhovovat Tomáši Kazbundovi, profesoru místního ústavu. Historikův otec byl jednou z nejvýraznějších postav jičínského školství v druhé polovině 19. století. Ani on sice nebyl rodilým Jičínákem, město, v němž se náhodně ocitl, se však stalo jeho skutečným milovaným domovem. Otec o sobě prý často prohlašoval, že je syn jihočeského sedláka. Narodil se na statku v Brusích mezi Pískem a Strakonícemi 11. prosince 1827. Když Karel Kazbunda pátral po svých předcích, statek a své příbuzné v roce 1946 navštívil. V archivních dokumentech také zjistil, že grunt byl

²⁹ Karel Müller se roku 1881 znovu oženil a kvůli manželce přerušil úzké vazby se svou sestrou a její dcerou. Opustil výhodnou práci v papírně s úmyslem zřídit v Jičíně na náměstí vlastní luxusní obchod s papírem. Bohužel jeho smělý plán nevyšel a podnik brzy zkrachoval. Byl to také jeho poslední pošetilý plán. Nejdříve na tuberkulózu zemřela roku 1886 jeho žena Karolina i syn Norbert, aby je o rok později následoval sám.

³⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 447.

³¹ Dopis Irmu Geisslové Sofii Podlipské 4. 12. 1886. Citováno z: HOFMANOVÁ, Jana. *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Jičín: Městská knihovna Jičín, 2005, s. 15.

Po prvním jičínském bydlišti Irmu Geisslové složitě Jana Hofmanová pátrala při psaní výše zmíněné monografie. Vycházela právě z dopisů Irmu Geisslové Sofii Podlipské, v nichž popisovala výhled z oken. Nakonec autorka určila správný dům, aniž by četla vzpomínky K. Kazbundy. I. Geisslová pak vystřídala v Jičíně dalších osm adres.

od roku 1735 nepřetržitě v držení rodu Kazbundových (dokud nepřešel v 50. letech 20. století pod správu JZD).

Tomáš, byť nejstarší syn Václava a Marie Kazbundových, však díky vimperskému kaplanovi P. Josefu Kohoutovi, který rozpoznal nadání malého chlapce, nemusel statek převzít – tato povinnost přešla na mladšího bratra Matěje. Díky kaplanově přípravě byl Karlův otec přijat na písecké gymnázium. Revoluční rok 1848 ho zastihl jako studenta filosofie v Českých Budějovicích, účastnil se cvičení ve zbrani v rámci akademické legie a zpěvu na loďkách, ale spíše než na revoluci v té době myslel na rodinu, která se těžko vzpamatovávala ze smrti otce (zemřel 2. dubna 1848 na tyfus).

I přesto se rozhodl pro univerzitní studia v Praze, ztížená o to, že si musel vydělávat sám a matka mu mohla poskytovat pouze naturálie na přilepenou (jednou týdně mu forman dovezl chleba z domova). Novopečený student se rozhodl pro dějepisné zaměření. Tato skutečnost jeho syna – historika – velmi překvapila, dozvěděl se o tom až při nahlédnutí do univerzitních katalogů, otec o této své neúspěšné „dějepisné epizodě“ prý nikdy nemluvil.

Tomáš Kazbunda si tehdy zapsal například přednášky Karla Jana Vietze, Václava Vladivoje Tomka, Ignáce Hanuše či Františka Ladislava Čelakovského. Tyto přednášky ale nenavštěvoval pravidelně, což se mu později asi vymstilo. V tíživé finanční situaci si však musel přivydělávat velkým množstvím kondicí, což se nedalo plně skloubit se studiem. Nejraději vzpomínal na doučování v rodině lékaře Rudolfa Schallera v Platněřské ulici. Životní styl, který dosud nepoznal, ho uchvátil – mohl s rodinou chodit do divadla, na koncerty, setkával se s významnými osobnostmi. S jeho studiem to ovšem dopadlo špatně – počátkem prosince 1851 se přihlásil na zkoušku jako kandidát učitelství z dějepisu pro vyšší gymnázia a z českého jazyka a literatury pro nižší gymnázia. Profesoři byli v té době nuceni zpříšňovat podmínky a samozřejmě studenta, kterého neznali, nebrali na milost. Výsledkem písemných prací tak byl negativní posudek s odůvodněním, že práce lpí příliš na pramenech a chybí samostatný přístup.

Po tomto neúspěchu se Tomáš Kazbunda rozhodl, že se znovu o složení dějepisné zkoušky pokoušet nebude. Kdy si uvědomil, že mu jsou daleko bližší přírodní vědy než historie, jeho syn nikdy nezjistil, ale neúspěšný kandidát učitelství se rozhodl, že jako mimořádný student bude rok navštěvovat přednášky

přírodovědné (především Františka Adama Petřiny)³² a zkoušku složí v tomto oboru.

V červenci 1853 však přišel o svůj hlavní příjem – skončily mu kondice u Schallerů, protože jeho svěřenec odmaturoval. Je možné, že problém s obživou vyřešil za Kazbundu inspektor Řehoř Zeithammer. Jeho bývalý učitel z píseckého gymnázia mu asi navrhl, aby se živil jako zatímní učitel na gymnáziu a na úkor jiných adeptů ho poslal učit přírodovědné předměty do Jičína. „Z jakého důvodu, za jakých okolností došlo k změně původních dispozic /nastoupení Tomáše Kazbundy a ne jiného kandidáta – pozn. autorky/? Ač věc sama o sobě bezvýznamná, je to přece věc osudová, neboť tím rozhodnuto o místě celé příští budoucnosti mého otce a tím i o mém vlastním životě. Drobnost někdy zcela nepatrná bývá v životě rozhodujícího významu pro věc další.“³³

„Téhož dne /28. listopadu 1853 – pozn. autorky/ pozdě odpoledne vstoupil můj tatínek na jičínské náměstí. Sotva měl tenkrát za onoho pozdního listopadového dne tušení, že vstupuje do města, které mu osud určil za místo jeho celoživotní působnosti i jeho příštího rodinného života, do města, které se stalo jeho pravým domovem.“³⁴ Kazbunda přišel do čtyřtisícového města, které se nelehce vypořádávalo s následky revoluce 1848. Jičínsko bývalo centrem obrozeneckých snah, velmi aktivně si například počínala místní Kastránkova tiskárna vydávající česky psané knihy a Krajský list jičínský, z osobností bychom mohli jmenovat Karla Šimona Macháčka, P. Antonína Marka, Františka Šíra, P. Jana Sidona, Václava Svobodu nebo Antonína Fähricha. Většina z těchto mužů byla přímo spjata s gymnáziem, na které mladý suplent přicházel. Čeština se zde zásluhou Josefa Chmely nepovinně vyučovala již od roku 1819, poté ji převzal František Šír a prvním řádným učitelem české řeči a literatury byl jmenován Josef Uhlíř. V roce 1853, když se v Jičíně Tomáš Kazbunda objevil, však již nebyla atmosféra tak uvolněná, na veřejnosti se mluvílo téměř výhradně německy. Gymnázium sice

³² František Adam Petřina (1799-1855) je považován za prvního moderního českého fyzika. Narodil se v Semilech, v roce 1823 maturoval na jičínském gymnáziu. Působil jako profesor fyziky a aplikované matematiky na lyceu v Linci, v roce 1844 byl povolán na místo řádného profesora fyziky do Prahy. Byl zvolen rektorem univerzity, těsně před převzetím této funkce však zemřel.

³³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 80-81.

³⁴ Tamtéž, s. 84.

prozatím zůstávalo smíšené (s oběma vyučovacími jazyky), ale čekalo na definitivní potvrzení své existence.³⁵

Mladý suplent byl velmi vytížen – dostal třídnictví a učil devatenáct hodin týdně. Na vlastní přípravy na zkoušky mu mnoho času nezbývalo, ale pokud chtěl v této profesi zůstat, neměl na vybranou. V dubnu 1854 požádal pražskou zkušební komisi o zadání domácích písemných prací pro zkoušku učitelství na gymnáziu z přírodopisu pro vyšší a z fyziky pro nižší stupeň. Jistě byl nadšen, když byl pozván k ústní zkoušce. Konala se v lednu 1855. Mezi zkoušejícími seděl Jan Evangelista Purkyně, který byl s odpovědí na svou otázku „let zvířat“ spokojen, méně už tak František Adam Petřina, který nenechal Kazbundu projít zkouškou z fyziky. Výsledek zněl, že je kandidát způsobilý učit přírodním vědám na nižším gymnáziu. Opakovaný pokus roku 1856 také nevyšel tak, jak si adept představoval. Rozšířil si sice aprobaci o fyziku, ale oba předměty byly potvrzeny pouze pro nižší gymnázium.

Císařským rozhodnutím z 16. listopadu 1855 byl jičínský ústav prohlášen definitivním vyšším osmitřídním gymnáziem a ředitel František Šír konečně jmenován skutečným ředitelem. Znamenalo to ale také požadavek na obsazení všech profesorských míst řádnými profesory. Tomáš Kazbunda nevyhovoval tomuto požadavku, a tak se s jičínským gymnáziem musel rozloučit ve stejném roce, kdy na něj nastoupil nováček – František Lepař.

Na září 1856 měl již delší čas naplánovanou svatbu. Bylo mu 29 let a měl vyhlídku na slušné postavení, proto asi už delší dobu nějakou slečnu vyhlížel, jak si po letech představoval jeho syn: „A můj otec nebyl ve svém mládí zjevem zcela všedním. Mladý muž postavy sice toliko nadprůměrní, jasného, velmi světlého šedivého oka, vlasů a vousu jako uhlí černých, výrazného profilu s nosem mírně klenutým, byl jistě s to upoutat pozornost mladé dívky.“³⁶

Jeho vyvolenou se stala dcera bývalého správce dvora v Psenicích a městského důchodního Františka Poláčka Theodora. Kazbunda jistě doufal, že svatbu bude slavit jako skutečný profesor, namísto toho se ovšem ocitl bez zaměstnání. Nabídky na učení se sice objevily okamžitě, ale v jiných městech

³⁵ Situace na jičínském gymnáziu v 50. letech 19. století je popsána na základě článku K. Kazbundy v příloze č. 1.

³⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 182.

a novomanželka se odmítla stěhovat. Obrovské štěstí získal Kazbunda ve svém tchánovi.

František Poláček, vdovec se čtyřmi dcerami a dvěma syny, byl majetný muž, schopný se o všechny postarat. Kazbunda se tak jednak mohl přestěhovat do jejich nedávno postaveného velkého domu v Lipách čp. 92 na Valdickém předměstí³⁷ a hlavně nevadilo, že po dva roky neměl stálé místo – pomáhal tchánovi s polním hospodářstvím a staral se o jeho velkou zahradu. Manželství však příliš šťastné nebylo, nemohli mít děti a asi ani povahově či svými zájmy si blízcí nebyli.

Pro Tomáše Kazbundu se nakonec v Jičíně učitelské místo našlo – na nižší reálce, při které právě městská rada v roce 1859 dala otevřít třetí třídu. O osm let později byla s velkou slávou vysvěcena nová budova této školy na Mariánském (dnes Komenského) náměstí. Patřila k ní také zahrada, jejíž podobu navrhl právě Tomáš Kazbunda.

Vážnost mladého učitele stoupala, v druhé polovině 60. let byl dokonce zvolen do městského zastupitelstva a v Jičíně se mu asi opravdu zalíbilo. Přesto se rozhodl kývnout na nabídku lépe placeného místa na prvním pražském českém učitelském ústavě řízeném Janem Lepařem v Praze v Panské ulici. Na školní rok 1870/1871 tedy Jičín i manželku opustil. Theodora Kazbundová zůstala u nemocného otce.³⁸ Tamní působení však netrvalo dlouho, když svitla naděje, že by se mohl stát definitivním učitelem na nově zřízeném učitelském ústavu v Jičíně, rychle požádal o uvolnění a z Prahy se vrátil. Na pedagogiu, které sídlilo ve stejné budově jako reálka, pak učil přírodopis a fyziku do roku 1874.

S úvazkem osmnácti hodin týdně se však dala jen těžko skloubit jeho další funkce. Již roku 1869 byl jmenován okresním školním inspektorem pro české školy okresu jičínského.³⁹ O nově zřízených místních a okresních školních radách, zemských radách školních a tím i příslušných inspektorech rozhodl parlament v době české pasivní politiky. Veřejnost tak kvůli způsobu přijetí tohoto zákona

³⁷ První ubytování v Jičíně sehnal u sklenáře a policejního revizora Ferdinanda Neuttera v domě na Staroměstském (dnes Valdštejnově) náměstí čp. 93. Po dvou letech se pak stěhoval do bytu v Lipové ulici.

³⁸ Karel Kazbunda se nad tím pozastavuje – o nemocného Františka Poláčka se mohla postarat jiná dcera a Theodora mohla následovat T. Kazbundu do Prahy. Domnívá se, že hlavní roli hrála její nechuť se stěhovat, a protojeho otec pobyl v Praze jen krátce. Dlouhotrvající nemoci František Poláček podlehl 27. 1. 1874.

³⁹ V době jeho pražského působení zůstal úřad rok neobsazen, po návratu z Prahy byl opět inspektorem jmenován T. Kazbunda.

neměla nově jmenované úředníky ráda (v Jičíně městská rada chtěla odebrat Kazbundovi učitelské místo na městských školách, pokud funkci přijme). Prvními okresními inspektory byli jmenováni skuteční odborníci – stali se jimi také bratři Jan a František Lepařovi. Tito lidé měli za úkol hodnotit národní školy podle různých kritérií: vhodné místo budovy, vybavenost pomůckami, přírodninami, knihami, velikost zahrady, styl a kvalitu výuky, život učitelů, jejich vedlejší zaměstnání atd.

Funkce zahrnovala kromě inspekce i velkou úřední agendu. Kazbunda však viděl v této náročné a nezáviděníhodné práci význam, a tak v roce 1874 opustil učitelské místo na pedagogiu a přibral si do své správy ještě turnovský okres. Snažil se také o komunikaci mezi učiteli, zamýšlel vydávání okresního učitelského věstníku nebo inicioval v srpnu roku 1876 školskou výstavu v Jičíně, na níž bylo představeno ideální vybavení tříd, vhodné pomůcky a učebnice a nechyběly ani přírodopisné sbírky. Neustálé vysilující cestování dostavníkem po rozlehlém území za každého počasí vydržel Tomáš Kazbunda do roku 1883. Po čtrnácti letech kariéru školního inspektora ukončil a vrátil se ve zhoršeném zdravotním stavu na klidnější pozici na učitelský ústav. Kvůli propukнувšímu revmatismu si musel žádat o dovolené a léčil se dvakrát v Teplicích.

Za tuto vyčerpávající práci se však Tomáš Kazbunda mnoho uznání ve společnosti nedočkal. O to víc si vážil ocenění, které se mu za inspektorskou činnost dostalo od kolegů. Roku 1876 mu věnovaly všechny tři učitelské spolky Budeč, které působily v jičínském okrese, velký ozdobný diplom s podpisy všech učitelů, který si nechal zarámovat. Na odchod z funkce mu poté kantoři darovali zlatý ozdobný pečetní prsten s vyrytým nápisem: „Věrní přátelé, učitelé z Jičínska 1883.“

„Zevnějškem mnoho sympatií nebudil, činil spíš dojem starého byrokrata než profesora. Vousy nosil císařské, tmavé, ale již prokvetlé, hlavu měl nad čelem lysou, ale s položenými pruhy dlouhých vlasů, sčesaných ze strany.“ Tak viděl svého profesora jeho žák, pozdější spisovatel Karel V. Rais v 70. letech. To byla asi doba, kdy se Tomáši Kazbundovi pracovně nejvíce dařilo, i když jeho postavení nebylo lehké a mnoho lidí mu nikdy neodpustilo, že se stal „rakouským úředníkem.“ Mrzely ho asi útočné články, které si o sobě musel číst v jičínských novinách. V nich se kromě pranýřování za vykonávání funkce c. k. školního

inspektora dočkal i kritiky za své angažmá ve spolku Leseverein. Tento spolek, více známý pod pojmem Kasino, vznikl v roce 1853⁴⁰ a nadlouho byl jedinou spolkovou aktivitou ve městě. Karel Kazbunda uznával, že jeho otec byl rakousky loajální, ale výroky podobné těm, které zanesl do svých pamětí jeho oblíbený autor Karel V. Rais, ho urážely: „Jakým byl /Tomáš Kazbunda – pozn. autorky/ školním inspektorem, nevím, ale vždy jsem mu měl velmi za zlé, že byl předsedou jičínské ho Kasina (Leseverein), a že tedy dobře česky necítil. Jeho choť chodívala do důstojnické společnosti a slýchal jsem ji mluvit jen německy; Kazbundu jsem s ní však zřídka vídal.“⁴¹

V Jičíně se na dlouhá léta rozšířil názor, že Kasino bylo čistě německým spolkem, sdružující úřednickou a vojenskou německou honoraci. Tento pohled však vznikl v době, kdy už naplno bujel i jiný spolkový život, v 70. a 80., ale především v 90. letech 19. století. V době absolutismu se jednalo o jediné sdružení ve městě, jehož členy byli jak Češi, tak Němci a naopak zde panovala snaha obě národnosti sblížit. Hlavní zájmy spolku byly zpočátku pouze hospodářské, ale brzy při něm vznikla i čítárna německých a českých časopisů, pořádaly se zábavy, přednášky a jiné akce. Spolek měl pronajaty prostory v hotelu U města Hamburku, kde pro potřeby členů bývaly vyhrazeny i dva kulečníky.

Od začátku byl členem Leseverein František Poláček, který zetě do společnosti přivedl. Tomáš Kazbunda dostal na konci 50. let důvěru a stal se jednatelem, posléze byl zvolen dokonce předsedou spolku. Když v 60. letech vznikla česká Občanská beseda,⁴² okamžitě do ní vstoupil, ale bylo mu trapné Leseverein, v němž se těšil důvěře, opouštět. Připomínal tak trochu rozdvojenost zájmů i provozovatele hotelu U města Hamburku, v němž sídlily oba spolky – každý měl svůj vchod a velký nápis nad svými dveřmi. Předsedou Kasina tak zůstal Kazbunda po dlouhá léta, činnost spolku, který v roce 1878 čítal 120 členů, však

⁴⁰ Vznik spolku v červnu 1853 uvádí Karel Kazbunda (*ANM. Fond Karel Kazbunda*, k. 30, i. č. 1004. *Můj otec, má matka*. Rukopis, s. 203). J. Mencl (a po něm tuto informaci převzali další autoři) však tvrdí, že spolek fungoval již od 40. let 19. století. (MENCL, Jaroslav. *Historická topografie města Jičína*. Díl II. Jičín: Muzejní spolek, 1948, s. 134).

⁴¹ RAIS, Karel V. *Ze vzpomínek II*. Vydání 2. Praha: Česká grafická unie a.s., 1934, s. 136.

⁴² Občanská beseda byla ustavena záhy po uvolnění poměrů v roce 1861 a navázala na myšlenku gymnaziálního profesora Josefa Uhlíře, který inicioval založení Besedy již v roce 1851, ale z politických důvodů spolek dlouho nefungoval. Občanská beseda pořádala především různé naučné přednášky, divadelní či hudební představení, plesy, podílela se i na literárních dýcháncích. Roku 1872 otevřela spolkovou knihovnu. Vznikem dalších spolků (některé se z ní odštěpily) její činnost upadala, definitivně se poslední členové rozešli v roce 1914.

moc viditelná nebyla. Čistě německé cítění ve spolku ale asi nemohlo být, protože po rozšíření zprávy o požáru Národního divadla se hned mezi členy vybralo 106 zl. na stavbu nového.

„Já, jeho syn z druhého manželství, jsem konečně snad též dokladem jeho české rodinné výchovy, upřímného českého cítění jihočeského selského synka, pocházejícího po té stránce z rodu stejného jako K. V. Rais.“⁴³ Se spisovatelem Karel Kazbunda souhlasí v tom, že velký podíl na „německé nálepce“ jeho otce nese první manželka Theodora, která prý ve společnosti česky nepromluvila.

Tomáš Kazbunda nebyl pouze předsedou Kasina, ale důvěru dostal i od svých ryze českých svěřenců – učitelů. Ti ho v době, kdy zastával neoblíbenou funkci školního inspektora, zvolili roku 1880 do čela Jičínské Budče. Zapomíná se také na jeho činnost v dalším českém spolku – Hospodářské jednotě. Jednota pořádala různé přednášky a výstavy, Tomáš Kazbunda se stal brzy jejím jednatelem. Byl také aktivním členem Muzejní společnosti, kde působil v hospodářském výboru. Náplň činnosti pro něho byla v obou spolcích stejná – přednášel o tématech ze svého oboru, vytvářel krátkodobé expozice ze své sbírky. Na počátku 60. let spolu oba spolky zdravě soupeřily. Po prusko-rakouské válce však začaly živořit, a tak jednota navrhla sloučení. Předseda Muzejní společnosti P. Antonín Marek sice s tímto záměrem nesouhlasil, ale 14. března 1870 sjednocená Hospodářská lesní a průmyslová jednota vznikla. Jejím dlouholetým předsedou se stal František Lohař.⁴⁴

Všeobecného uznání, dokonce mezinárodního, se historikův otec dočkal díky svému největšímu koníčku – preparování živočichů a tvorbě přírodopisných sbírek. I neznámý přispěvatel jičínských novin Krakonoš, v nichž se jindy objevovala pouze kritika činnosti okresního inspektora, Kazbundu ocenil: „Mnoholetou prací, železnou vytrvalostí a neunavenou pílí podařilo se mu mimo jiné skvělé vlastní výrobky na poli přírodovědeckém sestavit i sbírku jedlých a škodlivých hub, a sice tak uměle upravenou, že jí lepší nestává. Sbírkou pana profesora Kazbundy obrátily na světové výstavě pařížské k sobě všeobecnou

⁴³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 357.

⁴⁴ Dějiny prvních hospodářských spolků na Jičínsku zpracoval J. Nožička (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 81, i. č. 1770. NOŽIČKA, Josef. Počátky hospodářského obrození na Jičínsku. Strojopis), přínos T. Kazbundy pro tyto spolky vyzdvihl v samostatném článku (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 81, i. č. 1769. NOŽIČKA, Josef. O působení prof. T. Kazbundy v Muzejní společnosti Jičínského kraje i Krajské hospodářské a lesní jednotě jičínské. Strojopis).

pozornost a zde, doma, málo kdo o nich ví. Také do světové výstavy vídeňské byly nově upravené sbírky pana profesora Kazbundy zaslány, zajisté i tam vzbudí obdivení a i tam budou ne jediným skvělým důkazem, že umění a výmysl kvete nejenom na školách cizích jako německých, ale i také v Čechách.⁴⁵

Na různých výstavách se skutečně celá monarchie mohla zásluhou pilného učitele přírodopisu chlubit sbírkami ptačích vajec, brouků, motýlů, dřev, semen a pupenů, sádrovými odlitky hub, preparovanými rybami či vycpanými zvířaty. Autor článku však nemá pravdu, že by se o Kazbundových sbírkách nevědělo. Jejich vytváření podporoval na všech školách, ve kterých učil, mnoho preparátů věnoval již do přírodopisného kabinetu na gymnáziu v 50. letech. Prosazování názorného vyučování bylo jedním z důvodů, proč byl doporučen na pražský učitelský ústav a proč ho zemský školní rada Pátek prosadil do funkce školního inspektora. O jeho hlavní zálibě věděli i studenti: „...o Tomáši Kazbundovi, bývalém profesoru na reálce, zvěděl jsem dřív, než jsem ho poznal, že je znamenitý vycpavač ptáků a že si právě pro tu práci nechává růsti velmi dlouhé nehty. Když k nám /do třídy na učitelském ústavu – pozn. autorky/ po prvé přišel, pásl jsem především po těch nehtech; měl je skutečně velmi dlouhé, běloučké, zahrocené.“⁴⁶ Dlouhé nehty si ale Kazbunda nepěstoval kvůli vycpávání, ale kvůli další své zálibě – napínání hmyzu.

Karel V. Rais o svém třídním profesorovi ještě dodává: „Učil přírodopisu a fyzice a jadrné vypravování jeho jmenovitě o savcích, ptácích, hadech, rybách poslouchali jsme pozorně a rádi. Měl z přírody mnoho zkušeností a jeho učení tedy vynikalo tím, že nebylo suchými popisy, ale předvádělo život tvorstva. Často, i kde to zrovna nebylo na místě, užíval slova »tehdy« a rád se dovolával »nebožtíka Kreuzberga«, což býval snad majitel velikého zvěřince, u něhož mnoho viděl a poznal. Ptactvo zvláště miloval a vyprávěl bohaté, krásné detaily z jeho života. Mám zato, že sám také býval milovníkem lovů, alespoň ne jeden nám živě, plasticky vylíčil.“⁴⁷

Lovů se opravdu Tomáš Kazbunda účastnil, měl i honební právo. S lesníky a myslivci udržoval dobré vztahy, za různá povolení k pohybu v revíru vycpával

⁴⁵ Domácí lékárna. In: *Krakonoš*. Roč. 2, 30. 3. 1873, s. 1-2.

⁴⁶ RAIS, Karel V. *Ze vzpomínek II*. Vydání 2. Praha: Česká grafická unie a.s., 1934, s. 135.

⁴⁷ Tamtéž, s. 135-136.

zvířata i pro jejich potřebu. Sám lovil především kolem rybníku Kníže, chytal ale i hady a zmije v okolí vrchu Loreta. Působil také v jičínském hedvábnickém spolku, moruše vysazoval ve všech zahradách, které navrhoval, doma choval líheň bourců z kokonů. Když bydlel u Poláčků, pořídil si do velké zahrady dokonce živého čápa, na kterého se chodili studenti dívat. Jeho syn si toto zvíře však pamatoval už jen vycpané na půdě.

Svým žákům se snažil zprostředkovat co nejnázornější vyučování – chodil s nimi na botanické vycházky, a při svých pedagogických začátcích sepsal příručku s návodem jak sestavovat sbírky. Dílo *Der Kleine Naturfreund* nechal vydat v Kastránkově tiskárně v Jičíně roku 1855. Jeho studenti včetně Karla V. Raise se shodli na tom, že je hodně naučil, klasifikoval objektivně, ale především že z jeho vypravování a náčrtů později hojně čerpali ve vlastních hodinách.

Dětství

Kvůli poporodním komplikacím, které sice prý nebyly tak vážné, aby byl k paní Kazbundové přivolán lékař (řešila je pouze porodní bába), bylo matce doporučeno, aby už raději další děti neměla. Karel Kazbunda tak vyrůstal jen s jedním sourozencem – s o deset let starší nevlastní sestrou Marií. Jejich vztah byl bezkonfliktní, později jí v dopisech děkoval, že si s ním jako malá ochotně hrávala a učila ho.

Dětské radovánky strávil asi především s ratolestmi otcových kolegů z učitelského ústavu. Vzpomínal například na o dva roky staršího Jaroslava Novotného,⁴⁸ syna profesora dějepisu a zeměpisu Karla Novotného, Jaroslava Čihaře,⁴⁹ syna Bartoloměje Čihaře, profesora češtiny, dějepisu a zeměpisu, nebo Julii Schüllerovou, dceru matematika Františka Schüllera. Často si hrával také s Oldřichem Návesníkem, synem majitele domu, v němž bydleli.

Profesor František Petr si za svého krátkého působení v Jičíně, kdy dočasně suploval na učitelském ústavu za nemocného Tomáše Kazbundu, údajně zapamatoval malého Karla jako hochu „s kulatým obličejem, černýma očima

⁴⁸ Nadaný hudebník, pozdější žák Víta Nováka, zemřel jako legionář v Rusku roku 1918.

⁴⁹ Později rada v kabinetě prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka.

a dlouhými vlásky.⁵⁰ Na dítě, které mělo vždy „tak roztomilou tvářičku jako malý andělíček“, zase vzpomínal po letech při přání ke Kazbundovým padesátinám Gustav Pirchan.⁵¹

Každé dítě si projde mnoha úrazy, Karel Kazbunda celý život nezapomněl na jeden hrůzostrašný zážitek, při němž málem přišel o oko. Když mu bylo pět a půl roku, prováděl majitel domu František Návesník dlouho plánovanou přístavbu. Ze dvora k lešení do prvního patra postavili zedníci z prken stoupající plošinu. Malý Karel po ní běžel nahoru v okamžiku, kdy dolů scházel nádeník s fankou plnou tekutého asfaltu. Vrazili do sebe a dítěti přes polovinu hlavy stékal po tváři asfalt.

„Velký křik, zděšená matka přiběhla, otec objevil se v okně kuchyně – maminka vyprávěla později, že spatřiv, co se stalo, zalomil rukama. Všichni mysleli, že oko je ztraceno, hlava a tvář nebezpečně popálena. Redaktor Návesník rovněž přispěchal, zakrátko přišel dr. Štěpán, dětský lékař, který býval ke mně volán. Bohudíky, ukázalo se, že věc není tak nebezpečná, jak vypadala. Asfalt nebyl vřelý, nýbrž toliko teplý. Pan domácí vzal mne na klín – bylo to na židli pod oknem z kuchyně na dvoře bez slunce, toto stálo ještě na druhé straně domu – a nůžkami opatrně odštíhoval po kouskách vychladlý už asfalt. Dr. Štěpán – já se bránil jeho zásahu – stál u toho a dal přinést olej na popáleniny. »Očičku není nic!« pravil, jak maminka potom vyprávěla, k velké její a tatínkově úlevě, pan Návesník, když odstranil obezřele asfalt, který se přes oko přelil. Polovina čela a tváře byla také pouze zarudlá a po několika dnech jsem si už zase s Návesníkovým Oldou hrál venku jako obvykle.«⁵²

Prarodiče ani jiné příbuzné v Jičíně Kazbundovi neměli, a i přesto nebyla na hlídání malého Karla od jeho dvou a půl roku matka doma sama. Ve školním roce 1890/1891 musel totiž její manžel požádat o dovolenou z důvodu nepolevujícího silného kašle, který byl následkem plicního kataru. Potíže pokračovaly, a proto se za katedru již nevrátil, v červenci 1891 požádal na základě lékařského osvědčení o trvalý odpočinek. Kolegové z učitelského ústavu mu udělali velkolepý večírek na

⁵⁰ Malého Karla Kazbundu takto po letech popsal František Petr, když se jako profesor státního reálného gymnázia v Německém Brodě od kolegy náhodně dozvěděl, že jedná s doktorem Kazbundou v záležitosti příspěvku o Karlu Havlíčkovi. *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 506. Nejistěný Karlu Kazbundovi 21. 1. 1925.

⁵¹ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 607. Gustav Pirchan Karlu Kazbundovi 3. 2. 1938. Archivář ministerstva vnitra Gustav Pirchan (1881-1945) studoval v letech 1891-1895 na jičínském gymnáziu.

⁵² *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 479-480.

rozloučenou, na němž dostal fotoalbum s obrázky profesorského sboru. Smutnějšího rozloučení se dočkal od ministerstva kultu a vyučování především vzhledem k výši penze. Bylo mu přisouzeno 1750 zlatých, což znamenalo velké zklamání. Podíval se i ředitel pedagogia Ferdinand Macháček, s nímž na rozdíl od kolegů, kteří si stěžovali na jeho přísnost, Kazbunda vycházel výborně. Společně po roce docílili zvýšení výměru penze na 2000 zl. ročně.

Karel Kazbunda ve vzpomínkách zdůrazňuje, že otec nebojoval o vyšší důchod kvůli sobě, ale především s ohledem na rodinu. Byl prý velmi skromný. Když se ho například matka ptala, co má udělat k večeři, odpovídal, že se spokojí se vším, ať udělá cokoli. Zbytečně neutrácel a pečlivě si o jakýchkoli výdajích vedl záznamy. Nejvíce svých peněz odváděl na členské příspěvky spolkům (Občanská beseda, Kasino, Literární jednota, Okrašlovací spolek, Spolek dobrovolných hasičů, Opatrovna, Ústřední matice školská, Ústav chudých, Akademická čtenářská jednota, Umělecká beseda aj.) a na předplatné různých, především pedagogických časopisů.

Neodepřel si pouze doutníky či kouření dýmek, i když se tato vášeň podepisovala na jeho zdraví. A málokdy vynechal také každodenní posezení v hostinci U Picků,⁵³ kde býval součástí tzv. stolu pravdy, u něhož se scházeli vážení měšťané, často úředníci. Předsedou této uzavřené veselé společnosti byl děkan Josef Šturma, docházel například i advokát František Lohař či ředitel učitelského ústavu Ferdinand Macháček. Při setkáních se hrály karty, kuželky nebo kulečnick.

Jakými metodami vychovával Tomáš Kazbunda syna, se už můžeme jen dohadovat, ale on na „svěho papíčka“ vzpomínal s láskou. „Já měl starého tatínka jako dědečka vlastně, ale tím laskavějšího! Věříš, že jsem velmi pohnut, když Ti píšu toto psaní, snad příliš obsáhlé, než abys to trpělivě přečetl! Já bych psal pořád dál, o něm, svém drahém starém tatínkovi, třeba celé hodiny.“⁵⁴ Bohužel o jeho vlastnostech či výchově se ale nikdy nerozepsal.

⁵³ Josef Pícek (1849-1915) pocházel z Českého Dubu, kde si otevřel fotografický atelier již jeho otec. Po příchodu do Jičína roku 1873 pokračoval v provozování této živnosti. Jeho fotografie byly oceněny i na mezinárodních výstavách. Roku 1881 si navíc zažádal o hostinskou koncesi. Oba podniky pak provozoval na Husově třídě v domě čp. 45.

⁵⁴ *LA PNP*. Fond Jan Thon. Karel Kazbunda Janu Thonovi, 9. 5. 1957.

„Já jsem svého otce zastihl až v jeho pozdních létech, kdy byl vtělená laskavost. Připouštím však, že v mládí mohl být „ostrý“, jako v této kvalifikaci /hodnocení Františka Šíra ohledně působení T. Kazbundy na gymnáziu – pozn. autorky/ uvedeno.“⁵⁵ Na jiném místě paměti uvádí, že se dokázal obořit i na něho, když něco jako chlapec provedl. Hned se ale z rozčilení oklepal a na tvář se mu vrátil milý úsměv.

Podle jeho studentů z poslední éry pedagogického působení byl Kazbunda senior přímý a prudký. Často svým žákům skutečně nadával či vyhrožoval exemplárním trestem či domácím vězením. O to, zda si postižený skutečně trest odbyl, se však už nezajímal. I studenti, kteří se ho z počátku báli, třeba jen jeho přísného pohledu s neskutečně hustým obočím, brzy poznali jeho dobrosrdečnost.⁵⁶ Podle způsobu nadávání tak vypadal jako hrubý člověk, ale nikomu záměrně neublížil. Mezi žáky učitelského ústavu se pro něho v osmdesátých letech 19. století vžila přezdívka „děda“ či „dědeček.“ Většina studentů uznávala, že je přesvědčil k lásce k přírodě, uměl prý procítěně mluvit o zvířatech a jeho originálních výrazů a frází měli plné učebnice.

Rozlehlá zahrada u nové budovy pedagogia (slavnostně otevřeno 16. září 1886) byla samozřejmě dílem Tomáše Kazbundy. Ředitel Ferdinand Macháček mu byl vděčen za to, že brambořiště o rozloze 3 strychy přeměnil na zahradu s 2200 dřevinami. Do konce života se jeho syn rád díval na některé stromy, které rostly na stejném místě již osmdesát let. Bývalý student Tomáše Kazbundy ještě po letech vzpomínal, jak je svérázně učil profesor roubovat třešně: „Ano tehdy, Frantové hloupí, já oštěpím sám tyto dvě pláňky. Ať mi pro Krista Boha Jéžiše dáváte pozor! Komu se to neujme, dostane terc a čtrnáct dní hausarest!“⁵⁷ Na sázení ořechů naopak s vděčností vzpomněl absolvent učitelského ústavu Josef Hlaváček, který za dobře vykonanou práci dostal tajně od svého profesora přírodopisu Kazbundy dva doutníky s poznámkou, že je nesmí kouřit hned za rohem.⁵⁸

⁵⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 101.

⁵⁶ Na paedagogiu v Jičíně roku 1883-1887. In: *Krakonoš*. Roč. 45, č. 31, 29. 5. 1927, s. 3.

⁵⁷ ROTA, Em. Pan profesor Tomáš Kazbunda. In: Památník na oslavu šedesátiletého trvání Raisova státního koedukačního učitelského ústavu v Jičíně. 1869-1929. Jičín: Nákladem vlastním, Tiskařské družstvo, 1929, s. 64.

⁵⁸ HLAVÁČEK, Josef. Jak jsme vysazovali na dvoře uč. ústavu ořechy. In: *Hlas našeho venkova*. Roč. 10, č. 2, 16. 5. 1929 (Příloha Besedy venkova roč. 2, č. 5, /nestr./).

Neopouštěla ho vášeň pro přírodopisné sbírky, do jejichž přípravy zapojoval i syna, učil ho poznávat různé druhy živočichů. Chodili spolu chytat motýly, malý Karel prý jen mohl obdivovat, s jakou obratností si jeho otec počínal. Občas ho vzal i na projížďku na loďce po rybníku Kníže⁵⁹ směrem ke Kbelnici, kde měl po léta svůj revír. První vzpomínky Karla Kazbundy na domov a „papíčka“ vypadaly takto: „Charakteristická vůně kafru k tomu /k vycpávání – pozn. autorky/ potřebného patří k oněm dojmům mého dětství. Vidím ho v duchu skloněného nad vycpáváním našeho milého kanárka »Bubička« v koutku úst obvyklý doutník v bílé papírové »špičce«.“⁶⁰ V různých částech domu děti nacházely koudel či páry umělých skleněných očí, své místo měla také vyhrazeno zvláštní dřevěná deska k napínání motýlů. Když už se otec nemohl hýbat a byl upoután na lůžko, prosil své nejbližší, aby mu alespoň přinesli ukázat jeho nejcennější sbírku vajec, aby se mohl potěšit pohledem na svou chloubu.

Hlavní matčinou náplní práce bylo samozřejmě vaření. Její syn si ji jako kuchařku nemohl vynachválit, a po celý život mu prý nic nenahradilo „...jedinečnou chuť pokrmů, upravovaných mou maminkou, i když šlo třeba jen o některou omáčku, o zvláštní chuť její směsi „sekané“ (karbanátku) nebo určitý moučník. I to patří, jako vůně, k oživení doby a určité osoby.“⁶¹ Svě umění se naučila od babičky, hostinské Anny Müllerové.

Ještě vděčnější však své matce byl za to, že ho vychovala k lásce k hudbě. Ona sama prý měla výborný hudební sluch a krásně zpívala, se sestrou jí říkali skřivánek. Na školní výuce jí prý už od dětství vadilo, že se málo dbá na hudební vzdělání, a tak poskytla synovi od devíti let mimoškolní výuku hry na housle. Vybrali pro něho výborného učitele – kapelníka Jana Patsche.⁶² Ani otec však nebyl

⁵⁹ Tehdy byla v místech, kde se dnes nachází koupaliště, neregulovaná část rybníka, protažená až téměř ke Kbelnici. Kromě bahna v nepřehledném rákosí žila spousta druhů zvěře. Malí chlapci si v těchto místech, i když to bylo velmi nebezpečné, rádi hráli a chytali raky a škeble. Na rybníce bylo zřízeno nejdříve vojenské koupaliště, které až roku 1888 převzalo pod svou správu město a přestavělo ho na kabinové koupaliště na pilotech.

⁶⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 256.

⁶¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 13.

⁶² Jan Patsch (1872-1944) přišel do Jičína roku 1896 a brzy se stal městským kapelníkem. Byla to však spíše čestná než výdělečná funkce, a tak se musel živit především učením dětí hře na hudební nástroje či zpěvu. Dirigoval pěvecký sbor Smetana a po čtyřicet let řídil i Hudební spolek, dokázal s amatéry nacvičit dokonce opery Hubička, Dalibor, Prodaná nevěsta či Eva. Uvedení opery Eva se účastnil sám autor Josef Bohuslav Foerster, který byl z nastudování nadšen. Více viz: Za Janem Patschem. In: *Hlas našeho venkova*. Roč. XXV, č. 6, 11. 2. 1944, s. 1; *LA PNP*. Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl II, strojopis, s. 78-87, 95-111, 128.

hudebním antitalentem – v mládí zpíval první bas, například vzpomínal na zpěvy na loďkách na Malši v revolučním roce 1848. Rád před synem vyprávěl o zážitcích, které si odnesl z jičínského koncertu Bedřicha Smetany v roce 1880 či z vystoupení houslisty Františka Ondříčka a klavíristy Karla Kovařovice (1882).

Jičín na konci 19. století

Dům čp. 133 na Husově třídě nechal majitel František Návesník rozšířit o přístavek na západní straně a roku 1892 se do něho i s rodinou nastěhoval. V té době také již s manželkou Josefou celý dům vlastnili (vykoupili druhou část od architekta Eduarda Menčíka). Tomáš Kazbunda pro pana domácího navrhl podobu velké zahrady, ale jinak už začal pomýšlet na stěhování.

Kazbundovi se totiž rozhodli pro postavení vlastní nemovitosti. Motivoval je k tomu zřejmě čilý stavební ruch, který v nejbližším okolí Husovy třídy v 90. letech probíhal. Místo pro nový dům vybrali nedaleko od svého tehdejšího bydliště – v roce 1893 zakoupili parcelu č. 648 v budoucí Fügnerově ulici.⁶³ Horní část této ulice se svažovala od Husovy třídy ke křižovatce s dnešní Denisovou ulicí, po její levé straně se rozprostírala obrovská zahrada učitelského ústavu a po pravé straně vyrostlo v rozmezí let 1890-1896 dvanáct menších domků – uprostřed této řady nechala jednoduché přízemní stavení vybudovat Marie Kazbundová. Přesné zápisky o stavbě a pořízování vybavení shromáždil její manžel, který tak své choti asi výrazně pomáhal.⁶⁴ Stavba domu proběhla velmi rychle a v den Karlových šestých narozenin se rodina od Návesníkových odstěhovala.

Zástavba Valdického předměstí rostla tehdy neuvěřitelnou rychlostí. Ještě v roce 1813 se údajně tato oblast skládala z ošklivých domů a zahrad, jak uvedl ve svém cestopise císař František I., přesněji se na tomto místě rozkládaly louky a pole, jen výjimečně se vyskytlo nějaké osamocené stavení. Tvář tohoto předměstí se kolem hlavní cesty na Hradec Králové začala dramaticky měnit po vzniku cukrovaru roku 1870 a ještě důležitější bylo zavedení železnice v roce 1871. Osa, která spojovala nové vlakové nádraží s centrem, byla rychle zastavována. V letech 1870-1880 vyrostlo osmdesát nových domů, v dalších třiceti letech dokonce přes

⁶³ Fügnerova ulice byla pojmenována po prvním starostovi tělocvičné jednoty Sokola pražského vzhledem k blízkosti sokolovny. HORÁKOVÁ, Hana. *Ulicemi Jičína*. Jičín: Okresní muzeum a galerie v Jičíně, 1993, s. 68.

⁶⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 79, i. č. 1699. Dokumentace (podrobná) ke stavbě domu v Jičíně p. Tomášem Kazbundou z let 1893/94.

dvě stě dalších budov. Většina z nich byla stavěna v novorenesančním stylu, na některých pozdějších lze rozpoznat prvky secese.

Neproměňovalo se však pouze Valdické předměstí, ale rychle se stavělo i na jiných místech. Město, které do poloviny 19. století mělo stále podobnou urbanistickou dispozici, jakou mu vtiskl Albrecht z Valdštejna a jeho stavitel Nicolo Sebregondi, se už nadále nemohlo vejít do těchto pout a začalo se spontánně rozrůstat. Obec vydala povolení k bourání hradeb až v 80. letech 19. století, ale to už byly z větší části zničeny. Živelnou výstavbu bylo třeba nějakým způsobem regulovat a uzpůsobit město pro potřeby obyčejných lidí. Radní si tento nedostatek ukvapené zástavby uvědomili, a Jičín tak byl po Praze a Jindřichově Hradci třetím městem, které uposlechlo nařízení a nechalo si vypracovat regulační plán. Dílo Bedřicha Peka bylo uváděno do praxe od roku 1893, ale naštěstí se jeho vize pro padesátitisícové město s velkými bulváry nikdy zcela nerealizovala.⁶⁵

Statistické údaje o Jičíně z roku 1890 jsou následující: 8457 civilních obyvatel a kolem šesti set vojáků, na Starém městě 109 domů, na Valdickém předměstí 221 domů, na Holínském předměstí (s Jarošovem) 105 domů, na Pražském předměstí 41 domů. Nejmladší, Valdštejnem založené Nové město, které obývali chudí dělníci, čítalo tehdy 191 domů.⁶⁶ O sedmnáct let později již statistiky vykazují 9759 obyvatel města žijících v 705 domech. Z tohoto počtu se na největším, tj. Valdickém předměstí, nacházelo 238 domů, v nichž bydlelo 2812 obyvatel.⁶⁷

Karel Kazbunda se narodil ve městě úřadů a škol, jak se Jičínu v druhé polovině 19. století říkalo. Sídlil zde krajský soud a mnohé další okresní, finanční, vojenské a jiné úřady.⁶⁸ Rozvoje škol si městská rada vážila, nešlo pouze o prestiž a kulturní zájmy, ale hlavně asi o ekonomickou stránku. Středoškolští učitelé mohli

⁶⁵ CHODĚJOVSKÁ Eva; SEMOTANOVÁ, Eva (edd.). *Historický atlas měst České republiky*. svazek č. 18. Jičín. Praha: Historický ústav, 2008, s. 10-12; WAGNER, Jaroslav. *Jičín*. Praha: Odeon, 1979, s. 93-100.

⁶⁶ *Ottův slovník naučný*. Díl 13. Praha: J. Otto, 1898, s. 348.

⁶⁷ *Seznam míst v království českém*. Praha: Tiskem místodržitelské knihtiskárny, 1907, s. 139.

⁶⁸ V roce 1897 se uvádějí tyto úřady: okresní zastupitelství, okresní hejtmánství, krajský a okresní soud, státní zastupitelství, notářství, finanční okresní ředitelství hlavního berního úřadu, komisařství finanční stráže, poštovní a telegrafní úřad, cejchovní úřad, vojenské staniční velitelství, doplňovací velitelství okresu pěšího pluku č. 74, velitelství pluku zemské obrany č. 11, velitelství oddělení četnictva, obecní spořitelna, občanská záložna, okresní hospodářská záložna, první řemeslnická záložna. *Spis pamětní vydaný na oslavu dvanáctého sjezdu Jednoty samosprávných úředníků obecních a okresních v království českém, konaného roku 1897 v Jičíně*. Nákladem vlastním, 1897, s. 26.

totiž být se svými poměrně vysokými platy vhodnou finanční injekcí pro místní obchodníky, studenti sice peněz moc neměli, ale ekonomickou posilu města znamenali – především pro své bytné. Něco utratili i za jídlo, školní potřeby či ošacení. Jičín se profiloval do města škol i pro to, že dlouhou dobu neměl co jiného nabídnout. Býval zemědělským městem, kde se dařilo především ovocnářství, průmysl se vyvíjel poměrně pomalu – první se objevil cukrovar (poměrně brzy však zanikl) a roku 1888 slavná Knotkova továrna (vyráběla pluhy, řezačky, žentoury, žací stroje, samovazy).⁶⁹ Do konce století již ale fungovaly i dvě kruhové cihelny, dva válcové mlýny, strojírna, slévárna a koželužna.

Městská rada proto příliš neotálela se stavěním nových reprezentativních budov pro školy: pro vyšší reálku v roce 1867, pro gymnázium v roce 1883, pro učitelský ústav jen o tři roky později, pro obecné a měšťanské školy chlapecké a dívčí roku 1896. Dále v Jičíně byly v roce 1897 následující školy: pětiletá obecná na Novém městě, židovská, zimní hospodářská a také průmyslová a obchodní škola pokračovací.

V poslední čtvrtině 19. století se v Jičíně velmi dařilo spolkovému životu – počet spolků byl v některých obdobích až neúměrně vysoký v porovnání s počtem obyvatel. V 90. letech zažívaly asi největší rozkvět – většina organizovala různé přednášky, besedy, hudební vystoupení, výstavy, plesy, výlety, zvaly slavné osobnosti kultury a vědy, některé z nich měly zřízen i divadelní odbor a hrály ochotnické divadlo. Mezi nejvýznamnější spolky na konci století patřily: Občanská beseda, Řemeslnická beseda, Muzejní spolek, Sokol, Akademická čtenářská jednota, Ústřední matice školská, místní odbor Národní jednoty severočeské, Literární jednota, Smetana, Ludiše, Okrašlovací spolek, místní odbor Klubu českých turistů, Hospodářská, lesní a průmyslová jednota, Občanská čtenářská beseda na Novém městě, Dobrovolný sbor hasičský, měšťanský sbor střelecký aj.⁷⁰

⁶⁹ Jeden ze synů továrníka Františka Knotka, Ladislav (1889-1972), se přátelil s K. Kazbundou od dětských let. Je autorem nedokončených vzpomínek Historie továrních staveb (Strojopis uložen v knihovně RMaG). Více o rodině Knotkových viz např.: BÍLKOVÁ, Eva: *Pod Valdickou branou. Fakta o nejznámějších jičínských osobnostech, spolcích, stavbách, institucích, školách, událostech.* Jičín: Městský úřad v Jičíně 2004, s. 16; ÚLEHLA, Vladimír. Neúnavná energie pragmatika Františka Knotka. In: *Nové noviny*, 2008, č. 49, 19. 12. 2008, s. 8.

⁷⁰ Více o kulturním dění ve městě a jičínských spolcích v 90. letech 19. století viz: *SOKA Jičín.* Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-82. ŠOREJSOVÁ, Jitka. Dějiny města Jičína v letech 1891-1901. Praha: Diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1994, s. 111-138.

Vnější tvář města však významu kulturního centra Podkrkonoší dlouho nenasvědčovala. Technicky smýšlející lidé říkali, že se v Jičíně dlouho nikam nespěchalo. Velkou příležitost si město nechalo utéci, když otálelo s napojením na železniční trať. Panovala obava, že vlakové spojení ohrozí tradiční pondělní trhy, které se ve městě konaly již od 18. století. První lokomotiva tak zastavila na jičínském nádraží až roku 1871, kdy byla postavena trať Jičín-Ostroměň. Tou dobou však již severozápadní dráha stála a Jičínu se velkým obloukem vyhýbala – vedla z Velkého Oseka přes Chlumeč nad Cidlinou a Nový Bydžov do Trutnova. Inženýr Václav Šťastný ve 20. letech 20. století s lítostí napsal: „...na starobylém krajském městě, jehož význam jako centra celého Podkrkonoší byl tehdy mnohem větší nežli dnes, spáchán těžký hřích, kterým Jičínu zasazena rána dosud krvácející a který za celých padesát let nebyl napraven.“⁷¹ Problém byl také v tom, že odbočky od hlavních tratí byly stavěny především pro potřeby cukrovarů, proto nebyly příliš kvalitní.

Město nemělo vodovod ani kanalizaci, pro vodu se muselo chodit ke kašnám na náměstí (do roku 1894 tam bývaly dvě), Kazbundovi ale asi spíše využívali pro ně o něco bližší kašnu umístěnou na křižovatce Husovy a Popovické (dnes Šafaříkovy) ulice. Plynové osvětlení bylo ve městě zavedeno až roku 1904. Do té doby se každý večer náměstí osvětlovalo litými kandelábry s lucernami na petrolej. Pomalu probíhalo i dláždění ulic, na nichž se lidé dlouho topili v blátě nebo se naopak dusili prachem. Staroměstské náměstí bylo vydlážděno mezi léty 1881-1884, hlavní tepna města – Husova třída až roku 1899.

Reprezentativní vzhled získávalo město především díky stavbám některých veřejných staveb architektů Antonína Holečka, Eduarda Menčíka, Bedřicha Peka, E. Prokopa, J. Mareše, K. Vorla aj. Na Husově třídě mohli kromě učitelského ústavu lidé obdivovat od roku 1895 i sokolovnu a o deset let později občanskou záložnu. Nejluxusnější secesní dům však vznikl na rohu Husovy a Fügnerovy ulice – třípatrový hotel Praha, který vybudoval v roce 1910 Antonín Holeček. Tento hotel však společenským významem nedosahoval nejdůležitějšího centra – hotelu U města Hamburku, další majestátní budovy ve městě, která však byla vystavěna již

⁷¹ ŠŤASTNÝ, Václav. Jičín s hlediska technika. In: Almanach vydaný Společností přátel studentstva na paměť otevření Studentského domu v Jičíně dne 6. a 7. prosince 1924. Jičín: Společnost přátel studentstva v Jičíně, 1924, s. 72.

roku 1861 ve stylu novorenesance s prvky pozdního empíru. Nových budov se dočkala i kasárna, nemocnice, sirotčinec a chudobinec.

Když se malý Karel Kazbunda procházel po jičínských ulicích, potkával dvojjazyčné nápisy, česko-německé byly i obecní vyhlášky, jídelníčky ve většině restaurací apod. Na veřejnosti německy mluvilo především vyšší úřednictvo a vojáci. Jičín byl ale jinak čistě českým městem, v roce 1890 se hlásilo k německé národnosti pouze 137 občanů z celkových 7746. Česko-německá otázka se však i tady stala hlavním tématem politických bojů v 90. letech. Útoky na německé „přísluhovače“, které rozpoutalo mladočeské sdružení Politický klub pro Jičín a okolí, se jistě dotýkaly i Tomáše Kazbundy. Ten stále vedl spolek Leseverein, který právě nejvyšší německou vrstvu sdružoval. Daleko hůře než on a celé Kasino na tom však byli židé, proti nimž jako údajným oporám němečtví v monarchii byla nevráživost namířena nejvíce. Politický klub se svým radikálním předsedou Františkem Kloučkem⁷² vyhlásil boj za českou národní věc. Jeho sdružení ale usilovalo také o pokrok ve městě, a ostře vystupovalo i proti konzervativnímu vedení radnice. Většinu v městské radě sice nikdy nezískali, ale vyprovokované staré vedení obce v letech 1903-1907 za starosty Františka Knotka realizovalo mnoho bodů z programu Politického klubu (osvětlení, vodovod, kanalizace).

Situace mezi jičínskými Čechy a Němci se definitivně vyhrotila v prosinci roku 1897, kdy zde po pádu Badeniho vlády proběhly silné protiněmecké bouře, podobné předchozím pražským, které vyvrcholily vyhlášením výjimečného stavu. Toho v Jičíně nebylo třeba, ale protesty, především vůči německy mluvícímu židovskému obyvatelstvu byly silné – rozbitá okna, strhané německé nápisy a zavření kvalitní židovské školy mluví za vše. Hrabě Ervín Schlik, majitel hotelu U města Hamburku, musel před zraky veřejnosti sundat ceduli Leseverein a tím de facto spolek v této podobě ukončil činnost.

Karel Kazbunda často sestře děkoval za krásné procházky, které s ním často v dětství absolvovala. Mohli spolu jako děti obcházet okolí rybníku Šibeňák,

⁷² František Klouček (1849-1939) byl synem jičínského puškaře Václava Kloučka, který spoluzakládal Sokol v Jičíně, jehož starostou se jeho syn také stal. Za studií založil ale ještě jiný spolek – v roce 1870 vznikla jeho zásluhou Akademická čtenářská jednota v Jičíně. František Klouček byl známým advokátem a politikem. V roce 1895 ho voliči na Jičínsku a Novobydžovsku zvolili zemským poslancem za Národní stranu svobodomyšlnou. Zasedal po léta i v městské radě, ale těžce nesl, že nikdy v ní jeho Politický klub nezískal většinu hlasů. Klub byl rozpuštěn roku 1907. Má zásluhu o vybudování železniční trati Jičín-Turnov a o postavení pomníku Karla Havlíčka Borovského.

v neděli odpoledne se asi připojili k ostatním a vyšli do Lip. Společenským zvykem na konci století totiž v Jičíně byla nedělní odpolední procházka lipovým stromořadím, kterou někteří zakončili v restauraci Čeřov, kde zpravidla vyhrávala hudba Jana Patsche, Kazbundova učitele hry na housle. Dalším cílem procházek býval Libosad, anebo nově do podoby parku upravený vrch Čeřovka s romantickou milohlídkou vybudovanou již obrozenci roku 1843. O tato místa dbal Okrašlovací spolek, který udržoval zeleň, instaloval lavičky apod. Po vzniku Klubu českých turistů, který zavedl pravidelné spojení do Prachovských skal, začalo o volných dnech mnoho jičínských rodin jezdit na výlet právě tam.

Lidové či národní slavnosti se odbyvaly většinou také v Libosadě – při těchto akcích obvykle nechyběly živé obrazy či ohňostroje a pořádaly se obvykle sbírky na podporu například menšinových škol. Každoročním demonstrativním červencovým oslavám M. Jana Husa u jeho pomníku asi malý Karel přihlížet nemohl, účast měli zakázanou i studenti. Naopak téměř povinně se každý účastnil na svátek Božího těla největší církevní slavnosti. Konala se na Staroměstském náměstí (dnes Valdštejnově), kde byly postaveny čtyři oltáře lemované májkami. Měšťané v nejlepších šatech a členové spolků ve svých krojích a s prapory sledovali po mši v děkanském chrámu průvod obcházející za zvuků hudby celé náměstí. Družičky v bílých šatech a mládenci v bílých košilích rozhazovali ze svých košíčků květy na přihlížející. Slavnostní ráz akce vždy podtrhla ohlušující salva na závěr.

Město občas ožilo i zcela výjimečnými slavnostmi. Desetiletému Karlovi možná na celý život zůstaly v paměti velkolepé oslavy Františka Palackého, které proběhly dvacet let po jeho úmrtí v červnu 1898. Účastnilo se jich prý tři až čtyři tisíce lidí. V sobotu večer se konal lampiónový průvod nasvíceným městem, hlavní část akce s přehlídkou mnoha jičínských spolků a několika projevy se pak uskutečnila druhý den v Libosadě.⁷³

Žákem cvičné školy

Šestiletý Karel Kazbunda šel poprvé do školy v polovině září 1894. Celkem přirozeně byla pro jeho základní vzdělávání vybrána cvičná (jinak též vzorná) škola při učitelském ústavu. Ocítl se v prostředí, které mu na rozdíl od jednadvaceti

⁷³ Více o životě v Jičíně v této době viz: ÚLEHLA, Vladimír. *Jičín na konci 19. století*. Jičín: Tom Tour s. r. o., 2006; *LA PNP*. Fond Jana Hofmanová. Bedřich Křídlo. Český klavírní virtuos a skladatel. Počítačový tisk.

nových spolužáků nebylo úplně neznámé.⁷⁴ Jeho otec ani po odchodu do penze neztratil kontakty s bývalými kolegy z profesorského sboru pedagogia a lze předpokládat, že je i s malým synem navštěvoval. Majestátní budovu, v níž škola sídlila, znal Karel prakticky od narození – dům čp. 133 na Husově třídě, i jejich nový dům ve Fügnerově ulici byly vzdáleny od učitelského ústavu jen několik metrů přes ulici.

Cvičná škola byla v Jičíně zřízena při učitelském ústavu ve školním roce 1874/1875.⁷⁵ V 90. letech byl tak tento systém již vyzkoušený a osvědčený, škola měla ve městě dobrou pověst. Možná rodičům imponovala i skutečnost, že do tříd cvičné školy bylo přijímáno na tu dobu nezvykle málo dětí – jejich počet se pohyboval mezi dvaceti a třiceti.⁷⁶

Ve školním roce 1894/1895 se mohl malý Karel na chodbách školy setkávat s chlapci, o kterých v jeho životě ještě uslyšíme – syn ředitele gymnázia Branislav Fleischmann (čtvrtá třída), Jaromír Volf (třetí třída), Jan Morávek, Augustin Šmejč, Bedřich a Josef Štemberové (druhá třída). Do čtvrté třídy také chodil jeho kamarád, syn redaktora a tiskaře Návesníka, Oldřich.

Vyučování v každé třídě i na cvičné škole sice vedl zkušený kantor, ale své pedagogické dovednosti si zde měli především zkoušet studenti z pedagogia. Do třídy se tak často nahrnul celý ročník kandidátů učitelství a jeden z nich převzal výuku.

⁷⁴ Přehled všech žáků cvičné školy ve školním roce 1894/95, mezi nimiž se nachází Karel Kazbunda jako žák první třídy, jsem dohledala pouze v zápiscích jeho otce. (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 79, i. č. 1699. Chybně založeno do složky: Dokumentace (podrobná) ke stavbě domu v Jičíně p. Tomášem Kazbundou z let 1893/94.) Fond Raisův učitelství v Jičíně (uložen v *SOka Jičín*), který obsahuje i některé dokumenty vztahující se k cvičné škole, bohužel není úplný a katalog ani jiný dokument se seznamem chlapců navštěvujících školu v příslušných letech se nedochoval. V *Památce na oslavu šedesátiletého trvání Raisova státního koedukačního učitelství v Jičíně. 1869-1929.* (Jičín: Nákladem vlastním, Tiskařské družstvo, 1929) se rovněž seznamy žáků cvičné školy z těchto let nenacházejí.

⁷⁵ První ročník pedagogia byl otevřen již roku 1869, a tak si první studenti tohoto ústavu, než byla zřízena vzorná škola, museli odbývat náslechy a praxi na jičínské obecné škole.

⁷⁶ Běžně se v té době tísnilo v jedné třídě na jiných školách na osmdesát dětí. Ve školním roce 1897/1898 například v první třídě dívčí obecné školy v Jičíně učila Dora Němcová 106 žákyně. ÚLEHLA, Vladimír. *Samotářská dcera Boženy Němcové Theodora.* Jičín: Knihovna Václava Čtvrťka v Jičíně, 2007, s. 21.

Kvarteto kantorů cvičné školy vyučovalo plných dvacet pět let (1876-1901) společně a neměnili si ani třídy.⁷⁷ Prvňáky přivítal milý muž Alois Housa, který dokázal děti nadchnout a start školní docházky jim rozhodně neznepríjemnil. Neuměl se zlobit, stále se usmíval, v jeho třídě bývalo veselo. Někteří žáci se následně přiznávali, že na jeho dobrotu hřešili. Karel Kazbunda asi věděl, že tento laskavý pán s prošedivělými vlasy a zlatými brýlemi byl kdysi žákem jeho otce jak při studiích na reálce v Jičíně, tak na pražském učitelském ústavu v Panské ulici. Čerstvý doktor filosofie, Karel Kazbunda, si na svého učitele z první třídy vzpomněl při rozeslání oznámení o promoci v roce 1912. V té době byl zasloužilý učitel již dva roky v důchodu, ve kterém strávil celkem dvacet osm let života – zemřel až 13. února 1938.⁷⁸

Ve druhé třídě na žáky čekal o poznání přísnější Jan Pařha. Vyjadřoval se prý jasně a stručně, miloval český jazyk a dbal na jeho čistotu – vadila mu třeba i špatná výslovnost dětí. Byl také spisovatelem a skladatelem, učil hře na varhany. Antonín Fingerland si vybavil i po letech jeho malou postavu (ale velkou autoritu) a rezavé vlasy, vyznačoval se prý šňupáním tabáku. Do penze odešel roku 1908, zemřel o sedmáct let později.

Učitel Josef Borč byl netrpělivý a vznětlivý. Pokud viděl, že některý student, jehož hodinu hospitoval, tápe ve výkladu, okamžitě po něm vyučování převzal. Jako jediný přistupoval ke svým svěřencům alespoň trochu individuálně. Ze čtveřice učitelů zemřel jako první roku 1901, trpěl vážnou chorobou a nedočkal se ani důchodu.

Vynikajícím učitelem byl podle svědectví bývalého studenta Josefa Kubálka Vojtěch Herman.⁷⁹ Učitelství měl v krvi a jeho svěřenci ho museli milovat. V hodinách si dokázal udržet perfektní kázeň. Byl náročný, ale žáky tak dokázal

⁷⁷ Charakteristiky jednotlivých učitelů jsem čerpala ze vzpomínek bývalého studenta učitelského ústavu (KUBÁLEK, Josef. Na cvičné škole ve školním roce 1894/5. In: *Památník na oslavu šedesátiletého trvání Raisova státního koedukačního učitelského ústavu v Jičíně. 1869-1929*. Jičín: Nákladem vlastním, Tiskařské družstvo, 1929, s. 5-9), a bývalého žáka cvičné školy A. Fingerlanda (*LA PNP*. Fond Antonín Fingerland. Paměti, počítačový tisk, s. 36).

⁷⁸ Více o A. Housovi viz: HAVELKA, Jaroslav. Alois Housa – osmdesátník. In: *Krakonoš*. Roč. 50, č. 8, 13. 12. 1931. s. 3.

Své vzpomínky na učitelskou praxi sepsal do výročního památníku HOUSA, Alois. Počátky cvičné školy ústavu učitel. v Jičíně. První cviční učitelé. (1875-1910). In: *Památník na oslavu šedesátiletého trvání Raisova státního koedukačního učitelského ústavu v Jičíně. 1869-1929*. Jičín: Nákladem vlastním, Tiskařské družstvo, 1929, s. 14-16.

⁷⁹ V Kubálkově článku uváděn v českém přepisu Herman, A. Housa jméno kolegy přepisuje Herrmann.

výborně připravit na přijímací zkoušky na gymnázium. Do výslužby odešel roku 1904 a zemřel již čtyři roky poté. Jaký k němu měl vztah Karel Kazbunda jako dítě, bohužel nevíme, ale podle náznaků ve vzpomínkách ho lidsky moc neuznával. Píše totiž o svém učiteli V. H., který pomýšlel na sňatek s jeho matkou, ale odmítl se o ni ucházet kvůli její postižené dceři.⁸⁰

Kandidáti učitelství, kteří vedli téměř polovinu výuky na cvičné škole, všechny čtyři kantory chválili. Vadily jim však konzervativní metody používané ve vyučování, které v Jičíně dlouho přežívaly, především kvůli řediteli učitelského ústavu Ferdinandu Macháčkovi.⁸¹ K dítěti se nepřistupovalo individuálně, všichni se učili stejně a stejnými metodami, nerozlišoval se ani věk, ani předmět. Prosazovanou metodou ve vyučovací hodině byl jasný logický výklad a následné ověřování zapamatování si látky návodnými otázkami, které dodržovaly sled probírané látky. Otázky musely být správně zformulovány, aby žáku nedělala odpověď problém, a leckdy stačilo, aby doplnil pouze jedno slovíčko.

Obecně byla tedy na cvičné škole potlačena jakákoli svobodná účast dětí na hodině. Žáci si nemuseli ani všimnout toho, že je každou hodinu učí někdo jiný, protože všichni praktikanti byli nuceni vyučovat stejně. Jeden z nich – Josef Kubálek,⁸² který měl praxi i ve třídě Karla Kazbundy – jako jediný vzpomínal, že se mu na jedné hodině povedla revoluční věc: vyložil dětem ve čtvrté třídě příběh a místo obvyklých otázek, na které by dostal krátké odpovědi, vyzval žáky, zda by někdo uměl reprodukovat ono vyprávění. Pro chlapce to bylo velké překvapení, prý byli téměř dojati. Zadaný úkol s přehledem zvládli.

Kromě hodin psaní, čtení a počtů se na jičínském učitelském ústavu věnoval dostatek času i hudbě – v žádné třídě nechyběl klavír. K hlavním předmětům

⁸⁰ „Příznačným může pro to býti výrok kteréhosi pána, mého pozdějšího učitele V. H., který se donesl po letech, když už byla dávno vdána, k sluchu mé matky. Onen pán, který už pomalu stárnul, pomýšlel prý jednu chvíli na sňatek s paní Čudovou. Když o tom jednoho dne mluvil s jedním svým známým (od kterého tato zpráva pochází), řekl prý doslovně: »Ano, ji bych si vzal hned; ale s tím dítětem ne!« ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 43. K. Kazbunda dodává, že učitel V. H. se nakonec oženil, ale manželka mu zemřela při porodu druhé dcery, a tak dvě děti vychovával patnáct let sám.

⁸¹ Ferdinand Macháček nebyl kvůli své přísnosti a konzervativnosti oblíben u studentů ani u svých kolegů. V letech 1876 až 1895 ústav řídil. Jeho hlavním oborem byla pedagogika, a tak dohlížel i na vedení praxí. Neměl děti a bydlel s manželkou a svým bernardýnem přímo v budově školy. Po odchodu do důchodu se odstěhoval do Českých Budějovic, kde záhy zemřel.

⁸² Josef Kubálek nejprve působil jako cvičný učitel v Hradci Králové a poté jako profesor učitelského ústavu v Praze 2. Patřil mezi velké kritiky tehdejších metod přípravy kandidátů učitelství viz: KUBÁLEK, Josef. Praktický výcvik chovanců na pedagogických. In: *Pedagogické rozhledy*. Roč. XXX, 1920/21, s. 150.

samozřejmě patřilo i náboženství a s ním spojená povinná účast na mši v chrámu sv. Jakuba každou neděli. Na stejném místě přijal malý Karel prvně nejsvětější tělo Páně. Tento významný okamžik pro život každého tehdejšího dítěte se udál 30. dubna 1898. Krásný pamětní list s podpisem učitele náboženství Františka Příkopa si Kazbunda uchoval na památku.⁸³ Jeho matka byla silně věřící, syn zůstal po celý život katolík, ale náboženství pro něho tak podstatnou roli v životě nehrálo (v jistých etapách života se naopak proti církvi vymezoval).

Kazbundovi platili tehdy za syna školné 1 zl., a 56 kr. za pololetí.⁸⁴ Jestli mohli mít rodiče radost ze synova prospěchu, bohužel nevíme. Jediné památky, které na Kazbundův pobyt na cvičné škole máme k dispozici, jsou sešity ze třetí a čtvrté třídy (úkoly z českého jazyka, početní cvičení, písanky na české i německé písmo aj.).⁸⁵ Vysvědčení se nedochovala. Můžeme se tak pouze opřít o poznámku uvedenou v hlavním protokole první třídy gymnázia: „...přišel z čtyřtřídní c. k. cvičné školy v Jičíně. Choval se velmi mravně. Znamky z náboženství, z jazyka vyučovacího, z počtů velmi dobré.“⁸⁶

⁸³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 1, i. č. 2. Osobní materiály, upomínkový list k prvnímu přijímání.

⁸⁴ Doklad s datem 30. 9. 1896, na němž ředitel Josef Letošník potvrzuje přijetí výše uvedené částky za první pololetí školního roku 1896/7. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 79, i. č. 1699. Dokumentace (podrobná) ke stavbě domu v Jičíně p. Tomášem Kazbundou z let 1893/94.

⁸⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 97, i. č. 2003. Varia, školní sešity z obecné školy 3. a 4. třídy.

⁸⁶ SOKA Jičín. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 35. Hlavní protokol, Katalog-maturitní protokoly, škol. rok 1898/99. Hlavní katalog prvé třídy školního roku 1898/99, s. 15.

3. Problémovým studentem jičínského gymnázia

C. k. vyšší gymnázium v Jičíně na přelomu 19. a 20. století

Rodiče malého Karla Kazbundy, který právě dokončil čtvrtou třídu cvičné školy, rozhodli, že syn je ve svých deseti a půl letech způsobilý pro složení zkoušek na starobylé jičínské gymnázium. Požadavky pro uchazeče stanovil ředitel školy Adam Fleischmann následující: v mluvnici „hbitě a dle rozdělovacích znamének čísti, druhy a tvary slov a jednoduchou rozvinutou větu rozebrati, pravopisně, správně a úhledně psáti,“⁸⁷ v náboženství ovládat vše, co lze naučit na obecné škole po čtyři roky docházky, a v počtech „hbitě počítati celými čísly ve všech 4 způsobech početních.“⁸⁸ Příjímací zkoušky dopadly pro Karla velmi úspěšně – ze třiačtyřiceti uchazečů se nevyrovnal pouze dvěma. Požadavky ale asi nebyly příliš velké, protože v zápise o zkoušce najdeme hodnocení „odmrštěn“ pouze u jména jednoho chlapce. Všichni ostatní byli přijati.⁸⁹

Na rozdíl od většiny ostatních rodičů byli Kazbundovi ušetřeni hledání bytu pro novopečeného studenta, jednu povinnost ale těsně před začátkem školního roku museli absolvovat – zajistit synovi nezbytné učebnice. Obvykle se pořizovaly na burze učebnic, studentském svépomocném hlučném trhu. Takzvaný tandlmark se zpravidla odehrával v době zápisů na náměstí před knihkupectvím, které vlastnil otec budoucího spolužáka Karla Kazbundy, Jan Pašek.⁹⁰ Chudým žákům nešlo o fyzický stav učebnice, museli jen sledovat, zda profesori nevyžadují již novější vydání, a pokud ne, prošla kniha rukama i pěti majitelů.⁹¹

⁸⁷ FLEISCHMANN, Adam. Zápis a přijímací zkoušky žáků cís. král. státního gymnasia v Jičíně pro školní rok 1898/1899. In: *Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1898*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia, 1898, s. 62.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 660. Konferenční protokol škol. roku 1898/1899, Výsledek zkoušek přijímacích pro I. třídu na počátku školního roku 1898/1899.

⁹⁰ Do roku 1893 tento obchod sídlil v dolním rohu velkého náměstí u trestnice, pak jeho majitel zakoupil dům čp. 61 na náměstí a živnost provozoval tam. Přesunulo se tak pravděpodobně i místo burz učebnic. Více viz: *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku*. Žehušice: Městské knihy, 2002, s. 66-67; BÍLKOVÁ, Eva. *Pod Valdickou branou. Fakta o nejznámějších jičínských osobnostech, spolcích, stavbách, institucích, školách, událostech*. Jičín: Městský úřad v Jičíně, 2004, s. 61.

⁹¹ MAČENKA, Ferdinand. Před padesáti lety. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně. 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Nákladem podpůrného spolku, 1933, s. 247-250. SEIFERT, Augustin. Vzpomínka mládí – posilou v životě. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně. 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Nákladem podpůrného spolku, 1933, s. 250-265.

Po zaplacení zápisného, které činilo 2 zlaté a 10 krejcarů (a 2 zlaté na učebniny),⁹² se Karel Kazbunda stal skutečným studentem. Dne 18. září 1898 prvně jako primán prošel hlavními dveřmi patnáct let staré dvoupatrové budovy, na níž se skvěl zlatý nápis „c. a k. vyšší státní gymnasium“. Dvačtyřicet nových studentů⁹³ přivítal třídní učitel Antonín Trnka (1859-1929). „Byl to malý, kulatý mužík s kulatým bříškem, s kulatou, na krátkého ježka sestřiženou hlavičkou, s šedivým plnovousem vyběhávajícím v krátkou šedou špičku. Pod nosem nosil ostře zašpičatělé kníry, jichž ostré hroty byly voskem zpevněné. Ve výrazu jeho tváře bylo cosi zlého a zároveň myšního.“⁹⁴ Mezi studenty se tomuto němčináři po léta říkalo „Čudi“ podle švýcarského historika Aegidia Tschudiho.⁹⁵ Nejenže profesor postavu pro české středoškolské studenty téměř nevýznamnou zdůrazňoval a doporučoval číst Tschudiho básně, ale především působilo směšně, když Trnka toto jméno vyslovoval. „Č“ totiž říkal s šišlavým nádechem a protahoval střední samohlásku. Primáni se mu ale posmívat nedovolili, protože šlo o velmi přísného učitele, který si uměl získat respekt.

Školní rok začal pro všechny o deváté hodině ranní v kapli gymnázia – konala se tam slavnostní mše vzývání Ducha svatého se zpěvem písně Veni, Sancte Spiritus. Obřad končil modlitbou, aby Hospodin sílil a zachoval císaře pána. Druhý den se studenti jako každý rok seznámili se školním řádem, ale jinak nebylo novým primánům dopřáno, aby si v poklidu zvykali na normální atmosféru nové školy. Asi si nepředstavovali, že vstoupí do místa, které má být na půl roku zahaleno do smutku. „Školní rok 1898/9 měl začít radostnými slavnostmi na oslavu 50letého jubilea panovnického Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., jenž nastoupiv na trůn 2. prosince 1848 za svého panování přetvořil říši absolutistickou

⁹² FLEISCHMANN, Adam. Zápis a přijímací zkoušky žáků cís. král. státního gymnasia v Jičíně pro školní rok 1898/1899. In: *Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1898*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia, 1898, s. 62.

⁹³ Počet 42 studentů v první třídě byl tehdy podprůměrný. V roce 1864 například zasedlo v lavicích primy 105 žáků, o šestnáct let později nastoupilo dokonce 125 žáků a tehdy musela být zřízena paralelka. Ke konci století počet žáků klesal z důvodu zřizování nových škol (reálka v Jičíně, gymnázia v okolních městech).

⁹⁴ *LA PNP*. Fond Antonín Fingerland. Paměti. Počítačový tisk, s. 88.

Patolog Antonín Fingerland (1900-1999) oceněný mimo jiné titulem rytíř lékařského stavu, vybudoval Patologický ústav v Hradci Králové. Od roku 1946 přednášel na tamní lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Zatvrzelý bojovník proti kouření byl i výborným fotografem a hrdým absolventem jičínského gymnázia, kde studoval v letech 1910-1918.

⁹⁵ Aegidius Tschudi (1505-1572), švýcarský humanista, státník a historik. Je autorem Helvétské kroniky a mapy Švýcarska. Bojoval za dodržování závěrů tridentského koncilu.

a policejní ve stát ústavní a všem národům říše tak hojných institucí zjednal, že všichni a zvláště český národ za poslední půl století došli rozvoje tak netušeného, jehož naši křesťané nikdy ani se nenadáli, avšak náhlá smrt Jejího Veličenstva císařovny králové Alžběty, zavražděné anarchistou Lucchenim v Ženevě dne 10. září 1898 zahalila všechny hlubokým smutkem.“⁹⁶

Dva dny po slavnostní mši na uvítání studentů se na stejném místě konalo requiem za spásu duše císařovny Alžběty. Kapli do smutečního převlékl člověk ve městě nejpovolnější – majitel pohřebního ústavu a čalouník Antonín Porč. „...po celé přední polovici /kaple – pozn. autorky/ černým sukrem zastřena a drapírována, před oltářem bylo zřízeno rozsáhle Castrum doloris, na něm poprsí zesnulé císařové, zastřené černým závojem; osm studujících stálo při castrum s rozžatými svíčkami po celé služby Boží; zpěvy řídil na choru vedl. učitel Záděra, Miserere a jiné zpěvy přednesli úchvatně žáci a páni prof. Trnka, Čapek; po zpěvech byla modlitba společná za zemřelou císařovou královou, konečně ředitel promluvil k žactvu několik přiměřených slov.“⁹⁷

I když po dobu studia absolvovali žáci nespočet bohoslužeb, včetně zádušních mší (za zemřelé profesory a studenty), toto requiem bylo jistě jedno z nejpůsobivějších. Společné církevní obřady provázely žáky celým studiem, na jejich nedostatek si rozhodně nemohli stěžovat. Naopak velké množství povinných bohoslužeb a nezáživných kázání katechety Josefa Příbyla starší pokrokářští mladíci, ke kterým se Karel Kazbunda později připojil, silně kritizovali. Kromě studentských mší v kostele sv. Ignáce každou neděli, se scházeli po celý rok několikrát týdně před vyučováním k bohoslužbě v gymnazijní kapli (zpravidla v úterý, ve čtvrtek a v sobotu). Slavnostní církevní obřady byly slouženy například v den památky zesnulých 2. listopadu, ve dny sv. zpovědi a přijímání, první a poslední dny semestrů, na popeleční středu, k uctění památky jednotlivých českých patronů či sv. Aloise, patrona studentů. Nezbytná krátká modlitba proběhla i na začátku každé vyučovací hodiny.

Rozpor ve vnímání důležitosti těchto obřadů mezi studenty a jejich profesory utkvěl v paměti jako jedna z nejsilnějších vzpomínek mnoha absolventům

⁹⁶ SOKA Jičín. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 746. Pamětní kniha (1879-1939), s. 90.

⁹⁷ Tamtéž; popis zádušní mše a ředitelův projev viz: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1899*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1899, s. 72-73.

jičínského gymnázia. Po katechetovi Josefu Příbylovi byl za nejhrolivějšího katolíka na škole považován (tím pádem i značně neoblíben) třídní Karla Kazbundy Antonín Trnka. Během slavnostních mší „...chodil kolem studentských řad, dbal, aby všude byl pořádek a vzorný klid a svým zpěvem v posledních letech rakouské monarchie a první světové války povzbuzoval počínající nevěrce k náboženské aktivitě a akordy rakouské hymny k jejich loajalitě k nenáviděnému mocnářství a Vídni. Trnka ve své prostoduché víře utvrzoval nás o národně nepřátelském spojení oltáře a trůnu, a tak i když bezděky, přece jen logicky podporoval v mladých myslících duších podněty ke vzpouře proti zděděné víře a mocnářství.“⁹⁸

Profesorský sbor c. k. gymnázia byl značně loajální k habsburské monarchii, a tak se k nevoli většiny studentů vyššího gymnázia nesměla vynechat jediná příležitost uctít členy dynastie. Kromě mší za spásu duše císařovny v den jejího listopadového svátku se na konci června sloužily obřady za Ferdinanda V. Slavnostní bohoslužby se konaly v den jmenin Františka Josefa I. (4. října) a velkolepě si studenti museli připomínat den nástupu císaře na trůn. Povinná pro ně nebyla pouze slavnostní mše v den císařových narozenin, protože připadla mimo školní rok. Od profesorů dlících v Jičíně se však účast v kostele dne 18. srpna vyžadovala. Při všech podobných událostech chodila také deputace slavnostně oděných profesorů v uniformách k c. k. místodržitelskému radovi a okresnímu hejtmanu Felixi Buchnerovi, aby skrze něho zaslala co nejponížejší blahopřání císaři a králi.

Podobně loajální projevy byly povinné na všech školách, ale pamětníci se shodnou, že učitelé jičínského gymnázia na přelomu 19. a 20. století byli v prorakouském smýšlení nadmíru horliví. Možná i proto často dosahovali významné vyšší kariéry – Jan Sommer například povýšil na ředitele Strakovy akademie v Praze, která sloužila jako škola pro šlechtickou mládež. Profesor Smolař se zase stal ředitelem ústavu v Roudnici, kde bylo plánováno vzdělávání dětí císaře Karla.

K lásce k monarchii měla vést také výzdoba školy – na čestném místě, na schodišti do druhého patra krásně osvětleném širokým oknem, visely dva veliké

⁹⁸ KUTNAR, František. Reminiscence z nemocničního pokoje. In: *Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení*. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999, s. 61. Historik František Kutnar maturoval na jičínském gymnázium v roce 1923.

obrazy s bohatě zlacenými rámy. První znázorňoval sňatek Ferdinanda Aragonského s Isabelou Kastilskou a byl doplněn nápisem: *Bella gerant alii. Tu, felix Austria, nube.* Druhý představoval papeže Urbana VIII., kterému žáci říkali podle nápisu „vrban“.⁹⁹ Do hlav studentů se tak od mládí měly podvědomě vrývat dva symboly rakouské říše – sňatková politika a spojenectví s Vatikánem. U většiny studentů, a Karel Kazbunda rozhodně nebyl výjimkou, však všechny tyto projevy loajality k mocnářství měly opačný efekt a studenti se vůči Rakousku začali vymezovat. Projevovalo se to i daleko větší oblibou profesorů, kteří se zdáli být ve vztahu k monarchii vlažnější.

V ředitelně školy až do konce Kazbundovy septimy vládl Adam Fleischmann (1841-1915), podle vzpomínek studentů poměrně laskavý člověk, klasický filolog, jenž často učil i němčinu. Karel Kazbunda se s ním setkával při některých hodinách, přátelil se také s jeho synem Branislavem, jenž byl o dva roky starší.¹⁰⁰ Po Fleischmannově odchodu do důchodu byl v létě roku 1905 správou ústavu dočasně pověřen senior sboru Josef Vlček a od 1. ledna 1906 nastoupil přísný matematik a fyzik Jan Sommer (1853-1929). Za dobu studií Karla Kazbundy, ve školním roce 1904/1905, byla na jičínském gymnáziu vyzkoušena tzv. jednoduchá frekvence neboli polodenní vyučování. Stalo se tak poprvé na venkovské škole v Rakousko-Uhersku. Výuka se odbyla během dopoledne v padesátiminutových vyučovacích hodinách, odpoledne přišly na řadu pouze nepovinné předměty. Tento pokus se osvědčil a zůstalo se u tohoto rozvržení již natrvalo. Vyhovovalo to především studentům bydlícím mimo Jičín. A změnu uvítali všichni, kteří si nechtěli v zimě kazit zrak nad knihou v pozdním odpolední v sešeřené místnosti (ve škole nebylo zavedeno žádné umělé osvětlení). Další novinkou, kterou Kazbunda zažil, byl elektrický zvonek, který prvně zazvonil roku 1904. Na konci svých studií pak mohl sledovat i postupné zavádění plynu do budovy školy.

Pokrokovou záležitostí na jinak velmi konzervativním jičínském gymnáziu bylo kladení důrazu na cestování, které většina profesorů považovala za součást

⁹⁹ *LA PNP*. Fond Antonín Fingerland. K otevření auly gymnasia v Jičíně. Strojopis.

¹⁰⁰ Ředitel Adam Fleischmann vychovával se svou manželkou Eleonorou pět dětí. Nejstarší Antonín se stal učitelem tělocviku na jičínském gymnáziu, mladší Vladimír advokátem a Václav lékařem. Branislav, pozdější profesor na píseckém gymnáziu, býval výraznou postavou studentského spolku Akademická čtenářská jednota a jeho sestra Blažena často v rámci spolku hrála divadlo. Fragment osobního fondu Adama Fleischmanna je uložen v *LA PNP*.

vzdělávání, a snažili se k němu motivovat své studenty. Prázdninové pobyty za poznáním a procvičením jazyka si mohly pohodlně dopřát děti z majetnějších rodin (například Svatopluk Volf), ale dobrodružně cestovali i chudší. Antonín Fingerland vzpomínal, že na svou cestu do Drážďan, kterou podnikl po kvartě, mnoho prostředků nepotřeboval. O tom, kam cestoval Karel Kazbunda, máme bohužel minimum zpráv. Víme pouze, že o prázdninách roku 1901 pobýval v Praze¹⁰¹ a nedlouho po maturitě, v srpnu 1906, navštívil Drážďany.¹⁰² O jiných cestách záznamy bohužel neexistují.

Již od dob Františka Lepaře podporovali jičínsktí profesoři turistiku a mnozí z nich byli členy Klubu českých turistů, resp. Spolku turistů.¹⁰³ Cestovatelské vášni propadl z profesorů nejvíce Josef Vlček, a také Kazbundův třídní Antonín Trnka. Ten dokonce po jedenáct let (1899-1910) organizoval každé prázdniny výpravu do různých končin Evropy pro dvacet až třicet účastníků. Výletníky nemuseli být jen studenti, jezdili i jiní jičínsktí občané či lidé z okolí. Na začátku prázdnin nejprve profesor sám procestoval vytyčenou trasu, zajistil ubytování, stravu i dopravu. Potom se vrátil domů, vyzvedl výletníky a jako „zkušený“ průvodce si cestu zopakoval. Zájemci se s profesorem podívali do Alp, do Tater, do Itálie, Dalmácie, Skandinávie, do Berlína, do Lurd, či Budapešti.

Kromě prázdninových zájezdů měli možnost studenti poznávat blízká i vzdálenější místa také během školního roku. Nepočítáme-li exkurze (knihtiskárna, pivovar, cukrovar, plynárna) a botanické či astronomické procházky, zakládali si jičínsktí profesoři na školních výletech, které v té době ještě nebyly vůbec obvyklé. Tradici výletů na jičínském gymnáziu založil na konci 60. let 19. století profesor Josef Vaňaus. Tehdy se jednalo o celoškolskou akci s významem pro celé město, na kterou se těšily především dívky, jež mohly doprovázet studenty gymnázia. Pod vedením stuhou opásaného primuse oktávy s maršálskou hůlkou a trubkou se za

¹⁰¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 79, i. č. 1687. Karel Kazbunda Tomášovi Kazbundovi (otci) 12. 8. 1901.

¹⁰² K. Kazbunda v pamětech na otce vzpomíná, že mu jeho tatínek často vyprávěl o své návštěvě Drážďan a o tom, jak na něho silně zapůsobil obraz Sixtínské madony. „Když jsem pak sám, jako student, stanul v srpnu 1906 poprvé před tímto uměleckým výtvozem, vzpomněl jsem onoho vyprávění otce, ale mladík nebyl tenkrát ještě podobného dojmu schopen.“ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 388.

¹⁰³ Spolek turistů vznikl roku 1904, velmi aktivně v něm působil především gymnazijní profesor Jakub Všecký, autor průvodce Prachovskými skalami a knížky Dějiny turistiky na Jičínsku od prvočátku do konce r. 1913.

zvuku hudby pochodovalo do některého blízkého městečka (Sobotka, Kopidlno, Libáň, Nová Paka, Lomnice aj.), kde zhruba pětisetlávý dav uvítala městská rada a proběhl připravený studentský program.¹⁰⁴ V polovině 80. let se od hromadných slavnostních výletů s prapory upustilo a jednotlivé třídy začaly podnikat výpravy zvlášť. Žáci absolvovali během studia nejen mnoho polodenních vycházek, ale také několikadenní vyjížďky.

V tomto případě měl Karel Kazbunda štěstí, protože jejich třídní učitel Trnka se nebál podniknout se studenty delší výjezdy. V kvartě například vyrazili do Moravského krasu, v kvintě na čtyři dny na Sázavsko, v sextě na tři dny do Lužických hor a o rok později na čtyři dny poznávat krásy Povltaví od Zvíkova až do Prahy. Tehdy byla asi hlavním zážitkem pro mladíky jízda parníkem. Tři týdny před maturitou absolvovali studenti dvoudenní výlet do Kladska zakončený výstupem na Kralický Sněžník. V porovnání s kratšími výlety v předchozích ročnících¹⁰⁵ představovaly však tyto zájezdy větší finanční zátěž. Profesor Trnka proto založil fond, z kterého nemajetné studenty na cestách podporoval.

Studijní výsledky Karla Kazbundy

„Tak odtud z těch gymnaziálních škamen jičínských vyrůstal jeden z podnětných a mocných kořenů mého historického myšlení a pozdější literární práce,“¹⁰⁶ vzpomínal po letech na střední školu historik František Kutnar. Nejinak tomu bylo i u Karla Kazbundy, když se svými spolužáky hodnotili znalosti, které si ze školy odnesli. Sedmdesátiletí muži rádi trávili volný čas například četbou antických autorů v originále, což si mohli dovolit díky drilu a přísnosti svých někdejších profesorů.

Na prestižní střední škole, kde nebyly nároky na studenty vůbec malé, prospíval Kazbunda poměrně dobře a v porovnání se spolužáky patřil k lepšímu

¹⁰⁴ Hromadné studentské výlety popsal LEPARŮ, Zdeněk. Studentské výlety celého gymnasia (1868-1885). In: *Jubilejní památník c. k. vyššího gymnasia v Jičíně. 1807-1907*. Jičín: Nákladem slavnostního výboru, 1907, s. 195-198; MIRIČKA, August. Několik vzpomínek. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně. 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Nákladem podpůrného spolku, 1933, s. 235-237. LK/=BÍLEK, Karol/. Jičínští studenti na výletech aneb co prozrazují staré výroční zprávy gymnázia. In: *Listy starohradské kroniky*. Roč. XXI, 1998, č. 1, s. 16-18.

¹⁰⁵ K. Kazbunda se svými spolužáky absolvoval v nižších ročnících školní výlety na Česovské valy, do Prachovských skal a Hruboskalska, na Malou Skálu, na Rotštejn a do Turnova. Větší část cesty zdolávali pěšky, ale přepravovali se také vlakem nebo povozem.

¹⁰⁶ KUTNAR, František. Reminiscence z nemocničního pokoje. In: *Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení*. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999, s. 62.

průměru. Na samé jedničky tehdy na jičínském gymnáziu mohl pomýšlet snad jedině velmi nadaný Jaromír Volf.¹⁰⁷ Většina mladíků se svými výsledky blížila opačnému konci stupnice a byla ráda, když nemusela dělat reparát, opakovat ročník nebo ze školy odejít. „Úmrtnost“ byla tehdy opravdu značná, nebylo výjimkou, že studium dokončil jen třetinový počet žáků, než kolik jich bylo do primy přijato (do Kazbundova ročníku nastoupilo dvačtyřicet hochů a k maturitě se dostalo dvacet).¹⁰⁸

Karel Kazbunda se velmi špatných výsledků vyvaroval.¹⁰⁹ Vysvědčení s vyznamenáním si sice odnesl pouze po prvním a druhém pololetí v primě a poté na konci tercie, ale celkové hodnocení prospěchu první třídy si udržel po celou dobu gymnazijní docházky. Nevadily ani občasné čtyřky, které především ve vyšších ročnících z latiny či němčiny na vysvědčení dostával, problémy znamenalo až vysvědčení druhé nebo dokonce třetí třídy. Převažujícími známkami studenta Kazbundy byly po celou dobu dvojky a trojky. Hodnocení se tehdy vybíralo z šesti stupňů (výborný, chvalitebný, dobrý, dostatečný, nedostatečný, zcela nedostatečný), přičemž šestý stupeň dávali profesori výjimečně a pouze v průběžném známkování. V celkovém hodnocení znamenala šestka reparát.

Třída, kterou Karel Kazbunda navštěvoval, patřila k těm s celkově horším prospěchem. Vyznamenání sice průměrně získávalo šest žáků, ale podobný počet zápasil o udržení. Dokonce zemská školní rada se pozastavovala nad množstvím reparátů v tomto ročníku (již v sekundě muselo opravnou zkoušku skládat šest studentů). Někteří spolužáci raději před konečnou klasifikací ze školy odcházeli. Největší boje sváděli tito studenti s němčinou, kterou vyučoval jejich třídní Antonín Trnka. Jičínské gymnázium si zvolilo němčinu jako povinný jazyk, i když podle osnov patřila mezi dobrovolné, a kladlo na ni důraz. Kazbunda se nevymykal

¹⁰⁷ Jaromír Volf (1886-1941) jazykově nadaný (ovládal osm jazyků) student se rozhodl pro studia práv. Po první světové válce nastoupil do prezidia ministerstva veřejných prací. Činný byl i v ústředním výboru Klubu československých turistů. Více viz: *LA PNP*. Fond Svatopluk Volf. *Z putování životem*. Díl I, strojopis, s. 106-132; Turčín Oldřich: *Pozoruhodný jičínský rodák /Jaromír Volf/*. In: *Listy starohradské kroniky*. Roč. X, 1987, č. 3, s. 63-65.

¹⁰⁸ Chlapci, kteří neuspěli na jičínském gymnáziu, obvykle přestoupili na stejný typ školy v jiném místě, kde zpravidla pohodlně dostudovali. ÚLEHLA, Vladimír. Ještě k historii jičínského gymnázia. In: *Muzejní noviny*. Roč. 2000, č. 17, s. 18.

¹⁰⁹ Vysvědčení K. Kazbundy se mezi jeho doklady v osobním fondu nedochovala. Studijní výsledky jsou ale kompletně zaznamenány v hlavních a třídních protokolech (*SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium, kniha č. 35 až 39 a 143, 152, 161, 170, 179, 189, 199). Podrobný rozpis studijních výsledků viz příloha č. 2.

průměru a nejhorsí výsledky si odnášel právě z hodin přísného třídního – z němčiny a latiny (z počátečních dvojek se v kvartě dostal na trojky a od sexty byl nejčastěji na vysvědčení hodnocen čtyřkou). Profesor Trnka vedl hodiny opravdu svérázným stylem – i dobrého žáka dokázal za hodinu vyzkoušet desetkrát a dát mu deset nedostatečných za sebou. Při překladech se projevoval jako naprostý pedant – uděloval pětky a šestky například i za překlad „obraz“ místo „obrázek“. Během svého vídeňského působení ale Kazbunda jistě svému učiteli v duchu za získané znalosti děkoval.

Známku dostatečnou si také někdy ve vyšších ročnících odnášel z hodin matematiky (častější hodnocení však bylo dobré) a výjimečně z přírodopisu (z tohoto předmětu spojeného s fyzikou u něho na začátku studií převládaly dvojky, později spíše trojky). Naopak jedničky někdy získal v zeměpise a dějepise (spojené předměty) a v náboženství, ve vyšších ročnících býval oceňován spíše dvojkami. Na třídních konferencích během roku dostával Kazbunda nejčastěji napomenutí k větší pozornosti a pilnosti v matematice a němčině, někdy též v řečtině a latině.

Hodnocení chvalitebný nebo dobrý také zpravidla dostával z nového povinného předmětu – tělocviku. V Jičíně mělo dobrovolné cvičení na gymnáziu dlouhou tradici, a tak zavedení tělesné výchovy jako povinného předmětu proběhlo v porovnání s ostatními ústavy poměrně brzy – roku 1898. Kromě obratnosti při hrách s míčem, provozovaných na vojenském cvičišti, se hodnotilo, zda student umí bruslit, plavat, veslovat a jezdit na kole. Trvalé problémy ale ředitelství mělo s obsazením místa tělocvikáře – nejdéle Karla Kazbundu učil Matěj Řehořovský, který si však často vybíral dovolené a ve školním roce 1904/1905 se dokonce tělocvik kvůli jeho nepřítomnosti vůbec nevyučoval.¹¹⁰

Studium bylo velmi náročné, žáci podle svých vzpomínek chodili každý den do školy se strachem i po pilné přípravě. Veškerý čas po škole proseděli nad knihami, jakékoli aktivity měli zakázány, aby se nerozptylovali (například i cvičení

¹¹⁰ Matěj Řehořovský přišel z žižkovské reálky na jičínské gymnázium 1. února 1900, aby nahradil medika Václava Velkoborského, s jehož stylem výuky nebyl profesorský sbor spokojen. Nový učitel si často vybíral dovolené za účelem dostudování druhého oboru (dějepisu a zeměpisu). Nebyl však psychicky zdravý a jeho stav se zhoršoval. Měl několik vážných sporů s kolegy, ale i s některými žáky, kteří si stěžovali, že je bije. Některým naopak jeho volný styl vyučování vyhovoval (zadával například dotazníky, jestli chodí studenti do hospod a vykřičených domů). Patřil k představitelům jičínských realistů, ale i oni se za jeho chování postupem času styděli – profesor za sebou všude nechával dluhy a jeho zanedbávání výuky rozebíraly i jičínské noviny. Na trvalý odpočinek s jednoročním odbytným byl dán až 23. 12. 1905.

v Sokole). Ale ani toto vynaložené úsilí na dobré výsledky obvykle nestačilo. Ze dne na den se žáci měli naučit několik listů poznámek z každého předmětu, důraz se kladl především na memorování, samostatný úsudek nepovažovali profesori za hodnotný. V hodině převládala teoretický výklad učitele, studenti si stěžovali, že jen někteří učitelé používali názorné pomůcky, i když kabinety byly jimi přeplněné. Kromě ústního zkoušení testovali profesori znalosti svých žáků psaním písemných prací. Na začátku roku na poradě stanovili konkrétní den v týdnu, kdy se mohla zadat kompozice z určitého předmětu, aby se nesešly dvě náročné práce najednou.

Do hodnocení výsledků žáků patřila i kategorie pilnost. Podle pětibodové stupnice (vytrvalá, náležitá, dostatečná, nestálá a nepatrná) posuzovali profesori přípravu a soustavné učení svých svěřenců. Karel Kazbunda si po celou dobu studia držel obdivuhodně vyrovnaně druhý stupeň neboli pilnost náležitou. Pouze v septimě si o jeden stupeň pohoršil na pilnost dostatečnou.

Studia zakončil dne 21. června 1906, kdy úspěšně složil ústní část maturitní zkoušky. Písemnou částí prošel již v polovině května, kdy musel zvládnout překlad z latiny do češtiny i z češtiny do latiny, překlad z řečtiny a správně spočítat pět matematických úloh. Kompozici z češtiny psal na téma „Jaký vliv má zeměpisná poloha a povaha půdy na zaměstnání a povahu obyvatelstva naší říše“ a z němčiny „Praha jako středový bod českých dějin“. Při ústní části byl ještě hodnocen podle starého systému ze všech předmětů – nejlépe uspěl v zeměpise a dějepise a tělocviku (výborně), naopak pouze za dostatečné byly označeny jeho znalosti v řečtině, češtině a filosofické propedeutice.

Z dvaceti studentů bylo dospělými uznáno s vyznamenáním sedm, bez vyznamenání devět (včetně Karla Kazbundy). Čtyři studenti museli zkoušku opakovat. Na studia bohosloví se vydal jediný absolvent, práva zlákala sedm mladíků, pro lékařství se rozhodli dva, a na filosofii mířilo sedm mužů. Pro vysokou školu zemědělskou ve Vídni se rozhodl Jaroslav Menčík, Josef Strnad odešel na vojnu a Antonín Šlechta se stal posluchačem královské hospodářské akademie v Táboře.

Daleko větší problémy než s prospěchem měl Karel Kazbunda na gymnáziu s chováním. Brzy si získal svým vyrušováním u profesorů pověst jednoho z nejproblematičtějších žáků. Stížnosti na jeho přestupky vůči disciplinárnímu řádu školy bývaly poměrně často rozebírány i na konferencích profesorského sboru.

„Kazbunda Karel dopustil se dvojího deliktu: 1) vzdorovitě neposlechl profesora třídního, kterýž jej přesadil na jiné místo, protože vyrušoval spolužáka vedle sedícího. 2) Při ohlašování výsledku třídní porady, kde byl kárán z logiky, vedl si zpuřně, namítaje, že se mu stala křivda. Třídní navrhuje tomuto žáku, jenž často bývá kárán pro neposednost a prostořekost, trest karceru na 4 hodiny. Přijato jednomyslně. Rodičům oznámeno.“¹¹¹

Neprovinít se proti disciplinárnímu řádu bylo však velmi náročné. Zakázáno měli studenti skoro vše a za prohřešek spadající do kategorie vyrušování se považovalo i hlučnější otevírání knih při hodině, smích, poposednutí si na židli bez dovolení, šeptání si se sousedem apod. Samozřejmě se nepřipouštěl jakýkoli náznak opisování či napovídání, odmlouvání nebo poznámky vůči profesorům. Žáci měli jasně přikázáno, kde a jak dlouho se mohou zdržovat (což platilo dokonce i pro toaletu),¹¹² jak se mají chovat o přestávkách a také, jak vystupovat mimo školu. Nesměli hrát fotbal, bez dovolení nemohli navštívit divadlo, taneční zábavu, koncert, přednášku či jinou akci. Profesoři kontrolovali, zda studenti nekouří, nechodí do hostinců, neponocují či jestli se neprochází s dívkami. Ve střežení mravní výchovy mládeže i mimo školu vynikal katecheta Josef Příbyl a později mu zdárně sekundoval ředitel Jan Sommer. Tento muž špehování studentů doslova propadl – kontroloval veškerou korespondenci, která studentům do školy přišla, nebo se procházel zahalen do pláště setmělými ulicemi města, aby načapal některého neposlušného mladíka.¹¹³

Žádný důkaz o tom, že by byl student Kazbunda přistižen při vyprovázení slečny po sedmé hodině večer nebo při návštěvě hostince jsem nedohledala. Přísnou důtku třídního učitele dostal pouze za nedovolenou návštěvu divadla v roce 1904.

¹¹¹ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 666. Konferenční protokol škol. roku 1904/1905. Protokol XXII., 3. cenzurní porada v 2. běhu 8. 7. 1905.

¹¹² „Dne 21. března přistihl ředitel na záchodě žáky: Chmelaře Miloslava, Nožičku Ladislava, Jíru Přemysla, Gebauera Josefa, Stumpfa Jaroslava, Šindeláře Richarda, Tichého Ferdinanda a Válka Prokopa, ani se baví slovy dvojsmyslnými (soustava kosočtverečná; zdvojnásobování). Poněvadž zdržovati se na záchodě bez potřeby bylo přísně zakázáno, potrestání první dva jako původci důtkou ředitelovou, ostatní třídním.“ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 667. Konferenční protokol škol. roku 1905/1906. Protokol XXIV., 4. obdobní porada v 2. běhu 31. 3. 1906.

¹¹³ *LA PNP*. Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl I, strojopis, s. 51.

Svatopluk Volf (1893-1990), syn Františka Volfa, absolvoval jičínské gymnázium v roce 1912. Po studiích práv pracoval v otcově advokátní kanceláři. Člen městského zastupitelstva a nadaný hudebník sepsal několikadílné paměti, které jsou velmi cenné pro poznání minulosti Jičína 19. a 20. století. S K. Kazbundou je pojilo celoživotní přátelství.

Tehdy si budoucí známý ochotník přes zákaz neodpustil představení společnosti Elišky Zöllnerové. Je to však jediný, v úředních dokumentech zaznamenaný, mimoškolní přeštek. Všechny ostatní Kazbundovy prohřešky byly „spáchány“ na půdě ústavu. Mohlo by se zdát, že byl příkladem mladého intelektuála, který se nemohl smířit s potlačováním svobodného myšlení v rakousko-uherských školách, nosil do třídy nepovolenou literaturu apod. Stížnosti na jeho chování se ale objevovaly již od prvních tříd a bývaly spojovány s nepozorností, vyrušováním či neslušným chováním. Mladý Karel byl možná také rád centrem pozornosti spolužáků, a tak si neodpustil žádnou poznámku, kterou mohl pronést na adresu učitelů, aby se ostatní pobavili. Spolužák Gustav Šmejce po letech vzpomínal na to, že právě pozdější vážený ministerský rada obveseloval celou třídu svými vtipnými žertíky.¹¹⁴

Kazbunda samozřejmě nebyl jediný, kdo se dopouštěl přešteků vůči tvrdému řádu. Nároky profesorů na chování jejich svěřenců byly velmi přísné a první stupeň z mravů dosáhl na vysvědčení málokdo. Především celá Kazbundova třída byla kázeňskými problémy pověstná. Když dostoupil tento ročník do sexty, bylo chování chlapců jako celku posouzeno jako „méně uspokojivé“. A v septimě se celá třída dočkala dokonce ještě horšího hodnocení – mravy zákonné (třetí stupeň z pěti). Profesori jim neodpustili, že při vyšetřování neprozradili, kdo si z nich dovolil pokřikovat z okna na suplujícího učitele Antonína Nohela. Stejně se studenti této třídy zachovali i při pátrání po autorovi úsměvné kresby na tabuli nebo při šetření poškozeného nábytku a zamazané stěny. Z žádných trestů se tento ročník nedokázal poučit, a tak v oktávě přišla další stížnost a poté trest. Celá třída dostala ředitelskou důtku za hlučení po exhortě – tím reagovali na oznámení, že po mši svaté bude následovat cvičení ve zpěvu.

S učitelem zpěvu Aloisem Záděrou měl nejeden osobní spor i přímo Karel Kazbunda. Hudebně nadanému mladíkovi zřejmě nevyhovoval ani styl vedení hodin zpěvu, a tak opět vyrušoval a vysloužil si na Záděřův pokyn přísnou důtku. Ani v kontextu celé neposlušné a trestané třídy jméno Karla Kazbundy jako známého výtržníka nezaniklo: „Chování VI. ročníku, na nějž v poslední době bylo

¹¹⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 618. Gustav Šmejce Karlu Kazbundovi 25. 1. 1938.

stěžováno, není správné v některých hodinách, jindy jest snesitelné. Vyrušují jen žáci typičtí: Kazbunda, Krejčí, Menčík, Valoušek...“¹¹⁵

Nejčastější výhružkou pro neposlušného žáka bylo zapsání do třídní knihy a napomenutí či důtka třídního učitele, ve vážnějších případech ředitele. Z podobných opatření si nepokojný Karel jistě nic nedělal, neboť nebylo téměř žádné třídní porady, kdy by v zápise jeho jméno s poznámkou o vyrušování nefigurovalo. „Kazbundovi dává se přísná důtka pro hrubou výtržnost a kárá se pro neposlušnost a prostořekost,“ zapsal Antonín Trnka například v roce 1905 o studentovi, s nímž měl nemalé problémy.¹¹⁶

Pokud porušoval žák kázeň v nepovinném předmětu, mohl z něho být vyloučen. V sextě trápil Kazbunda profesora francouzštiny Josefa Štefana Kubína tak, až pro něho a další tři spolužáky lekce skončily. O rok později dopadl stejně se svými návštěvami těsnopisu.

Konání dalších závažných přestupků si měli hříšníci rozmyslet ve školním vězení neboli karceru. Tento trest se uděloval poměrně výjimečně, ale Kazbunda se mu, dokonce opakovaně, nevyhnul. Atmosféru samoty si poprvé „vychutnal“ v sextě a do oktávy si zde odpykal ještě několik tří-, čtyř- nebo i osmihodinových trestů.

Nepokojným studentům profesori také obvykle hrozili zhoršenou známkou z chování. Na toto hodnocení měli pětibodovou stupnici: mravy považovali za chvalitebné, uspokojivé, zákonné, méně zákonné a nezákonné. Poslední stupeň se uděloval v naprosto výjimečných případech a znamenal vyloučení ze školy. První tři roky si Kazbunda držel jako mnoho jiných žáků druhý stupeň – chování uspokojivé. V kvartě v prvním pololetí se však poprvé dotkl kvůli nepozornosti a častému vyrušování třetího stupně – mravů zákonných. Tuto známku již nedostával velký počet chlapců – obvykle zhruba patnáct až třicet z celkového počtu 230-250 studentů. Stejně hodnocení jeho nekázně následovalo v kvintě (v druhém pololetí), sextě (v druhém pololetí), septimě (v prvním pololetí) i oktávě (v prvním pololetí). Dvakrát se však Kazbunda svým neustálým porušováním kázeňského řádu zařadil do ještě užšího výběru studentů – stal se jedním ze čtyř

¹¹⁵ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 665. Konferenční protokol škol. roku 1903/1904. Protokol XVII., 2. cenzurní porada v 2. běhu 6. 6. 1904.

¹¹⁶ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 189. Třídní katalogy, 7. třída. 3. třídní porada v 1. běhu 15. 1. 1905.

(v sextě), resp. jedním ze dvou (na konci septimy) mladíků, kterým bylo na vysvědčení do kolonky mravné chování vepsáno: „méně zákonné.“

Nejvyšším trestem, který však Kazbunda neokusil, mohlo být vyloučení z ústavu, případně vyloučení ze všech jičínských středních škol anebo dokonce ze všech škol monarchie. Za Kazbundova pobytu na gymnáziu podobný rozsudek padl několikrát – septimán Karel Matoušek na sebe dlouho poutal pozornost celého profesorského sboru kvůli nepovoleným návštěvám hostinců, tanečních zábav a jiných akcí, až byl nakonec za účast na Husově slavnosti vyloučen ze všech jičínských ústavů. Dlouhému vyšetřování se musel po odhalení návštěvy nevěstince podrobit například oktáván Rudolf Kretschmer a nakonec si vyslechl rozsudek o svém vyloučení z veřejného studia na všech školách monarchie a z privátního studia v Jičíně.¹¹⁷

Největší problémy měl sebevědomý oktáván Kazbunda se suplentem tělocvikem Janem Pivoňkou. I když v hodinách dostával za výkony jedničky, učiteli nemohl odpustit přezíravý postoj ke studentům. Na způsob chování tohoto učitele si veřejně stěžovali pravděpodobně přímo Kazbundovi spolužáci na stránkách Časopisu pokrokového studentstva. Žákům se nelíbilo, že je mladý učitel bere jako stroje, cvičení pod jeho vedením považovali za torturu, i když jinak zavedení tělesné výchovy do škol pokrokáři vítali. Profesor prý nebyl schopen akceptovat jejich duševní stránku a ponižoval je před ostatními – například výroky, že si nejdříve mají utřít nudli u nosu, než se s ním začnou bavit. Mluvit nesměli ani v šatně před hodinou, natož si něco sdělit přímo při cvičení.¹¹⁸

Konflikty žáků s Janem Pivoňkou končily často karcerem pro všechny studenty, kteří si mu dovolili odmlouvat. Suplent měl plnou podporu správce ústavu Josefa Vlčka, jenž chodil z hospitací jeho hodin spokojen a naopak přísnou disciplínu chválil. Stejný postoj později zaujal i ředitel Jan Sommer. Oba viděli

¹¹⁷ Do nevěstince na Novém Městě v Jičíně opakovaně chodil Rudolf Kretschmer společně se svými spolubydlícími Jindřichem Melicharem a Bedřichem Vlčkem. K návštěvě nalákali také studenta 4. třídy reálky Václava Šípa, který se ke svému provinění přiznal a zároveň udal ostatní. Výslech viz: *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium, kniha č. 662. Konferenční protokol škol. roku 1900/1901. Protokol VIII., mimořádná konference 16. 11. 1901.

¹¹⁸ „Na jičínském gymnasiu...“ In: *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. IX, 1905-1906, č. 6-7, s. 156-157.

Jan Pivoňka, ustanovený jako zástupce za Matěje Řehořovského, odešel z Jičína již po roce – byl jmenován 28. 7. 1906 provizorním učitelem tělocviků na reálce v Hradci Králové.

problém v tom, že mladíci byli navyklí přílišné volnosti v hodinách tělesné výchovy z dob, kdy je vedl Pivoňkův předchůdce, podivínský Matěj Řehořovský.

„Kazbunda Karel z VIII. třídy na napomenutí téhož učitele /Jana Pivoňky – pozn. autorky/ odpověděl: »Nemáte práva mi něco vytýkati, to si nenechám líbit a budu si na vás stěžovati.« V tom přišel zástupce ředitele prof. Vlček. Kazbunda vystoupil bez dovolení z řady a na učitele si stěžoval a byl ovšem zástupcem ředitele odmítnut. Při vyšetřování toho výstupu shledáno, že Kazbunda svým urážlivým jednáním vyvolal ve třídě demonstraci proti učiteli tělocviku a bezdůvodně naň u představeného si stěžoval. Mimo to sepral se se spolužákem ve třídě. Za to vzpurné, neuctivé a neslušné chování potrestán po návrhu třídního, profesora A. Trnky karcerem 8 hodinovým, pro karcer 16 hodinový navržený učitelem tělocviku byly 2 hlasy.“¹¹⁹

Poznámka o rvačce, která v tomto případě Kazbundovi trest navýšila, je jedinou zmínkou o přestupku podobného charakteru. V třídním katalogu profesor Trnka zaznamenal Karlův konflikt se spolužákem Josefem Johnem následovně: „/John – pozn. autorky/ se kárá, že Kazbundu (v obraně, mysle, že je napaden) udeřil a tím zavalil příčinu k rvačce.“¹²⁰

Jak se na pravidelné trestání svého syna tvářil školní inspektor a středoškolský profesor ve výslužbě, který jako zodpovědná osoba býval o proviněních okamžitě informován cenzurním listem, nevíme. Kromě horší pověsti se vzpurnost mladého Kazbundy rodině nevyplatila ani finančně. Se sníženou známkou z chování totiž bývalo spojeno zamítnutí žádosti o prominutí školného. Poplatky za synova studia tak musel otec od druhého pololetí čtvrtého ročníku platit.¹²¹ Školu oba rodiče podporovali – dokud mohl, účastnil se Tomáš Kazbunda

¹¹⁹ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 667. Konferenční protokol škol. roku 1905/1906. Protokol XVI., 2. řádná porada cenzurní v 1. běhu 16. a 17. 12. 1905.

¹²⁰ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 199. Třídní katalogy, 8. třída. 2. porada cenzurní v 2. běhu 16. 12. 1905.

¹²¹ Karlu Kazbundovi bylo školné prominuto z důvodu nemajetnosti rodiny a vysokého stáří otce od druhého pololetí primy. V prvním pololetí nestihla rodina dodat ke své žádosti všechny náležitosti, a tak žádost nebyla schválena. Poprvé byla K. Kazbundovi tato výhoda z důvodu špatného chování odňata v kvartě na jedno pololetí. V kvintě nabyl na chvíli nárok na polovinu výše školného, ale další špatnou známkou z chování o toto snížení přišel a žádná úleva až do konce studia mu již poskytnuta nebyla.

slavnostních mší a programů, jeho choť zase každý týden dodávala květiny na výzdobu budovy.¹²²

Studenti kontra profesori

Budoucího důstojného univerzitního docenta Karla Kazbundu bychom mohli označit za jednoho z kázeňsky nejproblematičtějších studentů jičínského gymnázia v prvním desetiletí 20. století. Je otázkou, zda by podobné problémy měl, i kdyby navštěvoval jinou střední školu, neboli jestli jičínské gymnázium nemělo v té době kromě přehnaných nároků na vědomosti i přemrštěná kritéria týkající se slušného chování. Profesori si často stěžovali na nekázeň nově příchozích žáků, kteří přestoupili z jiného ústavu. Byli údajně daleko více rozjívení a často strhávali ke špatnému chování zbytek třídy. A nejednalo se o studenty, s kterými by byly na původních školách problémy. Samotná zemská školní rada, která držela přísný dohled nad chodem středních škol, a musel jí být zasílán ke kontrole každý zápis z porady profesorského sboru, se podívovala nad velkým počtem trestů udělených žákům. Třídní profesor Trnka musel několikrát dokazovat opodstatněnost přísných postihů studentů své třídy.

Zemská školní rada například ve školním roce 1905/1906 upozorňovala na abnormálně vysoký počet těžkých trestů (v porovnání s ostatními ústavu). Tehdy bylo za první pololetí uděleno deseti žákům dvanáct karcerů a rozhodnuto o jednom vyloučení. Ve druhém pololetí však ani po připomínkách nadřízeného orgánu ohledně častého trestání žáků k velkým změnám nedošlo (devět žáků dostalo jedenáct karcerů, jeden byl vyloučen).

Nadřízený orgán doporučoval přehodnotit chování jednotlivých kantorů, zda není problém v jejich přístupu ke studentům a zda nejdou svým žákům špatným příkladem ve stylu jednání. V tomto doporučení se samozřejmě nemyslelo, že by profesori dělali výtržnosti a neslušně se chovali na veřejnosti, spíše šlo o zamýšlení nad tím, jak ke svým svěřencům přistupují, zda právě povýšenecký tón nemůže student přijmout za vlastní a na autoritu si pak podobným stylem nechce dovolovat.

Ze zápisů profesorských porad by se zdálo, že stejný názor měli i ředitelé školy. Adam Fleischmann shrnul chování žáků a možnosti jeho zlepšení po

¹²² Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1905/1906. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia, s. 75.

hospitovaných hodinách takto: „O kázni školní. Nejjednodušší prostředek udržeti klid žáků jest zachovati vlastní klid, neodbočiti okamžikem od práce určené, nepřipouštěti řeči k učením nepatřících, žáku nedati mluvíti, nevyžádal-li si dovolení, žáka bez vlastního rozčlenění vyslehnouti, ale jen v pravý čas (ve věcech školní práce mezi tou prací, ve věcech osobních před učením nebo po učením), na žákovu řeč dávat klidné rozhodnutí. Kdo se rozčiluje a zlobí mezi žáky, nedává jim dobrého příkladu mužné rozvahy, naopak neodbytnou komikou působí na žáky. Jak snadno jest udržeti kázeň, toho svědkem byl referent nedávno, když mladší člen sboru lehkým poklepnutím prstem o stůl utišil šumot v pozadí třídy.“¹²³ Jeho nástupce Jan Sommer po hospitacích rovněž připomínal kolegům, že „přísná sice, ale nikoli zamračená, tvář získá si srdce žáků nejsnáze.“¹²⁴ Nabádal učitele, aby se ovládali, nekřičeli, netloukli knihami o katedru. Jeho přáním prý bylo, aby škola byla salonem a profesori gentlemany, kteří by pak měli právo požadovat po mladších stejné milé a uhlazené chování.

Koho z kolegů měli ředitelé na mysli při poznámkách o afektovaném jednání se žáky, se můžeme jen dohadovat. Na prvním místě šlo ale určitě o Antonína Trnku. Jeho hodiny bývaly plné křiku, vzruchu a napětí, což vedlo k vyčerpání obou stran – jak žáků, tak samotného kantora. Profesor si své chování buď neuvědomoval, nebo omlouval vyčerpáností – kvůli ní také prosil o dovolenou na školní rok 1907/08, jak po letech zjistil Karel Kazbunda při studiu archivních dokumentů. Žádost zdůvodňoval potřebou klidu na dopsání německé čítanky. Ředitel Jan Sommer dovolenou kolegovi schvaloval a přimlouval se u zemské školní rady o její povolení: „...jakási podrážděnost a nedostatečná trpělivost vůči žákům, která u staršího učitele velmi dobře kvalifikovaného bývá dosti řídká, svědčí o přepracovanosti...“¹²⁵ I když učil především ve vyšších ročnících (kvalifikaci pro výuku německého jazyka měl pouze pro vyšší třídy gymnázia), choval se prý i před staršími studenty značně nervózně. Ředitel varoval, že pokud nebude Trnkovi přidělena dovolená z vědeckých důvodů, přinese nebohý profesor za rok potvrzení na dovolenou od lékaře z důvodu diagnostikované nervózy.

¹²³ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 666. Konferenční protokol škol. roku 1904/1905. Protokol XII., 2. porada cenzurní v 1. běhu 21. 12. 1904.

¹²⁴ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 667. Konferenční protokol škol. roku 1905/1906. Protokol XXXVIII., závěrečná porada v 2. běhu 13. 7. 1906.

¹²⁵ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1433. Rukopisy, Jičín-osobnosti, výpisky. Jan Sommer zemské školní radě 2. 7. 1907.

Podle svědectví studentů nebyl afektovaný Trnka žádnou výjimkou, profesori se z domlouvání zemské školní rady a ředitelů ohledně vstřícného tónu a milého jednání se žáky asi vůbec nepoučili. Autentické pocity „utlačovaných“ mladíků najdeme v Časopise pokrokového studentstva, který byl jednostranně zaměřen proti podobě tehdejších středních škol. Stížnosti na postupy kantorů na jičínském gymnáziu (a reálce) byly kolem roku 1905 poměrně časté. Samozřejmě musíme vzít v úvahu, že záleželo i na dostupnosti časopisu v různých místech na venkově a na aktivitě studentů, zda byli ochotni napsat příspěvek a postěžovat si veřejně. V rubrice Středoškolská hlídka byl relativně často otiskován „Dopis z J.“, obvykle podepsaný G. Tyto šifry pravděpodobně směřují ke Kazbundovu spolužákovi, horlivému pokrokáři a pozdějšímu redaktorovi tohoto časopisu Gustavu Šmejcovi. Jeho jméno se sice nevyskytuje v zápisech porad o kázeňských přestupcích tak často jako Kazbundovo, jeho kázeňské problémy se vršily až na závěr studia, kdy nosil do školy nepřístojné věci, pravděpodobně politické tiskoviny či nepovolené knihy, občas byl potrestán za návštěvu divadla či jiné akce. Ohledně prospěchu patřil Gustav Šmejck dokonce mezi nejlepší žáky – obvykle dosahoval vyznamenání, a dokonce pobíral stipendium, ale to mu nebránilo v tom, aby projevoval svou nespokojenost s podmínkami na gymnáziu.

Pro pochopení Kazbundových snížených známek v chování a jeho tehdejších názorů tak stačí prolistovat stránkami Časopisu pokrokového studentstva. Nejostřeji se mladíci vymezovali proti katechetům, hodinám náboženství a obecně klerikalismu, který školství stále ovládal. Stěžovali si na omezování osobní svobody, bránění vlastního osobního vývoje. Tvrdili, že jejich učitelé potlačují individualitu studentů, zakazují jim vyjádřit vlastní názor či samostatně uvažovat. Neustálé memorování, které po nich vyžadovali všichni profesori, brali jako újmu. Vzdělávání jako takovému se ale rozhodně nebránili. Naopak téměř u všech převažovala chuť získávat nové vědomosti, které by však byly praktičtější pro život. Vyučovací látka prý naprosto nedostačovala potřebám gymnazistů, zbytečně byl jejich mozek přehlčován klasickou filologií na úkor čtení pokrokových knih. Proto přispěvatelé časopisu apelovali na sebevzdělávání, případně zakládání vlastních knihovniček.

V Jičíně se o sebevzdělávání dbalo dokonce s občasnou podporou učitelů – již František Lepař vycházel mladíkům vstříc v podobných činnostech. V době

Kazbundových studií pomáhal zakládat malý, zpočátku tajný čtenářsko-literární kroužek češtinář Josef Vlček s profesorem Jakubem Všečekou. Nebylo to jednoduché, protože konzervativní většina profesorského sboru neviděla ráda, jakoukoli iniciativu studentů. Hlavní duší podobných programů na samém počátku 20. století byl Jan Šamal.¹²⁶ Tento mladý nadějný básník bral přednášky, které si většinou na literární nebo filosofická témata připravovali sami studenti, jako možnost „...povzbudit a prorazit ten shnilý život.“¹²⁷ Byl však často rozhořčený nad netečností svých kolegů, sledoval, jak jsou deformováni převládajícím stylem výuky, kdy musí pouze poslouchat a přijímat dogmata. V diskusích pak vůbec neumí klást otázky, natož přemýšlet či logicky vyvozovat závěry.

Výraznou mladou osobností těchto aktivit byl také Šamalův spolužák, další nadaný básník, Karel Zelenka.¹²⁸ Ani jeden neměl problémy s prospěchem, ale z chování nemívají vždy dobrou známku. Především Zelenkovi bylo vyčítáno, že chodí po hospodách i ve večerních hodinách, a občas mu byl za tyto prohřešky přidělen karcer.

Bývalo zvykem, že každý student si budoval ze skromných příjmů, získaných například kondicemi, svou knihovnu. Mezi sebou také rádi o literatuře, především zakázané, debatovali – nejčastěji při procházkách kolem rybníku Šibeňák. Několik studentů si kolem roku 1905 dokonce založilo tajnou středoškolskou knihovnu – z drobných příspěvků kupovali tituly, které by se ve školní knihovně nikdy neobjevily. Svazky měl uskladněny na bytě jeden z nich a půjčoval je úzkému kroužku spolehlivých přátel, u nichž měl jistotu, že nepovolenou aktivitu neprozradí. Obezřetnost byla na místě – stačilo, aby student

¹²⁶ Jan Šamal (1883-1904) absolvent jičínského gymnázia z roku 1902, nadějný básník a houslista. Za svůj krátký život stihl vydat pouze jednu básnickou sbírku *Mladá duše*, která se setkala s velkým ohlasem mezi vrstevníky: „Ne bez důvodu byla označena za »dokument doby a generace«: verše její vyznačující se teplou něhou slova a jemnou noblesou obrazu, zpívají tichým smutkem životní a světové filosofie posledních generací, oklamaných výchovou a prostředím, neukojených vědeckým positivismem, otrávených skepsí a připravených tak o podmínky štěstí: prostotu a důvěru.“ *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. VII, 1903, č. 2-3, s. 43.

Šamalovy básně byly často otiskovány v *Časopise pokrokového studentstva*, i když on sám s radikálními pokrokaři nesouhlasil. Torzo jeho osobního fondu je uloženo v *LA PNP*.

¹²⁷ *LA PNP*. Fond Jindřich Fleischner. Jan Šamal Jindřichu Fleischnerovi 2. 2. 1902.

¹²⁸ Karel Zelenka (1883-1903) publikoval verše pod pseudonymem Svato Zelenka v časopisech *Nový kult*, *Moderní život*, *Moderní revue* nebo *Časopis pokrokového studentstva*. Zemřel na tuberkulózu rok po maturitě, tuto zprávu zaznamenala i školní kronika, její pisatel, ředitel Adam Fleischmann, ale připomněl, že nemoc byla jistě podpořena Zelenkovým častým ponocováním v hospodách. *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 746. Pamětní kniha (1879-1939), s. 120.

četl zakázanou literaturu pod lavicí a hned nastalo vyšetřování, kde danou knihu získal.¹²⁹

Nepokojným mladíkům také vadilo, že se někteří jejich kolegové nechávali přísným režimem zotročit, nedbali na svůj osobní rozvoj, a tak u nich převládala apatie k věcem veřejným. „I zde indiferentnost mladých duší jest výsledkem nepřilíživého poměru mezi žáky a jejich vychovateli. Rovněž i zde jako na nesčetných jiných ústavách objevují se podivné rarity pedagogické, starých a jednostranných pánů, kteří vidí výchovný prostředek v jízlivých, nemístných pošklebcích a výsměšcích.“¹³⁰

Veřejně si studenti stěžovali na přístup „nelaskavého a despotického prof. T.“,¹³¹ neboli Kazbundova třídního Antonína Trnky. I za sebemenší prohrěšek následoval v jeho hodinách trest – Antonín Fingerland vzpomínal, jak jednou skrýval smích, když se jeho spolužák trápil s latinským překladem. Profesora to tak rozohnilo, že vyskočil ze židle, přiběhl k němu, popadl jej levou rukou za klop kabátu, pravou za kravatu a začal s ním cloumat. Tímto nepřilíživým chováním utáhl studentovi uzel kravaty tak, že ho postižený nemohl ještě dlouho rozvázat.¹³² Není divu, že se tohoto učitele mladší studenti vyloženě báli, starší už si na něho většinou zvykli, jeho metody už znali, ale vyrušovat si většinou nedovolovali.

Opačný problém – udržet kázeň – měl ve svých hodinách laskavý profesor Jan Ladislav Čapek. Jemu ke ztišení žáků o hodině nepomohly ani velmi silné nadávky, kterými studenty častoval. „Ty svině babylonská“ nebo „štěnice narentská“ byla velmi častá oslovení, pro která se inspiroval při překládání Plauta. Klid na začátku hodiny si zjednával slovy: „Už jste se nařvali dost, vy bando a holoto sprostá!“¹³³ Studenti běžně oslovovali profesora Čapka „Vašnosti“, on jim zpravidla říkal „ty blbe“. Jen pokud mu byl některý žák zvlášť milý, získal si něžnější oslovení „ty blbečku“. Když nějaký student při kompozici nestíhal, dodával mu profesor Čapek kuráže: „Hora ruit tertius quadrans iam praeteriit, piš,

¹²⁹ „Tajnou“ gymnazijní knihovnu převzal kolem roku 1910 studentský spolek Akademická čtenářská jednota. Více o této středoškolské knihovně i jejích začátcích HAJNÝ, Vláďa. 10 let středoškolské knihovny při A.Č.J. In: *Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870-1920*. Jičín: AČJ, 1920, s. 63-76.

¹³⁰ Štírek. Dopis z J. In: *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. VIII, 1904/1905, č. 4-5, s. 97.

¹³¹ *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. VII, 1904, č. 7-8, s. 168-169.

¹³² LA PNP. Fond Antonín Fingerland. Paměti. Počítačový tisk, s. 88.

¹³³ LA PNP. Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl I, strojopis, s. 76.

blbe!“¹³⁴ Studenti si z něho ale tropili legraci, protože věděli, že je dobrák od kosti, jeho mírnost se však nelíbila ani hospitujícím ředitelům, ani inspektorům.¹³⁵

Problém nebyl ovšem jenom ve starých profesorech, daleko více studenty pobuřovalo arogantní chování začínajících učitelů. Časopis pokrokového studentstva dokonce mluvil o brutálním a nedůstojném jednání z jejich strany. Stížnosti na mladé profesory prý opět přicházely především z Jičina a Rokycan.¹³⁶ O tom, co žákům nejvíce vadilo, vypovídá báseň o mladíkovi, který se stal profesorem:

¹³⁴ *LA PNP*. Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl I, strojopis, s. 75.

¹³⁵ K. Kazbunda si tohoto profesora pravděpodobně velmi oblíbil. Stařeckým písmem si k jeho gratulaci k promoci poznamenal: „Nejmilejší moje gratulace!!! Drahý pan profesor J. Čapek! Uctivě uložit! Neničit!“ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 12, i. č. 513. Jan Ladislav Čapek Karlu Kazbundovi 12. 12. 1912. Přípis K. Kazbundy.

¹³⁶ *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. VII, 1904., č. 4-5, s. 105.

Modlitebný povzdech (p. prof. Henčlovi)¹³⁷

Díky tobě bože, už jsem profesorem,
jak Hauptmannů forman nadávám už skorem,
každý pozdravit mě musí, musí se mi klonit.

Kdo ne, toho mohu třeba po ulici honit.
V konferenci udávat smím celý houf těch kluků,
pozor, bych jen při tom nezved' ku hlášení ruku.

Z toho každý poznal' by, že před krátkými časy
i já býval ještě členem také „blbě chasy“.
Pane bože, jak to byly tenkrát krásné doby,
když jsme plní spravedlivé na kantory zloby,
o reformě středoškolské rázně rokovali,
o sblížení učitelů s žáky horovali...

Nejvíc ovšem doufali jsme v mladé profesory.
Člověk míní, pánbů mění s ubohými tvory.
Však při té své profesuře také leccos slyším,
chci-li vyjít na ulici, viržino mít musím,
aby poznal každý, zvláště holky na podsíní,
že jsem něco více nežli holobrádci jiní.¹³⁸

Přerod ze studenta v profesora ale nebyl jednoduchý a leckdy mladík s představou jiného přístupu ke svým svěřencům narazil na zaběhlý systém. Nevíme, jak by se tento krok podařil samotnému Karlu Kazbundovi, kdyby ho osud nezavál daleko od plánované kariéry středoškolského učitele. Za katedru se na svém rodném ústavu ale ve školním roce 1912/1913 postavili Karlovi spolužáci Václav

¹³⁷ Emanuel Henčl působil na jičínském gymnáziu jako pomocný učitel ve školním roce 1903/1904, poté přijal místo profesora ve Strážnici. Učil latinu a řečtinu, byl třídním v primě. Jana Šamala však neučil, antipatie vycházela asi pouze z chování mladého profesora na veřejnosti.

¹³⁸ *LA PNP*. Fond Jan Šamal. Modlitebný povzdech. Báseň, rukopis.

Autor k rukopisu této básně poznamenal datum 23. 11. 1903. Verše se tak rozšířily bleskovou rychlostí, protože byly otištěny ve studentském časopise již v prosinci stejného roku (*Časopis pokrokového studentstva*. Roč. VII, 1903, č. 2-3. a s. 66).

Buchar a Bruno Valoušek. Druhý jmenovaný, dříve velmi problémový student, byl v Jičíně známý jako hudebník, ale také jako člen spolku Akademická čtenářská jednota, jenž se silně vymezoval proti tehdejšímu střednímu školství. Při nástupu na gymnázium mu tehdejší správce ústavu a jeho bývalý třídní profesor Trnka důrazně vysvětlil, že je zapotřebí, aby se již se svými starými přáteli nekamarádil a vážil si svého postavení. Bruno Valoušek si zřejmě vzal tato slova k srdci, jak o tom smutně referoval inženýr Jindřich Fleischner: „Poznal jsem tu teprv, jak čichnutím k úřadu přestávají býti lidé lidmi. Hájl /Bruno Valoušek – pozn. autorky/ totiž tento úkaz jako nezbytný k zachování autority. Nenapravitelní pedagogové!“¹³⁹

Spory mezi profesory gymnázia a jejich studenty, resp. o pojetí výuky na střední škole, dostoupily vrcholu během přednášek profesora Tomáše Garrigue Masaryka v Jičíně. Tři univerzitní extenze na poměrně nekontroverzní téma „Národnostní filosofie doby novější“ přednášel představitel realistů na pokračování po tři nedělní odpoledne 8., 15. a 22. ledna 1905. Konzervativní profesorský sbor studentům účast výslovně nezakázal (na rozdíl od ředitele reálky), ale proti Masarykovi rozpoutal kampaň i ve výuce. Nejostřeji kázal proti „ubohé persóně a Messiášovi z Hodonína“¹⁴⁰ učitel náboženství Josef Příbyl. Profesoři Antonín Trnka a Karel Štětina vystupovali proti pořádání univerzitních extenzí ostrými argumenty nejen ve škole, ale i v městské radě. Ke kampani se na gymnáziu nepřipojil pouze profesor Václav Trojan a Jakub Všeťečka, který pozvání Masaryka do Jičína inicioval, neboť je pojilo dlouholeté přátelství.¹⁴¹

Zda do sálu hotelu U města Hamburku vkročil v houfu studentů i septimán Karel Kazbunda, bohužel s určitostí konstatovat nemůžeme. Nebyl sice příznivcem

¹³⁹ LA PNP. Fond Jindřich Fleischner. Jindřich Fleischner Janu Morávkovi 10. 2. 1912.

Bruno Valoušek učil na jičínském gymnáziu přírodopis, fyziku a matematiku ještě v roce 1919/1920. Poté odešel na reformované reálné gymnázium do Břeclavi.

¹⁴⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1428. Jičín. T. G. Masaryk v Jičíně 1905. Masaryk ante portas (výstřižek z nezjištěných novin, 1920).

¹⁴¹ Jakub Všeťečka (1850-1931) pocházel z Třebíče a seznámil se s T. Masarykem během vysokoškolských studií ve Vídni. Stal se jeho celoživotním obhájcem a šřítelem jeho politických i filosofických názorů. Všeťečka přišel do Jičína ve 45 letech a zdárně zde rozvířil konzervativní život jak ve městě, tak částečně na gymnáziu. Tam například založil abstinenční kroužek a napsal studii o reformě střední školy. Je také autorem několika filosofických prací. Podílel se i na vzniku dívčího lycea ve městě, podporoval šíření vzdělání mezi lidmi a propagoval turistiku. Více o J. Všeťeckovi včetně univerzitních extenzí T. G. Masaryka viz *SOKA Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-287. ÚLEHLA, Vladimír. PhDr. Jakub Všeťečka. Dávny, stálý a stejně oddaný přítel T. G. Masaryka. Počítačový tisk.

strany realistické, ale akci, která se měla obrátit proti neoblíbeným konzervativním profesorům, by si jistě vzpurný gymnazista nenechal ujít.¹⁴²

Po přednáškách se rozproudily diskuse, do nichž se nejvíce zapojovali profesori Trnka, Štětina, Pösl a Smolař. Jejich dotazy a dogmatické názory však u poloviny publika i studentů vyvolávaly smích. Největší veselí zavládlo sálem po třetí extenzi, kdy profesor Masaryk označil Antonína Trnku nechtěně za krupaře z rynku (spletl si ho s mladočeským krupařem Hamzíkem, na kterého byl již dříve upozorněn). Nejbouřlivější diskuse se však strhla až poté, když profesori označili univerzitní prostředí v Praze za nečeské a Masaryk reagoval slovy: „Ne univerzita, ale Vaše střední a nižší školy kazí mládež, otupují mozky mládeže.“¹⁴³ Načež se atmosférou nechal strhnout realista JUDr. Jaroslav Lohař a posměšně na přítomné středoškolské profesory ukazoval. Spory se po skončení přednášek přesunuly na stránky jičínských novin, kde utichly až v dubnu. V mnoha studentech, kteří byli během bouřlivé debaty po třetí extenzi vyvedeni ředitelem Fleischmannem ze sálu, zůstal Masaryk v představách jako hrdina bojující za pravdu. A ovlivnění byli i jiní posluchači – pro Milenu Malinskou se tento zážitek stal například celoživotní inspirací pro její literární tvorbu.¹⁴⁴

Daleko mírnější a objektivnější v hodnocení profesorů jsou jejich bývalí studenti s odstupem mnoha let ve svých pamětech. „Osud učitele není vždy záviděníhodný. Antagonismus mezi žáky a učiteli byl na našem /jičínském – pozn. autorky/ gymnáziu jako na každé škole. Teprve později v dospělosti jsme znovu vážili svůj vztah ke svým učitelům a začali jsme je objektivněji a z méně nepřátelské pozice posuzovat.“¹⁴⁵ Tak vystihl pocity většiny bývalých studentů Antonín Fingerland, absolvent jičínského gymnázia z roku 1918. „Dnes jsou všichni

¹⁴² K. Kazbunda se o tuto událost zajímal i později – shromažďoval novinové články a vypisoval z vídeňských archivů záznamy, které si o přednáškách vyžádala zemská školní rada. Když byla uspořádána po 25 letech sbírka na vyrobení pamětní desky připomínající vystoupení T. G. Masaryka, věnoval K. Kazbunda 20 Kč a jeho jméno figuruje mezi 107 přispívajícími jednotlivci. Pamětní deska s textem „Zde v lednu 1905 přednášel o národnostní filosofii doby novější T. G. Masaryk. Budoucnost splatí každému čest, která mu náleží. 1930.“ byla odhalena 28. 10. 1930 na hotelu Paříž (dříve U města Hamburku). ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1428. Jičín. T. G. Masaryk v Jičíně 1905 a tamtéž i. č. 1394. Jičín. Městský osvětový sbor v Jičíně.

¹⁴³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1428. Jičín. T. G. Masaryk v Jičíně 1905. C. k. vyšší gymnázium v Jičíně c. k. zemské radě školní 18. 4. 1905 (opis).

¹⁴⁴ Spisovatelka přímo popsala atmosféru přednášek v románu NOVÁKOVÁ-MALINSKÁ, Milena. *Muž a boj*. Praha: Ústřední dělnické knihupectví a nakladatelství Ant. Svěcený, 1932 a jičínských událostí a osobnosti T. G. Masaryka se rovněž dotkla v díle NOVÁKOVÁ-MALINSKÁ, Milena. *Ted' nebo nikdy*. Praha: ČIN, 1936.

¹⁴⁵ LA PNP. Fond Antonín Fingerland. Paměti. Počítačový tisk, s. 49.

moji středoškolské profesoři již dávno mrtví. Vzpomínám na ně s vděčností. V dobách studií i později jsem si některých velmi vážil, jinými přímo pohrdal. Ale o mnohých těchto posledních jsem se později přesvědčil, že to byli dobří lidé, někteří mnohem lepší, než jsem si dříve myslel. Přijdu-li na jičínský hřbitov, kde část učitelů leží, mám trochu pocit viny, že jsem jim po léta křivdil. Vždyť i ti, kterými jsem pohrdal, se hleděli jen přizpůsobit realitě, ve které žili, a snažili se prostě zachovat svou i naši existenci.“¹⁴⁶

Studenti ve své kritičnosti neviděli, že sami profesoři byli pod přísným dohledem zemské školní rady, která kontrolovala každý školní dokument, museli dbát osnov a samozřejmě dodržovat doporučení inspektorů. Zemská školní rada například vytkla ředitelství zadání řečnického cvičení Za Františkem Lepařem.¹⁴⁷

Antonín Fingerland tvrdil, že hoši dokázali ocenit učitele, který se jim nebál sdělit i „nepředepsané“ znalosti – jasně pak viděli odborníka, který vědecky bádá v určitém předmětu, a víc si ho vážili. A skutečných odborníků se na jičínském gymnáziu mezi profesory Karla Kazbundy našlo mnoho. I po odchodu slavného Františka Lepaře či Antonína Vánkomila Malocha, se říkalo, že stát se profesorem na gymnáziu v Jičíně je vyznamenáním (a jeho absolventem doporučení).¹⁴⁸ Do náplně práce dobrého středoškolského pedagoga v té době alespoň v Jičíně patřila i různá publikační činnost a zapojení do veřejného života. Při pohledu do výročních zpráv gymnázia zjistíme, že každá obsahuje kvalitní odbornou stať, kterou sepsal některý z vyučujících.¹⁴⁹ Z let, která nás zajímají, můžeme zmínit například přírodovědce Gottharda Smolaře, jehož odborný článek se věnuje krystalografii,¹⁵⁰ filosofa Jakuba Vsetečku, jenž otiskl úvahu o reformě gymnázia,¹⁵¹ dějepisce Josefa Vítkeho, který postupně sepsal historii jičínského gymnázia,¹⁵² klasického

¹⁴⁶ LA PNP. Fond Antonín Fingerland. Paměti. Počítačový tisk, s. 90.

¹⁴⁷ SOKA Jičín. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 662. Konferenční protokol škol. roku 1904/1905. Protokol XXII., závěrečná porada cenzurní v 2. běhu 6. a 10. 7. 1901.

¹⁴⁸ HOFMANOVÁ, Jana. *František Lepař*. Jičín: Lepařovo gymnázium, 1999, s. 40.

¹⁴⁹ Tradice vědeckých studií otiskovaných ve výročních zprávách skončila první světovou válkou.

¹⁵⁰ SMOLAŘ, Gotthard. Některé nové úlohy mathematické krystalografie. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1901*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1901, s. 3-42.

¹⁵¹ VŠETEČKA, Jakub. Několik myšlenek o reformě gymnasia. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1902*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1902, s. 3-32.

¹⁵² VÍTKE, Josef. K dějinám gymnasia Jičínského II. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1902/3*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1903, s. 3-52.

VÍTKE, Josef. K dějinám gymnasia Jičínského III. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1905-6*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1906, s. 3-46.

filologa Jana Ladislava Čapka – ten rozbíral málo známé Alkifronovy epistoly¹⁵³ – či češtináře Františka Pösla, jenž se zaměřil na českou národní poezii.¹⁵⁴ Většina z kantorů přispívala do Věstníku českých profesorů, někteří se stali spolupracovníky redakce Ottova slovníku naučného.

Kazbundův učitel přírodopisu Gotthard Smolař napsal několik všeobecně přijímaných učebnic: Rostlinopis pro nižší oddělení středních škol, Ilustrovaný klíč k určování jevnosnubných rostlin, Živočichopis, Botanika pro vyšší třídy středních škol aj. Kazbundův třídní profesor Antonín Trnka zase sestavil několikadílnou německou čítanku pro různé stupně škol.¹⁵⁵ Trnkovi kolegové jej v této aktivitě podporovali a dokonce se přimlouvali, aby učebnice byla schválena ministerstvem kultu a vyučování. Pochvalný posudek na čítanku vydanou v roce 1900 napsal jičínský profesor Jindřich Neudert a ministerstvo ji záhy povolilo. Oblibu u studentů si však čítanky nezískaly. Naopak se staly pro svou obtížnost velmi nepopulární a žáci si z nich tropili legraci:

Jestíť jedna blbá kniha
a v ní vládne blbý duch.
A ta kniha jmenuje se
„Trnka´s deutsches Lesebuch.“¹⁵⁶

Toto posměšné čtyřverší, parafráze buditelské básně, se dědilo z generace na generaci stejně jako tato učebnice. Jistí studenti ho dokonce napsali křídou na vnější zed' kaple Loreta u Hlásné Lhoty nedaleko Jičína. Profesor Trnka tam prý vážil cestu, aby hanopis za asistence svého syna Jaroslava smazal. Svatopluk Volf, který

VÍTKE, Josef. K dějinám gymnasia Jičínského IV. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1906-1907*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1907, s. 3-42.

¹⁵³ ČAPEK, Jan L. O Alkifronovi a jeho epistolách. Překlad vybraných epistol Alkifronových. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1904*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1904, s. 2-36.

¹⁵⁴ PÖSL, František. Kapitoly o české poezii národní. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1905*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, 1905, s. 3-32.

¹⁵⁵ A. Trnka je autorem těchto čítanek: pro třetí a čtvrtou třídu gymnázií (1892), pro pátou a šestou třídu téhož typu škol (1894, druhé vydání 1901, třetí 1904), pro vyšší třídy středních škol společně s Karlem Veselíkem (1900), pro sedmou třídu gymnázií (1906) a pro osmou (1907).

¹⁵⁶ *LA PNP*. Fond Antonín Fingerland. Paměti. Počítačový tisk, s. 89.

Báseň v trochu jiné podobě zaznamenal ve svých pamětech i Svatopluk Volf: „Jestíť jedna blbá kniha/a v ní pramizerný duch/a ta blbá kniha sluje:/ Trnkas deutsches Lesebuch.“ *LA PNP*. Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl I, strojopis, s. 78.

tuto historku neopomněl připomenout ve svých memoárech, ale s odstupem uznával, že čítanka byla dobře sestavena a mnoho se z ní naučili.¹⁵⁷

Profesoři také budovali rozsáhlé sbírky – fyzikální, zeměpisnou a dějepisnou, numizmatickou, archeologickou a především přírodopisnou. Některé exponáty do tohoto kabinetu věnoval i slavný cestovatel Emil Holub a několik cenných předmětů pocházelo samozřejmě od Tomáše Kazbundy. Velkou část svých sbírek věnoval v době, kdy byl syn v maturitním ročníku.¹⁵⁸ Ve školním roce 1905/1906 napočítal kustod přírodovědného kabinetu 4808 exponátů. Biologové se rovněž mohli pochlubit velkou botanickou zahradou, na které se pěstovalo na šest set druhů rostlin, jež byly označeny latinskými názvy. Správce zahrady profesor Gotthard Smolař vyznamenával dobré a snaživé žáky právě tím, že jim dovolil upravovat některé záhony. Stejný učitel býval i předsedou jičínského včelařského spolku, a tak nemohly na zahradě chybět ani včelí úly.

Učitelé shromáždili rovněž obdivuhodné množství svazků pro učitelskou i žakovskou knihovnu. Podle nařízení c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 30. prosince 1896 sestavil správce učitelské knihovny Jindřich Neudert katalog, jenž byl otiskován ve výročních zprávách v letech 1898-1900.¹⁵⁹ Podle tohoto seznamu se na jičínském gymnáziu v roce 1900 nacházelo 3820 titulů. Na konci studií Karla Kazbundy se počet navýšil na 4141 titul, resp. 7760 svazků a 7426 programů. Z dalších 4183 svazků si mohli vybírat studenti v žakovské knihovně.¹⁶⁰

Profesoři se také zapojovali do místního spolkového a kulturního života, například Gotthard Smolař byl předsedou a následně i čestným členem Muzejního spolku, profesoři Antonín Truhlář a Josef Čapek stáli u založení Literární jednoty, kde později aktivně působil i profesor Josef Vlček. Češtinář František Pösl se angažoval ve Vzdělávacím sboru Svazu osvětového pro Jičín a okolí, Jakub Všetečka zase ve Vzdělávacím klubu a Lycejním spolku. V seznámech členů Spolku pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském figurují jména

¹⁵⁷ LA PNP. Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl I, strojopis, s. 78.

¹⁵⁸ „...od pana profesora Tomáše Kazbundy v Jičíně langusta, homar, krab skalní a široký v zasklených skříních, 72 druhy vajec ptačích ve 24 zasklených skřínkách...“ *Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1905/1906*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia, s. 62.

¹⁵⁹ NEUDERT, Jindřich. Katalog knihovny učitelské (I-III). In: *Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1898*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia, 1898, s. 3-32; 1899, s. 3-48 a 1900, s. 3-38.

¹⁶⁰ *Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1905/1906*. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia, s. 59 a 25.

Jana Sommera a Antonína Trnky.¹⁶¹ Výjimečné nebylo ani zasedání profesorů ve výboru obecní spořitelny (Karel Štětina, Jan Sommer).¹⁶² Většina z učitelů přispívala různými články do regionálních novin a konala přednášky či tzv. středoškolské extenze. Nejčastěji v rámci nich pro jičínskou veřejnost i pro posluchače na venkově přednášeli Karel Štětina, Gotthard Smolař, Jakub Všetečka a Václav Trojan. Nejpopulárnější asi bývaly cestopisné články a přednášky, kterými proslul profesor Josef Vlček.¹⁶³

Někteří pedagogové se angažovali také v politice. Ředitel Jan Sommer, pozdější správce gymnázia Antonín Trnka nebo dějepisář Karel Štětina zasedali dokonce v obecním zastupitelstvu. Do technické komise zastupitelstva byl po válce jmenován Václav Trojan, který prý jako jeden z mála profesorů nemusel po vzniku republiky měnit názory. Z řady převážně mladočeských profesorů také vystupoval výrazný představitel jičínských realistů Jakub Všetečka.

Vztah Karla Kazbundy a jeho profesorů pravděpodobně prošel vývojem jako u většiny ostatních studentů – od antipatie k úctě. A učitelé také postupně zapomínali na problémy, které jim dříve neposedný žák způsoboval, a začali si ho vážit. Hrdý na kariéru svého odchovance mohl být především dějepisář Karel Štětina. Kazbundu učil ve většině ročníků předmětům, které si později student vybral za svůj obor. „Na takové žáky mohu být pyšný!“ opakoval prý během své oslavy osmdesátin a poklepal bývalému rebelantovi, v roce 1932 již docentu Karlovy Univerzity, na rameno.¹⁶⁴ Večírek v restauraci U Bumbrlíčka na počest gymnazijního profesora ve výslužbě, kde se sešlo přes sto hostů, pořádal krajanský spolek Jičín v Praze. Skutečnost, že se profesor Štětina netajil nadšením z činnosti Karla Kazbundy, potvrdila v poděkování za kondolenci jeho dcera Gabriela: „Mezi nejoblíbenější /studenty – pozn. autorky/ patřil jste jistě Vy, pane odborový rado, a víme dobře, jak velice tatínka těšila Vaše účast při oslavě jeho osmdesátin.“¹⁶⁵

Karel Štětina (1852-1933) byl velmi činný ve vědecké práci a zajímaly ho především dějiny regionu. Soustředil se na osobnost Albrechta z Valdštejna. Díky

¹⁶¹ *SOka Jičín*. Fond Spolek pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském Jičín, kniha č. 20. Seznam členů.

¹⁶² Pamětní spis k padesátiletému trvání Obecní spořitelny jičínské. 1861-1911. Jičín: Obecní spořitelna jičínská, 1911, s. 50-51.

¹⁶³ Např. v letech 1911 až 1912 vycházel na pokračování v *Jičínských novinách* cyklus o jeho cestách po Řecku, Itálii, Švýcarsku a Palestině.

¹⁶⁴ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 1. 3. 1932.

¹⁶⁵ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 474. Gabriela Štětinová Karlu Kazbundovi 30. 5. 1933.

studiu této osobnosti se dostal i k dějinám kartouzského kláštera ve Valdicích a zpracoval odborný článek, který byl otištěn ve výroční zprávě roku 1892.¹⁶⁶ Sepsal rovněž podrobné dějiny gymnázia (on sám je nazývá stručnými), které tvoří hlavní část Jubilejního památníku c. k. vyššího gymnasia v Jičíně.¹⁶⁷ Roku 1884 byl jmenován konzervátorem Ústřední komise vídeňské pro zachování historických a uměleckých památek a o deset let později se stal jednatelem archeologické komise České akademie. I když byl Karel Štětina nepochybně velkou osobností a odborníkem a pro svůj předmět uměl nadchnout, nedomnívám se, že v Kazbundově výběru profesního zaměření hrála osobnost učitele velkou roli. Jistě mu musel vadit velký konzervatismus profesora, který neuznával žádné moderní myšlenkové proudy a odsuzoval jako hanebnou věc i Darwinovu teorii.¹⁶⁸

Osobou, která měla kromě otce přímou šanci nalákat Karla Kazbundu k hlubšímu zájmu o přírodní vědy, byl jeho učitel přírodopisu, Gotthard Smolař (1863-1926). Učil ho přírodopisu ve všech ročnících, v kterých byl tento předmět zařazen do osnov. Na tohoto profesora vzpomíná mnoho žáků v dobrém, oceňovali nejen jeho odborné znalosti a nadšení, kterým dokázal strhnout studenty, ale především chuť do praktického vyučování. Stejně jako Tomáš Kazbunda vedl i Gotthard Smolař své studenty k zakládání sbírek a herbářů, chodil s nimi na botanické vycházky a prosadil na gymnáziu průkopnickou věc – přírodopisná praktika. Při nich mohli studenti pracovat s mikroskopem, dělat různá mineralogická cvičení atd. Tyto hodiny snesly podle budoucího patologa Antonína Fingerlanda srovnání s vysokoškolskými semináři.¹⁶⁹

Karla Kazbundu však tento učitel zásadním způsobem neovlivnil, neudržel s ním ani žádné pozdější kontakty. K pokračování v otcových šlépějích ho nepřesvědčil ani fyzikář a matematik Václav Trojan (1871-1959), i když pedagogické schopnosti tohoto pozdějšího ředitele gymnázia a starosty města (1936-1937) Kazbunda oceňoval. Podílel se na zavedení praktických cvičení, rád podnikal se studenty astronomické vycházky, v budově gymnázia zřídil již roku

¹⁶⁶ ŠTĚTINA, Karel. K dějinám kláštera kartouzského ve Valdicích. In: *Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1892*. Jičín: c. k. stát. gymnasium vyšší, 1892, s. 1-53.

¹⁶⁷ ŠTĚTINA, Karel. *Stručné dějiny jičínského gymnasia od jeho založení po naše časy. Jubilejní památník c. k. vyššího gymnasia v Jičíně. 1807-1907*. Jičín: Slavnostní výbor, 1907, s. 1-79.

¹⁶⁸ LA PNP. *Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl I, strojopis*, s. 55.

¹⁶⁹ Více o Gotthardovi Smolařovi a jeho vyučovacích metodách viz: LA PNP. *Fond Antonín Fingerland. Paměti*. Počítačový tisk, s. 44-45.

1908 povětrnostní stanici a přičinil se dokonce i o zřízení meteorologického stánku v tzv. Konvičkově (nebo též empírové) studni na náměstí vybaveného termografem a barografem, teploměry, tlakoměry či hygrometry.

Ve vzpomínkách svých bývalých studentů vystupuje profesor Trojan jako jeden z nejliberálnějších učitelů, který se snažil studenty pochopit a pomoci jim, přesto i s ním měl neklidný student Kazbunda problémy a byl vyloučen z jeho hodin těsnopisu. Po odchodu ze školy se však oba velmi sblížili, bývalý žák svého profesora, který žil do vysokého věku v Jičíně, pravidelně navštěvoval a Václav Trojan se snažil nevynechat žádný třídní sraz maturitního ročníku 1906. Profesor pravděpodobně nelitoval, že nepřesvědčil Kazbundu ke studiu přírodních věd, k šedesátinám mu totiž napsal: „Šťastná byla volba Vašeho povolání, pro které jste měl tolik vynikajících předpokladů,¹⁷⁰ a o blízkém vztahu obou mužů vypovídá podpis bývalého učitele: „Váš starý oddaný přítel“.¹⁷¹

Poměrně často se Karel Kazbunda po letech stýkal se svým francouzštinářem Josef Štefanem Kubínem (1864-1965), vídali se například na schůzkách spolku Jičín v Praze.¹⁷² Obdivoval jeho literární dílo a prý měl ve své knihovně všechny spisovatelovy knihy. O tom, jak obdivuhodně detailní vzpomínky si na gymnazijní léta Kazbunda v paměti zachoval, svědčí gratulace, jež slavnému folkloristovi k stým narozeninám zaslal: „Vysoce vážený mistře, můj nezapomenutelný, milý pane profesore! V dnešní nedohledné řadě Vašich ctitelů a žáků, kteří přicházejí blahopřát Vám ze srdce – s vřelým díkem za to, co jste jim dal svým dílem – k Vašemu jedinečnému jubileu, stojím asi též už mezi nejstaršími. Bylo jednoho podzimního dne r. 1902 – přišel jste tenkrát do Jičína – když Vás uvedl ředitel Fleischmann do naší třídy, kvinty gymnázia kde jste převzal po

¹⁷⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 678. Václav Trojan Karlu Kazbundovi 30. 1. 1948.

¹⁷¹ Dobré vztahy mezi profesorem a žákem potvrzuje i Trojanův syn JUDr. Václav Trojan, viz: ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 460. Václav Trojan (ml.) Karlu Kazbundovi 7 kusů korespondence. (Chybně označen jako Milan Trojan).

Václav Trojan mladší pracoval krátce v 50. letech v jičínském muzeu, kde se s K. Kazbundou potkávali. Tento muž však nebyl duševně zdravý, od mládí trpěl schizofrenií a dožíval podle svědectví jeho bývalého spolužáka Antonína Fingerlanda jako podivín v bytě plném blech, viz: *LA PNP*. Fond Antonín Fingerland. Paměti. Počítačový tisk, s. 76-77.

¹⁷² Absolvent jičínského gymnázia Josef Štefan Kubín učil na této škole pouze dva roky nepovinnou francouzštinu, kmenově působil v letech 1902-1909 na jičínské reálce. Svůj rodný kraj měl velmi rád, ve 40. letech 20. století vydal pět svazků Jivínských (tj. jičínských) rapsodií. Jedná se o novely ze života na malém městě a jeho okolí v 19. století. K vydání s nadšením doporučil Vladislav Vančura. Rodnému městu věnoval i monografii *Literární Jičín*, kterou ale po marných pokusech o vydání nakonec spálil.

profesoru Benšovi u nás druhý kurs francouzštiny. Pamatuji se na ten den, jako by to bylo včera. Byly to utěšené hodiny! Odebírali jsme Vaše »Causeries françaises«, ¹⁷³ překvapoval jste nás náhlou otázkou »Kde máte vademecum?« »Kde máte bibli?« (francouzskou), a dnes, po 62 letech, je stále na mém stole Váš bohatý, nepostradatelný Slovník. Snad vzpomenete ještě i Vy na tehdejšího známého výtržníka. Vždyť vzpomínky na mladé doby – bylo Vám tenkrát 38 – bývají živé.¹⁷⁴

„Česky, německy dokonale; francouzsky dobře,“¹⁷⁵ vyplňoval Kazbunda do dotazníků v kolonce cizí jazyky. Znalost francouzštiny využil při styku s diplomaty a při práci v Archivu ministerstva zahraničních věcí. Zda základy načerpané ve třech ročnících gymnázia později rozšiřoval, nebo za jejich získání vděčil jenom Josefu Štefanu Kubínovi, nevíme.

Přátelské vztahy udržovali rodiče Karla Kazbundy s rodinou synova češtináře Františka Pösla (1865-1946). Oficiální gymnazijní básník, jenž skládal ódy na přání ředitelství školy nejčastěji na počest habsburské monarchie či k jiným slavnostním příležitostem, však asi nepatřil mezi Kazbundovy oblíbené profesory. Odešel z Jičína v roce 1911 do Prahy, ale kontakty s městem zcela nepřetrhl. Na dobu strávenou ve východočeském městě vzpomínala podle svědectví syna Jana především jeho manželka Božena: „Vypravovala /Božena Pöslová – pozn. autorky/ o tehdejší jičínské společnosti, o Vás sloutný pane docente, o vážených Vašich pánech rodičích, o Dědinově výstavě, abiturientských večerech, o společných výletech... Sám pamatuji se velmi dobře na to, když jsem v zahradě milostivou paní matinku s rodiči fotografoval a velmi mě těší, že jste mi tuto událost připomněl.“¹⁷⁶

Při úmrtí některého ze svých bývalých profesorů Kazbunda zpravidla pamatoval na pozůstalé zasláním kondolence. A na své učitele nezapomínal ani při bádání v archivech. Vypsal si mnohé informace z dokumentů zemské školní rady a ministerstva kultu a vyučování. Nejvíce poznatků shromáždil k osobě svého

¹⁷³ *Causeries françaises* byl francouzsky psaný časopis, který vycházel pod redaktorskou taktovkou J. Š. Kubína v Jičíně v tiskárně Kabátník a spol. v letech 1902-1909. Obsahoval úryvky z francouzské literatury a ukázky konverzace. Jeho podtitul zněl: *Besedník francouzský zábavný i poučný, určený k prospěchu škol i samouků.*

¹⁷⁴ *LA PNP*. Fond Josef Štefan Kubín. Karel Kazbunda Josefu Štefanu Kubínovi 5. 10. 1964.

¹⁷⁵ *AMZV*. Fond osobní spisy 1945-1992, Karel Kazbunda.

¹⁷⁶ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 385. Jan Pösl Karlu Kazbundovi 3. 12. 1958.

třídního učitele – Antonína Trnky.¹⁷⁷ O něm sháněl další informace i od svých přátel¹⁷⁸ a je možné, že zamýšlel zpracovat jeho podrobnější životopis.

¹⁷⁷ Poznámky o Antonínu Trnkovi jsou zařazeny ve složce spolu s výpisky o J. Konviczkovi, J. Sidonovi, F. Šírovi a P. Chýle (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1433. Rukopisy, Jičín-osobnosti, výpisky). Poznámky z úředních dokumentů o profesoru Janu Ladislavu Čapkovi nebo řediteli Adamu Fleischmannovi jsou chybně zařazeny ve složce o extenzích T. G. Masaryka (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1428. Jičín. T. G. Masaryk v Jičíně 1905, výpisky).

¹⁷⁸ K. Kazbunda například pátral po příčině Trnkovy smrti, informaci mu zjistil od profesora syna Josef Broul, když se s ním setkal u hrobu A. Trnky na Olšanských hřbitovech (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1433. Rukopisy, Jičín-osobnosti, Josef Broul Karlu Kazbundovi 17. 12. 1970).

4. V duchu umění a pokrokářských ideálů

Studia na filosofické fakultě

Po maturitě se Karel Kazbunda rozhodl zapsat na filosofickou fakultu Univerzity Karlo-Ferdinandovy, kde si vybral ke studiu historické vědy, zeměpis a filosofii. Z jeho gymnaziálních spolužáků se stejnou cestou vydal jen Václav Buchar. Jaké byly přesné důvody jejich rozhodnutí, se už asi nikdy nedozvíme, ale Kazbunda pohybující se v okruhu politicky angažovaných studentů přesně zapadá do charakteristiky tehdejších posluchačů historie tak, jak je vystihl Karel Kučera: „Přeplněné posluchárny historického oboru, kam se hlásilo vždy více studentů, než odpovídalo možnostem absolventů, převážně existenčně závislých na školské službě, byly samy o sobě svědectvím citlivého vztahu mladé generace k národní minulosti. Byl to i nepřímý důkaz toho, jakému zájmu se v očích veřejného mínění těšila historická věda, jež byla tradičně pojímána jako účinná podpora politického boje národa vedeného od obrozenských dob převážně historickými argumenty.“¹⁷⁹

Než se stihl Karel Kazbunda na vysoké škole řádně rozkoukat, zasáhla jeho rodinu tragédie. Oslava Karlova svátku se roku 1907 nekonala, protože ve stejný den (v pondělí dne 28. ledna) zemřel ve dvě hodiny v noci ve věku osmdesáti let jeho otec. Poslední rok a půl byl kvůli těžkému revmatismu upoután na lůžko, přesto se s ním rodina těžce loučila. Smuteční oznámení, na němž je Tomáš Kazbunda charakterizován jako „c. k. profesor na c. k. ústavu učitelském a c. k. okr. školní inspektor v. v. a člen mnoha vlasteneckých a dobročinných spolků“ bylo vloženo také do Jičínských novin.¹⁸⁰

Ve stejném čísle vyšel v rubrice Úmrtí poměrně obsáhlý nekrolog doplněný i o popis důstojného posledního rozloučení se seniorem jičínských profesorů: „Není v dalekém našem okolí školy, ani přírodní sbírky, která by neměla od něho /Tomáše Kazbundy – pozn. autorky/ několik těchto exemplářů /preparovaných ryb, raků, plazů, ptactva aj. – pozn. autorky/. Ve společenském životě byl milým společníkem; dokud byl zdravý, navštěvoval po mnoho roků denně »stůl Pravdy« U Picků a rád se společností tou koulíval v kuželky. S ním mizí tato doba úplně. Jaké přízně

¹⁷⁹ KUČERA, Karel. Dílo Karla Kazbundy. In: *Historie & historici*. Praha: Karolinum, 1992, s. 198.

¹⁸⁰ *Jičínské noviny*. Roč. XXVI, č. 3, 31. 1. 1907 /nestr./

a vážnosti si po tak drahoun řadu let v městě našem vydobyl, zřejmě bylo při jeho pohřbu, který se ve středu dne 30. t. m. o 10. hodině dopolední konal. Před rakví v dlouhé řadě šli studující zdejšího c. k. ústavu ku vzdělání učitelů, za rakví sbory profesorů c. k. gymnázia, c. k. reálky a c. k. pedagogia, dále učitelstvo měšť. a obec. škol chlapců i dívkách, c. k. úřednictvo všech zdejších úřadů, zástupci zdejších c. k. vojenských posádek a obecnostvo všech stavů. – Průvod bral se Husovou třídou do kostela sv. Jakuba, odkud po smutečních službách božích následoval do kostela novoměstského, načež uložena tělesná schránka vzácného a dobrého tohoto muže do rodinné hrobky na novém hřbitově, kde budou vyrůstati kvítka, která po celý život tak miloval, a ovívati jeho hrob. – Budiž čest jeho památce!¹⁸¹

Ve stejném čísle novin se také dočteme, že profesorský sbor gymnázia v Jičíně věnoval namísto věnce zemřelému profesoru Tomáši Kazbundovi 15 K ve prospěch opatrovny, což byl tenkrát běžný zvyk.¹⁸²

Vdova Marie Kazbundová dala v tisku uveřejnit poděkování za účast v jejím zármutku. Speciálně ocenila cenné rady Pana profesora Václava Faykse a podporu paní Berty Bartošovské, která s ní stála u lůžka umírajícího. Poděkovala i pohřebnímu ústavu Zajíček-Porč za vzorné vypravení pohřbu a děkanu Františku Dittrichovi s jeho kaplany Františkem Burkhartem a Janem Šimberským. Nezapomněla ani na studenty, kteří pod vedením profesora Rudolfa Jelínka nastudovali zpěvy.¹⁸³

Mezi kondolencemi se jistě vyjímalala slova útěchy od Irmy Geisslové: „Je mi Vás, velectěná paní, líto, pro tu bolest, jíž trpí Vaše ušlechtilé srdce. Leč přeji Vám, aby vlídný čas zahladil Vaši bolest, neboť Vás potřebují dítky Vaše, jimž odešel předobrá otec a přítel. V jejich lásce nyní bude jediná pro Vás náhrada a útěcha a rovněž ony ve drahé matince budou nyní míti jediný – celý svůj svět.“¹⁸⁴ Básnířka tak přesně vystihla pevné soužití tří pozůstalých na dalších nejméně třicet pět let.

Tomáš Kazbunda byl pravděpodobně pohřben provizorně do prostého hrobu k příbuzným své manželky a k synovi Vojtěchovi. Až v květnu 1907 byla dostavěna nová honosná hrobka, všechna těla z původního hrobu exhumována a přenesena právě tam. Marie Kazbundová jistě nelitovala této nákladné investice, i když věděla,

¹⁸¹ *Jičínské noviny*. Roč. XXVI, č. 3, 31. 1. 1907.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ *Jičínské noviny*. Roč. XXVI, č. 4, 15. 2. 1907.

¹⁸⁴ *LA PNP*. Fond Irma Geisslová. Irma Geisslová Marii Kazbundové 28. 1. 1907.

že její příjmy po manželově smrti se značně ztenčí. Bylo jí vyměřeno výslužné ve výši 1100 K pohřebního čtvrtletně, 1400 K penze ročně a 280 K jako přídavek na výchování nezaopatřeného syna (do jeho čtyřadvaceti let, tj. do 24. ledna 1912).¹⁸⁵ Karlova matka z těchto příjmů musela ještě uživit postiženou dceru a splácet dluh ze stavby domu. Situaci řešili pravděpodobně pronajímáním jednoho pokoje.

Kvůli omezeným finančním možnostem musel šetřit i vysokoškolský student. Nebyla to pro něho vůbec lehká doba, od kolejného byl například osvobozen až v posledních dvou semestrech. A tehdy si také mohl zapsat nejvíce přednášek. Během svého univerzitního studia navštěvoval velmi zajímavou a širokou škálu předmětů. Nejdříve mu asi učarovala archeologie a slovanský národopis, neboť vyhledával přednášky i seminář Lubora Niederleho. Je ale také možné, že chtěl pouze poznat syna Jindřicha Niederleho, kterého kdysi na jičínském gymnáziu učil jeho otec. Kvůli povinnému kolokviu z pomocných věd historických ve třetím semestru se setkal s Gustavem Friedrichem. Celý život se chlubil, že byl jedním z posledních, kdo na vysoké škole slyšel výklady Jaroslava Golla a Josefa Kalouska. Jinak ho ale učili už jejich žáci – Jaroslav Bidlo, Josef Šusta, v posledním roce studia si zapsal i kurz českých dějin čerstvého profesora Václava Novotného. Mladého Kazbundu zřejmě nezaujal výklad Kamila Krofty ani Josefa Vítězslava Šimáka, v jejichž přednáškách po jednom absolvovaném semestru už nepokračoval. Poslouchal i Emanuela Peroutku, Čeňka Zírta či historika umění Karla Chytila.

Rád nahlédl i do jiných než čistě historických oborů – hudební záliby ho zavedly na přednášky Zdeňka Nejedlého o dějinách světové opery. Seznámil se také s klasickou filologií a slavistikou – během výkladů Františka Groha či Františka Pastrnka. Je možné, že toužil po setkání s co největším počtem významných osobností, a tak navštěvoval i přednášky bohemistů Jaroslava Vlčka a Emila Smetánky nebo germanistů Arnošta Krause a Václava Emanuela Mourka (u něho si zapsal i seminář). Jistě litoval, že nemocný Jaroslav Vrchlický nakonec musel ze zdravotních důvodů zrušit ohlášené čtení svých úvah o Ibsenovi.

Nejzásadnějším momentem jeho univerzitních studií se ukázalo setkání s nedávno jmenovaným ordinářem rakouských dějin, k němuž pak vzhlížel po celý život. Josef Pekař měl v Kazbundově prvním semestru na univerzitě dovolenou,

¹⁸⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 79, i. č. 1699. List o výslužném z 9. 2. 1907. (Zařazeno chybně do materiálů o stavbě domu.)

a tak k navázání kontaktu došlo až v letním semestru 1907, kdy profesor vypsal cyklus přednášek na téma dějiny Rakouska po roce 1866. Každý týden pět hodin hltal mladý Kazbunda informace z tohoto období, které tehdy bylo spíše doménou novinářů než historiků. Pekař byl podle Karla Kučery jediný z tehdejších vysokoškolských učitelů, který kladl důraz na problematiku státoprávního boje v 19. století a nevyhýbal se moderním dějinám. Jeho státoprávně smýšlející žák, který v letech 1907 až 1910 navštěvoval i Pekařův seminář, byl potom věrný tomuto tématu po celý život.

Kazbunda po dosažení absolutoria v roce 1910 vyklidil byt v pěkném empírovém domě č. 16 na Karlově náměstí¹⁸⁶ a odebral se zpátky do Jičína k mamince a nevlastní sestře, aby se v klidu připravil na státní zkoušky. Nakonec zvolil trochu netradiční postup a místo nich se nejdříve rozhodl pro sepsání disertační práce. „Po letech /Kazbunda – pozn. autorky/ vzpomínal, jak byl Pekař překvapen, když mu sdělil téma disertace, a namítal, že by dříve raději četl jeho práci státní. Neboť neublížíme snad památce Kazbundově, když přiznáme, že jeho do sebe uzavřená a pouze na své síly spoléhající individualita vzbudila svými schopnostmi Pekařův zájem teprve o mnoho let později.“¹⁸⁷

Zájemce o nejnovější dějiny měl před první světovou válkou obtížnou situaci v tom, že státní archivy, kde se nacházely prameny k historii 19. století, byly uzavřeny, a mladého studenta tenkrát ani nenapadlo, že to bude on, komu budou dveře od hlavních rakouských archivů za několik let bez jakéhokoli omezení otevřeny. Ani tyto heuristické překážky ho však neodradily od záměru zpracovat téma z novodobých dějin. Svou práci, čítající nakonec 313 stran, nazval „Zahraniční politika Rakouska před válkou francouzsko-pruskou“ a zpracoval ji na podkladě vydaných sbírek korespondence evropské diplomacie. Téma si Kazbunda vybral sám a bez větších konzultací s profesory je také zpracoval.

Počátkem roku 1912 přinesl práci k posouzení asi lehce překvapenému profesorovi Pekařovi. Chtěl nejprve znát jeho předběžné hodnocení, než se přihlásí na zkoušku, protože jinak by zaplatil 30 zl. zbytečně. Jeho učitel si však disertace dlouho nevšímal a Kazbunda upadal v zoufalství. Po letech si na dopis matce, ve

¹⁸⁶ K. Kazbunda se zmínil o dvou svých pražských bydlištích v době studia – Malá Štěpánská čp. 9, a tento byt na Karlově náměstí v domě, který pak pohltila novostavba Černého pivovaru. (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 14.)

¹⁸⁷ KUČERA, Karel. Dílo Karla Kazbundy. In: *Historie & historici*. Praha: Karolinum, 1992, s. 201.

kterém popisuje své pocity na jaře roku 1912, připsal, že si tímto tahem pouze pohoršil a měl práci se všemi formalitami zadat hned.¹⁸⁸ Čekal dlouho i na vyjádření Josefa Šusty, a do toho se obával, že mu brzy přijde povolání z vojny. Také si nemohl zvyknout znovu na Prahu: „Dnes ale zdá se mi pořád ještě, že zde můj domov není.“¹⁸⁹ Stesk po Jičíně zdůrazňuje v každém dopise matce z prvního pololetí roku 1912. V dubnu se už rozhodl, že i bez vyjádření obou profesorů podá přihlášku a bude doufat, že to dobře dopadne. Poprosil tak maminku o 65 zl., které musel složit jako taxu za zkoušky a za posouzení disertační práce.¹⁹⁰

Disertační práce byla nakonec přijata oběma profesory. Pekař se domníval od začátku, že si Kazbunda vybral na začátečníka velmi těžké téma, které je „nejnesnadnější a nejspletitější v novodobých dějinách.“ Po přečtení práci označil za velmi pilnou, ale místy prý autorovi přerostla přes hlavu. Josef Šusta měl také jisté námitky, ale nakonec disertaci Kazbunda obhájil, i když nikdy nepublikoval. Celý podzim již sloužil jako jednorozční dobrovolník u 91. pluku v Karlíně, výcvik ho sice velmi vyčerpával, ale po večerech se musel donutit učit.

Dne 3. prosince 1912 přišla poslední zkouška a po šťastném konci vleklého a vyčerpávajícího snažení, děkoval své cílevědomosti a zbožňované mamince: „A jedna bytost stála neustále vedle mne, vedla mne, našeptávala, těšila. Byla´s to Ty, má drahá duše, má jediná věrná duše, od níž nikdy nic mne neodloučí, na jejíž řádky jsem čekal, aby mne sílily v té těžké době, nad níž těžší jsem neprožil a kéž Bůh dá, neprožiju. Dnes Bohu dík, mám vše to za sebou a lehce se mluví o věci vykonané, zdařené. Byla´s to Ty, jež mně inspirovala /.../, již radost jsem udělat chtěl, v pevném přesvědčení, že můj zdar, mé štěstí cítíš, Ty dobrá, snad více než já sám.“¹⁹¹ Doktorem filosofie byl slavnostně promován v aule Karolina v sobotu 7. prosince 1912 a zprávu o tom přinesly i Jičínské noviny.¹⁹²

¹⁸⁸ Disertační práci Kazbunda Pekařovi předal 19. 2. 1912. Když se šel 5. 3. 1912 připomenout, zastihl svého vyučujícího ve velmi špatné náladě. Studentovi bylo jasné, že práce ležela dlouho bez povšimnutí a Pekař prý jen „žvanil“, aby to nevypadalo, že ji nečetl.

ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 7. 3. 1912. Přípis o chybě, kterou v mládí udělal, je datován 27. 3. 1949.

¹⁸⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 19. 2. 1912.

¹⁹⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 29. 4. 1912. Šusta Kazbundovi připadal vlídnější a ochotnější, ale ani on ještě v červnu práci nečetl, protože ležela u Pekaře.

¹⁹¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 2. 12. 1912.

¹⁹² *Jičínské noviny*. Roč. XXXI, č. 37, 22. 12. 1912.

Oznámení o promoci zaslal podle dochovaného seznamu většině významných jičínských občanů, ze svých bývalých profesorů vybral Antonína Trnku, Jana Čapka, Josefa Vlčka, Gottharda Smolaře, Václava Trojana a Karla Petra.¹⁹³ Navíc dostal gratulace také od bývalých ředitelů gymnázia Adama Fleischmanna i Jana Sommera a profesorů Karla Štětiny či Jakuba Všetečky. Promoce (dokonce i hostiny) se pak účastnili manželé Pöslovi.¹⁹⁴

Z nejbližších přátel Kazbunda na promoci pozval Otu Hinka či Svatopluka Volfa, tehdy začínajícího studenta práv, jenž na tuto událost vzpomínal po celý život.¹⁹⁵ Krásné blahopřání čerstvému doktoru zaslala jičínská básnířka Irma Geisslová: „Dovolte, abych Vám z plna srdce gratulovala k dosažení nejvznešenější mety, k níž mladí akademičtí občané směřují /.../ Budete mítí hřejivou vzpomínku pro život – na doktorskou promoci. A jaká útěcha, že se jí dočkala Vaše milující paní matka, jejímuž vřelému srdci zajisté byly ty okamžiky slavnostní svrchovanou rozkoší. Žel, že neslyšel Vás více zvěčnělý p. otec Váš, sladká hrdost byla by zaplavila jeho nitro. Tož mnoho zdaru na zahájené dráze v pracích ducha!“¹⁹⁶

Po odsouzení jednorocní vojenské služby ho čekala ještě poslední studijní povinnost – státní zkoušky způsobilosti pro učitelství na středních školách z dějepisu a zeměpisu. Základní podmínky splnil již v květnu 1910, poté dostal zadány domácí práce: „Vnější politika císaře Josefa II. se zvláštním zřetelem ke knize Mitrofanově“ z dějepisu a z druhého oboru „Pobřeží, přístavy, komunikace a obchodní ruch na moři Baltickém“. Obě práce schválila zkušební komise dne 2. května 1911, zeměpisná práce byla hodnocena z pětistupňové škály jako rozhodně dobrá, z historie napsal asi 300 stran velmi pečlivé práce, ale byl mu vytknut rozsáhlý záběr a dílo hodnoceno chvalitebně. Už v letním semestru roku 1911 rovněž vykonal zkoušky z pomocných předmětů. A pak se odvážil přistoupit k oběma zkouškám v jednom termínu, spolu s ním se přihlásilo na třicet historiků a čtrnáct geografů. Klauzury překonal hladce s prospěchem chvalitebným, oceňoval, že mu profesori zadali témata „na tělo“. A dne 22. května 1914 si při

¹⁹³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 12, i. č. 507. Oznámení doktorátu filosofie a seznam adresátů.

¹⁹⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 12, i. č. 508. Náčrt děkovné řeči při příležitosti doktorské promoce.

¹⁹⁵ LA PNP. Fond Svatopluk Volf. Za docentem PhDr. Karlem Kazbundou. In: Kniha záznamů a konceptů. 1980-1983. Svazek I. Rukopis, s. 120.

¹⁹⁶ LA PNP. Fond Irma Geisslová. Irma Geisslová Karlu Kazbundovi 10. 12. 1912.

ústním zkoušení nejprve poradil se zeměpisnými otázkami a poté prokázal o den později své znalosti historie před náročným Pekařem i daleko mírnějším Šustou.¹⁹⁷

Jeho akademická studia započatá roku 1906 tak skončila usnesením vydaným 29. května 1914 c. k. zkušební komisí (Čeněk Strouhal, Josef Pekař, Václav Švampera a Josef Šusta) o způsobilosti vyučovat dějepis a zeměpis na vyšších gymnáziích s českým jazykem vyučovacím.¹⁹⁸

Na prknech, jež znamenají svět

Období vysokoškolského studia nebylo pro Karla Kazbundu jen mnoho hodin nad knihami a nadšené poslouchání přednášek Josefa Pekaře a dalších profesorů. Veškerý volný čas trávil v Jičíně, kam zajížděl za matkou a sestrou a kde se angažoval, především herecky, ve studentském spolku Akademická čtenářská jednota (dále jen AČJ). „Mám ten čas velmi rád /přelom léta a podzimu – pozn. autorky/. Připomíná mi ty nezapomenutelné doby, kdy v Jednotě jsme hrávali divadla a co rok já zajel do Prahy – Tůmovky na studie. Praha mne vždy uvítala tímto rouchem první jeseně.“ Takové dojmy na idylické časy se po několika letech honily hlavou vojáka Karla Kazbundy.¹⁹⁹

Toto sdružení soustřeďovalo vysokoškolské studenty, středoškolští měli podobné aktivity zakázány, a tak jen nesměle v septimě či oktávě sledovali akce, které jejich starší kolegové pro jičínskou veřejnost pořádali. Někdy se jim bez povolení podařilo proklouznout na jejich divadelní představení, vzdělávací přednášky, hudební vystoupení či výstavy. A těšili se, kdy se zbaví pout střední školy, stanou se součástí spolku a v rámci něho budou moci uskutečňovat své ideály. Jedním z takovýchto nedočkavých studentů byl jistě i Karel Kazbunda, který se v řadách AČJ zviditelnil již měsíc po své maturitě.

Událostí, která mohla ovlivnit i pozdější profesionální zájem budoucího historika, bylo odhalení pomníku Karla Havlíčka Borovského v Jičíně v roce 1906 a akce s tím spojené. Záměr důstojně a trvale uctít slavného novináře zrál dlouho. Nakonec bylo z podnětu Františka Kloučka a Augustina Seiferta založeno v roce 1902 družstvo, které samo, nebo ve spolupráci s jinými spolky, organizovalo různé

¹⁹⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 23. 5. 1914.

¹⁹⁸ Opis osvědčení přiložen k dopisu matce viz ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 26. 6. 1914.

¹⁹⁹ Tamtéž 31. 8. 1917

slavnosti, přednášky či divadelní představení ve prospěch postavení sochy. Pokladničky shromažďující finance za tímto účelem byly rozmístěny na různých místech ve městě, například v hostincích. Nakonec se podařilo vybrat 6 000 korun, za které byl pomník u sochaře Jindřicha Říhy objednan. Ten ho zhotovil ve spolupráci s F. Smejkalem a F. Řehořem.

Úmysl zřídit pomník Karlu Havlíčkovi vzbudil velké nadšení mezi občany, které neušlo ani představitelům města. Rozhodli se věnovat pro pomník jedno z nejvýznamnějších míst – začátek lipové aleje, jíž každou neděli procházely stovky lidí. Kvůli soše musely ustoupit i dva stromy. Obecní a okresní zastupitelstvo převzalo také záštitu nad dvoudenní slavností uspořádanou k padesátému výročí smrti novináře. Jejím vyvrcholením mělo být právě odhalení nejvýstavnějšího pomníku v Jičíně.

Jako součást programu naplánovali organizátoři také divadelní představení nacvičené studentským spolkem AČJ. Mezi herci se poprvé na jevišti ocitl i tehdy osmnáctiletý Karel Kazbunda. Ve hře Karel Havlíček Borovský od Ferdinanda Františka Šamberka ztvárnil postavu Josefa Podlipského, resp. dr. Lipanského, jak je tento lékař a novinář v představení přejmenován. Hlavní role se ujal hostující herec Národního divadla v Praze Emil Focht. Maturanta tehdy omráčila jak divadelní zkušenost, tak i zpráva, že se jeho otec s obdivovaným novinářem osobně poznal, což do té doby netušil. Před synovým odchodem na jednu zkoušku se mu vážně nemocný otec svěřil, že se s Havlíčkem v době svých studií občas stýkal, pravděpodobně v roce 1849. Tomáš Kazbunda byl do smrti hrdý, že ho novinář stejně jako ostatní kolegy, několikrát oslovil „pane študente!“²⁰⁰

Představení začalo v 19 hodin dne 28. července 1906 ve dvoraně sokolovny. Přítomní před studentským divadlem vyslechli projev profesora reálky Ferdinanda Tomka a sledovali předvedení v té době populárních živých obrazů. Město slavnostmi skutečně žilo – již tento večer všude vlály prapory a okna domů byla osvětlena, při vchodech do města postavili lidé slavobrány s Havlíčkovými hesly a všichni se nemohli dočkat velkolepé slavnosti naplánované na druhý den. Od nedělního dopoledne se na novoměstském náměstí řadily korporace a spolky, které se v krojích a s prapory vydaly k novému pomníku. Kromě hlavního iniciátora akce

²⁰⁰ LA PNP. Fond Jan Thon. Karel Kazbunda Janu Thonovi 9. 5. 1957.

Františka Kloučka řečnil při odhalování pomníku i tehdejší starosta František Knotek a redaktor a spisovatel Karel Stanislav Sokol. Mezi diváky přihlíželi slavnosti také předseda Spolku českých spisovatelů beletristů Máj v Praze – básník Jaroslav Vrchlický,²⁰¹ jeho kolega literární kritik František Sekanina nebo poslanci Jindřich Gustav Maštálka a Antonín Schauer.

Jednou z nových pozoruhodností města se tak po 29. červenci 1906 stala bronzová busta novináře stojící na velkém ozdobném podstavci. Na něm byla vytesána socha Prométhea na skále s útočícím orlem. Někteří jičínští občané a zvláště radikální studenti viděli v tomto nepřátelském dravci symbol monarchie, který ničí bojovníka za česká práva. Družstvo pro zřízení pomníku Havlíčkova v Jičíně odevzdalo během poledního shromáždění novou památku do péče obce. Slavnosti odpoledne pokračovaly lidovou veselí na tradičním místě v Libosadě, kde vyhrávala kapela Jana Patsche a večer proběhla zábava při hudbě v sokolovně.²⁰² Městská rada také rozhodla na počest oslavovaného novináře přejmenovat ulici, jež k lipové aleji směřuje – název Lipová byl nahrazen Havlíčkovou.

Od postavení tohoto pomníku se pravidelně každý rok v Jičíně pořádaly již dvě velké demonstrativní národní slavnosti – jedna na počátku července k uctění památky Mistra Jana Husa a druhá na konci měsíce na počest Karla Havlíčka. Zatímco u Husovy sochy mnohatisícový dav po vyslechnutí projevů obvykle zpíval písně Bývali Čechové, Kde domov můj a Hej Slované, k uctění radikálního novináře se ještě pravidelně přidávalo Spi, Havlíčku. Vyskytoval se však problém, že mnozí vlastenci neznali pořádně slova těchto písní: „...povinnost zpravodajská velí nám vytknouti, že bylo by dobře, aby ve spolicích byly cvičeny národní písně, aby mohly býti na slavnostech takových zpívány. Působí trapně, když český lid, maje zpívati své národní, vlastenecké písně, nezná jich.“²⁰³

²⁰¹ Básník Jaroslav Vrchlický nebyl v Jičíně tehdy poprvé. Od své první návštěvy v roce 1879, kdy se zúčastnil výletu Vojty Náprstka a Amerického klubu dam do Prachovských skal, měl k regionu velmi blízký vztah. Dvakrát tu také v rámci univerzitních extenzí s velkým úspěchem přednášel (1901 a 1905). Spřátelil se s rodinou Volfových a platonicky se zamiloval do paní Marie Volfové, již adresoval 274 obdivných dopisů. Jejich edici vydal Milan Blahynka: VRCHLICKÝ, Jaroslav. *Má nejdražší přítelkyně. Dopisy Marii Volfové 1905-1908*. Hradec Králové: Kruh, 1983.

²⁰² *Slavnost odevzdání pomníku Karla Havlíčka Borovského nesmrtelného bojovníka za práva lidu českého*. Jičín: Družstvo pro zřízení Havlíčkova pomníku v Jičíně, 1906; KASKA, František. *Historie jičínských soch*. Jičín: Tiskařské družstvo, 1937, s. 92-96; *Jičínské noviny*. Roč. XXV, č. 15, 5. 8. 1906.

²⁰³ Havlíčkova slavnost v Jičíně. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVII, č. 22, 9. 8. 1908.

Jičínští akademici snad problém s texty písní neměli, oslav se přirozeně nadšeně účastnili – i se svým praporem. Odkaz Karla Havlíčka připomínali i během roku různými přednáškami o jeho životě či čtením z jeho díla. V září 1906 uspořádali například celý Havlíčkův večer, jehož kratší verzi prezentovali i v několika vesnicích. Je možné, že výklady studentů a jejich hostů byly pro lidi poutavější než rozvleklé poučné proslovy řečníků během hlavních slavností u pomníku – ochotně si prý jičínští měšťané vyslechli v roce 1908 dlouhý projev Zdeňka Tobolky, ale hodinu a půl trvající výklad Bohumila Baxy o čtyři roky později již mnozí z několikatisícového davu nevydrželi a z prostranství před lipovou alejí odcházeli.²⁰⁴ Mladého Karla Kazbundu, který pravděpodobně nadšeně proslovy poslouchal, stěží napadlo, že se za pár let sám stane největším znalcem osobnosti radikálního novináře.

Mezi jičínské akademiky tak Kazbunda vstoupil v roce 1906 v divadelním představení a v dramatickém odboru spolku setrval jako jedna z jeho nejvýraznějších postav dalších šest let. Publikum zaujal v mnohých rolích, někteří diváci na jeho výstupy nezapomněli celý život: „Vzpomínám, že jsem Vás, pane doktore, jako žába, viděla hrát Václava v Našich furiantech. Byl jste asi tehdy hrdinou v mnohých dívčích srdcích. Však se také muž /Eugen Knap – pozn. autorky/ při své vzpomínce na Vaše jubileum zmiňoval o jičínském krasavci.“²⁰⁵

Pro Kazbundu téměř neznámý o deset let mladší amatérský herec AČJ Karel Horna, úspěšný představitel Vilíka ve Šrámkově Měsíci nad řekou a Jana v Létě, se mu až po mnoha letech přiznal, že velkým hereckým vzorem pro něho byl právě budoucí známý archivář: „V AČJ jsem vždy o Vás slyšel jako o výborném herci a snažil jsem se jít ve Vašich šlápějích. /.../ Málo jsem pobýval v drahém, krásném Jičíně a i teď jsem tam, bohužel, řídkým hostem – a odtud ta malá příležitost se Vám představit. Za to se vždy o Vás mluvilo jako o velkém kolegovi z AČJ s dr. Svat. Volfem, dr. Broulem atd.“²⁰⁶

²⁰⁴ *Jičínské noviny*. Roč. XXXI, č. 24, 4. 8. 1912.

²⁰⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 220. Petra Knapová Karlu Kazbundovi 25. 11. 1968. Manžel P. Knapové, prof. Eugen Knap, byl Kazbundův mladší kolega z AČJ a rovněž tehdejší ochotnický herec. Později se stal pracovníkem Ústavu pro jazyk český ČSAV a odborníkem na toponomastiku.

Hru Ladislava Stroupežnického *Naši furianti* v režii Josefa Nováka uvedl studentský spolek 5. 9. 1908.

²⁰⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 785. Karel Horna Karlu Kazbundovi 7. 2. 1973.

Kazbundovy výkony však neokouzlovaly pouze místní mládež, ale kladně je hodnotila i kritika v místním tisku. Takto se prý v roce 1909 zaskvěl ve hře Eduarda Paillerona Domácí přítel: „Gaston de Veret, páně Kazbundův zejména svým horováním o modrém dominu před baronkou, byl pro ni jistě milým zjevem; vůbec je známo, že pan Kazbunda v milovnických rolích prokázal již AČJ. a doufáme, že ještě prokáže, velmi cenné služby – toť přirozený obor jeho úspěšné činnosti.“²⁰⁷

V Jičíně ochotníci z řad akademiků rozhodně nebyli jediní, kdo provozoval divadlo. Jejich představení se povětšinou odehrávala na konci léta, v době zimních prázdnin, popřípadě o Velikonocích, neboli v době, kdy studenti přijížděli z Prahy domů. Neomezeně během roku naopak vystupovali členové Občanské besedy či Sokola. Jičínští hudebně nadaní amatérští herci se neváhali pustit ani do operetních či operních představení. Opřít se mohli především o schopnosti kapelníka Jana Patsche. Jím řízený Hudební spolek nastudoval v roce 1904 operetu Mamselle Nitouche. Většího ohlasu se však dočkala až Blodkova opera V studni o rok později a především Hubička, s kterou v roce 1909 hostovali i v Mladé Boleslavi. Další výtečný muzikant – Bohumil Tomáš – zdařile s ochotníky nastudoval Straussovou operetu Netopýr.

Východočeské město bylo také častou zastávkou kočovných divadelních společností, které zpravidla přijížděly na čtyři až šest týdnů a hrávaly v sále hotelu U města Hamburku či později v Tyršově dvoraně Domu Palackého (sokolovna). Mezi lety 1906 až 1910 tak mohlo místní obcenstvo obdivovat výkony herců ze společností Elišky Zöllnerové, Karla Kaňkovského, Jana Drobného, Františka Laciny, Karla Moora, M. Kozlanské, M. Procházkové, Divadelní společnosti sdružených východočeských měst pana Malého aj.

Ani při takovém množství představení nebyli Jičínáci ještě divadlem přesyceni a představení AČJ bývala hojně navštěvovaná. Možná i proto, že se akademici nebáli experimentovat a předvádět i cizí autory či náročnější neokoukané hry. Nejčastějším žánrem však bývaly i u vysokoškoláků komedie. Jičínské publikum, i když v porovnání s obdobnými městy jistě inteligentnější vzhledem k množství úřadů a škol, prý na konci 19. století nepřijalo ani Shakespeara, bylo tedy potřeba najít vhodnou kombinaci hodnotného, ale zároveň přitažlivého kusu.

²⁰⁷ -R-. Divadelní večer A. Č. J. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVIII, č. 24, 18. 8. 1909.

V zájmu všech bylo, aby na vystoupení chodil co největší počet lidí, protože šlo o jeden z mála možných příjmů spolku.

Pro svá vystoupení často jednota vybírala repertoár Národního či Vinohradského divadla a někdy již nedlouho po premiéře v kancelářích těchto divadel žádali její zástupci o svolení k uvedení dané hry v Jičíně. Svědčí to také o skvělé orientaci studentů v pražské kulturní scéně. Komedie *Rozmilá rodina* byla například ve „zlaté kapliče“ uvedena dne 19. listopadu 1909 a již v srpnu 1910 se objevila na jičínských prknech. Autorská práva k této Esmannově veselohře vyjednával Karel Kazbunda přímo s hercem Emilem Fochtem v prosinci 1910. Focht znal celou AČJ již od dob uvedení hry o Havlíčkovi a vše na celý Jičín vzpomínal. Vše tedy lehce pro ochotníky a „přítele Kazbundu“ zařídil, vyjednal rychlé opsání scénáře do čtyř dní. Po zaplacení 40 K (16 K za opis knihy, 15 K za autorská provozovací práva, 9 K za překladatelská provozovací práva) mohli akademici hru nastudovat.²⁰⁸ Několik dní před představením naplánovaným na 26. srpna 1910 vyšla v novinách pozvánka k návštěvě veselohry Gustava Frederika Esmanna: „Akademická čtenářská jednota získala šťastně, ač ne bez jistých obtíží od Národního divadla působivou tuto veselohru doufajíc, že se tím našemu obecenstvu jistě zavděčí.“²⁰⁹ A podle kritiky se ironií prodchnutá komedie včetně postavy syna Jakuba v podání „osvědčeného ochotníka“ Karla Kazbundy líbila a publikum pobavila.²¹⁰

Dalším lákadlem pro jičínské obecenstvo mohly být slavné osobnosti, které přijaly nabídku na hostování. V rámci představení AČJ kromě Emila Fochta zazářila i další profesionální herečka Národního divadla Leopolda Dostalová²¹¹ a na jaře 1907 také ochotně přijel herec a režisér stejné scény Alois Sedláček. Představil se ve hře Julese Lemaitreho *Slečna šafářka*.

Co bylo hlavním impulzem pro Karla Kazbundu, aby sám vystoupil na „prkna, jež znamenají svět“, nevíme. Jeho rodiče na divadelní představení chodili rádi, jeho samotného prý nadchla představení společnosti Elišky Zöllnerové, jež s chutí (avšak ne bez problémů ve škole) navštěvoval v letech 1903 a 1904. Je

²⁰⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 4, i. č. 129. Emil Focht Karlu Kazbundovi 4 dopisy z let 1909-1910.

²⁰⁹ *Jičínské noviny*. Roč. XXIX, č. 23, 26. 8. 1910.

²¹⁰ *Kil-*. Akad. Čten. Jednota v Jičíně... In: *Jičínské noviny*. Roč. XXIX, č. 24, 4. 9. 1910.

²¹¹ Účinkovala v představení *Vina* od Jaroslava Hilberta uvedeném 6. 8. 1910.

možné, že tajně zhlédl i některou hru AČJ. Divadelnictví v jednotě nabralo v druhé polovině Kazbundových středoškolských studií nový dech. Zasloužil se o to především Václav Sládek, ing. M. Hruška a prof. Josef Novák. Další vzpruhu pro spolek v dramatickém odboru znamenala impozantní osobnost Vojty Nováka. Pozdější divadelní a filmový herec i režisér dělal právě v Jičíně své první odvážnější krůčky v tomto oboru. A ve stejný čas jako pozdější režisér Národního divadla, se na scéně AČJ začal také objevovat Karel Kazbunda. Je tedy možné, že ho ovlivnil právě Vojta Novák, který podle své manželky měl „šťastnou lidskou vlohu získávati i udržovati lidi pro svůj kulturní cíl.“²¹²

Poprvé se na jevišti setkali ve hře Karel Havlíček Borovský. O dva roky starší Vojta Novák byl tehdy studentem filosofické fakulty. Na rozdíl od svých kolegů z AČJ však nebyl absolventem žádné místní střední školy – narodil se v Praze a do Jičína přišel z Plzně, kde jeho otec pracoval jako správce muzea. Do východočeského města zajížděl za svou matkou Marií, rozenou Widemannovou. Novákovi hraní a režírování natolik učarovalo, že se jako jeden z mála tehdejších jičínských ochotníků rozhodl pro dráhu profesionála. Na AČJ nezapomněl ale ani po založení svého avantgardního Lyrického divadla v Praze roku 1911. Před první světovou válkou v Jičíně režíroval Molierova *Tartuffa* či hru *Romantikové* od Edmonda Rostanda.²¹³ Později, již jako člen Národního divadla, se roku 1925 při oslavách 55. výročí jednoty vrátil a s novou generací akademiků nastudoval Čapkova *Loupežníka*. O šest let dříve byl za své zásluhy jmenován čestným členem spolku.

Kazbunda se stal po Vojtovi Novákovi druhou nejvýraznější postavou divadelních představení jednoty tohoto období. Po roce 1906 bychom pochvalných recenzí na výkony obou mužů našli v jičínském tisku více. Po vůbec prvním uvedení díla Oscara Wilda v Jičíně (komedie *Na čem záleží*, dnes známé pod názvem *Jak je důležité mítí Filipa*) ocenil kritik jejich vystoupení takto: „Těž panské role byly výstižně charakterizovány, zejména sanguinický elegán John Worthing p. Kazbundy, který se stále docela upřímně rozčiluje, a flegmatický dandy

²¹² *RMaG Jičín – knihovna*. NOVÁKOVÁ, Milena. Můj životopis. Strojopis, s. 2.

²¹³ Komédie *Tartuffe* byla sehraána členy AČJ dne 4. 1. 1911, hra *Romantikové* dne 2. 9. 1911. Scénickou výpravu obou představení navrhl pozdější architekt Čeněk Musil, který se na poli scénografie prosadil později ještě vícekrát.

Algernon p. V. Nováka, stále nenasytný a v každé situaci sentenciosně naladěný, jimž oběma tolik na tom záleží, aby se jmenovali Arnošt.“²¹⁴

Kromě samostatných představení AČJ spolupracovali místní akademici i s jinými ochotníky – s členy Občanské besedy například secvičili zábavný večer na Silvestra roku 1906. Ještě úspěšnější byla ale jejich spolupráce se Sokolem při obdobném programu o dva roky později. Na veselé loučení s rokem 1908 si akademici připravili zábavnou operu Josefa Illnera *Kvas krále Vondry XXVI*. Kazbunda byl obsazen do role Eldoráda, „divadelní rutinér“ Vojta Novák hrál Hassana a společně s představitelem hlavní role JUDr. Jaroslavem Lohařem²¹⁵ a stavitelem Antonínem Holečkem jako Cimfrlinou vytvořili roztomilou podívanou. „Inscenovaný smuteční přímo rozklad, jaký se po písni Eldorádově nad vepřem smrti zasvěceným v družině krále zahostil, vyvolal v obecnstvu takový veselím překypující ohlas, že si velmi mnozí utírali slzy ovšem smíchem vytlačené.“²¹⁶

Po boku dvojice Novák-Kazbunda se z ochotnic nejvíce prosadila Milena Malinská. Samozřejmě s akademiky slavily na jevišti úspěchy i jiné slečny – například Jarmila Volfová,²¹⁷ Emilie a Jiřina Knotkovy či Blažena Fleischmannová, nejčastěji však byla v této éře obsazována budoucí spisovatelka a publicistka, dcera okresního soudce Josefa Malinského, Ludmila neboli Milena.

Velké ovace si tento trojlístek odnesl především z večera tří aktovek 4. srpna 1909. Tehdy uvedla AČJ na scénu Wildovu Florentskou tragédii, Pailleronova *Domácího přítele* a Schnitzlerovu *Literaturu*. Vojta Novák, Karel Kazbunda a Milena Malinská excelovali v každém kuse. Příspěvateli Jičínských novin na

²¹⁴ *Jičínské noviny*. Roč. XXVI, č. 18, 8. 9. 1907. Představení bylo uvedeno 5. 9. 1907.

²¹⁵ Jaroslav Lohař (1862-1919) syn Františka Lohaře byl nadšeným ochotníkem, hrál většinou v Sokole, jehož byl v letech 1912-1915 starostou. Působil ale i v obecním zastupitelstvu (1903-1907), v Lycejním a Okrašlovacím spolku, v KČT či v cyklistickém spolku. S profesorem Jakubem Všetečkou podporoval Masarykovu realistickou stranu. Zasloužil se o přístavbu tělocvičny a o zřízení kinematografu v budově sokolovny. Více viz: *SOKA Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-240. ÚLEHLA, Vladimír. JUDr. Jaroslav Lohař, jičínský advokát, jenž „povznesl svůj zrak nad ouzku meze své otčiny, a nepřestává být vlastencem, stal se světoobčanem“.

Počítačový tisk.

²¹⁶ Ze Sokola. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVIII, č. 2, 17. 1. 1909.

²¹⁷ Jarmila Volfová (1887-1938), provdaná Královcová, byla nadaná a v Jičíně mezi ochotníky velmi vyhledávaná zpěvačka. Její výkony obdivoval i hudební skladatel Josef Bohuslav Foerster. Stejně jako její mladší bratr Svatopluk zdědila nadání po otci JUDr. Františku Volfovi – zpěvákovi a hráči na kontrabas. Byl předsedou mnoha kulturních spolků (Občanská beseda, Literární jednota, zpěvácký spolek Smetana). Zasedal také v obecním zastupitelstvu a patřil mezi nejváženější osobnosti města, proto i jeho dcera musela hledět na to, do jakých rolí je obsazována. Rodiče jí například vzhledem k místním poměrům zakázali hrát *Aničku* ve hře *Mládí*, do níž ji chtěla obsadit AČJ. *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 484. Jarmila Volfová Karlu Kazbundovi 1. 12. 1907.

večeru vadily pouze dlouhé přestávky mezi aktovkami, které byly navíc zapříčiněny nedokonalým technickým vybavením divadla. Na chudém jevišti se ale prý akademikům podařilo sehrát náročné kusy i s působivými efekty. „...bylo hráno s chutí a s radostí, takže bylo příjemné sledovati hry s napětím až ku konci. Naši akademikové vypletli tak do věnce svých přerozmanitých představení tři nové květy, a my potěšeni jsouce uznáním, jehož se jim dostalo, od našeho, dosti vybíravého, p. t. obecnstva, můžeme snaživému dramatickému odboru AČJ. jen gratulovati.“²¹⁸

Herecké výkony ve Florentské tragédii Oskara Wilda hodnotil kritik takto: „Nejtěžší úlohu měl p. Vojta Novák, a zhostil se jí, na ochotníka, celkem velmi dobře. Chválíme zejména jeho umírněnost, že nedal se strhnouti ku příliš drsným tonům, tam kde to herce přímo láká, ač ani barvitosti hlasové mu nechybělo. /.../ Princ páně Kazbundův líbil se svým dvorným vystupováním a kavalírskou uhlazeností.“²¹⁹ Novák s Kazbundou často hráli na jevišti soky – v tomto kuse dokonce Novák jako starý obchodník Simoné a manžel nevěrné Bianky (Milena Malinská) na závěr vyzval svůdníka prince Quida, představovaného právě Karlem Kazbundou, na souboj, jenž skončil princovým uškrcením. V osobním životě byli oba muži přáteli, i když je možné, že určitá rivalita ohledně žen mezi mladíky panovala. Přízeň Mileny Malinské však jednoznačně získal Vojta Novák, který se s ní roku 1916, kdy se už živila jako učitelka hudby, oženil. Brzy ale povolání změnila a stala se novinářkou a spisovatelkou,²²⁰ a tak z kdysi slavné trojice ochotníků zůstal přímo divadlu věrný pouze její manžel.²²¹ V umělecké dráze

²¹⁸ -R-. Divadelní večer A. Č. J. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVIII, č. 24, 18. 8. 1909.

²¹⁹ -R-. Divadelní večer A. Č. J. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVIII, č. 24, 18. 8. 1909.

²²⁰ Milena Nováková (1888-1970) přispívala do novin Čas, Právo lidu, Národní osvobození, Lidové noviny, Literární noviny aj. Kromě románů, v nichž vyzvedává ideály T. G. Masaryka, napsala např. knihy *Bez kotvy*, *Básnička života a snu* (o Růženě Svobodové), *Ohnivý žebřík* nebo *Muži nemilují andělů* (toto dílo bylo také zdramatizováno pro divadlo E. F. Buriana).

Více o spisovatelce viz: *RMaG Jičín – knihovna*. NOVÁKOVÁ, Milena. Můj životopis. Strojopis; MENCL, Jaroslav. Spisovatelka Milena Nováková, jičínská rodačka. In: *Beseda*. Roč. V, č. 7-8, s. 98; *Lexikon české literatury*. Díl 3/I (M-O). Praha: Academia, 2000, s. 584-585.

²²¹ Vojta Novák (1886-1966) se z počátku prosazoval nejen jako herec, ale i výtvarník, později jako režisér. V letech 1914-1919 působil v Intimním divadle, kde zastával mimo jiné i funkci tajemníka a z tohoto postu se snažil prosazovat uvádění umělecky náročných her. V letech 1919-1955 slavily jím režírované hry úspěchy v Národním divadle. Na závěr své kariéry se stal ředitelem Divadla Jiřho Wolkera. Uplatnil se také v menších rolích ve filmu (už od jeho němého období): *Hotel Modrá hvězda*, *Valentin Dobrotivý*, *Cesta do hlubin šťudákovy duše*, *Jan Hus*, *Proti všem*, *Měsíc nad řekou* aj.

rodičů pak pokračoval jejich syn Vojen Novák, jenž se prosadil jako tenorista opery v Kielu.

Kromě Vojty Nováka se na jičínské scéně v době působení Karla Kazbundy pravidelně objevoval i Karel Navrátil a především Otakar Hink. Sezóna 1911/1912 byla dokonce v pozdějších letech akademiky považována za Hinkovo-Kazbundovo období,²²² možná díky tomu, že oba v tomto roce excelovali ve zdařilém nastudování veselohry Karla Simeona Macháčka *Ženichové*. Divadlo nacvičovali na letním bytě u Hinkových až v Mlázovicích, ale Karlu Kazbundovi hraní stálo i za občasně noční zhruba třináctikilometrové pochody pěšky do Jičína.²²³

Oba však v té době měli za sebou již mnohaleté úspěšné působení v jednotě. Na jevišti se zaskvěli například v roce 1908 ve hře *Měšťáci* Maxima Gorkého. Otakar Hink v roli Vasilije Vasiljeviče Bessemenova a Karel Kazbunda jako čeledín Nil byli „ve svém duetu odměnění potleskem na otevřené scéně.“²²⁴ Prvně jmenovaný se také odvážil režirovat a především překládat – pro potřeby AČJ například přeložil hru *Domácí přítel* od Eduarda Paillerona.

Otakar Hink považoval Karla Kazbundu za svého nejvěrnějšího přítele.²²⁵ Sblížili se asi až během hraní divadelních představení – starší Hink sice navštěvoval také jičínské gymnázium, ale o tři ročníky výš a pouze do sexty, dostudoval v Praze, kam se rodina přestěhovala. Do Jičína se ale rád vracel a nakonec zde sehnal i první suplentské místo – na místní reálce. V letech 1913-1921 učil v nedaleké Nové Pace, ale pak definitivně přesídlil do Prahy. Ani jako středoškolský profesor neopustil svou divadelní lásku, překládal hry, které uváděli nejen ochotníci, ale hrály se i na velkých scénách. Sám ještě dlouhá léta působil jako herec a režisér v divadle Měšťanské besedy.

²²² HAJNÝCH, Jaroslav a Vláša. Divadelnictví v AČJ. In: *Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870-1920*. Jičín: AČJ, 1920, s. 79.

²²³ ANM. Fond František Kutnar, k. 3, i. č. 182. Karel Kazbunda Františku Kutnarovi 14. 2. 1968.

²²⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 704. Otakar Hink Karlu Kazbundovi 14. 1. 1958 (chybně označen jako Ota Korn).

Gorkého drama *Měšťáci* z repertoáru Národního divadla bylo v Jičíně uvedeno 1. 8. 1908.

²²⁵ Božena Hinková v gratulaci K. Kazbundovi k získání plakety Palackého napsala: „Vzpomínám na Otakárka, jak by ihned psal a radoval se nad úspěchem svého nejvěrnějšího přítele.“ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 12, i. č. 557. Božena Hinková Karlu Kazbundovi 17. 6. 1968.

Karel Kazbunda se občas zmiňoval i o Hinkových návštěvách ve Vídni, po jeho přesídlení do Prahy se pak oba kamarádi stýkali pravidelně a kromě povídání v kavárnách nezapomínali ani na společné zpívání.²²⁶

Na repertoáru akademiků se často objevily Gogolovy divadelní hry (například *Hráči* nebo *Ženitba*). Z dalších představení, ve kterých Karel Kazbunda účinkoval, bychom neměli zapomenout na oblíbeného autora mladých pokrokových studentů – Viktora Dyka. Dne 5. ledna 1907 mu studenti věnovali celý večer – kromě recitace veršů pronesl Josef Kopal přednášku o jeho díle a program završily dvě Dykovy aktovky (*Smuteční hostina* a *Premiéra*). O dva roky později se znovu AČJ odvážila představit jičínskému publiku tohoto básníka a spisovatele – jeho hru *Ranní ropucha* uvedli v rámci akademie k výstavě obrazů Jana Dědiny. I když kritika v Jičínských novinách nebyla výběrem kusu nadšena, nezapomněla ani tentokrát pochválit herecký výkon Karla Kazbundy.²²⁷

Většina představení se v této době odehrávala v sále hotelu U města Hamburku nebo v sokolovně. Možná i kvůli propůjčování velké dvorany prohloubila AČJ spolupráci s tělovýchovnou jednotou Sokol a stala se 15. ledna 1907 jejím zakládajícím členem. Poměrně brzy však došlo ke konfliktu právě ohledně sporu o zapůjčení sálu na akademický věneček a studentský spolek členství 21. září 1909 vrátil.²²⁸ Spolky se zase ve prospěch divadelnictví v Jičíně našťestí brzy usmířily a v roce 1911 již společně rekonstruovaly jeviště v sokolovně.

Kazbunda si divadlo zamiloval na celý život. Nezůstal pouze u hraní, ale zkoušel i režírování – například během divadelního večera v létě roku 1907 byla uvedena jednoaktovka *Při piketu*, kterou řídil právě on a ještě v ní ztvárnil roli Arnolda.²²⁹ Nebránil se ani recitaci – na vernisáži výstavy Jana Dědiny se Karel Kazbunda zaskvěl ve Fibichově koncertním melodramu *Hakon*. O této recitaci veršů Jaroslava Vrchlického Jičínské noviny napsaly: „Provedení p. Kazbundovo

²²⁶ Po smrti O. Hinka žádala jeho choť Božena Hinková K. Kazbundu, aby písemnosti svého přítele roztřídil a nechal uložit do jičínského archivu. K. Kazbunda ji však doporučil dokumenty předat do jiné péče, především kvůli tomu, že se jičínský archiv přestěhoval mimo město a K. Kazbunda přestal této instituci důvěřovat. (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 4, i. č. 159. Božena Hinková Karlu Kazbundovi 9. 2. 1965, 12. 4. 1965). Torzo fondu se dnes nachází v *LA PNP*.

²²⁷ Hra byla uvedena dne 2. 10. 1909. K. N. Akademie. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVIII, č. 29, 10. 10. 1909.

²²⁸ 60. výročí tělovýchovné jednoty Sokol v Jičíně. Pamětní spis. Jičín, 1922, s. 72 a 75.

²²⁹ Představení se konalo 17. 8. 1907, jako první byla uvedena veselohra Karla Jonáše Nový sport.

získalo hlavně pohyby, a tím, že každá fráze byla spíše zpívána, než přednášena. Lépe by však působil hlubší hlas.“²³⁰

Během hraní divadla také rozvíjel zálibu ve zpěvu a především opeře. Sám byl obdařen hudebním nadáním, zděděným asi především po matce. První pokus pěvecky se prosadit učinil v oktávě na gymnáziu, kdy si se studenty z různých tříd sestavil soukromý sbor. Mezi akademiky se našli další hudebně nadaní kolegové, a tak si AČJ mohla dovolit pořádat i různé koncerty či komponované večery s hudebními výstupy, na nichž Kazbunda také někdy zpíval.

„Zvučný hlas Kazbundův, schopný vývoje, a odborně také u pěveckého pedagoga Figara školený, umělecké sklony a zájmy vůbec vyvolaly krátký, leč bolestný mladičkový zápas mezi vědou a uměním. Vlastně šlo o týž zápas obou předních protagonistů studentské ochotnické scény jičínské. Kdežto u Vojty Nováka zvítězilo divadlo, Karel Kazbunda odolal svodům dráhy operního pěvce a cele se oddal vědě.“²³¹

Takto líčil nadšení pro umění mladého Kazbundy Miroslav Vlach, ale historik sám prý vždycky věděl, že se chce věnovat vědě. Opera ho sice lákala a jistě byl rád, že slavil úspěchy i v tomto oboru, ale k mistru Figarovi ho prý vedla jen neodolatelná mladistvá touha nahlédnout více do tohoto oboru. Ve svých osmdesáti letech tvrdil, že žádným svodům odolávat nemusel, spíše si prý uvědomoval svou nedostatečnost.²³²

Zatímco se Vojta Novák herecky školil u Richarda Schlaghammera, jeho kolega se rozhodl o školení v oblasti operního zpěvu. „Potěšen důvěrou Vaší přijímám Vás nejenom za žáka, ale cením si hlasového fondu i nadání Vašeho upřímně a bez lichocení.“²³³ Těmito slovy přijal operní pěvec Richard Figar Karla Kazbundu do své c. k. místodržitelské autorské vyšší školy pěvecké sídlící v Praze v Dittrichově ulici 7.

²³⁰ K. N. Akademie. In: *Jičínské noviny*. roč XXVIII, č. 29, 10. 10. 1909.

²³¹ VLACH, Miroslav. Snítka k životnímu jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. V, 1968, č. 1, s. 7.

²³² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 770. Karel Kazbunda Miroslavu Vlachovi 10. 2. 1968 (koncept dopisu).

²³³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 4, i. č. 121. Richard Figar Karlu Kazbundovi 27. 8. 1909.

Richar Figar (1866-1921)²³⁴ byl operní, oratorní a koncertní zpěvák, který působil i v řadě zahraničních divadel. V letech 1894-1900 byl jako první tenorista a dramaturg například angažován v Záhřebu. Po návratu do Čech se zkoušel prosadit v Národním divadle v Praze, ale většího úspěchu se nedočkal. V roce 1908 si založil operní školu a brzy se stal velmi vyhledávaným učitelem, který nemohl přijmout jakéhokoli žáka. Ve svém plném rozvrhu si ale třikrát či čtyřikrát týdně půlhodinu pro nadějného studenta z Jičína vyhradil. Figar si zakládal na tom, že vyučoval každého žáka individuálně a nabízel za 40 korun měsíčně (nebo 32 Kč, když platili předem) „úplný výcvik pro operu, koncert a salon (studium tónu, studium zpěvu uměleckého, studium repertoiru).“²³⁵

Karel Kazbunda navštěvoval operní školu zřejmě v letech 1909-1910, v květnu 1911 se o něm Richard Figar zmiňuje jako o bývalém žákovi, kterého rád uvítá, až bude mít cestu do Prahy.²³⁶ Na hodiny operního zpěvu však nikdy nezapomněl, tento hudební obor si zamiloval na celý život a z paměti dokázal některé árie zpívat ještě ve stáří.²³⁷

Akademická čtenářská jednota v Jičíně v letech 1906-1911

Karel Kazbunda se v rámci AČJ nevěnoval pouze divadlu, podílel se na organizaci i mnoha jiných akcí a kolegové ho významně ovlivnili také v politických názorech. V době, kdy do spolku vstoupil, měla již jednota dlouhou a na studentské sdružení obdivuhodnou tradici třiceti pěti let nepřerušovaného fungování.²³⁸ Samozřejmě se i v AČJ střídala léta plodnější s těmi hubenějšími. Spolek přečkal velkou krizi kolem roku 1900, kdy všeobecný příklon k individualismu málem znamenal zánik činnosti studentských sdružení, protože mladí akceptovali pouze odborně zaměřené spolky. Určitou vzpruhu pro novou činnost jednoty znamenaly třídní oslavy třicetiletého výročí založení spolku. Tehdy se na studentský sjezd

²³⁴ Životopis Richarda Figara (někdy vystupoval pod uměleckými jmény Richard Hofer či Richard Fikar) i s výčtem jeho rolí viz archiv Národního divadla dostupný z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=1699&sz=0&zz=OPR&pn=254affcc-cb43-4078-86fe-c5544619cf67>.

²³⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 4, i. č. 121. Leták Figarovy operní školy.

²³⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 4, i. č. 121. Leták Figarovy operní školy.

²³⁷ POHLOVÁ, Irena. E-mail z 14. 6. 2010, archiv autorky.

²³⁸ Jičínská AČJ patřila mezi nejstarší studentské spolky v Čechách. Místní akademici se inspirovali k založení vlastní jednoty na studentském sjezdu, který v Hořicích roku 1869 pořádal spolek Krakonoš. Stanovy sepsali podle vzoru Akademického čtenářského spolku v Praze František Klouček a Václav Hyman o rok později.

spolku Krakonoš do Jičína dostavilo přes 180 studentů a společně se dohodli na dalším pořádání podobných akcí. Veliký rozmach zažila AČJ ve druhé polovině prvního desetiletí 20. století, kdy její otěže převzali právě Kazbundovi vrstevníci.²³⁹ Po starostovi Branislavu Fleischmannovi získal pro akademický rok 1907/08 důvěru členů Vojta Novák. Jeho pravou rukou – jednatelem – se stal Karel Kazbunda, který působil ve vedení AČJ již od roku 1906.²⁴⁰

Oba muži se dostali do čela spolku v době, kdy byla zažehnána velká hrozba jeho rozpadu a jičínští vysokoškoláci už byli zase poměrně jednotní. Situace kolem roku 1905 však vypadala poměrně vážně – AČJ tentokrát nebyla ohrožena nezájmem studentů o spolkovou činnost, ale vnitřními rozpory převážně osobního rázu, kvůli nimž část členů odešla a založila pobočku Krajinského spolku Jizeran. Z jednoty vystoupilo asi patnáct studentů, kteří se rozhodli zřídit zvláštní okresní komisi tohoto spolku pro jičínský okres, fungující od 9. května 1906. Hlavními jejími představiteli se stali student práv Jaromír Volf a student filozofie Jan Morávek.²⁴¹

Naštěstí pro AČJ vyvíjel tento spolek v Jičíně činnost jen krátce, ale jednotka musela během této krize obhájit svou existenci. Vzájemná konkurence spolků nakonec nebyla ke škodě – napomohla ke zkvalitnění práce. Jizeran uspořádal v Jičíně v létě 1906 výstavu mladých umělců, jejichž význam se ukázal až po mnoha letech. Byli mezi nimi pozdější šéf výpravy Národního divadla v Praze a jičínský rodák Vlastislav Hofman, malíř Provence Otakar Kubín (Coubine),

²³⁹ Ze spolužáků K. Kazbundy v jednotě působili i Gustav Šmejce, Josef Štembera, Jan Pašek či Václav Bradáč.

²⁴⁰ Fond AČJ uložený v SOKA Jičín je značně torzovitý a písemnosti spolku po roce 1900 (až do období první republiky) se v něm vůbec nenacházejí. Důležitější informace bylo možno získat z korespondence spolku s městským zastupitelstvem (*SOKA Jičín*. Archiv města Jičín, k. 261, i. č. 1194. Spolky a společenstva. Akademická čtenářská beseda (sic!). Několik zápisů ze schůzí pořádaných většinou K. Kazbundou v letech 1906 a 1907 se dochovalo v jeho osobním fondu (*ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1381. Akademická čtenářská jednotka).

²⁴¹ *Jičínské noviny*. Roč. XXV, č. 9, 20. 5. 1906.

Odpůrcem AČJ v polovině prvního desetiletí 20. století byl například jičínský sociolog a inženýr chemie Jindřich Fleischner (1879-1922). Více o něm viz: *Lexikon české literatury*. Díl 1 (A-G), Praha: Academia 1985, s. 718-719. Tento sociálnědemokraticky orientovaný intelektuál za svého působení v jičínském cukrovaru silně ovlivňoval jičínský veřejný život, převážně studentstvo. I po odchodu z města udržoval kontakty například s Janem Morávkem, Čeňkem Musilem a Jaromírem Volfem, kterému dopomohl po vzniku republiky na ministerstvo veřejných prací.

Nesouhlasil s příliš radikálními pokrokaři, nesnášel především Gustava Šmejce, a proto ostře vystupoval proti AČJ. V dopisech adresovaných Janu Morávkovi radil, jakým směrem by se měla pobočka Jizeranu vyvíjet, aby předčila starší studentský spolek. *LA PNP*. Fond Jindřich Fleischner. Jindřich Fleischner Janu Morávkovi.

Václav Špála aj.²⁴² Kromě vysokoškoláků měl na zorganizování této výstavy velký podíl tehdy sedmnáctiletý student gymnázia, pozdější architekt, Čeněk Musil. Pobočka pražského spolku Jizeran pořádala v Jičíně také různé přednášky či koncerty, ale nejvíce se uplatnila v menšinové práci – vypravila například několik knihoven čítajících 70-80 svazků do obcí v pohraničí a na Slovensko.

V rámci konkurenčního boje spolků představila AČJ jičínskému publiku ve stejném termínu (23. září-14. října 1906) obdobně hodnotné dílo Františka Kupky. Putovní výstava byla přivezena z Mladé Boleslavi a po zastávce ve východních Čechách ji očekávali příznivci moderního umění ve Vídni a v Paříži. V Jičíně výstavu konanou pod záštitou městské rady a okresního výboru zhlédlo dohromady 1554 platících návštěvníků a vyvolala pobouření mezi konzervativními občany.²⁴³

Vojta Novák a Karel Kazbunda povzbuzeni zřejmě úspěchem Kupkovy výstavy chtěli pokračovat v nastoleném trendu – seznamovat dále jičínskou veřejnost s díly progresivních umělců. Za doby jejich vedení byla představena tvorba Vojtěcha Preissiga (20. července – 5. srpna 1907) a krajiny Josefa Ullmanna (22. září – 16. října 1907).²⁴⁴ Druhá výstava se však netěšila žádnému zájmu, konzervativní maloměstské publikum na moderní umění ještě nebylo zcela připraveno.

Za neúspěšné podniky byli samozřejmě organizátoři podrobeni kritice ostatních členů jednoty. Nevůli u části z nich vzbudilo také definitivní předání spolkové knihovny městu,²⁴⁵ o němž rozhodlo vedení AČJ za účasti Karla Kazbundy na konci roku 1906. Vodou na mlýn byl pro kritiky fakt, že celý

²⁴² Doprovodný program výstavy tvořily umělecko-historické přednášky (Cyril Dušek O mladém českém umění; Zdeněk Wirth O moderním uměleckém řemesle a průmyslu a asistent reálky Julius Bous O ruském malíři Roerichovi). Více viz: *Jičínské noviny*. Roč. XXV, č. 17, 2. 9. 1906.

²⁴³ Profesori středních škol např. zakázali svým svěřencům na výstavu vstup a pomlouvali Kupkovy obrazy, kde mohli: „...jiný profesor prohlašoval všechny slečny, které navštíví výstavu, za prohnané, zkažené, ničemné atd.“ *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. X, 1906/1907, č. 4-5, s. 97.

²⁴⁴ Výstavu navštívilo pouze 350 platících návštěvníků (z toho velká část účastníků oslav gymnázia) a prodal se jediný obraz. *Jičínské noviny*. Roč. XXVI, č. 20, 6. 10. 1907.

V dalších letech se konaly díky AČJ v Jičíně výstavy bratrů Františka a Stanislava Feiklových (20. 12. 1908 – 10. 1. 1909) nebo Jana Dědiny (říjen 1909).

²⁴⁵ AČJ dříve vedla stejně jako ostatní spolky knihovnu přístupnou pouze svým členům, jako jedna z mála však svazky a časopisy distribuovala již v 80. letech 19. století do okolních vesnic. Na den sv. Václava roku 1895 otevřeli akademici první veřejnou lidovou knihovnu pro město Jičín a okolí. Jednota dostávala příspěvky od města, ale provoz musela zajišťovat sama, což bylo pro vysokoškoláky, kteří většinu roku trávili mimo Jičín, velmi náročné. Knihovna nabývala na rozměrech – roční počet zápůjček se vyšplhal i k číslům přes 20 000 a tento stav byl neudržitelný. VOLF, Svatopluk. *Historie veřejné lidové knihovny (nyní městské) v Jičíně*. In: *Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870-1920*. Jičín: AČJ, 1920, s. 35-40.

následující rok si nemohl nikdo vypůjčit ani jeden svazek, protože nový zřizovatel zdlouhavě hledal pro instituci vhodné místo.

AČJ bývala za Kazbundovy éry vyzdvižována na stránkách Časopisu pokrokového studentstva jako výjimečný příklad fungujícího samostatného venkovského spolku, který není závislý na pražském ústředí. „Spolky místní vyznačují se obvykle úrovní dosti nízkou, málo kde činnost jejich jest opravdovější a cennější. Jediná „Akademická čtenářská jednota v Jičíně vyniká velice pěknou činností.“²⁴⁶ Tím byly myšleny asi především přednášky, protože studentské spolky za své hlavní poslání považovaly šíření vzdělání. Vysokoškoláci se brali i v Jičíně za jakési učitele lidu, zprostředkovatele znalostí, novinek a kultury z Prahy, s nimiž musí seznamovat venkov. Na přednáškách řečnili buď sami studenti, nebo si zvali různé významné osobnosti. Zaměřovali se na cestopisná, vlastenecká či literární témata, přibližovali ale také pokaždé autora, jehož hru zrovna hráli nebo jehož dílo vystavovali. Veřejnost rovněž pravidelně seznamovali s technickými novinkami.²⁴⁷ Jednota dala podnět i k založení pobočky centrálního spolku Vzdělávacího sboru Svazu osvětového pro Jičín a okolí. Ten ale vedle podobně zaměřeného Vzdělávacího klubu profesora Jakuba Všetečky ani přes agitaci Jana Emlera u Jičičáků neobstál.

Populárnější než vzdělávací akce byly kromě divadel hudební programy pořádané AČJ – například zdařilý Dvořákův večer v roce 1908²⁴⁸ či Večer komorní hudby.²⁴⁹ Nejpřirozenějším oborem studentů je však zábava, a proto ani AČJ nezapomínala na oddechové akce. Z nich také plynuly největší příjmy, které jednota z velké části odkazovala menšinovým spolkům a studentskému podpůrnému spolku Husův fond. Kromě kabaretů pořádala plesy či různé taneční večery (pomlázkové, posvícenské, silvestrovské aj.). O zájmu veřejnosti o tyto akce hovoří fakt, že Vojta Novák prosil Karla Kazbundu, aby na ples v lednu 1908 nechal natisknout

²⁴⁶ M. F. Krajinské spolky. In: *Kalendář pokrokového studentstva na rok 1907/1908*. Praha: Časopis pokrokového studentstva, 1907, s. 190.

²⁴⁷ AČJ pořádala např. přednášku M. Hrušky „O zavádění a významu vodovodu pro moderní města“, profesora české techniky A. Jílka „O údolních přehradách se zřetelem k poměrům v severovýchodních Čechách“. Vzrušení v Jičíně vyvolala také přednáška o spalování mrtvol, kterou přednesli MUDr. Borsony a K. Pelant 19. 9. 1909.

²⁴⁸ Podrobný referát o večeru konaném 28. 12. 1908 viz: Dvořákův večírek. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVIII, č. 2, 17. 1. 1909.

²⁴⁹ Na hudebním večeru účinkovala 2. 9. 1909 Jarmila Volfová a komorní kvarteto, klavírní doprovod kromě jiných obstaral i Jan Morávek. Viz: M. N. Večer komorní hudby. In: *Jičínské noviny*. Roč. XXVIII, č. 26, 12. 9. 1909.

a rozeslal 800 kusů pozvánek.²⁵⁰ Stejně jako jiné spolky pořádala jednota pro širší veřejnost také výlety. Nejčastějším cílem samozřejmě bývaly Prachovské skály, které pomáhala zpřístupňovat v 80. letech 19. století za starostenství bratrů Lepařových právě AČJ.²⁵¹

Výrazným aspektem AČJ byla také politická angažovanost jejich představitelů. Již od 90. let, kdy byl jejím členem omladinář Augustin Seifert, se spolek profiloval pokrokářsky. Starosta jednoty na začátku 20. století, Jaromír Prokeš, tento směr ještě více utvrdil.²⁵² V této době v Jičíně řešili dění na české politické scéně již středoškolská studenti, což samozřejmě neradi viděli jejich profesori. Středoškoláci se dělili na příznivce Masarykových realistů a státoprávních pokrokářů.

Karel Kazbunda patřil od dob gymnázia do druhého tábora: „Já jsem jako student cítil státoprávně,²⁵³ tvrdil hrdě ještě v devadesáti letech Josefu Tomešovi, když se dozvěděl, že se mladý historik zabývá dějinami strany státoprávně pokrokové. Tato malá ideová strana, vznikla fúzí dvou radikálně nacionalistických stran – České strany radikálně pokrokové Antonína Hajna a České strany státoprávní Karla Stanislava Sokola a Karla Baxy. Stalo se tak na velikonoční pondělí 20. dubna 1908, kdy už se Karel Kazbunda a jeho kolegové o politiku mohli zajímat veřejně a ne jen pasivním způsobem, jako když tajně pod lavicemi hltali články z Časopisu pokrokového studentstva. Z české politické scény byla právě tato strana mladému Kazbundovi nejsympatičtější. Hlavním jejím cílem bylo důsledné uplatňování historického státního práva zemí Koruny české.²⁵⁴ Jakou podobu samostatnosti (zda maximální nebo minimální) si členové strany představovali, nikdy jasně nedefinovali a ponechávali tuto otázku na vývoji evropské politické

²⁵⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 344. Vojta Novák Karlu Kazbundovi 10. 12. 1907.

²⁵¹ Podrobně o zpřístupňování Prachovských skal studenty a podílu AČJ viz: SEIFERT, Augustin. AČJ a turistika na Jičínsku. In: *Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870-1920*. Jičín: AČJ, 1920, s. 91-94.

²⁵² JUDr. Jaromír Prokeš předčasně zemřel ve 26 letech, nekrolog anonymního autora, v němž jsou zdůrazněny Prokešovy zásluhy o pokrokářské hnutí, uveřejnil *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. XI, 1907/1908, č. 9-10, s. 218-219.

²⁵³ Osobní archiv Josefa Tomeše. Karel Kazbunda Josefu Tomešovi 8. 5. 1978.

²⁵⁴ Státoprávní program sloužil jako základ politické koncepce staročechů i mladočechů, Česká strana státoprávně pokroková však vynikla jeho nadřazováním nad jakékoli jiné politické cíle. Ani ona se ale nevymanila z horizontu státoprávního myšlení druhé poloviny 19. století. Sociální demokraté a realisté obhajovali jiné, tj. přirozenoprávní stanovisko znamenající sebeurčení všech národů monarchie nehledě na historické hranice státu.

scény. Jako jediní ale před válkou vytyčili ideu samostatného českého státu i mimo rámec rakousko-uherské monarchie a přihlásili se k Dohodě.²⁵⁵

Státoprávní pokrokaři nikdy neoslovili velké množství voličů, byli spíše stranou střední a drobné městské inteligence, chtěli hájit zájmy živnostníků, malých podnikatelů a obchodníků. V Jičíně se našlo již dříve několik pokrokařsky smýšlejících občanů a ti hned po vzniku strany v roce 1908 založili místní organizaci. Již předtím byli dokonce dva jejich zástupci nominováni při ustanovující schůzi do výkonného výboru strany.

Z Jičina ale především vzešlo mnoho mladých výrazných osobností, které se prosadily v rámci pokrokařského hnutí na celostátní úrovni v prvním desetiletí 20. století. Tito muži, kteří kromě jiných aktivit několik let ovládali redakci Časopisu pokrokového studentstva, byli všichni Kazbundovými dobrými přáteli. Vůdčí osobnost mladých pokrokařů na Jičínsku představoval radikální novinář a právník Rudolf Brož.²⁵⁶ Velkým vzorem pro ostatní byl literárně činný Josef Kopal,²⁵⁷ který AČJ pomáhal s některými přednáškami – nejvýznamnější byl asi Kopalův rozbor tvorby Viktora Dyka v roce 1907 během večera věnovaného tomuto radikálnímu básníkovi. Na celostátní úrovni studentských pokrokařských organizací se angažoval i Kazbundův nejbližší spolupracovník z AČJ – Vojta Novák a člověkem, který se na rozdíl od většiny ostatních mladých jičínských pokrokařů politice věnoval celý život, byl Gustav Šmejč.

²⁵⁵ Členové České strany státoprávně pokrokové aktivně pracovali v odbojové organizaci Maffie. Zánik strany znamenal splnutí s mladočechy v Českou státoprávní demokracii dne 9. 2. 1918. Více o historii České strany státoprávně pokrokové viz: TOMEŠ, Josef. Česká strana státoprávně pokroková v letech 1908-1914. In: *K dějinám českých politických stran v 2. polovině 19. a začátkem 20. století. Acta universitatis Carolinae. Philosophica et Historica 3-1982. Studia historica XXV*, 1984, s. 117-150; TOMEŠ, Josef. Za samostatný český stát. Fenomén české strany státoprávně pokrokové (1908-1914). In: *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století*. Roč. 1, 2009, č. 2, s. 23-62; KUČERA, Martin. Česká strana státoprávně pokroková (1908-1918). In: MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*. Díl 1 (1861-1938). Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005, s. 333-340.

²⁵⁶ Rudolf Brož (1880-1939). Maturoval na jičínském gymnáziu roku 1900 a vydal se na studia práv. Už během prvního roku svého pražského pobytu obnovil s kolegy roku 1901 vydávání Časopisu pokrokového studentstva, do kterého poté často po léta přispíval. Od roku 1908 také redigoval tiskový orgán strany – Samostatnost. Proti jeho článkům horovali jičínská profesora i v rámci výuky, katecheta Josef Příbyl ho doslova nesnášel.

²⁵⁷ Josef Kopal (1883-1966), maturant z roku 1902. Jeho články se stejně jako Brožovy objevovaly na stránkách Časopisu pokrokového studentstva dlouhá léta (časopis redigoval v akademickém roce 1902/1903). Později se stal významným romanistou a působil na univerzitách v Bratislavě, v Brně i v Praze. Více viz *Lexikon české literatury*. Díl 2/II (K-L). Praha: Academia 1993, s. 840-842; BURIÁNEK, František. Vzpomínka na prof. Josefa Kopala. In: *Listy starohradské kroniky*. Roč. IX, 1986, č. 4, s. 89.

Tento Kazbundův spolužák z gymnázia vedl Časopis pokrokového studentstva v letech 1906-1910 a velmi se angažoval především při zakládání studentské platformy strany státoprávně pokrokové, později nazvané Mladá generace státoprávně pokroková. Brzy se stal také jejím jednatelem a pravděpodobně on sezval v srpnu 1908 mladé příznivce strany do Jičína. Výsledkem sjezdu, jehož se aktivně účastnil i Rudolf Brož či Jaroslav Werstadt, bylo usnesení o prohlubování ryze přátelských vztahů s Hajnovou stranou.²⁵⁸ V rámci odpočinkového programu pak mladí pokrokáři navštívili taneční zábavu, večer AČJ a absolvovali pěší výlet do Turnova.²⁵⁹

Mladý Karel Kazbunda se naprosto ztotožňoval s programem, který akceptoval státoprávní, pokrokové a sociální hledisko. Sice nikdy nebyl ve studentských politických organizacích tak aktivní jako výše zmínění mladí muži z Jičínska ani jako jeho pozdější dobrý známý – historik, v té době ještě student techniky, Jaroslav Werstadt. Názorově ho však okruh těchto lidí jednoznačně ovlivňoval a utvářel. Josefu Tomešovi do dopisu přiložil jako doklad svého postavení mezi státoprávními pokrokáři pozvánku, která byla pořadatelé zaslána speciálně na jeho jméno, na „důvěrnou schůzi“ Karla Stanislava Sokola o reskriptu z 12. září 1871, která se konala v Jičíně 22. září 1907 společně s výkladem Jana Lachmana o Zavedení všeobecného hlasovacího práva do zemského sněmu. Reskript byl připomínán v Jičíně i při 40. výročí jeho vystavení, tehdy pro změnu přijel řečnit Antonín Hajn. Ani při jedné přednášce se mladému studentovi určitě nesnilo o tom, že za pár let bude držet koncept tohoto dokumentu v ruce a o jeho vzniku uveřejní studii v Českém časopise historickém.

Vzhledem k tomu, že většina představitelů AČJ podporovala pokrokářský program, mnoho akcí bylo pořádáno i v zájmu jeho naplňování a šíření jeho idejí. Jedním z takových pořadů byla přednáška novináře Františka Václava Krejčího Hnutí mládeže v letech 90. a jeho význam pro kulturní rozvoj Čech (6. října 1910). Hnutí tvrdilo, že ve všech směrech je potřeba jít vždy a všude za světlem a tím myslelo i kulturní a vzdělávací oblast. Na tomto poli odvedli akademici v Jičíně veliký kus práce. Studenti ve svých aktivitách ale nepolevovali a nebáli se ani

²⁵⁸ V Jičíně se například Gustav Šmejce přidal přímo k aktivitám Státoprávního klubu a často řečnil na jejich akcích – o Mistru Janu Husovi, o Dekretu kutnohorském aj.

²⁵⁹ Podrobný referát o průběhu setkání viz Sjezd mladé generace státoprávně pokrokové v Jičíně. In: *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. XII, 1908/1909, č. 1, s. 1-10.

otvírání kontroverznějších témat. Takovým byla třeba radikální kritika církve a jejího převládajícího zpátečnického vlivu na společnost. Přednáška Gustava Šmejce 30. prosince 1906 o volné škole, měla poukázat na neudržitelnou podobu školského systému, který ovládá „klerikálně centralistický systém.“²⁶⁰

Na stejné téma v Jičíně řečnil i o rok později (1. prosince 1907) právník a vůdčí představitel ateistického hnutí Volná myšlenka Teodor Bartošek, kterého pozval Vzdělávací klub. Přednáška se těšila velké pozornosti veřejnosti, ale rozpoutala také bouřlivou diskusi v tisku. Hlavní proticírkevní bojovník AČJ Gustav Šmejce poznal tohoto muže již na XIV. světovém kongresu Volné myšlenky v Praze v létě roku 1907, na kterém jednotu zastupoval. Kazbundův spolužák z gymnázia pak i v Jičíně šířil názory proti poddanské morálce, kterou je třeba nahradit morálkou vědeckou, svobodnou a sociální.²⁶¹

AČJ také podepsala petici za odloučení teologické fakulty od univerzity, považovali ji za anachronismus vysokého školství. Naopak mnohokrát manifestačně podpořila požadavek na zřízení druhé české univerzity v Brně. Největší podobná schůze pořádaná AČJ, ale podpořená i Státoprávním klubem a některými osobnostmi města, se konala 3. dubna 1910.²⁶²

Kazbundova generace AČJ litovala, že se jim v duchu pokrokařského programu nepodařilo zřídit dámský odbor. Ženskou otázkou se ale zabývali – například 3. ledna 1911 přednesla na žádost akademiků předsedkyně Lyceijního spolku Božena Smolařová přednášku O výchově v rodině a koedukaci. S ještě větším úspěchem se setkal výklad ženské otázky z úst Františky Plamínkové, kterou do města pozvala státoprávně pokroková strana. O vzdělávání žen se v Jičíně zasazoval profesor Jakub Všetečka a realisty ovládaný Lycejní spolek, který vznikl v rámci místního Vzdělávacího klubu. AČJ veřejně myšlenku založení dívčího

²⁶⁰ *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. X, 1906/1907, č. 4-5, s. 98.

²⁶¹ Mezinárodní ateistická organizace Volná myšlenka, vznikla v Bruselu roku 1880. Česká sekce byla založena roku 1906 členy Spolku volných myslitelů Augustin Smetana. Jejím hlavním cílem bylo dosáhnout odluky státu od církve. O sdružení v Čechách více viz: KUDLÁČ, Antonín.

Příběh(y) Volné myšlenky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

Referát o pražském kongresu viz: KALIVODA, J. XIV. Světový kongres Volné Myšlenky v Praze. In: *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. XI, 1907/1908, č. 1, s. 5-7 a č. 3-4, s. 53-58.

²⁶² Poprvé požadavek na zřízení druhé univerzity v českých zemích zazněl v Jičíně v roce 1900 během oslav 30. výročí založení AČJ. Podruhé na sjezdu Mladé generace v roce 1908 a opakovaně byl také v roce 1913.

lycea od začátku podporovala – na rozdíl od negativního stanoviska radnice, která ustoupila až roku 1908.²⁶³

Spor o podobu slavností gymnázia a AČJ

Rok po Kazbundově odchodu z gymnázia se začaly plánovat oslavy stého výročí obnovení této školy, které se měly konat na konci září 1907.²⁶⁴ První velkolepé připomenutí obnovení gymnázia se uskutečnilo v roce 1857 a v povědomí lidí se udržovalo s přívlastkem proněmecké. Přípravný výbor z roku 1907 se tak již od začátku chtěl vymezovat ryze v českém národním duchu a v pozvánce apeloval na vlastenectví bující ve zdech školy: „Jestliže dnes oslavujeme stoleté trvání našeho ústavu, nečiníme tak z nějaké marnivé okázalosti, nýbrž jedině proto, abychom si připomenuli tichou práci národní a kulturní, kterou ústav náš za uplynulého století vykonal, a abychom zasloužený hold vzdali mužům vynikajícím, kteří na ústavě buď působili, aneb z něho vyšli, jsouce ctí a chloubou jeho i celého národa. Jest to tedy především láska k pokroku, vědám a umění, která nás vedla k pořádání jubilejní slavnosti, jest to pieta k zemřelým učitelům a žákům, na které každý ústav v památný den svého založení pro jejich zásluhy rád vzpomíná. /.../ Vzpomeňmež si, že žákem naším byl též Fr. L. Rieger, vůdce národa, a nedávno zesnulý učenec prof. Gebauer! Z ústavu vyšli nejen četní učenci a umělci, nýbrž i vzory charakterů v pravdě národních.“²⁶⁵

Přípravný výbor oslovil s žádostí o spolupřátelství asi většinu spolků v Jičíně, a tak pozvánku obdržela i AČJ. Jednota však sdružovala mnoho zásadních odpůrců této školy, kteří se proti poměrům na ústavu za dob svých nedávných studií radikálně vymezovali. Akademici se nakonec uvolili k zařazení mezi organizátory, ale ne bez výhrad. Měli velké námitky proti programu oslav a zaslali přípravnému výboru prohlášení, které podepsal také tehdejší jednatel spolku Karel Kazbunda:

²⁶³ Zkušební čtvrtou třídu na své náklady založili členové Lyceijního spolku v roce 1907. První dva měsíce působil ve funkci ředitele nové školy gymnazijní profesor Jakub Všetečka, ale musel resignovat, když dovolil několika studentkám navštívit Bartoškovu přednášku o volné škole. Jeho nástupcem se stal na dlouhá léta Gotthard Storch. Více o problémech se zřizováním dívčího lycea v Jičíně viz: *SOKA Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-287. ÚLEHLA, Vladimír. PhDr. Jakub Všetečka. Dávny, stálý a stejně oddaný přítel T. G. Masaryka. Počítačový tisk, s. 35-42.

²⁶⁴ Jičínské gymnázium založené roku 1624 Albrechtem z Valdštejna bylo zrušeno spolu s jezuitským řádem (výuka ukončena v roce 1777). Po třicetiletých snahách občanů města, především radního Jana Karla Kneisse, se podařilo roku 1807 školu jako c. k. státní gymnázium obnovit.

²⁶⁵ *SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, k. 18, i. č. 924. Sjezd 1907. Jubilejní slavnost, program.

„Akademická čtenářská jednota po dokonalé úvaze rozhodla se účastniti se slavnosti, jelikož většina jejích členů byla žáky tohoto ústavu. Avšak rozpor mezi panujícími poměry na českých středních školách a mezi snahami národa i intelektuálním pokrokem lidstva, nutí Akademickou čtenářskou jednotu, aby podala při této příležitosti toto ohražení /.../ Protestujeme tudíž proti zpátečnickému klerikalismu a protinárodnímu byrokratismu, jež na středních školách znemožňují předpoklady pedagogiky opravdu národní a pokrokové. Neseme s bolestí, že vzdělávací ústavy národa, jež heroické oběti za svobodu svědomí a pokrok lidstva (Mistr Jan Hus) učinily dle slov Denisových »věřitelem lidstva,« jsou ovládnuty institucí církevní, a to právě tou, jejíž vítězství po Bílé hoře by český národ málem byl zaplatil smrtí. Stejně těžce neseme, že rozvoj národního ducha ve středním školství je potlačován tendencí, odporující dějinné pravdě a snahám našeho národa.«²⁶⁶

Zástupci AČJ jistě neměli nic proti zdůrazňování českého ducha oslav, ale vadilo jim množství církevních obřadů, které se měly celebrovat a udávat tak akci hlavní charakter. Ani svým prohlášením však nic nezměnili, a tak mohli brzy na stránkách časopisu, ke kterému měli ideově nejbližší, uveřejnit kritiku jičínské akce. Podle tohoto článku šlo prý stručně shrnout celé oslavy do dvou mší, návštěvy kostela, kaple a hřbitova. Anonymní pisatel pak také ještě zmiňuje, že při banketu zaslal organizační výbor holdovací telegram panovníkovi, jakožto příznivci českého středního školství. Zpravodaj škodolibě dodává, že vlastenecky smýšlející hudebníci odmítli zahrát na závěr banketu rakouskou hymnu, protože ji neumí, a sálem se rozezněla místo toho píseň Kde domov můj.²⁶⁷

Z objektivního hlediska však musíme doplnit, že celé oslavy se neskládaly pouze z církevních obřadů. Kritici z AČJ v referátu zamlčeli promenádní koncert na náměstí, benátskou noc na rybníku Kníže, hudební akademii, studentský věneček a dokonce i svou vlastní účast na průvodu a představení v Libosadu během nedělní lidové slavnosti. Spolek pochodoval se svým praporem společně se Sokolem, sborem dobrovolných hasičů, městskou kapelou, hosty a studenty lipovou alejí na tradiční místo lidových slavností – do Libosadu. Tam přítomní obdivovali nejen

²⁶⁶ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, k. 18, i. č. 924. Sjezd 1907. Akademická čtenářská jednota v Jičíně Výboru gymnaziální oslavy v Jičíně srpen 1907.

²⁶⁷ Oslava střední školy. In: *Časopis pokrokového studentstva*. Roč. XI, č. 1, říjen 1907, s. 19.

cvičení gymnazijních studentů (hromadné formace předváděné na sokolských sletech nebo hry s míčem), ale také sledovali středověké satiry Podkoní a žák a Mastičkář právě v podání akademiků.

Hlavním pořadatelem jubilejních oslav bylo vedle gymnázia město Jičín. Užší přípravný výbor tvořili ředitel ústavu Jan Sommer a profesori František Kaska, Josef Louda, František Pösl, Josef Příbyl, Karel Štětina, Antonín Trnka, Josef Vítke. V širším výboru, který čítal 67 členů, najdeme také Karla Kazbundu a jeho vrstevníky Bruno Valouška, Jana Paška, Václava Bradáče, Jana Morávka, Jaromíra Volfa, Branislava Fleischmanna aj.

Do čestného předsednictva byli pozváni bývalí studenti v čele s dvorním radou univerzitním profesorem MUDr. Bohumilem Eislem. V čestném přípravném výboru zasedlo mnoho dalších významných absolventů včetně JUDr. Antonína Zemana. Ten se oslav zúčastnil i přes to, že v roce 1906 vydal pod pseudonymem Antal Stašek v časopise *Zvon* část svých vzpomínek týkající se jeho jičínských studií, jež nevyzněly pro místní ústav vůbec lichotivě.²⁶⁸ Do města se ve dnech 27.-29. září 1907 sjelo mnoho hostů,²⁶⁹ včetně absolventů ze školního roku 1846/1847, a ředitelství obdrželo 168 blahopřejných dopisů a telegramů i ze zahraničí.²⁷⁰

Jičínští vysokoškolští studenti nebyli pouze kritiky, ale snažili se přicházet i s různými řešeními věcí, které se jim nelíbily. Tři roky po oslavách gymnázia měli možnost ukázat, jak by si představovali ráz podobné akce. Na rok 1910, kdy byl starostou AČJ radikální pokrokář Gustav Šmejce, totiž připadlo 40. výročí založení spolku.

Ve dnech 9.-12. září 1910 patřilo celé město studentům a jejich veselým oslavám. Na akci, jež se obešla bez jediné církevní slavnosti, se sjeli bývalí členové i někteří další rodáci z Jičínska. Událostmi žilo opravdu celé město, akademikům ochotně s přípravami pomohlo mnoho firem i obyčejných lidí. Dokonce i obecní

²⁶⁸ STAŠEK, Antal. Z literárních vzpomínek Antala Staška. In: *Zvon*. Roč. VI, 1906, s. 4-6, 27-30, 37-40. Souborně paměti tohoto spisovatele vyšly o devatenáct let později, viz STAŠEK, Antal. *Vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Fr. Borový, 1925.

²⁶⁹ Do pamětní knihy se podepsalo 350 hostů mezi nimi za AČJ i Vojta Novák a Karel Kazbunda. (*SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín. Seznam účastníků sjezdu 1907, i. č. 925.). Nedělní slavnost v Libosadě však prý navštívilo na 3000 účastníků.

²⁷⁰ Jubilejními oslavami gymnázia se detailně zabýval jičínský tisk a články s podrobným programem i jeho hodnocením se objevovaly v několika číslech jak *Jičínských novin* (Roč. XXVI, č. 19, 22. 9. 1907 až č. 20, 6. 10. 1907), tak *Krakonoše* (Roč. XXIX, č. 39-41, 27. 9. 1907 až č. 47-49, 9. 11. 1907.)

zastupitelstvo věnovalo 50 korun a převzalo společně s okresním výborem záštitu. Uznali tak, že jde o výjimečnou akci pro celý Jičín, protože jinak tyto orgány vůči studentům vždy tak štědré nebývaly.²⁷¹

Čestné předsednictví slavnosti přijal František Klouček (zakládající a čestný člen AČJ), starosta města Vojtěch Jírů a František Vejlupek (starosta okresu). Mezi členy čestného výboru bychom našli i ředitele gymnázia Adama Fleischmanna a mnoho stejných jmen jako v obdobném orgánu gymnazijních oslav, protože většina členů AČJ byla i bývalými studenty této střední školy.

Oslavy byly zahájeny slavnostním hudebním večerem ve dvoraně sokolovny. V sobotu 10. září 1910 se konal při lampionovém osvětlení velkolepý promenádní koncert. Začal fanfárami z opery Libuše znějícími ze slavnostně osvětlené Valdické brány, načež se před radnicí rozsvítily iniciály AČJ. Večer vyvrcholil ohňostrojem a přátelským posezením v sále hotelu U města Hamburku. Hlavním dnem oslav byla neděle, kdy do Jičína na jubilejní valnou hromadu zavítali i zemští poslanci Jindřich Gustav Maštálka, Jindřich Štemberka a František Vaněk. Obyvatelé města se především těšili na odpolední průvod spolků městem a lidovou slavnost. Netradičně se tato akce nekonala v Libosadu, ale na náměstí. Nechyběl bufet, prodej perníků, kavárny, restaurace, výstava expresionistů, karikatury, pavilon hrůzy, pavilon básníků, muzeum rarit, tombola, zápas fotbalistů, kolo štěstí, kolotoč, šplhadlo, závody v pytlí, speciální pošta pro odesílání pozdravů z oslav, trafika aj. O zábavu byl obrovský zájem, o čemž svědčí velkolepé uvítání pětitisícího návštěvníka. Při volbě lorda-mayora města Jičína zvítězil Jaromír Volf. Vydařil se i večerní umělecký kabaret, po němž následovala taneční zábava, která se protáhla do ranních hodin. Ti, kdo ještě nebyli z bujarých oslav unaveni, mohli si dopřát na závěr v pondělí odpoledne výlet do Prachovských skal.²⁷²

Čistý zisk z akce činil 1500 K a byl věnován ve prospěch Husova fondu, místního dívčího lycea a na menšinové spolky. Zisk z předchozích gymnaziálních oslav si rovněž škola neponechala, ale věnovala zvláštnímu fondu ve prospěch chudých studujících.

²⁷¹ Městská rada například opakovaně zamítala žádosti akademiků na prominutí poplatků za vyvěšení plakátů na akce. (*SOKA Jičín*. Archiv města Jičín, k. 261, i. č. 1194. Spolky a společenstva. Akademická čtenářská beseda. (sic!))

²⁷² Více viz podrobná reportáž ze slavností: *Jičínské noviny*. Roč. XXIX, č. 25, 18. 9. 1910.

K oběma výročím byly vydány almanachy. Gymnázium představilo jubilejní památník, který uspořádali profesori Karel Štětina, František Pösl a František Kaska. Obsahuje podrobnou historii školy, životopisy některých významných absolventů a vzpomínky bývalých studentů. Profesor František Kaska a Josef Louda také sestavili seznam abiturientů z let 1850-1907.

Akademici však považovali tento památník za téměř zbytečný a prorakousky zaměřený, proto jejich almanach musel mít jinou podobu. Podle úvodních slov tehdejšího starosty spolku Gustava Šmejce nechtěli pouze pragmaticky vylíčit historii. „Jen zachytit význačné děje, vybavit řadu vzpomínek, jež pnou se k životu mladých duší v prostředí českého městečka.“²⁷³ Příspěvatelé zavzpomínali na založení jednoty (František Klouček), na výlet studentského střediska Slavie do Jičína v roce 1893,²⁷⁴ na úspěchy studentského divadla v 80. letech či na počátky veřejné knihovny AČJ a Vojta Novák podal přehled činnosti v posledním desetiletí. Celý almanach osvěžilo mnoho veselých studentských veršů.

²⁷³ ŠMEJC, Gustav. Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870-1910. Jičín: AČJ, s. 7.

²⁷⁴ V almanachu byl otištěn proslov Svatopluka Čecha sepsaný k příležitosti výletu Literárního a řečnického spolku Slavia z Prahy. Tehdejší starosta Alois Rašín přivedl do Jičína roku 1893 na 200 studentů a 65 dalších hostů. Výlet na sebe poutal velkou pozornost a lidé podporovali studenty národními demonstracemi při jejich zastávkách, což spolku velmi přitížilo a stalo se jednou ze záminek k jeho úřednímu rozpuštění o rok později.

5. Daleko od domova

Ve vojenské uniformě

Vřava první světové války, do níž musel Karel Kazbunda okamžitě narukovat, definitivně rozmetala jeho vidinu stát se po vzoru otce středoškolským profesorem. Byl však jedním z mála lidí, komu paradoxně zranění ve válce pomohlo a díky němu ho šťastné náhody nasměrovaly za kariérou, o níž se mu ani nesnilo.

Vojenská služba Karlu Kazbundovi začala ještě jako nedostudovanému v letech 1912-1913, kdy nastoupil jako jednorozční dobrovolník k 91. pěšímu pluku v Karlíně. Na podzim roku 1912 tak kromě cvičení u „nejmizernějšího regimentu pod sluncem“²⁷⁵ musel zvládnout i vyčerpávající přípravu na rigorózní zkoušky. Z pobytu mezi vojáky si odnášel strašné zážitky, nesnesl ponižování od nevzdělaných velitelů, psychicky ho cvičení ubíjelo a fyzicky vyčerpávalo. Kvůli tomu, že část roku strávil s plukem v Prachaticích, neměl město od té doby rád, a stejné pocity se mu vybavily, kdykoli v Praze procházel kolem Invalidovny. Po letech ale na strastiplné dny mezi 10. říjnem 1912 a 1. říjnem 1913 vzpomínal již smířlivěji a viděl ve vojenském cvičení především životní etapu, která ho zocelila: „A když jsem se jednou při frontálním pochodu chtěl tam vyhnout nějaké kaluži, křikl na mne Webera: »Durch die Pfütze!!« Snad byl ten cvik dobrý pro život, na jehož cestě se leckdy nalézají také překážky...“²⁷⁶

Státní zkoušky pro učitelství na středních školách z dějepisu a zeměpisu složil na konci května 1914. Myslel si, že veškeré útrapy života má za sebou a plánoval, kam se po následujícím posledním měsíci na vojně vydá žádat o místo profesora na zkušební rok. V jeho úvahách nakonec zvítězila Praha, ale sváděl pravděpodobně vnitřní boj, zda bude trávit více času s maminkou či s přítelkyní. A hlavou se mu rovněž honily obavy o hmotné zabezpečení matky a sestry: „Jen

²⁷⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 2. 12. 1912.

²⁷⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 506. Karel Kazbunda Miloši Pokornému b. d. (Koncept dopisu, zařazeno ve složce nezjištěných.) Miloš Pokorný se v dopise K. Kazbundovi po smrti Ing. Bohumila Silného (23. 7. 1970), zmiňuje, jak rád B. Silný pročítal Kazbundův dlouhý dopis M. Pokornému asi z roku 1967. B. Silný sloužil s K. Kazbundou v Karlíně jako jednorozční dobrovolník a v tomto dopise měl Kazbunda právě vzpomínat na jejich společná cvičení. Prý v tomto psaní také líčil svou kariéru za války až k Militärkommando do Vídně a následnému přidělení do úřadu Vlastimila Tusara. Zmiňovanému dlouhému listu odpovídá tento nedatovaný koncept dopisu nezjištěnému.

jedno mnou lomcovalo hned po mém příjezdu a kalí mi náladu stále. Vždyť cítíš snad, že Tys osou mého žití, cítění, snažení. /.../ Kladu si stále otázku, je-li správně, že chci být příští rok v Praze, je-li v tom rozum, že když mé štěstí jediné, můj klid je v Jičíně/.../, že svévolně odcházím – trápit se v neklidu – od Tebe? A tu mne dusí pomýšlení, že Ty bys za tu cenu měla do svého domu přijmout kdoví kolik cizích a na sebe nehledět. Je to jen ten rok, rozumí se, ale přece, tak jak myslíš ty, to nepůjde. Myslíš-li, že nepostačí to, co plyne ze salonu, a že nutno přijmout nějaké děti na byt (a s nimi zodpovědnost!!), tedy, prosím, nutno dát zas výpověď tomu ze salonu.²⁷⁷

Doufal, že by se za jeho umístění na gymnáziu v Resslově ulici mohl přimluvit jeho bývalý češtinář František Pösl, který na tuto školu přešel v září roku 1911. Tento postup pravděpodobně prosazovala paní Kazbundová, která se přátelila s profesoremovou manželkou. „Přijala mne velmi vlídně paní sama – pán byl ve škole – vzpomínala na Tebe, četla mi psaní mé milunky /matky – pozn. autorky/, pili jsme likér, mluvili o všeličem, hlavně ale o mé věci – zdá se, že tomu vůbec nerozumí, ale co na ní je, jistě učiní. Byť by to vlastně nepotřebovalo žádné přimluvy, mohu, kam chci, všude musím být přijat na své doklady.“²⁷⁸

Místo na gymnáziu v Resslově ulici ale nakonec nedopadlo – Kazbunda vinil svého bývalého profesora z úhybného jednání. Domníval se, že František Pösl musel vědět, že nikoho nemohou přijmout, a přitom mu dával plané naděje.²⁷⁹

Těžko mohlo čerstvého absolventa napadnout, že shánění místa je zbytečné a že osvědčení ze státních zkoušek nebude vlastně nikdy v životě potřebovat. Jako kadet v záloze putoval ještě za mírového stavu na měsíc červen se svým 91. pěším plukem do Českých Budějovic. Kazbundovy obavy dalšího krušného cvičení se nenaplnily, na rozdíl od předchozího strastiplného života jednoročního dobrovolníka byl už více respektován a fyzicky se nemusel tak vysilovat. Přesto už se v polovině měsíčního cvičení, dva dny před sarajevským atentátem, velmi těšil domů.²⁸⁰ Rozptýlení si naplánoval i na 27. a 28. června 1914, kdy Historický klub

²⁷⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 6. 6. 1914.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Pravdu se musel dozvědět až od ředitele školy, profesor F. Pösl se mu už neozval. Toto jednání se Kazbundy hluboce dotklo a uražený kandidát nehodlal odpovědět ani paní Boženě Pöslové na zaslanoú vizitku. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 18. 6. 1914.

²⁸⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 26. 6. 1914.

organizoval výlet do Českých Budějovic, Zlaté Koruny a Krumlova. Kazbunda byl rád, že směl historiky v čele s profesory Šustou a Pekařem pozdravit alespoň po příjezdu z Prahy v Budějovicích a druhý den jim na stejném místě popřát šťastnou cestu zpět. Loučení však proběhlo už za zcela jiných podmínek, neboť zpráva o smrti následníka trůnu se během dne rychle rozšířila.²⁸¹

Kazbunda pravděpodobně ještě před mobilizací vytušil, že se vojenské uniformy jen tak nezbaví. V polovině července obdržela jeho maminka dopis s těmito slovy: „Hrdlo i srdce svírá tu chvíli děsná trýzeň... Nebudu psát – přeplnil bych tou mukou celý dopis. A proč nespěchám tedy k Tobě – k své útěše? Proč, když Tě nade všechno miluji. Má maminko drahá! Tvá cena – vysoko – stojí teď přede mnou... Je mi těžce. Přijedu ve středu nebo ve čtvrtek. Proč... Proč nespěchám... Ještě napíšu.“²⁸²

Po pár dnech v Jičíně proběhlo bolestné loučení, protože Karel byl povolán k 28. červenci 1914 zpět do Českých Budějovic ke svému pluku. Starostlivé matce posílal dopis či lístek skoro každý den, aby ji uklidnil: „Nezapomenu nikdy na tu noc v onom městě, než jsem dojel do Budějovic. To probuzení bylo děsné. Ne to, že je válka, že mně hrozí smrt v přívalu kulí a kusů železa (nevěděl jsem tehdy, že stihne mně božské štěstí, že nebyl jsem přidělen do linie, a že v této formaci pravděpodobně vůbec onoho pekla budu ušetřen!), ale pomyšlení, že Tys utrpěla tím loučením, myšlenkou války, pomyšlení, aby z rozechvění nestalo se Ti nic na té děsné cestě zpět z nádraží (ó, byl jsem stále u Tebe, v mysli tisíckrát prošel jsem s Tebou touto cestou!) to mne přivádělo do děsného, nezapomenutelného stavu. A Bůh pomohl! Bud' mu dík! Tys překonala tu ránu, a já byl přidělen – k rekrutům! A Bůh, věřme, pomůže i dále.“²⁸³

Důstojník v záloze Karel Kazbunda (nejprve kadet, od poloviny září 1914 praporčík) měl z počátku války pohodlný život, byl svým pánem a dostával poměrně vysoký plat. Z některých dopisů vyplývá, že byl hrdý na své postavení a respekt druhých mu lichotil. Mohl si prvně v životě dovolit teplé obědy i večere a také zasílal lepší potraviny domů. „Posílám Vám pár maličkostí v nechutných obalech ze špinavého prádla. Ten eierkoňak bude štamprle chutnat a bude žaloudku

²⁸¹ KAZBUNDA, Karel. Stolice dějin na české univerzitě v Praze 1914-1918. Část IV. Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 11.

²⁸² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 12. 7. 1914.

²⁸³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 30. 8. 1914.

na večer nebo v 10 hodin dobře dělat. Ale toho uzeneho lososa nesmíš dlouho nechat otevřeného. Musí se brzy spapat. Proto jsem koupil tak malou škatulku. Ostatně to všecko nemá žádnou cenu a bude mne těšit, bude-li Vám to chutnat.“²⁸⁴

Příliš pohodlný život však Kazbundu začal brzy znepokojovat. „Věřu se už člověk stydí. Doma myslí: válka, válka, kdoví, jací jsme hrdinové, a my zatím pořád musíme psát z Budějovic, z Budějovic. Ale lépe tak, vid', můj miláčku!“²⁸⁵ S mnoha kamarády (i jičínskými) se Kazbunda rozloučil při jejich odchodu „dolů“ na srbskou frontu. Vadil mu jeho jednotvárný život, rezignace všech a pohled na lidi v okolí, kteří působili jako ubohý materiál zbavený vůle. Na rozdíl od jiných se mu nechtělo chodit večer do hostinců, tamní plytká zábava by ho prý brzy otrávil.

Od začátku října již měl všechno sbaleno (včetně matčiny fotografie, kterou nosil v kapse košile u srdce) a dokonce se těšil na odjezd. Dočkal se 19. října, kdy s posledními ze svého regimentu slavně opouštěli město za zvuku hudby. Vlak je zavezl na srbskou frontu,²⁸⁶ do města Mitrovice slavonská. Z počátku tamního pobytu matku opět v každodenních korespondenčních lístcích či dopisech uklidňoval, že je v krajní záloze a do bojů pravděpodobně nebude vůbec nasazen. Jenže 11. listopadu 1914 již poslal lístek z nemocnice v Osieku, z kterého vyplývá, že byl zraněn. Na začátku prosince se již ocitl alespoň na chvíli na svém vytouženém místě – doma v Jičíně.²⁸⁷ Jeho působení na frontě tak bylo velmi krátké.

Na jaře 1915 zajel dvakrát do Prahy k přednostovi chirurgické kliniky Otakaru Kukulovi.²⁸⁸ Tento slavný jičínský rodák zachránil Kazbundu před dalšími útrapami první světové války. Profesor Kukula vydal zraněnému dne 8. března 1915 lékařské osvědčení za c. a k. rezervní nemocnici české chirurgické kliniky v Praze.

²⁸⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 15. 9. 1914.

²⁸⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 1. 8. 1914.

²⁸⁶ Miroslav Vlach chybně uvádí, že Kazbunda se účastnil bojů na východní frontě. VLACH, Miroslav. Snítka k životnímu jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. V, 1968, č. 1, s. 7.

²⁸⁷ Z Jičína zaslal 7. 12. 1914 pohlednici své přítelkyni Bohuslavě Trkalové. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 100, i. č. 2076.

²⁸⁸ Otakar Kukula (1867-1925) je považován za jednoho ze zakladatelů české chirurgie. Pocházel z rodiny s dlouholetou lékařskou tradicí. Po maturitě na jičínském gymnáziu a absolvování Karlo-Ferdinandovy univerzity působil nejprve jako asistent dalšího bývalého studenta jičínského gymnázia profesora Karla Maydla. Poté se stal primářem chirurgického oddělení Všeobecné nemocnice v Praze (1899-1904). Roku 1904 byl jmenován řádným univerzitním profesorem patologie a chirurgie a po svém učiteli se stal přednostou kliniky. V akademickém roce 1924/1925 byl dokonce zvolen rektorem pražské univerzity. K rodnému městu měl po celý život silný vztah, patřil například mezi zakladatele krajského kroužku Jičín v Praze.

Konstatoval v něm průstřel pravého kolenního kloubu a navrhl šesti až osmi týdenní ošetřování v lázních, nejlépe v Teplicích.²⁸⁹

Během první návštěvy pražské kliniky 13. února 1915 se Kazbunda náhodně setkal v kavárně Union s profesorem Pekařem. Už jen z toho důvodu, že se bývalý student měl vracet za dva dny ke svému pluku do Českých Budějovic, byla hlavním tématem rozhovoru vlekoucí se válka. Pekař viděl východisko pouze v zapojení neutrálních států do tak již komplikované situace.²⁹⁰ Údajně také učitel ztlumil nadšení svého žáka, jenž věřil v porážku Rakouska: „To je ovšem pěkné, ale co pak? Co potom?“²⁹¹

Léčení v Teplicích, v rodišti jeho nevlastní sestry, kde jeho matka prožila největší starosti života, proběhlo v dubnu a květnu 1915 a odtamtud se vrátil opět do Českých Budějovic. Problémy s kolenem však přetrvávaly, často bylo opuchlé a chodil o holi. Již 19. května 1915 byl přesto z jihočeského města převelen k vykonávání kancelářských služeb na uhersko-rakouské pomezí do vojenského tábora Bruck-Királyhida, kde se mu ovšem vůbec nelíbilo. Velká škoda, že se nikdy Kazbunda nechlubil svými dojmy ze setkání s Jaroslavem Haškem, s nímž společně sloužil právě v tomto táboře. Kazbunda tvrdil, že znal dobře i oba důstojníky, které spisovatel ve svém románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* zvěčnil, resp. zkarikoval. „Mně byl Sagner, jemný, hezký blondýn vysoké postavy ze všech našich tehdejších důstojníků nejsympatičtější. Neironizoval, neprovokoval mne jako jiní /.../ A Lukas byl můj dobrý známý, s nímž jsem se blíže poznal za voj. cvičení v Budějovicích v červnu 1914, a často s ním i za republiky mluvíval.“²⁹²

Jako pročitnutí na něho paradoxně působilo, když byl vybrán do poměrně nepříjemné funkce hlavního komandanta, který měl hlídat vesnici zasaženou epidemií cholery a bránit lidem ve vstupu do ní. Kazbunda byl nadšen, když mohl

²⁸⁹ Opis lékařského osvědčení v němčině viz: *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 1, i. č. 10.

²⁹⁰ KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na české univerzitě v Praze 1914-1918. Část IV. Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 39 a 176.

²⁹¹ VLACH, Miroslav. Snítka k životnímu jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. V, 1968, č. 1, s. 7. Nepřesnosti tohoto článku Kazbunda okomentoval v dopise plk. Vlachovi, s touto pasáží ale pravděpodobně souhlasil. Viz: *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 770. Karel Kazbunda Miroslavu Vlachovi 10. 2. 1968 (koncept dopisu).

Historku převzal do nekrologu i Zdeněk Šamberger, dopustil se však dvou chyb – píše o setkání s Jaroslavem Gollem a ne Josefem Pekařem a uvádí, že Miroslav Vlach byl Kazbundův přítel z mladých let. Viz ŠAMBERGER, Zdeněk. Památce docenta Karla Kazbundy. In: *Archivní časopis*. Roč. 33, 1983, s. 87.

²⁹² *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 506. Karel Kazbunda Miloši Pokornému b. d. (Koncept dopisu, zařazeno ve složce nezjištěných.)

velet dalším 96 mužům, a liboval si, že ho místní respektovali a předcházeli si ho. Matce se chlubil, jak mu tamní správce dal k dispozici na několik hodin denně koně, jak byl zván na večere (pečené kachny a zajíci) nebo jak o něm vykládal při kázáních místní farář.²⁹³

O to znechuceněji prožíval po skončení tohoto nebezpečného úkolu pobyt v Neuhausu ve Vídeňském lese. Na jídlo a pohodlné spaní si ani tady nemohl stěžovat, ale vadila mu nuda, a tak se sám dobrovolně v listopadu 1915 přihlásil k přeložení. Se službou ve Wieselburgu (až na různé intriky v posádce) byl daleko spokojenější, vykonával kancelářské práce a byl mu přidělen výborný sluha, který původně sloužil na Konopišti u Františka Ferdinanda a Žofie.

V červenci 1916 však přišlo další převelení, tentokrát do Vídně. První dojmy z města, které si později tak zamiloval, byly strašné. Dne 22. července 1916 se prvně ocitl v hlavním městě monarchie a hned popisoval mamince příšernou drahotu a velkoměstský ruch, který mu nebyl vůbec sympatický. Ujišťoval ji, že se okamžitě pokusí protestovat proti svému přeložení. „Hluk, Babylon, a já zoufale toužím po klidu.“²⁹⁴ S odstupem třiceti sedmi let si však k tomuto svému dopisu poznamenal: „Velké omyly! Příchod do Vídně dal celému mému životu šťastný směr.“²⁹⁵

Postupně se začal s městem sžívat, po své práci navštěvoval téměř denně operu a koncerty, chodil do kaváren, prohlížel si památky a snad i nahlédl do některých knihoven a archivů. A rozhodně nechtěl být stranou dějinných událostí. Silně například prožíval pohřeb císaře Františka Josefa I., jehož smutečnímu průvodu přihlížel. Kromě nudy při výkonu kancelářských prací si stěžoval pouze na stesk po domově a své mamince: „A přec se má náruč zoufale rozvírá po Tobě, duše má by okřála Tvým slovem. Neb Tys jediný cíl a účel toho hloupého života, Tvé štěstí, Tvá budoucnost, Tvé zdraví, má jediná myšlenka a smysl, že vůbec lpím na životě. Když jsem před chvílí dával do čaje kousek Tvého cukru (píši v kavárně), zlíbal jsem jej. Otvírám-li zásilku od Tebe, je první mou myšlénkou, že vše to prošlo Tvýma rukama... Netušíš, co cítím...“²⁹⁶

²⁹³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 6. 8. 1915.

²⁹⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 22. 7. 1916.

²⁹⁵ Tamtéž. Přípis Karla Kazbundy 15. 2. 1953.

²⁹⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 30. 11. 1916.

Nejšťastnější jistě byl, když mohl v lednových mrazech roku 1917 na nádraží ve Vídni uvítat svoji drahou maminku a sestru. Poté, co měl zkaženy plánované vánoční svátky v Jičíně neodkladným předvoláním do Vídně, pečlivě zorganizoval svým příbuzným výlet do hlavního města monarchie. Starostlivě je i nabádal, co si mají obléknout, a aby šly den před cestou dříve spát. Již několik dní byl v tu chvíli přidělen na kancelářské práce k Militärkommandu (od 28. prosince 1916) po potvrzené superarbitraci.²⁹⁷

Matka se pochopitelně starala, aby její syn netrpěl nedostatkem a pravidelně mu posílala na přilepšenou sekanou, játra, sádlo, zavařeninu, vánočky, mazance a jiné potraviny, pokud je měla. Zásoby ale začaly docházet jak v Jičíně, tak ve Vídni.

Politické názory Karla Kazbundy z doby první světové války nejsou bohužel nikde zaznamenány. Zda ho státoprávní přesvědčení vedlo až ke snu o samostatném státu, nelze s jistotou říci. V listopadu 1916 psal matce o smrti Františka Josefa I. jako o katastrofě. Přidával však, že ani vídeňská veřejnost není zdrcena, protože mocnářův konec již každý čekal. Těšil se, že na pohřbu zahlédne německého císaře či Hindenburga a nakonec byl zklamán, že se smutečních akcí neúčastnilo mnoho zahraničních představitelů. „Byl to silný dojem. Ukončení... Kde je lesk monarchie a její význam let 80tých, jež on zažil. Nikdo ani nedýchal. Duch byl tak upjat, že nevnímal ani dusot koní a odměřený krok gardy... Bylo to velice smutné.“²⁹⁸ O novém následníku trůnu nenajdeme v dopisech matce žádnou zmínku, první pocit z císařovny Zity, kterou viděl vystupovat z kočáru, popsal takto: „Dojem byl věru sympatický, úsměv dětsky šťastný.“²⁹⁹ Ale dodal, že jako osobnost se mu nezamlouvá.

O veřejné dění se zajímal a pravidelně si kupoval noviny, které občas posílal domů. V červenci 1917 komentoval současný vývoj na české půdě těmito slovy: „»Milost« pro Kramáře a spol. musila přijít ještě v čas, dokud mohla být aktem milosti ještě. /.../ Neb to byla »milost« pro celý národ český /.../, jenž se otevřeně s nimi ztotožnil. Ale toto nadšené jich uvítání (při jejich pasivitě vlastně) v národě,

²⁹⁷ V srpnu 1916 byl prý při lékařské prohlídce nařčen ze simulování a zakázali mu nosit hůl s odůvodněním, že německý voják by s tímto zraněním byl již dávno v poli. Při prohlídkách v prosinci 1916 ho zachránil doktor Exner rozhodnutím, že ještě není schopný narukovat.

²⁹⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 30. 11. 1916.

²⁹⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 27. 4. 1918.

bude jednou překonáno vítáním jiného činitele, aktivně činného, s pozitivními výsledky – Masaryka!³⁰⁰

Vyhlášení Československé republiky zastihlo důstojníka v záloze Kazbundu v srdci právě rozpadnuvší se monarchie a jeho přítel podplukovník Vlach ho po letech v těchto dnech viděl následovně: „Politická orientace je snadná: převratem v r. 1918 se uskutečnil nejspolehlivější politický sen studentského mládí. Je však třeba správně se orientovat i odborně, vědecky. Mladý historik ví, že po delimitaci politické musí následovat delimitace hmotná a sem že patří též rozluka spisového materiálu. Naskýtá se jedinečná příležitost, aby důležité státní spisy, namnoze historicky objevené ceny, byly vráceny tam, kde vznikly či kam patří.“³⁰¹

Náhodný start své nové kariéry zaznamenal do dopisu mamince: „Právě mně bylo oznámeno od Chefa zdejšího Militärkommanda, že jsem vyhlédnut (jako vlastně jediný Čech zde) být přidělen v zájmu českoslováckých vojáků a důstojníků, kteří jsou v našem Bereichu a chtějí do Čech, nebo skrz Vídeň vrací se do Čech – s transporty jsou veliké potíže – být přidělen českému vyslanci ve Vídni Tusarovi. Ten byl telefonicky vyrozuměn a dopoledne jsem se mu představil. Takže pro nejbližší čas je místem mého úřadování – parlament.“³⁰² Do smrti byl Kazbunda vděčný přednostovi osobního oddělení Militärkommanda Reznickovi, že ho tehdy označil jako vhodného důstojníka, který by měl udržovat klid mezi navrátilci a organizovat odjezdy českých vojáků domů.

Setkání s milovanou maminkou a domovem se tedy ještě odložilo: „Na odjezd není pomyšlení, jednak pro mé poslání. Včera jsem opět mluvil s Tusarem a bude nám třeba s velkou pílí potřebné organizovat a do kolejí uvést. Ostatně vlaky jsou přeplněny, v nepořádku, a mimo to prý se na hranicích odnímají zavazadla.“³⁰³

Díky tomuto vyvolení Vlastimila Tusara se Kazbundovi neoddálil pouze návrat domů, ale také odchod do civilu. Nadporučík v záloze (od roku 1917) mohl svléknout vojenskou uniformu až téměř po šesti a půl letech ve vojenské službě (k 1. lednu 1921).

³⁰⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 13. 7. 1917.

³⁰¹ VLACH, Miroslav. Snítka k životnímu jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. V, 1968, č. 1, s. 7.

³⁰² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 1. 11. 1918.

³⁰³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 3. 11. 1918.

Z Mekky archivnictví monarchie do Černínského paláce

„Těší mne, že máš radost z mého zdejšího postavení. Vím, že budu tuto dobu čítati k nejkrásnějším ve svém životě. Zbytek mládí, opravdu skvělé a vlivné postavení přiměřeně honorované, velké morální možnosti práce, bádání v mém oboru.“³⁰⁴ Takto nadšeně popisoval svou práci Kazbunda mamince v roce 1921, a když si znovu po letech vídeňské dopisy pročetl, poznamenal k těmto řádkům výstižně: „Ano, ano! Ano!!! 12. 3. 1953.“³⁰⁵

Nedlouho po skončení první světové války oslavil Kazbunda již třicáté první narozeniny a stále byl vlastně na začátku své kariéry. Až ve Vídni po rozpadu Rakousko-Uherska se mu otevřely do té doby netušené možnosti a s vidinou vyššího postavení i lepšího hmotného zabezpečení, než by se mu dostalo na místě středoškolského učitele, se rozhodl oželet možnost vrátit se do svobodné republiky, a tím blíže Jičínu. Do svého rodiště jezdíval mimo hlavní dovolenou jen zhruba jednou měsíčně či ještě méně, což ho velmi mrzelo. „Jediný stín: tak daleko od Tebe, mé Vše! Nemyslíš však, že i pro mne je touha po klidném životě, ustáleném rodinném klidu, po domově? Tak i já pozdravím chvíli, až zaměním tento skvělý neklid plný práce, zodpovědnosti, opravdové námahy za teplý útulný klid domova.“³⁰⁶

Na základě československo-rakouské archivní úmluvy ze dne 18. května 1920 založilo ministerstvo školství a národní osvěty při úřadu československého reparačního komisaře ve Vídni zvláštní kulturní referát, jehož hlavním úkolem bylo provádět delimitaci vídeňských archivů. Kazbunda byl přidělen jako konceptní smluvní úředník právě této komisi. Přeložení z vyslanectví uvítal, atmosféra se mu tam už stejně nelíbila a pochvaloval si v dopise matce, že byl u ministra školství přijat daleko vlídněji.³⁰⁷ Po roce ho ale čekala další změna zaměstnavatele – koncem roku 1921 byl totiž zrušen úřad reparačního komisaře, a on putoval na

³⁰⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 1. 12. 1921.

³⁰⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 1. 12. 1921, přepis Karla Kazbundy z 12. 3. 1953.

³⁰⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 1. 12. 1921.

³⁰⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 9. 1. 1921.

dlouhá léta do služeb ministerstva zahraničních věcí. V letech 1922-1923 tak ve Vídni zastával funkci referenta pro veškerou archivní agendu při vyslanectví.³⁰⁸

Podstatnější než úřady a komise, pod kterými pracoval, však byla pro Kazbundu náplň práce, a ta zůstala stejná – provádět archivní a spisovou rozlučku podle výše zmíněné úmluvy. Jejím cílem bylo z vídeňských a centrálních úřadů postoupit Československu písemnosti z proveniencí všech tří českých zemí a vybrat i slovenské spisy. Tento úkol samozřejmě neřešil Kazbunda sám, vystřídal se kolem něho mnoho kolegů,³⁰⁹ ale jemu připadl hlavní podíl při navazování kontaktů s rakouskými úředníky a archiváři. Náměty vzešlé z těchto jednání posílal formou memorand vyslanci ve Vídni Kamilu Kroftovi. Přímo v Haus-, Hof- und Staatsarchiv měl zřízenou pracovnu, kterou chtěl přeměnit na československý historický badatelský ústav ve Vídni. V této myšlence ho sice několik významných osobností včetně profesora Josefa Pekaře podporovalo, ale nikdy se nerealizovala.

Díky svému postavení požíval neomezeného přístupu ke všem „skladištím“, k nimž obdržel i klíč. Nikdy by se asi nenadál, když 9. července 1919 prvně nesměle překročil za doprovodu československého pověřence práh Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni, že se zde bude jednou moci volně pohybovat. Kazbundovi se zkoumání písemností a jejich excerpování stalo přímo vášní: „...žádný český historik – a vystřídala se ve Vídni v rámci práce na archivní odluce řada pražských archivářů – neměl Kazbundovy kázně a jeho pracovního zaujetí, aby se na archivním průzkumu v té intenzitě podílel.“³¹⁰

Během svého poslání se stihl seznámit také s fondy vídeňského ministerstva vnitra, které měly zůstat v Rakousku, i když obsahovaly bohemika. Když neprosadil fotografování těchto písemností, pořídil z nich sám mnoho opisů, jež se staly o to cennější, když sídlo archivu – Justiční palác – dne 15. července 1927 vyhořel. O rozsahu této katastrofy napsal článek Archivní pohroma vídeňská.

O rakouském hlavním městě psával jako o „městě svobody“ a, i když zpravidla pracoval ve dne i v noci, vyhradil si i čas na koncert, či operu. Měl

³⁰⁸ Data jsem čerpala z Kazbundova vlastního životopisu, který zaslal před svým habilitačním řízením Josefu Pekařovi (ANM. Fond Josef Pekař, 1. řada, k. 11. KAZBUNDA, Karel. Curriculum vitae 7. 5. 1929) a z jeho personálního spisu (Archiv Ministerstva zahraničních věcí. Fond osobní spisy 1945-1992, Karel Kazbunda. Kopie návrhu na přeložení na trvalý odpočinek z 30. 1. 1948).

³⁰⁹ Jmenovat můžeme např. Jana Opočenského, Antonína Markuse, Františka Roubíka, Jana Morávka, Václava Černého, Jaroslava Prokeše či Václava Kratochvíla.

³¹⁰ KUČERA, Karel. Dílo Karla Kazbundy. In: *Historie & historici*. Praha: Karolinum, 1992, s 206.

pravděpodobně možnost zahrát si po letech také ochotnické divadlo. Mamince v roce 1923 napsal, že dostal nabídku na roli v Dvořákově Králi Václavu IV., ale vzhledem k nedostatku času a dlouhé pauze od posledního svého vystoupení ji nakonec odmítl.³¹¹ Rád si o nedělích dělal výlety do okolí. Na rozdíl od chudých obyvatel města, na které nejvíc doléhala stoupající drahota, pohyboval se bez finančních obtíží ve vyšších kruzích a býval okouzlen významnými lidmi, s nimiž se mohl setkávat. Na vrcholu svého působení v roce 1922 si liboval: „Jinak práce má mne povznáší v pravém slova smyslu, význam můj stoupá.“³¹²

Až před množstvím neprobádaného archivního materiálu, jímž byl naprosto fascinován, si asi začal uvědomovat možnosti svého vědeckého růstu. Do té doby, asi i vzhledem k okolnostem, které nemohl ovlivnit, nic nepublikoval. Během výkonu svého poslání stihl soukromě bádát a během neúnavného vypisování před ním začala krystalizovat témata, kterým se poté věnoval celý život. Mnozí kritizovali Kazbundův nečtivý literární styl, jiní zase skutečnost, že pro své práce využíval téměř výhradně prameny úřední povahy. Tohoto nedostatku si byl ovšem vědom. Ze zkušeností z nepřeborného bohatství archivního materiálu, v němž se orientoval pouze on, si odnesl životní názor, že nejlepší historik může být pouze archivář. Badatel nikdy nemá jistotu, že mu bylo předloženo vše k jeho tématu, mnoho z písemností nikdy neobjeví a zůstane mu zatajeno.³¹³

Kazbunda nejprve zamýšlel pouze prohloubit svou disertaci o studium diplomatické korespondence doby Beustovy, ale brzy se jeho zájem rozšířil. Ve 20. a 30. letech poměrně často publikoval články vzniklé právě na základě vídeňského výzkumu. S organizací rakouských archivů se snažil seznámit odbornou veřejnost v příspěvcích otištěných v Časopise archivní školy v letech 1923 a 1924: Organizace a archiv nejvyššího policejního úřadu a ministerstva policie (1852-1867) a Archiv rakouského ústavodárného říšského sněmu (1848-1849), rakouské říšské rady (1851-1861) a rozmnožené rady říšské (1860-1861). Do Publikace archivu ministerstva zahraničních věcí přispěl v roce 1926 článkem Archiv c. k.

³¹¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 29. 10. 1923.

³¹² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 16. 3. 1922.

³¹³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 448. Karel Kazbunda Zdeňku Šambergerovi 16. 4. 1971. O stejném životním krédu K. Kazbundy mluvil také TURČÍN, Oldřich. Osobní konzultace. Jičín 27. 7. 2009. (tel.)

státní rady 1861-1868 a seznam poradních předmětů, týkajících se zemí českých a Slovenska.

Postupně se začaly objevovat Kazbundovy studie v Českém časopise historickém: Pokusy rakouské vlády o české vyrovnání (1921), K otázce návratu Karla Havlíčka z Brixenu (1923), Rakouská vláda a konfinování Karla Havlíčka (1924), Karel Havlíček a c. k. úřady v době předbřeznové (1926), Otázka české korunovace r. 1861 (1927), Národní program český r. 1860 a zápas o politický list (1927), Ke zmaru českého vyrovnání (1931), Česká politika na počátku éry Belcrediho (1933), Kolem dubnového sněmu českého z roku 1867 (1933), Krise české politiky a vídeňská jednání o tzv. Punktace r. 1890 (1934-1935).

Některé články otiskoval i v revue *Zahraniční politika: Návštěva prince Jeroma Napoleona v Praze 1868* (1925), *Dvě Riegrova memoranda* (1925), *Alexander Bach jako diplomat* (1928). Samostatně publikoval knížku *Pouť Čechů do Moskvy r. 1867 a rakouská diplomacie* (1924), *České hnutí roku 1848* (1929) a *Dvě kapitoly z dějin „stolice dějin“ na pražské universitě* (1930).

Jako své hlavní badatelské téma si vytyčil osobnost Karla Havlíčka Borovského. Kvůli tomuto výzkumu se rozjel na jaře roku 1922 do Innsbrucku, aby se seznámil i s fondy tamního bývalého místodržitelského archivu a našel informace o Havlíčkově pobytu v Brixenu. Návštěvou v alpském městě byl nadšen, tehdy se jednalo o malé klidné město, které mu připomínalo Teplice.³¹⁴ Jeho zájmu o českého radikálního novináře 19. století si všimli i na Vysočině a ve Zprávách městského muzea v Německém Brodě otiskli Kazbundovu studii Karel Havlíček v posledním roce svého života (1927).

Cílem této práce však není popsat československou archivní a spisovou rozluku, v níž hrál Kazbunda klíčovou roli, ani zhodnotit jeho studie, které vytvořil na základě excerpt načerpaných ve vídeňských archivech.³¹⁵ I když v této životní etapě byl odloučen od svého rodného města, rozhodně na něj nezapomínal – z vídeňských archivů pečlivě vypisoval také záznamy o jičínských osobnostech

³¹⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 31. 5. 1922.

³¹⁵ Svě působení v rakouských centrálních archivech důkladně popsal sám K. Kazbunda v rozsáhlých vzpomínkách *Moje archivní poslání ve Vídni* (ANM. Fond Karel Kazbunda, i. č. 1007). Přímou tímto tématem se rovněž zabývala MRÁZOVÁ, Helena. *Karel Kazbunda a archivní a spisová rozluka s Rakouskem*. Univerzita Karlova, bakalářská práce, 2004.

Detailně rozebral Kazbundovy práce počínaje jeho časopiseckými studii a konče třetím dílem *Stolice dějin* Karel Kučera pro přednášku Historického klubu. KUČERA, Karel. *Dílo Karla Kazbundy*. In: *Historie & historici*. Praha: Karolinum, 1992, s. 197-218.

a událostech. A i poměrně daleko od domova našel několik spolurodáků, s nimiž se pravidelně stýkal.

Jedním z jeho vídeňských spolupracovníků byl například přítel z Jičína Jan Morávek.³¹⁶ S kolegou archivářem si byli skutečně blízcí: „Chci Ti jen říci tolik: jsem šťasten, že mám v Tobě jednoho z nejlepších přátel a ke všemu ještě krajana, přes jehož styky se mnou nepřešel za celou tu dobu ani nejmenší stín nějaké neupřímnosti nebo nepříjemnosti a že marně pátrám ve svých vzpomínkách, že bychom si byli někdy ublížili jen křivým slovem nebo pohledem.“³¹⁷

Jan Morávek se narodil 9. května 1887 na jičínském zámku v rodině správce trautmannsdorffského lesního úřadu. O rok dříve než Karel Kazbunda vystudoval gymnázium, maturoval v roce 1905. Budoucí archivář Pražského hradu později vzpomínal, že si byli s Kazbundou podobní již na střední škole – prováděli obdobná alotria a oba mívali o jeden stupeň horší známku z mravů.³¹⁸ Oba pokračovali ve studiu historie na pražské univerzitě, Janu Morávkovi se však podařilo rozjet kariéru ještě před první světovou válkou. Hned v roce 1912 se vydal na zahraniční cesty – rok vyhledával bohemika ve vatikánských archivech a léta 1913-1918 strávil ve dvorské komoře ve Vídni. Jako státní archivář a referent pro archivní otázky při ministerstvu školství a osvěty působil v rakouském hlavním městě i po převratu a podílel se na archivní rozluce. Poté dlouhá léta zastával funkci ředitele Archivu Pražského hradu.

I v Praze se s Karlem Kazbundou často stýkali, a to především na schůzkách sdružení Jičín v Praze, kde oba zastávali funkce ve výboru. Kromě stejných profesí je spojovala i láska k hudbě – Jan Morávek byl výborným klavíristou. Svá setkání museli omezit až po roce 1948, kdy se Kazbunda vrátil do jejich společného rodiště, ale Jan Morávek zůstal, i přes stejně silný vztah k východočeskému městu, v Praze. Více než do Jičína jezdil na letní pobyty na nedalekou Klepandu. Stárnoucí archiváři si často vyměňovali dopisy a pohlednice a těmito vřelými slovy například blahopřál dva roky před smrtí Jan Morávek svému kolegovi do Jičína: „Nevím, co bych ještě kromě těch několika vzpomínek připojil k blahopřejnému dopisu příteli jednomu z nejdražších, které mám dosud kolem sebe a na které tak často

³¹⁶ Více o Janu Morávkovi viz: B+H. Ministerský rada PhDr. Jan Morávek šedesátníkem. In: *Beseda*. Roč. IV, č. 9, 1947, s. 116.

³¹⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 600, Jan Morávek Karlu Kazbundovi 24. 1. 1938.

³¹⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 706, Jan Morávek Karlu Kazbundovi 22. 1. 1958.

vzpomínám. Lituji, že se nevidáme častěji a pokud možno v našem rodném prostředí. Na Jičín a na naše mladá léta vzpomínám vsutku denně...³¹⁹

Vrcholem Morávka vztahu k rodnému městu a spolupráce s kunsthistorikem Zdeňkem Wirthem byl po válce vydaný sešit *Valdštejnův Jičín*.³²⁰ Jan Morávek psal i detailní paměti, které dlouho sliboval dát přečíst a zkorigovat právě svému příteli z mládí Karlu Kazbundovi. Zemřel však pravděpodobně ještě před jejich dokončením 4. června 1960.³²¹

V úřadě Vlastimila Tusara se mohl Kazbunda setkávat s JUDr. Vladislavem Lepařem (23. 8. 1861-21. 4. 1935),³²² který byl hned po vzniku republiky vybrán ve Vídni jako nejlepší právní poradce pro úřad pro likvidaci právních poměrů Československa vůči bývalé monarchii. V hlavním městě monarchie působil od roku 1891 na ministerstvu orby, kde dosáhl za ministra Albína Bráfa hodnosti sekčního šéfa. Byl považován za největšího znalce vodního práva a za své úspěchy byl vyznamenán i rytířským řádem císaře Františka Josefa I. (1902). Ve Vídni se také angažoval v českých spolcích – Slovanské besedě, pěveckém spolku Lumír či divadelním spolku Pokrok. Na začátku 90. let se stýkal při cvičení v tamním Sokole s Tomášem Garrigue Masarykem a Karlem Kramářem.

V roce 1919 přešel Vladislav Lepař do Prahy a stal se přednostou na ministerstvu veřejných prací. Ani po odchodu do důchodu nepřestal pracovat, pomáhal v právnické komisi Národní rady československé a ministr Milan Hodža ho jmenoval do čela zákonodárné komise při ministerstvu zemědělství, aby vytvořil návrh kodifikace vodního práva.

Nejstarší syn ředitele Františka Lepaře, vnuk obrozence Františka Šíra a kmotřenec libuňského jemnostpána Antonína Marka v jedné osobě neztrácel s Jičínem po celý život kontakt. Staral se především o jeho propagaci, a i proto dostal důvěru a byl zvolen předsedou sdružení Jičín v Praze. Právě ve spolku se zase s Kazbundou setkávali. Všichni spolurodáci oceňovali Lepařův zásadní podíl při zpřístupňování Prachovských skal, kdy jako student vedl deputaci k Vojtovi

³¹⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 706, Jan Morávek Karlu Kazbundovi 22. 1. 1958.

³²⁰ MORÁVEK, Jan; WIRTH, Zdeněk. *Valdštejnův Jičín*. Praha: Jan Štenc, 1946. Předtím vyšla podobná studie v roce 1934 v 7. ročníku Štencova Umění.

³²¹ Osobní fond Jana Morávka je uložen v Archivu Pražského hradu. Mnoho dokumentů (včetně vzpomínek) je ovšem stále v osobním vlastnictví potomků – rodina Storchova.

³²² Více o V. Lepařovi viz: SEIFERT, Augustin. JUDr. Vladislav Lepař. In: *Věstník krajského spolku Jičín v Praze*. Roč. 1, 1935, č. 4, s. 15-16.

Náprstkovi, který inicioval po výletě v roce 1879 celou akci. Spolu se svým bratrem Zdeňkem, pozdějším ministrem spravedlnosti Františkem Veselým, budoucím profesorem gymnázia Gothardem Smolařem, Augustinem Miříčkou a dalšími značili cesty ve skalách. Vladislav Lepař také roku 1883 vydal prvního průvodce oblasti Prachovské skály u Jičína, který byl doplněn mapkou vytvořenou jeho bratrem Zdeňkem již o tři roky dříve.³²³

Poměrně často (především v letech 1922-1923) se ve Vídni Karel Kazbunda scházel s jedním z nejzajímavějších lidí, které v životě potkal – s Karlem Krausem (28. 4. 1874 -12. 6. 1936).³²⁴ „S Karlem Krausem jsem se stýkal ve Vídni v kavárnách. Ne jen proto, že jsem Jičíňák a že on je Jičíňák. Kraus byl neobyčejně vtipný, oslňující debatér, osobnost povznesená nad tupost, intriky a podvody. Říkal, že sice mluví o sobě, ale míní věc, zatímco jiní mluví o věci a míní sebe. S Krausem bylo možno mluvit jen s ohledem a s důrazem na věc. Proto zůstává takovou osobností.“³²⁵

Novinář a spisovatel žil v Jičíně pouze první tři roky života, ale byl na své rodiště hrdý. Když ho například v roce 1925 osočil slavný vídeňský nakladatel a vydavatel časopisu *Stunde* Imre Bekessy z toho, že je přivandrovalec z neznámého provinčního městečka, byla reakce Karl Krause velmi ostrá a vyplývalo z ní, že si východočeského města považoval více než Vídň.³²⁶

Z Jičína pocházela matka vydavatele časopisu *Die Fackel* Ernestina, dcera židovského lékaře Ignatze Kantora. Otec Jakob Kraus byl podnikatelem, který si po příchodu do města otevřel nejprve malý obchod se smíšeným zbožím, ale jeho aktivity se brzy rozrostly do velkých měřítek. V 70. letech 19. století pak začal

³²³ Zdeněk Lepař (1863-1934) se zabýval statistikou. Stal se prezidentem zemského finančního ředitelství v Brně.

³²⁴ Nejnovější poznatky o této osobnosti a vztahu k Jičínu viz: *Karl Kraus. Jičínský rodák a světoobčan. In Jičín geboren, in der Welt zu Hause*. Sborník referátů z mezinárodní konference konané ve dnech 21.-23. dubna 2004 v Jičíně. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2004; RODR, Josef. *Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karl Krausovi*. Jičín: Občanské sdružení Baševi, 2004; *Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karl Krausovi*. Katalog k výstavě. Jičín: Regionální muzeum a galerie Jičín, 2004.

³²⁵ RODR, Josef. *Poslední soudce lidstva*. Hradec Králové: Kruh, 1967, s. 32.

³²⁶ „Že jsem se narodil v Jičíně, nepovažuji za tak fatální jako to, že již skoro padesát let žiji ve Vídni, kde mám nyní pana Bekessyho za spoluobčana. V Jičíně by se mi to rozhodně stát nemohlo. Je to čisté městečko, má svůj krajinný a kulturní půvab, je památným dějištěm krvavých událostí, má významné historické budovy, nedaleko je jičínská kartouza, o níž se zmiňuje Friedrich Schiller. Kartuziánský klášter byl kdysi Valdštejnovou hrobkou, nyní je zde věznice, jejíž osadníci lepí papírové sáčky, ale sotva by byli způsobilí pracovat pro *Stunde*.“ *Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karl Krausovi*. Katalog k výstavě. Jičín: Regionální muzeum a galerie Jičín, 2004, s. 20.

s hromadnou výrobou lepených papírových kupeckých pytlíků, do nichž zapojil valdické vězně. Ani po přesídlení do Vídně nezpřetrhala rodina obchodní a osobní styky s Jičínem. Podnik po otcově smrti převzal Karlův bratr komerční rada Josef Kraus.

Autor protiválečného dramatu *Poslední dnové lidstva* se ve Vídni stýkal s jičínskou komunitou. Dokladem toho je popis seznámení s Karlem Kazbundou prostřednictvím matky svého spolužáka z gymnázia: „S paní Englovou a Ervínem se občas scházeli /Karel Kazbunda – pozn. autorky/ v kavárně, do níž jednou vstoupil i Karl Kraus. A tu paní E-á prohodila ke svým spolustolovníkům, svému synovi a Kazbundovi: »A Karlíček přichází.« K. Kraus to zaslechl, zastavil se u jejich stolu a tu paní Englová představila K. Krausovi Dr. Kazbundu slovy: »Také Jičíňák.«³²⁷

Kazbunda měl ve své knihovně uloženo mnoho čísel časopisu *Die Fackel* a jistě mu připomínaly jeho nejúspěšnější životní období a krásné schůzky v kavárně Central. Tam se možná stýkal i s dalším vídeňským Jičíňákem z židovské komunity – Ernstem Pollakem (4. 8. 1886-21. 8. 1947). Tento úředník Rakouské zemské banky ve Vídni byl rovněž úspěšným esejistou a literárním kritikem, používal pseudonym Ernst Schwenk. Po anšlusu emigroval do Anglie.

Ve Vídni dostal Kazbunda příležitost prohloubit své přátelství z dob gymnaziálních studií s Ervínem Englem, jenž v rakouském hlavním městě působil jako právník. Zámožná židovská rodina Englových vlastnila původně dům čp. 73 v Jičíně na rohu Staroměstského (dnešní Valdštejnovo) náměstí a Palackého ulice, kde provozovala živnost. Ervínova matka Emma přesídlila do Vídně již v roce 1905. V Jičíně pak vedl jejich obchod syn Robert. S Englovými se poměrně dobře znala Kazbundova matka, syn jí o staré paní z Vídně někdy referoval. Emma Englová občas do Jičina zajížděla a při těchto příležitostech pravděpodobně navštívila také domek ve Fügnerově ulici.

Jestli si Ervín Engel s Karlem Kazbundou dobře rozuměli již za dob gymnaziálních studií, nevíme, ale na začátku 20. let se skutečně sblížili. Právník s archivářem strávili mnoho času v kavárně Central a vedli zde asi poměrně důvěrné rozhovory – nejčastějším tématem jejich korespondence byly ženy. Engel se na

³²⁷ *LA PNP*. Fond Svatopluk Volf. VOLF, Svatopluk. Za docentem PhDr. Karlem Kazbundou. In: *Kniha záznamů a konceptů*. 1980-1983. Svazek I. Rukopis, s. 122.

rozdíl od Kazbundy oženil již v prosinci 1921, jeho přítel mu pomáhal v Jičíně opatřit některé potřebné doklady k této příležitosti. Důkazem silné vazby obou mužů bylo i pojmenování prvorozeného syna Englových Karel. Kvůli rodině začal Ervín daleko více pracovat a v advokátní kanceláři trávil celé dny. Možná ho k tomu tlačila i náročná manželka, s kterou moc dobře ne vycházela Emma Engelová. V dopise svému kamarádovi si Ervín stěžoval, že kvůli úmorné dřině již nemá čas si ani s nikým popovídat o krásných avantýrách, nehraje šachy a do kaváren přijde málokdy.³²⁸

Engelovi se pravděpodobně jako většina židovských rodin nechránili před holocaustem. Z Vídně se přestěhovali v době kolem anšlusu do zdánlivého bezpečí – do Prahy. Během svého pobytu v červnu 1938 zastihl v rakouském hlavním městě plným protizidovských nápisů a omezení Kazbunda pouze událostmi zničenou a vystrašenou starou paní Engelovou. Vyklízela vilu a chystala se právě za svým synem a jeho rodinou do Čech.³²⁹ V roce 1949 Kazbundovi napsal nejstarší Ervínův bratr Bedřich, že válku přežil ze sourozenců pouze on. Jeho neteři Hildě pomohl Kazbunda opatřit nějaké doklady a při té příležitosti jí jako památku na otce věnoval většinu Ervínových pohlednic z mládí.

V rakouské metropoli se Kazbunda občas stýkal i s dalším spolužákem z gymnázia – Jaroslavem Menčíkem, v té době již zaměstnancem firmy Baťa, který do svého rodiště Vídně někdy zajížděl. Nesmazatelnou stopu zanechal v tamní kulturní společnosti právě jeho otec, kustod knihovny Ferdinand Menčík (1853-1916), s kterým se Kazbunda v centru Rakousko-Uherska jen těsně minul. Je zajímavé, že ač byl v hlavním městě monarchie samozřejmě velký výběr středních škol, Ferdinand Menčík raději zvolil odloučení od dětí a poslal všechny tři syny (Alexandra, Jaroslava i Otakara) na studia na jičínské gymnázium, jež kdysi také absolvoval. V Jičíně se o bratry Menčíkovy starala teta Eva/Evelina Veitová. Úspěšně odmaturovali první dva, nejmladší Otakar však vysokým nárokům školy nestačil a po tercii odešel.³³⁰

³²⁸ V té době byl již K. Kazbunda mimo Vídeň a E. Engel si mu mohl stěžovat pouze v dopisech. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, s. 116. Ervín Engel Karlu Kazbundovi 18. 4. 1924.

³²⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 25. 6. 1938.

³³⁰ TURČÍN, Oldřich. Historik Ferdinand Menčík, jeho potomci a firma Tomáše Bati. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Svazek 11. Semily: Státní okresní archiv Semily, 1998, s. 99-116.

Ferdinand Menčík nikdy nezapomněl na své rodiště, a tak každé prázdniny trávil v obci Vitiněves u Jičína. V nedalekém městě inicioval vznik Muzejního spolku (1894) a nedlouho poté dostal nabídku převzít po Antonínu Vánkomilu Malochovi velký úkol – sepsat dějiny Jičína. Po dokonalé přípravě (vydal i edici středověké soudní knihy) se mu podařilo vydat první díl plánované historie Jičína.³³¹

Šťastnou náhodou v jeho životě hrálo setkání s Antonínem Rezkem, s nímž při svých studiích bydlel. Pozdější historik a ministr krajan pomohl Menčíkovi v orientaci v pražské vědecké společnosti, která ho poté nasměrovala do Vídně. Pracoval ve dvorní knihovně jako skriptor a v letech 1900-1910 jako kustod. Přes knihovnu se také dostal za přednáškový pult na vídeňské univerzitě, odkud v letech 1885-1916 seznamoval studenty s českou mluvnicí, stylistikou a dějinami české literatury. Nahlédl i do archivu, konkrétně působil jako archivář, knihovník a správce galerie hraběte Jana Harracha. Byl jmenován vládním radou, členem Královské české společnosti nauk i České akademie věd a umění.

Jičínští rodáci se prosadili rovněž v menšinové práci ve Vídni. Po dvanáct let zastával funkci tajemníka školského spolku Komenský ve Vídni Emil Čelíš (1883-1918).³³² Syn jičínského krejčího brzy ztratil oba rodiče a byl vychován v okresní opatrovně. S výbornými výsledky navštěvoval místní gymnázium a po maturitě přešel do Prahy na obor matematika-fyzika. Již v Jičíně organizoval mezi spolužáky sbírky na Ústřední matici školskou a Husův fond a velmi aktivně se zajímal o politiku. V Praze se zapojil do Akademického odboru a seznámil se s problematikou menšin. Vysokoškolská studia nakonec z hmotných důvodů nedokončil, nadchl se pro spolkovou činnost a začal houževnatě pracovat pro Národní jednotu severočeskou v Praze, jako redaktor působil v časopise Studentský obzor menšinový, v němž podroboval ostré kritice i poměry na jičínském gymnáziu. Jeho zápal a schopnosti neušly krajanům ve Vídni, kteří ho povolali do spolku Komenský. Ani v hlavním městě monarchie nezapomněl na rodáky a snažil se je organizovat ve sdružení Jičín ve Vídni. I přes zdravotní problémy a zdrcení z války

³³¹ MENČÍK, Ferdinand. *Dějiny města Jičína. Od založení Jičína až do roku 1620*. Díl 1. Jičín: nákladem obce jičínské, 1906.

³³² KLOUČEK, Karel. PhC. Emil Čelíš. In: Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně. 1624-1777, 1807-1932. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 182-184; Šedesát let školského spolku Komenský ve Vídni. Vídeň, 1932 /nestr./.

dál pracoval, jeho tělo však nápor nevydrželo a Emil Čelíš se o několik měsíců nedočkal vyhlášení Československé republiky. Jeho pohřeb v červenci 1918 se stal velikou událostí pro všechny vídeňské Čechy. V té době se mezi ně již mohl počítat Karel Kazbunda, zda se posledního rozloučení se svým spolurodákem účastnil, však nevíme.

Zodpovědnost za chod vídeňského školského spolku převzal roku 1919 Artur Kantor, další rodák. Narodil se 26. srpna 1874 v rodině židovského obchodníka, absolvoval místní gymnázium a pokračoval ve studiu práv na pražské a vídeňské univerzitě. Roku 1900 se definitivně usadil v hlavním městě monarchie a začal pracovat pro menšinový spolek. V letech 1919-1936 stál v jeho čele jako předseda a zasloužil se především o vybudování rozsáhlé sítě českých škol. Za svoji práci byl vyznamenán dne 12. prosince 1928 Řádem Bílého lva III. třídy, který převzal z rukou prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Jeho aktivity však nenašly pochopení v Hitlerem zabraném Rakousku, a tak se Artur Kantor rozhodl v roce 1938 utéct do Československa. Vrátil se do Prahy, ale o domovské právo (podmínku k získání československé občanství) žádal v Jičíně. Místní radní mu, především díky statečnému postoji Svatopluka Volfa, vyšli vstříc.³³³

Svou prací se Kazbunda zařadil mezi výše zmíněné Jičínáky, kteří se ve Vídni prosadili. S oblíbeným velkoměstem se rozloučil na konci roku 1923, kdy s titulem legačního atašé a množstvím výpisků směřoval natrvalo do Čech, aby od 1. ledna 1924 mohl vykonávat práci archiváře v archivu ministerstva zahraničních věcí v Praze. Do rakouské metropole se sice ještě mnohokrát vrátil,³³⁴ ale pokaždé si stěžoval, že už na něho nedýchá město jeho mládí. Plnění úkolu na počátku 20. let bylo náročné a jistě ne bezproblémové, neslo s sebou i mnoho konfliktů s kolegy, ale jak sám tvrdil, Vídeň ho „udělala“ na celý život.

³³³ *Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karl Krausovi*. Katalog k výstavě. Jičín: Regionální muzeum a galerie Jičín, 2004, s. 10. Více o spolku Komenský a o Kantorově práci viz: *Šedesát let školského spolku Komenský ve Vídni*. Vídeň, 1932.

³³⁴ Druhý nejdelší pobyt strávil ve Vídni na přelomu let 1930 a 1931, na měsíční služební cesty byl vyslán pravidelně jednou ročně od roku 1933 do 1938.

6. „Krásný Karel“ a ženy kolem něho

„Drahý Karlouši...“ aneb mnoho zlomených srdcí

Charakterizovat Karla Kazbundu jen jako vědce milujícího úřední akta a písčícího předlouhé odborné knihy by bylo velmi jednostranné. Karel Kučera, který znal historika osobně, viděl jeho osobnost z více stran: „Kritikům jeho prací, kteří vedle jednostrannosti pohledu vytýkali Kazbundovi i nedostatky v kombinaci a při analýze historických událostí, zpravidla unikal jeho podivuhodný smysl pro detail i dramatičnost dějinného okamžiku. Jeho poněkud archaický a až k formám parnasismu inklinující styl zakrýval tuto stránku jeho duchovního profilu. Postřehl ji však každý, kdo měl štěstí poznat živého historika. Kazbunda navíc byl poutavý vypravěč s dokonalou schopností napodobovat s nesmírným temperamentem dikci, projevy i gesta líčených osob. Nikdy nezapomenu na jeho hromové: »Jetzt war Hoyos bei mir!« výkřik, jenž doslova otřásl ztichlou studovnou archivem, když mi Kazbunda imitoval ostrý protest rakouského historika Mittise proti jakýmsi indiskrecím Jana Opočenského při výkladu událostí vzniku světové války, jichž se dopustil ve své stejnojmenné knize.“³³⁵

Čtenáře jeho knih by asi nenapadlo, že Kazbunda nebyl jen „suchý“ vědec, ale spíše bychom ho měli vnímat jako bonviána, který se mnoho let uměl těšit ze života. Z tohoto hlediska by ho snad nejlépe charakterizovalo obecně užívané Víno-ženy-zpěv, resp. kavárny a červené víno – ženy – opery, koncerty a divadla. Neměli bychom si ale v něm představovat příliš hýřivého muže. Ve společnosti se objevoval, na večírky chodil, ale nerad ponocoval. Dlouhé oslavy ho podle jeho slov spíše unavovaly. Vyhledával hlavně kavárny, v obyčejné hospodě by tohoto elegána asi potkal málokdo. Ve 30. letech se matce svěřoval, že si při hlučných akcích uvědomuje, že není stvořen pro velkou společnost a radil by se spíše mezi samotáře. Tyto nálady, spojené s pesimismem, v něm ale převládaly až zhruba od 30. let a většinou korespondovaly s pracovními problémy. Postupně pak začal, stejně jako jeho matka a sestra, vyhledávat klid.

Zdeněk Kalista si z období, kdy v polovině 20. let pracoval jako asistent při historickém semináři, vybavuje svého staršího kolegu takto: „Stloukalovi se věkem

³³⁵ KUČERA, Karel. Dílo Karla Kazbundy. In: *Historie & historici*. Praha: Karolinum, 1992, s. 217.

i elegancí a uhlazeností, se kterou vystupoval, blížil Karel Kazbunda, úředník v archívu ministerstva zahraničních věcí.³³⁶

Impozantní mladík³³⁷ a později muž dobrého postavení se samozřejmě těšil přízni opačného pohlaví. Ženou číslo jedna však pro něho zůstala po celý jeho život zbožňovaná matka Marie. Byla jeho „Vše“, „Slunce“, „Miláček“, „Drahoušek“, „Miluška“, „Mamunka“, „Zbožňovaná mamá“, „Jediná myšlénka“, „Slunce“ atd. Rozhodně mu ale silný vztah k matce nezabraňoval zajímat se o jiné příslušnice něžného pohlaví. A ty se zase zajímaly o něho – Češky s Rakušankami se dokonce vzácně shodly na Kazbundově přezdívce. Mezi českými ženami (jak v Jičíně, tak v Praze) se o něm mluvilo jako o „krásném Karlovi“, vídeňské ho označovaly „der schöne Karl.“³³⁸

Neznámé ctitelky okouzlené na první pohled psávaly mladému Kazbundovi vyznání: „Oh, můj krásný neznámý, Vy zaujal jste moji duši, celou a snad ani netušíte, jak vrací se mi stále pohled Vašich milých očí. Byly tak krásné. Mluvily, mnoho mluvily...“³³⁹ Jiná slečna zaslala Kazbundovi dopis s omluvou, že musela vypátrat jeho adresu, protože ho často potkávala na Karlově náměstí a byla jím unešená. Bylo jí velmi líto jeho smutných očí, které by chtěla svou veselou povahou rozradostnit. Žádala o odpověď ve formě poste-restante s heslem „Mládí“ na hlavní poště.³⁴⁰ Jinou ženu zase Kazbunda zaujal ve vlaku: „Dovoluji si zaslati upřímný pozdrav a vzpomínku na Vás. Trať Nymburk – Praha. Neznámá. Nezapomněl jste?“³⁴¹

Pozornost budil již jako student u jičínských dívek. Ještě předtím, než začal hrát milovníky v divadle, okouzloval děvčata na jičínském korzu, které velmi rád navštěvoval a jako ozdobu si často brával jiriny z matčiny zahrádky. Svatopluk Volf

³³⁶ KALISTA, Zdeněk. *Po proudu života* (2). Brno: Atlantis, 1996, s. 68.

³³⁷ Pamětníci se shodují na tom, že Kazbunda byl asi 180-190 cm vysoký a štíhlý. Ve 20. letech vážil kolem 80 kg, protože v dopise z roku 1927 si stěžoval, že přibral o 3 kg a že má v plánu zhubnout zase na 80 kg. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 16. 6. 1927.

³³⁸ Když na příklad zemřel archivář Ústředního zemědělsko-lesnického archivu a dřívější Kazbundův spolupracovník z Vídně Václav Černý, napsala vdova MUDr. Bohuslava Černá v poděkování za kondolenci: „Tuším, že jste zbyli dva, Vy, Der schöne Karl, a pan prof. Roubík.“ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 97. Bohuslava Černá Karlu Kazbundovi b. d. /po 4. 5. 1962/. (Dopis chybně založen ve složce korespondence od Stanislava a Marie Černých.)

³³⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 100, i. č. 2077. Nezištěná Karlu Kazbundovi b. d.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ Slečna připsala pro jistotu na pohled i jméno s adresou: Lída Šoulová u pí. Žďánkové, Vinohrady. Viz: ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 100, i. č. 2076. Lída Šoulová Karlu Kazbundovi 24. 5. 1924. (Uloženo v obálce „dodatek – nález“).

nezapomněl v nekrologu napsat: „Já vzpomínám i na jeho ztepilou postavu v jeho mládí, kdy býval lvem jičínského studentského korza...“³⁴²

Během pražských studií měl zřejmě více známostí, podle dochované korespondence můžeme identifikovat ale pouze některá jména. Berta Rydrychová alias Bibi s ním navázala kontakt zasláním vizitky s vyzývavým dotazem: „Velectěný! Jest možné seznámení?“³⁴³ Bibi skládala pro svého „nade vše drahého Kadlíčka“ verše, případně přepisovala cizí básně do sbírek, které Kazbundovi zaslala.³⁴⁴

Cylindr lesklý vsazen na vlas tmavý,
a pod něho zříš dvě hnědých plamenů.
Kolikrát za den tak se před mě staví,
kolikrát za den na Tě vzpomenu!³⁴⁵

Pravděpodobně jiný vztah než s poeticky smýšlející a podle tvorby melancholickou Bibi, měl „krásný Karel“ s Marrou Böhmovou. Jejich několikaletá známost byla plná rozchodů spojených s hádkami, uražená a zoufalá slečna v dopisech svému příteli někdy tyká, jindy vyká. První dochovaný dopis pochází ze září roku 1909, v té době už se ale pravděpodobně dlouho znali: „Drahý Karlouši, /.../ naše časté drahé schůzky utvrdily ve mně myšlenku, že by bylo mně nemožno bez Tebe žít. A proto jednej se mnou netoliko jako s ženou krásnou, hlavně jako s bytostí věrně Tebe milující.“³⁴⁶ K dopisu přiložila zamilovaná slečna sušenou květinu, kterou předtím prý mnohokrát políbila.

O rok později už Marra píše, že ji jejich rozchod strašně mrzí, především proto, že k němu asi nechtěně zavdala příčinu ona.³⁴⁷ Ani toto odloučení však netrvalo dlouho, podobné situace se opakovaly často. Jednou se rozešli kvůli

³⁴² *LA PNP*. Fond Svatopluk Volf. VOLF, Svatopluk. Za docentem PhDr. Karlem Kazbundou. In: *Kniha záznamů a konceptů. 1980-1983. Svazek I. Rukopis*, s. 120.

³⁴³ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 93. Rydrychová Berta Karlu Kazbundovi 25. 11. 1907.

³⁴⁴ Občas se B. Rydrychová podepisovala i jako Berta von Roderig. Jak dlouho trval jejich vztah s K. Kazbundou, není možné určit, protože velká část dopisů a pohlednic je nedatovaná. Tři dopisy a tři sbírky básní jsou uloženy v *ANM* ve fondu Karla Kazbundy (k. 3, i. č. 93); osm pohledů je neurčeno a uloženo v obálce „dodatek – nález“ (k. 100, i. č. 2076).

³⁴⁵ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 93. Báseň *Vzpomínky* (část) ze sbírky básní B. Rydrychové Karlu Kazbundovi, 1908.

³⁴⁶ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra Böhmová Karlu Kazbundovi 26. 9. 1909.

³⁴⁷ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra Böhmová Karlu Kazbundovi 30. 11. 1910.

nepřejícímu otci přítelkyně, pak zase kvůli řečem, kterými někdo u Kazbundy jeho slečnu pohaněl.

V dubnu 1911 se rozešli kvůli tomu, že Marra odsuzovala vášeň, kterou prý její vyvolený vyměnil za skutečnou lásku: „Řekni mi Karloušku, zda-li bych byla poctivou dívkou – kdybych byla Tvojí milenkou. Zda-li pak bych mohla zase být milovaná tak, jak Jsi mě snad, Karloušku, miloval? Odpověď bych ráda slyšela, a zněla-li by kladně, tož bych chtěla ústa Vaše zlíbat – neboť bych se obětovala z upřímné lásky a touhy – Vám, Karle.“³⁴⁸

Zkouškou jejich vztahu bývaly prázdniny, kdy student odjížděl domů. Slečna Böhmová mu neopomněla připomínat, aby jí byl věrný. Kazbunda tuto známost bral i přes problémy asi vážně – svědčí o tom fakt, že ji neváhal pozvat do Jičína, shodou okolností vždy krátce po rozchodu a opětovném sblížení se. Stalo se tak nejprve v létě roku 1911, kdy prý Marra podle vlastních slov strávila nejkrásnější dny svého života na výletech v Českém ráji, a podruhé přijela přesně o rok později.

Již od listopadu 1911 se Kazbunda začal vážně zajímat o jinou ženu, přesto Marra stále doufala a nemohla se vyrovnat s myšlenkou, že by o svou lásku přišla: „Zbožňovaný! Vzpomínám ...! Na Tebe!“³⁴⁹ Když jí neodpověděl na přání k promoci, adresovala mu roztrpčená slova: „Ctěný pane! Nečekala jsem od Vás takové nevšímavosti za projevené blahopřání k Vaši slavné promoci na doktora filosofie.“³⁵⁰ Korespondence pokračovala nejméně do roku 1914 – od stesků, že jejich pohádka štěstí trvala příliš krátce, postupně slečna Böhmová přešla až k tragickému tónu dopisů a pohlednic: „Moje štěstí – Karlo – je smrt! V tu doufám!“³⁵¹

I takto komplikovaný vztah však zanechal v obou silné pouto a po delší době došlo k setkání již naprosto odlišných lidí. „Každé Vaše slůvko si proklestilo ihned cestu k mému srdci!“³⁵² odpověděla bývalá přítelkyně Kazbundovi na první dopis po téměř čtyřiceti letech. Nepřestala si ho vážit a zajímalo ji, co vše prožil od jejich rozchodu. Šedesátiletí bývalí partneři se dokonce sešli v pražské kavárně. Přitom se

³⁴⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra Böhmová Karlu Kazbundovi 10. 4. 1911.

³⁴⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra Böhmová Karlu Kazbundovi 23. 2. 1912.

³⁵⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra Böhmová Karlu Kazbundovi 30. 12. 1912.

³⁵¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra, Böhmová Karlu Kazbundovi 25. 12. 1913.

³⁵² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra, roz. Böhmová Karlu Kazbundovi 31. 1. 1952.

velmi spokojeně ženatý muž také dozvěděl, jak jeho bývalou přítelkyni pronásledovala smůla po celý život. V dopisech si také často stěžovala na své nemoci, na choroby v rodině, na svého muže, o němž se po třicetiletém manželství dozvěděla, že jí je dlouhodobě nevěrný, na konflikty se svou snachou atd. Kazbundovy „cituplné řádky“ na ni působily jako životabudič: „Tvůj poslední dopis nosím v županu a stačí mi pouhý dotek a už mám radostnější a šťastnější okamžik.“³⁵³ Nešťastná dáma zemřela 5. března 1959 a jejím posledním přáním bylo, aby Kazbundovy dopisy byly uloženy do její rakve, která skončí v hrobce na Vinohradském hřbitově.³⁵⁴

Nepočítaje pozdější manželku byla nejvážnější známostí Karla Kazbundy slečna Bohuslava Trkalová. Dochovaná korespondence svědčí o třináctiletém vztahu (1911-1924). S touto slečnou se seznámil v době, kdy byla posluchačkou filosofické fakulty pražské univerzity. Narodila se o tři roky později než Kazbunda (2. 8. 1891 v Zámrsku) v rodině řídicího učitele ve Vysokém Mýtě Antonína Trkala a Kateřiny, rozené Horčičkové. Její bratr Viktor (14. 8. 1888-3. 9. 1956) se stal řádným profesorem teoretické fyziky na Karlově univerzitě a posledním generálním tajemníkem České akademie věd a umění.³⁵⁵

Viktorova sestra Bohuslava vystudovala historii, ale o několik ročníků později než Karel Kazbunda. Navštěvovala přednášky ještě v době vojenské služby svého přítele, a mohla ho tak informovat o situaci na univerzitě. Mimo své zvyklosti zakomponoval Kazbunda dvě drobné osobní vzpomínky do jinak úředními zápisy nabytého díla – čtvrtého dílu *Stolice dějin*. „Obdržel jsem z Prahy dopis studující historie na univerzitě, jež se byla též zúčastnila krumlovského výletu, slečny B. T. /Bohuslavy Trkalové – pozn. autorky/, z 3. července 1914...“³⁵⁶

³⁵³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 86. Marra, roz. Böhmová Karlu Kazbundovi /5. 12. 1952/ - datum doplnil Karel Kazbunda.

³⁵⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 205. Dagmar Kadlecová /dcera Marry, roz. Böhmové/ Karlu Kazbundovi 20. 4. 1959.

Marra, roz. Böhmová, psala v dopisech o dceři „Dadušce“, kterou s největší pravděpodobností byla Dagmar Kadlecová. Z tohoto jediného dopisu vyplývá, že K. Kazbunda byl blízkým přítelem matky paní Kadlecové, která ho proto informovala o její smrti i o jejím posledním přání. „Mluvila o Vás vždy v superlativech,“ zdůraznila D. Kadlecová.

³⁵⁵ Rodokmen sestavený Antonínem Trkalem viz: *MUA AV*. Fond Viktor Trkal. Písemnosti Antonína Trkala, Osobní výkaz učitelských penzistů na Vysokomýtsku a Skutečsku. Antonín Trkal, řídicí učitel v. v.

³⁵⁶ KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na české univerzitě v Praze 1914-1918. Část IV.* Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 11.

Tento vztah trval v době vypuknutí první světové války pravděpodobně již dva a půl roku, první doložený kontakt pochází ze 17. listopadu 1911, kdy Karel Kazbunda zaslal PhC. Bohunce Trkalové pohlednici s obrázkem dvou zamilovaných lidí od Rudolfa Komínka, která obsahovala pouze jednořádkový notový zápis části árie z opery Julese Masseneta Werther.³⁵⁷ V době, kdy o společné budoucnosti s Kazbundou snila Marra Böhmová, posílal slečně Trkalové další a další podobné pohlednice.

Vážený vztah netajil ani matce, kterou však dál uctíval nade vše. S ohledem na tyto dvě ženy také přemýšlel, kde začít svou plánovanou pedagogickou praxi v roce 1914: „Zasteskne se mi každou chvíli, ale dnes, v pravé poledne zadržl mi stesk po mé milované, věrné matce, vláze mého života, hrdlo tak nelítostně, že přerval mi řeč, i schopnost myslet tu chvíli na něco jiného, než na Tebe. Kéž bych Tebe viděl. Tu drahou hlavu mohl zlíbat... Tu dobrou, tu šlechetnou, tu – nade vše milovanou! /.../ V Jičíně je krásně. Hned bych se tam vrátil. Praha je děsná, vzduch těžký. A Ona mně Tebe zde přece nedovede – plně ani zdálí – nahradit. Je to pohnutá doba, ve které žiju. Stále obracím hlavu k Jičínu, jak jsem ji obracel před týdnem – k Praze. Můj osud! Dualismus... Piš mi, mé Vše, piš hodně o sobě...“³⁵⁸ V dalším předválečném dopise utvrzuje maminku ve své náklonnosti: „Jen Tys mé blaho, jež dává poblednout ve své záři všemu ostatnímu, co mne vedle Tebe činí šťastným. Ale nikdy naopak. Nikdy jsem vedle Ní ani okamžik nezapomínal na Tebe!“³⁵⁹

Bohužel se nedochovaly dopisy, které Kazbunda ve stejnou chvíli adresoval své vyvolené, podobná slova zasláná matce by ji ale asi příliš nepotěšila: „Před Tebou zmizely všechny mé zájmy, i Ona, jež mi tolik pěkných chvil v tom zahořklém žití připravila, a vznášíš se jedině Ty, drahá matko, před duševním mým zrakem. Co dále psát... Není čeho. Mohu psát jen o Tobě...“³⁶⁰ Karlova přítelkyně se musela s takto silným poutem a s tím, že je asi až druhá, smířit. Paní Kazbundová dostávala od syna dopisy s ujištěním, že psal „Bohuši“ jen o ní. „Psalas včera už

³⁵⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 100, i. č. 2076. Karel Kazbunda Bohuslavě Trkalové 17. 11. 1911. Podobných pohlednic s obrázky Rudolfa Komínka zaslal K. Kazbunda B. Trkalové .

³⁵⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 3. 5. 1914.

³⁵⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 26. 6. 1914.

³⁶⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 22. 10. 1914.

o Boh.: na tom srdci, že najdu klid, který hledám... Zapomínáš, že Tys první, první podmínka mé existence. To ví i ona a uslyšíš to i od ní.“³⁶¹

S rodinou Trkalových vycházel Kazbunda asi dobře. Obvykle se při dovolených z vojny za svou přítelkyní stavoval, v lednu roku 1917 informoval matku po dvoudenní návštěvě v Proseči, že byl zase mile přijat a na nádraží ve Skutči ho dokonce čekal povoz s kožichem a fusakem.³⁶²

Vydržet několik let odloučení kvůli vojenské službě bylo pro oba jistě velmi náročné. Slečna Trkalová se snažila o svého přítele starat i na dálku, a pokud mohla, zasílala mu na přilepšenou nějaké pečivo či jiné potraviny. Kazbunda oceňoval ale především její dopisy – roce 1915 za ně z Teplic děkoval těmito slovy: „Denně mi s Tvým lístkem slunko zasvitne...“³⁶³ Téměř za celý rok 1917 se však nedochoval žádný doklad pokračujícího vztahu. Zda je to náhoda nebo se skutečně na čas rozešli, nevíme, ale na místo Bohuše Trkalové nastoupily jiné ženy, kterým „krásný Karel“ ve vojenské uniformě neodolal. Během své služby ve Wieselburgu se sblížil s Poldí.³⁶⁴ Po přeložení do Vídně navázal styk s Gretl Wondracek, která pravděpodobně pracovala v kanceláři vedení stejného pluku, u něhož Kazbunda sloužil, a soutěžila o jeho přízeň s kolegyní Mitzi. „Gretuška“ zasílala milostné dopisy (občas s okvětními lístky růže, někdy s kadeří svých vlasů) Karlu Kazbundovi od srpna 1917 do února 1919.³⁶⁵ A impozantní voják neušel pozornosti jistě ani dalším ženám.³⁶⁶

Zda se skutečně s Bohuslavou Trkalovou rozešel nebo jestli ona jen o jiných poměrech nevěděla, nelze zjistit. Její pohlednice z roku 1918 žádné krizi nenasvědčují. Vztah na dálku pokračoval ještě několik let, zatímco pobýval Kazbunda ve Vídni, zahraničí poznávala pravděpodobně i jeho přítelkyně.

³⁶¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 25. 8. 1914 /fragment dopisu/.

³⁶² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 25. 1. 1917.

³⁶³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 100, i. č. 2076. Karel Kazbunda Bohuslavě Trkalové 25. 4. 1915.

³⁶⁴ Příjmení slečny Poldi není možné bezpečně určit. Dopisy podepsala pouze jako „Poldi“ či „Poldinka“, jen u posledního z roku 1920 je připojeno „von Szislavsky.“ Je však možné, že se krátce po rozchodu s K. Kazbundou provdala a přibrala si manželovo jméno. Tři dopisy z let 1916-1920 jsou zařazeny do korespondence od Poldi Pannagl (takto se však slečna nikdy nepodepsala). ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 359; jedna pohlednice uložena v obálce „dodatek – nález“ v kartonu 100, i. č. 2076.

³⁶⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 497. Wondracek Gretl Karlu Kazbundovi 25 kusů korespondence z let 1917-1919.

³⁶⁶ Nevíme, zda K. Kazbunda reagoval na prosby anonymů o bližší seznámení. Například ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 506. Nejistěná „Eine Wiener Range“ Karlu Kazbundovi 31. 3. 1917.

Například na jaře roku 1923 vykonala cestu po severní Itálii, odkud mu zasílala milé pozdravy.

Jednatřicetiletá Bohuslava Trkalová adresovala Kazbundovi stále velmi vřelá slova: „...smím doufat, že vzpomeneš si na mne i Ty, drahoušku? Je mi tak smutno bez Tebe, bez Tvých drahých řádků. Žiji jen ve vzpomínkách na Tebe, bez něhož nic mne netěší, těšit nemůže.“³⁶⁷ Po více jak dvanáctiletém vztahu si však nakonec musela tato žena najít někoho jiného, kdo by ji potěšil.

Proč definitivně skončil jejich vztah, není možné z dochované korespondence zjistit.³⁶⁸ Ještě v lednu 1924 si Bohuslava přála najít při příjezdu do Brna z Vysokého Mýta „Karlouškův“ dopis, jestli se ho však dočkala, nevíme.³⁶⁹ S největší pravděpodobností se však v tuto dobu, paradoxně, když se Kazbunda vracel do Čech, rozešli. Slečna Trkalová se rozhodla o čtvrt roku později podat žádost o stipendium Westfield College na rok 1924/1925. Ve fondu Kamila Krofty se totiž dochoval její dopis, ve kterém prosila svého bývalého profesora o potvrzení absolvování jeho semináře, a tehdejší vyslanec ve Vatikánu jí vyhověl.³⁷⁰

Nakonec se zřejmě Bohuslava Trkalová provdala nedlouho po rozchodu s Kazbundou za jiného Karla – za brněnského soudního radu Karla Janovského. První dítě, dcera Bohuslava, se totiž narodilo již 17. července 1926. Druhou dceru Evu Karlu porodila Bohuslava Janovská až ve svých čtyřiceti letech.³⁷¹ Zda profesorka na vyšší dívčí škole Vesna v Brně sledovala kariéru svého bývalého přítele, nevíme, žádný kontakt mezi nimi nelze po roce 1924 doložit.

Můžeme se domnívat, že před svatbou měl Kazbunda ještě několik přítelkyň, ale jejich jména bohužel neznáme. Zájem o něžné pohlaví ho ale držel po celý život. Prof. Robert Kvaček například vzpomíná, jak se s ním poměrně často

³⁶⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 458. Karel Kazbunda Bohuslavě Trkalové 12. 7. 1923.

³⁶⁸ V osobním fondu Karla Kazbundy se nachází torzo oboustranné korespondence, je možné, že svému bývalému příteli při rozchodu Bohuše Trkalová lístky, které jí kdysi adresoval, vrátila. Patnáct kusů korespondence od B. Trkalové je uloženo pod i. č. 458 v kartonu 10; další pohlednice (především od K. Kazbundy) jsou neurčeny a uloženy v obálce „dodatek – nález“ v kartonu 100, i. č. 2076.

³⁶⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 458. Bohuslava Trkalová Karlu Kazbundovi 4. 1. 1924.

³⁷⁰ MUA AV. Fond Kamil Krofta, k. 4, i. č. 262. Bohuslava Trkalová Kamilu Kroftovi 18. 4. 1924.

³⁷¹ Rodokmen sestavený Antonínem Trkalem viz MUA AV. Fond Viktor Trkal. Písemnosti Antonína Trkala, Osobní výkaz učitelských penzistů na Vysokomýtsku a Skutečsku. Antonín Trkal, řídící učitel v. v.

bývalý soukromý docent Univerzity Karlovy bavil o situaci na fakultě. Nikdy se neopomněl zeptat, zda chodí mladšímu kolegovi na přednášky hezké studentky.³⁷²

Zbožňovaná mamá

Nedostižitelný vzor pro ostatní ženy představovala v očích Karla Kazbundy jeho zbožňovaná matka. „Vždycky měl jsem Tě a mám a budu mít nade vše rád. Pro Tebe bych – Bůh můj svědek – chtěl vycedit krev po kapkách.“³⁷³ Cesty do Jičína od doby vojny až do 40. let byly především touhou setkat se s maminkou, s dobrosrdečnou milující ženou, která do vysokého věku ráda zpívala a dokázala se až dětinsky radovat i z pouhého pohledu na sluníčko, jak obdivovala její dcera.

Vzpomínky na „mamulku“ ho prý provázely každým dnem. Aby si připomínal i její obraz, nosil v mládí všude s sebou tobolek, v níž měl její malou fotografii. V době nejdelšího odloučení a nejistoty – na začátku války – mu maminka způsobila obrovskou radost tím, že se dala vyfotografovat v jičínském ateliéru Josefa Picka a zaslala tento portrét synovi před jeho odchodem na frontu. Obrázek si nechal zarámovat, postavil si jej na noční stolek a s pohledem na něj prý usínal i vstával. V několika dopisech matce pak nadšeně komentoval každou zákrutu její tváře.

Zdá se, že Kazbunda měl ke své mamince až nezdravý vztah. Nebylo by snad správné, charakterizovat ho jako závislost, protože oba dokázali žít samostatně, ale jednalo se o obrovskou lásku a úctu a s tím spojenou přehnanou starostlivost. „Jsem kus Tebe, maminko milovaná, tělem i duchem. Lpím na Tobě, že až mně samému je to záhadou, jakou měrou, můj duch, životem poučený, někdy hodně znavený, bere z Tebe a jen z Tebe potřebnou sílu...“³⁷⁴

Korespondenci si vyměňovali každý týden, když nemohl přijet na víkend, jeden dopis týdně nestačil: „Mamunko moje nejdražší, mé jediné Blaho! Vždycky, když dostanu Tvoje psaníčko, je to svátkem pro mne. Ten celý den jakoby hned nabyl jasu, slunka, smyslu. A třeba jsem Ti včera psal, nezlob se na mne, že už zase jdu pohovořit si s Tebou. Děkuji Ti vroucně, mé Vše za Tvé drahé řádky, jež měly velikou moc.“³⁷⁵ Pokud se maminka ve psaní opozdila, už byl její syn nervózní:

³⁷² KVAČEK, Robert. Osobní konzultace. Praha 11. 1. 2010.

³⁷³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 29. 9. 1914.

³⁷⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 12. 8. 1936.

³⁷⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 30. 9. 1930.

„Očekávám dychtivě Tvůj dopis zítra, tahy Tvé ručky na obálce! Víš, žes mou kotvou v těch bouřkách mého života, že nemám jiné opory, ani ve své práci, ani ve vnějších okolnostech, než Tebe, jen a jen Tebe, má sladká mamunko!“³⁷⁶ Takovýchto především láskyplných dopisů se dochovalo 190, jedná se pravděpodobně však o pouhý zlomek korespondence. Bohužel si nemůžeme pročíst listy, které svému synovi adresovala paní Kazbundová, v osobním fondu se nachází pouze Karlovy dopisy matce.

Téměř trauma Kazbundovi způsobovala nemožnost být doma v den maminčiných narozenin. O to procítěnější gratulace jí psal – za všechny tyto dopisy může mluvit přání z roku 1938: „Přijedu sice již za několik hodin potom, co čteš tento dopis, byl bych však tolik rád, býval hned z rána – jak Mařenka mohla učinit – vzal Tvou hlavinku drahou do svých rukou a lépe než slovy řekl Ti pohledem do Tvých oček, co cítím ve velký den Tvých narozenin. Celý můj osud, dítěte a teď muže dívá se na mne z těch drahých láskyplných mechových očí! A proto chci Ti již teď, v předvečer toho v celém roce nejvýznamnějšího dne, znova aspoň naznačit, čím pro mne Jsi, den ke dni ve větší míře, jak na Tobě lpím. Ty dodáváš mi síly k lehkému překonávání různých úkladů, které mi život mimo domov uchystal. Jsi obklopena láskou svých dětí v takové míře jako snad žádná matka na světě! Ty víš, s jakým obdivem též k Tobě vzhlížím, zvláště od doby, co dovedu mnohem lépe psychologicky chápat minulost, Ty maminko, Ty hrdinko, Ty budovatelko! A nám, Mařence a mně, je velkou úlevou, že Ty vlastně celkem tíhu let necítíš, která jsou ostatně pouhým počtem, číslem, již neznamená, než doklad zvláštní pevnosti, dobrých základů a odolnosti vůči všem protivám, jež osud člověku přinášívá. Bůh, který utvořil tu podivuhodnou, osudovou spojitost našich tří životů, bude Tě dařit dále svou milostí, bude nad Tebou držet svou mocnou ochrannou ruku, vždyť drží ji zároveň nad třemi osudy. Jsem po léta u Tebe v myšlenkách co chvíli tento týden však nepřetržitě, neustále a tu Ho prosím o to, aby Ti popřál pevného zdraví a šťastný, spokojený úsměv na předrahé tvářince, jež podržela tolik ze své mladistvé pověstné krásy, až do nejzazších met lidských možností! Pro mne přinášíš něco z kouzla někdejšího bezstarostného dětství, Tebou chodím vzpřímen. Bůh nad Tebou bdí! Říkám Ti v duchu tutéž modlitbičku, kterou Ty mně vždycky říkáš,

³⁷⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 12. 8. 1936.

když v neděli mám odjet! Líbám Tě v duchu vroucně a těším se, až za pár hodin budu zase u Tebe, Tebe, maminku zlatou, držet v náručí!“³⁷⁷

Když byl odloučen od matky delší dobu a dostal se do melancholické nálady, svěřoval se jí s ještě silnějšími city, které ho k ní poutaly: „Cítím, jak strašně, nebezpečně mám Tě rád, jak vyplňuješ mé myšlení... Jsem zas u Tebe, malým dítětem v myšlénkách, a je mi blaze... Děkuji Ti za každé Tvoje něžné slůvko, za každý něžný pohled Tvého drahého oka, za blahodárny zvuk Tvého hlasu, jenž mne sílil...“³⁷⁸

Pokud pracoval v Praze, zajížděl domů „pro pohlázení“ téměř každý víkend, případně ho maminka během týdne navštěvovala sama. Ve 30. letech sice toužil po třicetidenních pobytech ve Vídni, ale po jejich přidělení si stěžoval, že Vídeň už nemá tu atmosféru, kterou měl rád, a litoval, že se nechal vyhnat z ráje od maminky. Není jasné, jak hluboce paní Kazbundová rozuměla synově práci. Většina dochovaných dopisů obsahuje především jeho stesk po domově, případně popis počasí a trávení volného času, ale vyskytnou se i jména profesorů či spolupracovníků. V základních obrysech se tedy matka orientovala, věděla, že si syn váží profesora Pekaře, i když otálel s posouzením jeho disertace, a že naopak má jisté spory s kolegou Opočenským, kterého někdy nazývá nulou. Přímo ale asi nechápala, jak důležité poslání Kazbunda ve Vídni má, a podstatnější pro ni bylo, že je dobře zaopatřen. Neinformoval ji o svých objevech, pouze popisoval, kolik hodin zase strávil opisováním, a přirovnával svůj zápal pro archivnictví k otcově vášni sbírání brouků. Pokud se mamince chlubil některým svým úspěchem, nezapomněl nikdy dodat, že vše dělá kvůli ní, jemu prý o povýšení tolik nešlo, ale věděl, že ona bude mít radost.

Občas se Kazbunda snažil matce detailněji přiblížit některé hostiny či významné události, kterých se účastnil (večery u velvyslance, Pekařův pohřeb aj.). Navozoval jí houstnoucí politickou atmosféru ve Vídni 30. let, stručně vysvětlil situaci po podpisu mnichovské dohody nebo po vyhlášení protektorátu. Většinou se však místo detailních popisů snažil o uklidnění – v polovině března 1939 tak prosil, aby se vše matka a sestra snažily zvládnout a radovaly se alespoň z toho, že rodiště

³⁷⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 12. 8. 1938.

³⁷⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 6. 2. 1923.

paní Kazbundové, Český Dub, je zase s Jičínem v jednom státě.³⁷⁹ O veřejné dění se matka zajímala i sama, v Jičíně se lidí nestranila, chodila s dcerou někdy i do kina, kromě knih pravidelně četla noviny. Syn jí některé tiskoviny dovážel a občas doporučoval, co by měly poslouchat v rádiu. Pokud nevěděla, jak se v dané situaci orientovat nebo jak postupovat, samozřejmě se na Karla obrátila – například, když nevěděla, jakou kolonku vyznání má vyplnit při sčítání lidu.³⁸⁰

Je až neuvěřitelné, jak se Karel Kazbunda o svoji matku strachoval. V téměř každém dopise ji nabádal k opatrnosti, zakazoval lézt i na židli či dělat jakoukoli namáhavou práci jako například v zimě odklizení sněhu a v létě zalévání zahrady jakkoli jinak než pomocí malé konvičky. „A v zahrádce buď, jen když je hezky, a nebuď sehnutá, nelez nikam, kde nemáš co dělat.“³⁸¹ Jeho dopisy plné zdobnělin referují o tom, jak byl vyděšen, když si maminka poranila „prstíček“, jak neustále připomínal, aby nezapomněly dobře „papat“ nebo jak se těšil na maminciny nové „brejličky“. Pravidelně se staral, zda v domě dostatečně topí a zda nosí teplé oblečení. Mamince také radil, co má dělat i proti obyčejné zácpě.

„Včera ráno, hned po příjezdu napsal jsem Ti lístek, poněvadž jsem neměl žádného pokoje. Když jsem totiž přišel z bytu na ulici, klouzalo se hodně, i na umetených chodnících a zvláště na přechodech přes ulici po nerovném, sešlapaném sněhu. A tu jsem vzpomněl na tvou nejistotu v chůzi po terénu, který Ti není tak znám, jako podlaha v pokoji a naše síň, vzpomněl jsem, že jsi odvykla šlapat v botkách, /.../ a pojala mne taková úzkost, že jsem hned psal, abys čekala, až bychom spolu, Ty, mé Vše, mé Blaho, zavěšena do mé silné ruky, která ovšem zase jenom Tebou je silná, poprvé vyšli. Pak si už zase, Bůh dá, rychle zvykneš. Zatím jen 10, 15 minut denně na dvorečku ve sluníčku úplně stačí. Celý den jsem pak byl stísněn a nestál za nic. Nyní už asi můj lístek máš.“³⁸²

Kromě radostných setkání v klidu domova si občas dopřál s matkou a sestrou i společné výlety. Karel Kazbunda nadšeně mamince děkoval v několika

³⁷⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 16. 3. 1939.

³⁸⁰ Paní Kazbundová, ač přesvědčená katolička, byla zmatená po přečtení Herbenova článku, v němž před sčítáním lidu tvrdil, že kdo není husita, není dobrý Čech. Ptala se tedy svého syna, zda může vyplnit kolonku katolického vyznání, jestli tím neublíží sobě ani republice. Kazbunda ji uklidnil a s odkazem na Pekařovu repliku na tento Herbenův názor, doporučil, ať se řídí svým přesvědčením a rodinnou tradicí. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 16. 2. 1921.

³⁸¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 16. 7. 1930.

³⁸² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 1. 3. 1932.

dopisech za společně strávené chvíle v Praze, která se mu náhle zdála mnohem krásnější, když ji několik dní obdivovali všichni tři. V roce 1921 navštívili Teplice, o prázdninách roku 1932 vyjeli do Českého Dubu, ale radost měl i z procházek v okolí Jičína, především při návštěvách Prachovských skal obdivoval maminku jako zdatnou turistku.³⁸³

Podstatnější záležitosti pro matčinu domácnost (jako nakupování nábytku či koberců) zařizoval obvykle, třeba i na dálku, také sám Kazbunda. Při svých pobytech v Jičíně zvládl udělat těžší práce a během doby, kdy byl pryč, asi matce a sestře platil posluhovačku. Maminka mu jeho péči oplácela vrchovatou měrou při návratech domů, protože v několika dopisech jí zakazuje prostát celý den před jeho příjezdem u plotny, aby se zase nemusel cítit trapně, co všechno navařila jenom kvůli němu.

Svým silným vztahem k matce se netajil, naopak ho zdůraznil i před profesorem Josefem Pekařem. V přání k narozeninám poděkoval svému učiteli za pomoc a ocenění své práce: „A – co bych byl nejráději uvedl na prvním místě – uznání mé práce z místa tak povolaného, a jeho zevní forma /čerstvě udělený titul docenta – pozn. autorky/ způsobily velikou, šťastnou radost mé staré matce, a Vy se jistě neusmějete, slovný pane profesore, že právě proto plní mne Vaše zasáhnutí do mého života citem hluboké vděčnosti.“³⁸⁴

Melancholická sestra

Další podstatnou ženou jeho života, kvůli níž se do Jičína nepřestal vracet, byla nevlastní sestra Marie Čudová, která strávila celý život po boku své matky. Povahově však byla jejím opakem – na rozdíl od roztomilé a veselé maminky byla velmi pesimistická a náladová, ale humor, spíše sarkastický, jí nebyl vzdálen. Myslela, že vážnost jí nesluší: „Moje bláznovství je mně opiem nebo morfiem.“³⁸⁵ Výpisky, které Kazbunda pořizoval v 50. letech z jejich vzájemné korespondence, nazval: „Z dopisů mé drahé sestry sl. Marie Čudové. (Ducha hlubokého a bystrého, byla tělesně postižena kyfoskoliosou).“³⁸⁶

³⁸³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 20. 8. 1937.

³⁸⁴ ANM. Fond Josef Pekař, 1. řada, k. 11. Karel Kazbunda Josefu Pekařovi 11. 4. 1930.

³⁸⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 4. 1. 1916 (opis).

³⁸⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů.

Právě tělesné postižení ovlivnilo Mariinu povahu, nikdy se pořádně se svým údělem nevyrovnala: „Těš se tím, že Tě příroda tak vybavila, že se můžeš všude hrdě ukázat. Kdybys znal ten pocit nejistoty, ostychu, ba skoro bázně těch, jež neví, jestli každý druhý se mu neposmívá, pohrdlivě, nebo co není lepší, soucitně za jedním pohlíží. Brr! Kdybys znal ten pocit, zdál by ses sobě jako pták v povětří a nereptal na osud...“³⁸⁷ Sama přiznávala, že je našťvaná na nespravedlivý osud a nedovede mlčet. Snažila se být tvrdá a nenechat se ovlivňovat city, od dětství prý měla schopenhauerovské myšlení. „Ve mně je nějaká temná propast a z ní číší na mne chlad a pustota. A ta moje lhostejnost ke všemu, to je moje brnění a to se lecjaký švih odrazí, lecjaká rána po něm sklouzne. Já bych bez toho krunýře ale nemohla teprv obstát, teprv vniterně hynula. Já to potřebovala od dětství.“³⁸⁸

„Den se už natahuje znatelně, ale já nevítám ani trochu radostně jaro. Snad že jsem ho už tolikrát viděla, tak se mně to už přejedlo. Chtěla bych nějakou polární zimu. Zas ti hloupí ptáci přiletí, a ty stromy a vůbec všecko to zelí bude kvést letos jako loni a jako za Abrahama a jako za tisíc let a už to člověka mrzí. Je dobře, že nežijeme teď tak dlouho jak Methusalem. To by bylo k zbláznění. Kdyby ještě chodily víly po světě a plnily lidská přání, tak bych nechtěla nic než klid a pokoj na věky. Už nechci nic a nic a v tom je také ohromné uspokojení. Touha je bolest a ta už u mne vybolela. Jen jedno přání, jednu prosbu vznáším k Bohu. Aby Vám Bůh všemohoucí zdraví dal.“³⁸⁹

Sourozenci si v tragických myšlenkách porozuměli v době, kdy Karel musel oblékat vojenskou uniformu jako jednoroční dobrovolník a zoufal si na cvičišti v Karlíně. Marie mu radila: „...ale buď rád, když se schyluje k večeru, že máš zas jeden den za sebou a že se to zlé a nepříjemné, co Tě v něm potkalo, více nevrátí. Já to činím vždycky tak.“³⁹⁰

Povahově i temnými myšlenkami si Marie Čudová rozuměla s jičínskou básnířkou Irmou Geisslovou, které si hluboce vážila. Na to, že kdysi spolu bydleli ve stejném domě, před Karlem Kazbundou často vzpomínala jak sestra, tak matka,

³⁸⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda. k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 17. 8. 1919 (opis).

³⁸⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda. k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 12. 2. 1930 (opis).

³⁸⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda. k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 23. 2. 1930 (opis).

³⁹⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda. k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 19. 8. 1913 (opis).

a vyprávěly mu především o starém panu Geisslovi. Tomuto muži nosily květiny na hrob, za což jim byla jeho dcera velmi vděčná. Irma svého otce milovala a s jeho odchodem se smiřovala stejně těžce jako pozůstalí s odchodem Tomáše Kazbundy. Rodiny spojoval také další smutný osud – Irmina mladší sestra Emílie byla rovněž postižena zakřivením páteře.³⁹¹ Básnířka se o ni pečlivě starala, po léta spolu bydlely, a možná i proto se dokázala lépe vžívat do situace Marie Čudové. „Ozvěna od Vás se mne vždy tak lahodně dotkne. Sympatie k Vám, hluboká úcta k Vaší paní matce a vůbec zájem k Vaší ct. rodině jsou zakotveny v mém srdci a v celé opět naší rodině. Proč? Zásluhou Vaší. Také je mi zvláště milé a vždy mne to dojíká, že ráčíte býti z oněch vrstevníků, s nimiž se znal, s nimiž týž vzduch dýchal můj zvěčnělý, milovaný otec. Nevím, děje-li se každému tak, ale vidím-li někoho z Vás, zdá se mi, jako bych zahlédla částku minulé přítomnosti, z tehdejší doby, kdy bylo krásněji... A pak, velectěná, milá slečno, když zavane vesna a v plné léto rozkvete, ona posvátná pieta, vonná a barvitá, jež zdobí rov mého otce z rukou Vaší paní matky a z Vaší? Jak děkovati Vám?! Nemívám slov, jen pohnutí mluví. To vše mi Vás činí tak nevýslovně sympatické. Buďte přece také trochu šťastna, drahá slečno. Totiž, chtějte jí být! Máte tak krásné ústředí! Záviděné mnohými, Váš pan bratr dostupuje mety nejvyššího kulturního niveau. Nelze si mysliti, že by odlesk vědy nepadl na ty, kteří ji slyší. I to jest požeňáním! Jiné, dostupnější ovzduší způsobíte si sama, nebo jiní Vám je připraví. To je výhoda. I jiné jsou!“³⁹²

Marie Čudová si jistě svého zázemí vážila, ale nedokázala se ze života těšit. Nesdílela radost s ostatními, ani když v okolí byly jarmarky a jiná všeobecná veselí. Dojmy z oslavy vzniku Československé republiky popsala svému bratru do Vídně takto: „Zde je samá slavnost a radost. Co jsem to za tvora, že ji nedovedu pociťovat také. Cítí ji, mají ji cítit lidé, jimž osud určil podobný los a úkol jako mně? Já se

³⁹¹ Emilie Buřvalová (1865 -1945) byla nejmladší sestrou Irmy Geisslové. V Jičíně provozovala obchod s piany, ale daleko lépe se užívala jako učitelka hry na klavír. Kromě této školy provozovala se sestrou rovněž vývařovnu pro studenty a úředníky. Na rozdíl od své nejstarší sestry a od Marie Čudové se vdala (dokonce dvakrát) a i přes svou tělesnou vadu porodila dceru Vlastu, provdanou Kabeláčovou.

³⁹² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1436. Jičín. Excerpta a poznámky k tématům: Irma Geisslová. Irma Geisslová Marii Čudové 29. 12. 1913 (opis). K. Kazbunda dříve než předal na počátku 60. let originály dopisů, které adresovala Irma Geisslová jeho matce a sestře, do LA PNP, pořídil si opisy a vložil je do poznámek o jičínských osobnostech.

k tomu nemůžu vzchopit. Naše děti prý se dožijí blahých dob. Snad že moje děti se jich nedožijí, nedovedu to pochopit...“³⁹³

Marie Čudová asi nikdy neměla žádnou známost, zůstala bezdětná. Kdyby nebyl její život tak úzce spjat s matkou, rozhodla by se pravděpodobně pro život v ústraní kláštera: „Kdyby tam nebylo těch litaní, růženců a podobných zbytečností a přetvářky, musí to být rajský život. To nejvzácnější, co marně ve světě tak často hledáme, nalézá se tam jistě. Klid. Zde ho najdeme teprv, když opona spadne.“³⁹⁴

Kazbunda projevoval obrovskou starost jak o matku, tak o sestru. Melancholickou „Mařenku“ přesvědčoval o jejím nezastupitelném poslání, za které považoval dohled na jejich maminku. Tvrdil, že by nemohl cestovat a získávat postavení s pocitem, že nechává matku samotnou. Obě ženy o sebe pečovaly navzájem a své starosti jedna o druhou sdělovaly právě Kazbundovi – maminka byla zděšena, když své dceři objevila první šedivé vlasy, dcera se zase strachovala, když se stal matce sebemenší úraz.

Nejkrásnější žena na světě – manželka Terezie

Otázkou zůstává, proč se muž, který si na přízeň žen nemohl stěžovat, tak dlouho neženil. Nezdá se, že by manželský život odsuzoval, a pravděpodobně ho i mrzelo, že neměl děti. Velmi nadšeně například přijal zprávu, že jeho o mnoho let mladší kolega Zdeněk Šamberger založil rodinu. „...což je podle slov Pekařových důležitější než zanechat po sobě jen historická díla jako on, která – tak řekl 1934 – nebude zakrátko nikdo číst.“³⁹⁵ Přestože si tato slova Kazbunda zapamatoval a mnoho rad svého učitele bral jako jasné pravidlo, kterým se bude v životě řídit, zůstal bezdětný, i když si naděje, že by někdo četl jeho spisy, také nedělal.

Lidé v Jičíně se domnívali, že se dlouho neženil kvůli své staré matce. Říkalo se, že v Praze měl dlouhá léta vážnou známost, ale raději ji tajil.³⁹⁶ Zda se paní Kazbundová skutečně odmítala o synovu přízeň dělit s jinou ženou, než se svojí dcerou, nebo zda jí naopak bylo líto, že se nemůže starat o případná vnoučata, se můžeme jen dohadovat. Kazbundova sestra by asi byla klidnější, kdyby se její

³⁹³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 10. 11. 1918 (opis).

³⁹⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 19. 3. 1929 (opis).

³⁹⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 448. Karel Kazbunda Zdeňku Šambergerovi 18. 1. 1976.

³⁹⁶ KOPECKÁ, Alena. Dopis 12. 2. 2010, archiv autorky; VEJVODOVÁ, Věra. Osobní konzultace. Jičín 15. 6. 2010.

bratr rozhodl oženit: „Mne zajímá jen jedno a to jste Vy dva /matka a bratr – poznámka autorky/, ale v tom je více bolesti a obav. To otravuje. Myslela jsem tyto dni a noci, jak je nevyhnutelně nutné, aby ses konečně nějak rozumně, požehnaně oženil. Vždyť přece nezůstaneš jednou sám, co by sis počal. Ty neustálé obavy o Vás oba, byť mnohdy snad i neopodstatněné, ty vysávají zbývající ještě sílu k životu.“³⁹⁷ V dochovaných dopisech matce Kazbunda téma vážného vztahu (kromě zmínek o Bohuslavě Trkalové) ani svatby neotvíral. Do svazku manželského nakonec vstoupil ještě za života obou jemu nejbližších bytostí, které však tou dobou již byly vážně nemocné.

Na slavný den svého života, kdy konečně změnil svůj rodinný stav, si Karel Kazbunda počkal padesát pět let života. Terezii Maroldovou pojal za svou manželku dne 29. října 1942 v Praze. A ani v tuto chvíli nezapomněl na svou matku: „První myšlenky mamince! Tobě, maminko drahá, a Mařence mnoho pozdravů a políbení! Tvůj vděčný Karel a Terezka. Je překrásný podzimní slunný den. V sobotu k Tobě!“³⁹⁸ Manželka jistě věděla o silném poutu svého chotě k matce a podle Kazbundových slov to zcela respektovala: „Děkuji Ti vroucně, mé Vše, za milý dopis. Však jsem okřál už pohledem na obálku. Terezka mi ho vždy postaví tak, aby můj pohled, jak vstoupím do pokoje, hned a nejdříve naň padl, a vždy mne s úsměvem pozoruje, jak se mi rozzáří tvář, už když spatřím obálku s drahým rukopisem mé maminky. Ona ví, žes mé Všecko na celém světě!“³⁹⁹

Jak dlouho se před svatbou s Terezií Maroldovou znal, nevíme. Až na dva dopisy z počátku 50. let se žádná korespondence nedochovala. Byla o osm let mladší než její vyvolený, narodila se 21. července 1896 v rodině Joklových a v Praze vychodila měšťanskou školu. Se svým bratrem Jindřichem trávila jako dítě hodně času na Žambersku u své babičky.⁴⁰⁰ Poprvé se dáma s oblým oválným

³⁹⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 6. 2. 1927 (opis).

³⁹⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 29. 10. 1942.

³⁹⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 54. Karel Kazbunda Marii Kazbundové 27. 3. 1943.

⁴⁰⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 506. Vlasta a Jindřich Jockelovi/Joklovi Karlu a Marii Kazbundovým 5. 2. 1950 (Zařazeno do složky nezjištěných pisatelů).

Bratr se švagrovou žili v Žamberku, v 50. letech jim byla zabrána zubní ordinace a museli se přestěhovat do nedaleké obce Mladkov. Styky obě rodiny udržovaly asi pravidelně, paní Vlasta zasílala do Jičína i oblečení, když ho měla šanci levně pořídit. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 203. Vlasta a Jindřich Jockelovi/Joklovi Karlu a Marii Kazbundovým, 4 kusy korespondence 1949-1953.

obličejem a kaštanovými vlasy⁴⁰¹ provdala za syna Luďka Marolda Ludvíka (nar. 8. prosince 1891), s nímž pravděpodobně hodně cestovala a porodila mu již v roce 1915 dceru Evu. Když se paní Terezie podruhé vdávala, dcera již byla ve věku, kdy se o sebe mohla postarat sama. Manželství bylo neuvěřitelně harmonické, nikdy se nehádali a neminul den, kdy by paní Kazbundová nebyla ujištěna svým chotěm, že je pro něho nejkrásnější ženou na světě.⁴⁰²

⁴⁰¹ Takto je její popis uveden v cestovním pasu ze 30. let. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 80, i. č. 1709. Pas Terezie Maroldové.

⁴⁰² POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010, archiv autorky.

7. Návraty do rodného města

Návštěvy Jičína

„V době, kdy pracoval dr. Kazbunda ve Vídni, zajížděl často do Jičína ke své staré matce. Třeba jen na neděli. Přijel nočním rychlíkem ze soboty na neděli a v neděli večer sedl na vlak, aby zase v pondělí ráno byl ve Vídni na svém pracovišti. Tak lnul k Jičínu a ke své matce, že mu nebylo zatěžko takovéto svízelné cestování.“⁴⁰³

Po přesídlení do Prahy už bylo cestování do východních Čech mnohem snazší, a přijížděl na volnou neděli téměř každý týden. V hlavním městě bydlel nejprve ve Škroupově ulici čp. 6,⁴⁰⁴ v roce 1932 se přestěhoval na jinou bubenečskou adresu do ulice Dr. Albína Bráfa čp. 7.⁴⁰⁵ V Jičíně jeho maminka obývala stále stejný domek, ale okolí se závratně měnilo. Karel Kazbunda jistě se zájmem sledoval novou tvář svého rodiště – z ospalého maloměsta s prašnými ulicemi, nedokonalou kanalizací a neupravenými kouty se konečně stávalo maloměsto moderní. Historika zvyklého na pohodlí velkoměsta jistě potěšilo nové kvalitní vydláždění Fügnerovy ulice, jejíž chodníky získaly mozaikový vzor. Stejná úprava byla provedena i na hlavní Husově třídě, jejíž povrch byl dříve zpevněn jenom čedičem, a důstojné podoby se dostalo i Palackého a Havlíčkově ulici. Všichni občané jistě roku 1922 přivítali elektrické osvětlení, které nahradilo zastaralé plynové.

Obrovská konjunktura nastala v bytové zástavbě – během pěti let v druhé polovině 20. let vyrostlo v Jičíně neuvěřitelných 430 nových domů, z nichž jich mnoho bylo určeno pro obytné potřeby přistěhovalců. Nová výstavba probíhala především na předměstích a dotýkala se i nedalekého okolí Fügnerovy ulice. Pro majetnější vznikala úplně nová vilová čtvrť kolem vrchu Čerovky. Z větší části se však stavělo dost živelně, starý regulační plán z roku 1893 již nevyhovoval.

Největší zásluhu na tom, že Jičín nakonec aspiroval na urbanistickou špičku mezi venkovskými sídly, měl Kazbundův přítel z mládí, Čeněk Musil (1889-1947).

⁴⁰³ LA PNP. Fond Svatopluk Volf. VOLF, Svatopluk. Za docentem PhDr. Karlem Kazbundou. In: Kniha záznamů a konceptů. 1980-XII. 1983. Svazek I. Rukopis, s. 122.

⁴⁰⁴ Škroupova se jmenovala v letech 1891-1947 dnešní ulice Jana Zajíce. LAŠŤOVKA Marek, LEDVINKA, Václav. *Pražský uličník*. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. Díl 1. Praha: Libri, 1998, s. 248.

⁴⁰⁵ Ulice Dr. Albína Bráfa bývala částí dnešní ulice Československé armády (vedla od dnešní Bubenečské ulice po Náměstí Svobody). LAŠŤOVKA Marek, LEDVINKA, Václav. *Pražský uličník*. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. Díl 1. Praha: Libri, 1998, s. 125.

Architekt, jenž během dvaceti let přešel od architektury v Kotěrově stylu až po ryzí funkcionalismus, respektoval historické památky města i okolní krajinu. Podobně jako jeho vzor Jan Kotěra začal přeměňovat za podpory starosty Františka Ulricha tvář Hradce Králové, zmodernizoval Čeněk Musil, především díky pochopení jednoho z mála progresivně smýšlejících starostů, Josefa Matějky, Jičín. Regulační plán, jehož vypracování mu starosta zadal, pečlivě tvořil architekt pět let.⁴⁰⁶ Z jeho projekční kanceláře sídlící ve Fügnerově ulici (čp. 485) vzešlo mnoho návrhů staveb, některé z nich se týkaly přímo této části města: z okna mohli Kazbundovi nově od roku 1923 obdivovat Studentský dům, jenž měl sloužit zejména jako azyl pro dojíždějící a nemajetné žáky a studenty jičínských škol a jako sídlo knihovny. Naproti této budově navrhl stejný architekt Živnodomy a hotel Hušek (později Slavie). Mezi další jeho oceňované stavby patří budova okresního úřadu, nemocnice, tržnice nábytku na Husově třídě, živnostenská škola či obchodní akademie. Je také autorem úpravy zámeckého parku.

Karel Kazbunda jistě přivítal i další nový jičínský projekt – úpravu koupaliště. Plavání měl moc rád od mládí, ve Vídni vyhledával tuto relaxaci v Dunaji na kraji města, při letních pražských pobytech preferoval Berounku u Černošic. Tímto sportem si udržoval kondici a v případě nutnosti ho bral jako příjemný způsob hubnutí. Od roku 1933 mohl navštěvovat ve svém rodišti nově zbudovanou plovárnu na rybníku Kníže. Karel Kazbunda asi vzpomínal na své dobrodružné výpravy s otcem do tehdejších nepřehledných koutů neregulovaného rybníka, když se díval na písčnou pláž, která se v těchto místech díky vedoucímu projektu Václavu Šťastnému⁴⁰⁷ nyní rozprostírala. Zájemci mohli využít moderní sportovní zařízení – železobetonovou věž pro skákání do vody s plošinami ve výši

⁴⁰⁶ Regulační plán s úvodní studií o autorovi viz: CHODĚJOVSKÁ Eva; KUDYN, Milan. *Čeněk Musil. Regulační plán města Jičína z roku 1935*. Praha: Historický ústav, 2009.

⁴⁰⁷ Ing. Václav Šťastný, jenž bydlel rovněž ve Fügnerově ulici, se specializoval na technické stavby. Jeho kancelář projektovala například regulaci Cidliny. Angažoval se také v politice – především před první světovou válkou v realistické straně a v redakci Pokrokových listů, místního stranického týdeníku. Patřil mezi velké kritiky urbanistické zaostalosti Jičína na počátku 20. let, viz: ŠŤASTNÝ, Václav. Jičín s hlediska technikova. In: *Almanach vydaný Společností přátel studentstva na paměť otevření Studentského domu v Jičíně dne 6. a 7. prosince 1924*. Jičín: Společnost přátel studentstva v Jičíně, 1924, s. 68-75. Zajímavé jsou také jeho vzpomínky *SOKA Jičín*. Fond soudobá dokumentace okresu Jičín, jiné rukopisy V/6-214. Paměti ing. Václava Šťastného. Strojopis, 1950.

tří a pěti metrů, skluzavku, zapůjčit si loďku nebo strávit čas na upraveném hřišti.⁴⁰⁸ Z plovárny se však zřízením bufetu a pozdější restaurace, rozsáhlé prkenné plochy pro slunění, parkoviště aj. stalo do jisté míry především místo pro společenská setkání.

Jičín neztrácel přehled o tom, co jejich slavný rodák dělá, a jeho kariéru drobnými zmínkami podchytávali i kronikáři a přispěvatelé místního tisku. V roce 1929 kronikář zaznamenal, že odborový rada ministerstva zahraničních věcí (povýšen v témže roce) Karel Kazbunda napsal „velký spis“ České hnutí roku 1848.⁴⁰⁹ Dílo s nadšením recenzoval v regionálním týdeníku učitel František Pour z Veliše: „Kniha je psána tak poutavě, že se s ní člověk v noci těžko loučí, aby v ní zítra nedočkavě pokračoval. Je to evangelium utrpení a svobody českého národa. Veliká hesla naší historie, cíle národa, jež nejsou skončeny a jež čekají na udatné pokračovatele v budoucích pokoleních k sjednocení Slovanstva v řeči i vládě na podkladě svobody dříve potlačených kmenů slovanských. – Knihu tuto lze vřele doporučiti každému občanu našemu a neměla by chyběti v žádné obecní knihovně i soukromé, neboť shrnuje materiál roztroušený po různých publikacích v jeden krásný, přehledný celek.“⁴¹⁰

V zápise kroniky o rok později se můžeme dočíst, že Karel Kazbunda, t. č. přednosta historické komise při československém vyslanectví ve Vídni, byl jmenován docentem novějších dějin československých na Karlově univerzitě.⁴¹¹ A také, že ve stejném roce byl zvolen mimořádným členem Královské české společnosti nauk (8. ledna 1930).

Kronikáři neunikly ani padesátiny odborového rady. Sepsal třináctiřádkový medailonek s výčtem největších životních úspěchů oslavence, s vyjmenováním všech novin, v nichž bylo Kazbundovo jubileum zmíněno, a připojil poznámku, že docent téměř každý týden v neděli jezdí do Jičína za matkou a sestrou. Večírku

⁴⁰⁸ Stavbu komplexu koupaliště a sportovních zařízení s rozpočtem 300 000 Kč prováděl Ing. Vojtěch Čehovský, vrchním stavitelem byl jmenován Václav Frýba. Zpráva o budování koupaliště viz *Jubilejní věstník*, č. 2, s. 4 a č. 3, s. 14-15.

⁴⁰⁹ *SOka Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1929, s. 74.

⁴¹⁰ POUR, František. „Jičínský rodák p. K. Kazbunda...“ In: *Hlas našeho venkova*. Roč. 10, č. 14, 4. 1929, s. 4.

⁴¹¹ *SOka Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1930, s. 125. Kronikář čerpal z noticky uveřejněné v místních novinách: Habilitace jičínského rodáka. In: *Hlas našeho venkova*. Roč. XI, č. 23, 5. 6. 1930, s. 4.

Titul docenta byl schválen ministerstvem školství dne 7. 5. 1930, přednášet však Kazbunda začal až po návratu z Vídně, tj. od zimního semestru 1931/1932.

k jeho padesátce v Praze se prý účastnilo na třicet archivářů a historiků, z nichž pět mělo dlouhý proslov.⁴¹²

Z dostupných informací tedy vyplývá, že ve 20. a 30. letech si město svého rodáka, na rozdíl od dalších let, skutečně vážilo. Rok po svých padesátinách byl také označen jako významný literát pocházející z Českého ráje. Redaktor František Salesius Frabša jej totiž zařadil do sešitu „spisovatelé“ svého projektu Knihovna jičínského a soboteckého světa.⁴¹³

A ani Karel Kazbunda na rodné město nezapomínal a nejezdil domů jenom kvůli matce a sestře. Po celou dobu svého vídeňského i pražského pobytu se zajímal o veřejné dění v Jičíně a podporoval různé akce. Přispěl například na pamětní desku Tomáši Garrigue Masarykovi odhalenou v roce 1930 na hotelu Paříž. Neztrácel přehled o činnosti svých pokračovatelů ve spolku AČJ. Vždy mile rád vyhověl žádostem o členství v čestném výboru reprezentačních plesů jednoty, a pokud měl čas, tak se jich také účastnil.⁴¹⁴

V roce 1938 se Kazbunda podílel na záchraně trauttmansdorffského archivu. Pracovníci Muzejního spolku tehdy náhodně zachránili před zkázou a odvezením do papírny mnoho spisů dřevěnického velkostatku. Při přebírání písemností jim pak velmi pomohly cenné Kazbundovy rady, a především jeho intervence v zemědělském archivu a ve Státním památkovém úřadě. Zásluhy na úspěšném převedení cenných dokumentů do správy Muzejního spolku však měl také další zkušený archivář z Jičína – Jan Morávek.⁴¹⁵

Dva měsíce po podpisu mnichovské dohody se v Jičíně konaly Balbínovy oslavy, které vzhledem k politickému dění měly hodně vlastenecký charakter. K odkazu svého bývalého žáka ze 17. století a člena místní jezuitské koleje Bohuslava Balbína se při příležitosti výročí 250 let od jeho smrti přihlásilo

⁴¹² *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1938, s. 21.

Jedním z pěti hlavních gratulantů byl Jan Morávek, který na oslavu Kazbundových padesátin vzpomněl v písemném blahopřání o 20 let později. V roce 1938 se prý v restauraci U Zoufalých sešli jak zástupci Historického klubu, tak archiváři, kromě Morávka řečnil i Jaroslav Prokeš, Jaroslav Papoušek, Josef Klik a Jan Slavík. Oslava se pro užší kroužek přítomných pod vedením Jaroslava Werstadta protáhla v hospodě Vesmír do tří hodin do rána. *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 706. Jan Morávek Karlu Kazbundovi 22. 1. 1958.

⁴¹³ FRABŠA, František Salesius. *Jičínští, libáňští a sobotečtí spisovatelé a kulturní pracovníci*. Knihovna jičínského a soboteckého světa. Sešit 1. Jičín, 1939, s. 12-13.

⁴¹⁴ Dochovaly se žádosti a pozvánky z let 1925, 1930, 1937, 1938 a 1946. *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1381 a tamtéž k. 13, i. č. 633. Akademická čtenářská jednota Karlu Kazbundovi.

⁴¹⁵ *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1938, s. 240-241.

gymnázium Františka Lepaře. Akci byla věnovaná náležitá celorepubliková pozornost a části programu přenášel i český rozhlas. Hlavní událostí se stala přednáška historika Zdeňka Kalisty (Balbín jako duchový střed své doby). Vystoupení kolegy si samozřejmě nemohl nechat ujít ani Karel Kazbunda, jehož účast náležitě vyzdvihl ředitel gymnázia Rudolf Ptáčník při slavnostním setkání druhý den oslav v aule školy.⁴¹⁶

Důvodem pro návraty do rodného města mohlo být i příjemné vzpomínání na mládí v kruhu bývalých spolužáků. Studenti maturitního ročníku 1906 se poprvé sešli k abiturientskému srazu pravděpodobně až dvacet let po maturitě roku 1926. Zmínky o dřívějším setkání jsem nenašla. Do života všech mladíků zasáhla první světová válka, a tak na sraz deset let po maturitě nebylo ani pomyslení. Přímo na bojištích také dva z nich ztratili životy – velmi nadaní Jan Pašek⁴¹⁷ a Oldřich Kurka. Již v roce 1909 zemřel jako jednoroční dobrovolník Antonín Šlechta, bývalý posluchač hospodářské akademie v Táboře. Ze spolužáků, kteří studia v Jičíně v rámci této třídy nedokončili, ale třeba by své kamarády také byli rádi viděli, se roku 1926 nedožili: Jaroslav Gold (zemřel jako studující), Alois Holejšovský (zemřel v srbském zajetí v Niši roku 1915), hostinský Václav Kyselo z Konecchlumí (padl v roce 1916 u Skutari v Albánii), František Rojar (zemřel jako bankovní úředník v Jičíně roku 1911), Bohuslav Vacek (zemřel v Praze roku 1913 jako účetní) a profesor gymnázia v Německém Brodě Bohuslav Vaníček (zemřel 1915).

Sraz byl naplánován na 21. a 22. srpna 1926 a hlavní setkání probíhalo v hostinci U Němců v Jičíně. Během svého setkání navštívili i budovu gymnázia, kde se sedmnáct přítomných mužů podepsalo do pamětní knihy, a podpůrnému spolku věnovali 640 Kč.⁴¹⁸ V zápise uvedli i svá tehdejší zaměstnání, a tak můžeme porovnávat, jak se z bývalých rebelujících studentů stali vážní téměř čtyřicátníci, které osud zavál na různá místa vykonávat rozličná povolání. Šest z přítomných se rozhodlo pro kariéru středoškolských učitelů (František Bredler na reálce v Kladně,

⁴¹⁶ Kazbundův podpis i s přípisem „za spolek Jičín v Praze“ se nachází na podpisovém archu hostů akce. (*SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, i. č. 917. Balbínova oslava 1938. Podpisový arch návštěvníků Balbínovy oslavy v aule Lepařova gymnázia v Jičíně a podpisový arch návštěvníků Balbínovy výstavy v kreslárně Lepařova gymnasia v Jičíně.)

⁴¹⁷ Jan Pašek zemřel 5. 2. 1916 jako c. k. asistenční lékař zemského pluku č. 3 ve Štýrském Hradci. Smuteční oznámení viz *LA PNP*. Fond Jindřich Fleischner. Rodina Paškova Jindřichu Fleischnerovi 6. 2. 1916.

⁴¹⁸ *Lepařovo gymnázium Jičín*. Pamětní kniha c. k. státního gymnasia v Jičíně 1906, s. 4.

Václav Buchar na reálce v Nové Pace, František Pižl na reálném gymnáziu v Praze VIII, Josef Strnad na státní průmyslové škole v Hořicích, Bruno Valoušek na reformovaném reálném gymnáziu v Břeclavi a František Kvapil na reálce v Hodoníně), dva působili na ministerstvech (Karel Kazbunda na ministerstvu zahraničí a Josef John na ministerstvu národní obrany). Gustav Šmejce svou politickou kariéru dotáhl na tajemníka klubu poslanců Československé strany socialistické a člena Ústředního zastupitelstva hlavního města Prahy, do knihy se zapsal jako redaktor Českého slova. Miloš Novotný v té době pracoval pro Czechoslovak Press London. Ale setkal se i doktor Jaroslav Krámský (odborný lékař kožních a pohlavních nemocí v Praze v Žitné ulici) s libáňským lékárníkem Milošem Noskem, okresní hejtman v Jindřichově Hradci Jaroslav Koldovský s úředníkem firmy Baťa Jaroslavem Menčíkem či generální tajemník Jednoty československých rafinerií lihu v Praze Václav Bradáč s majitelem dvora Červený Újezd u Střeziměře Janem Hájkem. Z Vídně vážil cestu advokát Ervín Engel.

Z žijících absolventů maturitního ročníku 1906 chybí pouze čtyři jména: Alois Jiříčný, který působil jako farář v Hrašíně u Úval, František Lukeš, profesor reálného gymnázia v Košicích, František Vaníček, štábní kapitán jezdeckého pluku v Pardubicích, a překvapivě také Josef Štembera jediný usedlý v Jičíně jako pokladník Obecní spořitelny.⁴¹⁹

O dalších deset let později organizoval sraz František Pižl, jenž ho po poradě s některými pražskými kolegy naplánoval na 29.-30. srpna 1936 do Jičína. Tentokrát se sešlo jedenáct bývalých spolužáků,⁴²⁰ kteří společně poobědvali v hotelu Slavia, odpoledne odjeli na výlet do Prachovských skal a společně i povečeřeli. Druhý den dopoledne navštívili jičínský hřbitov a budovu Lepařova gymnázia. Podpůrnému spolku školy věnovali 650 Kč.

Hluboký dojem si ze společného setkání odvážel z Jičína do Hodonína Bruno Valoušek: „Fotografie, kterou již mám, mi je milá, na ní teprve vidím, že každý ten zralý muž – a jak ušlechtilí jsou to všechno lidé – stojí na některém

⁴¹⁹ Po srazu si abiturienti mezi sebou rozeslali fotografii a seznam spolužáků s adresami a zaměstnáním. Na seznamu ale chybí z neznámých důvodů jméno Josefa Štembery. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 464. Gustav Šmejce Karlu Kazbundovi 4. 9. 1926. Údaje jsem porovnála i seznamem sestaveným pro *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Podpůrný spolek, 1933. Příloha seznamy, s. 38.

⁴²⁰ Jaroslav Krámský, Bruno Valoušek, Václav Buchar, Karel Kazbunda, Jaroslav Menčík, Josef John, Jaroslav Koldovský, František Pižl, Václav Bradáč, Gustav Šmejce, Miloš Novotný. *Lepařovo gymnázium Jičín*. Pamětní kniha c. k. státního gymnasia v Jičíně 1906, s. 50.

odpovědném místě – vidím, jak ta dávná škola nám přece jen něco dala, v něčem náš intelekt připravila a jak z toho vznikly sloupy, jakési opory kultury.“⁴²¹

Karel Kazbunda tak nadšený ze svých spolužáků asi nebyl, protože Valoušek v dopise pokračoval: „Nevidím – jak Ty trochu smutně píšeš – »zuboženou generaci« poválečnou, nýbrž lidi, kteří při vši srdečnosti nesou vážně životní úkol a úděl... Drahý Karlíčku, mám Tebe zejména rád – a děkuji Ti i za Tvou lásku, která mne ovanula. Dětem na obrázku ukazují pana dra Kazbundu – z vypravování Tě dávno znají.“⁴²²

Nejvíce proměněný však některým spolužákům, konkrétně Gustavu Šmejcovi, přišel právě docent Karlovy univerzity: „Z veselého chlapíka, který obveseloval celou třídu svými vtipnými žertíky, stal se vážený vědecký pracovník, jehož velké schopnosti a zásluhy jsou všeobecně uznávány povoláními odborníky...“⁴²³

Oslavy 125. výročí obnovení gymnázia v roce 1933

Mezi oběma sjezdy se jistě několik bývalých spolužáků setkalo i na oslavách jičínského gymnázia v roce 1933. Většina lidí s přibývajícím věkem mění svůj vztah ke škole, kterou kdysi nenáviděli a později na léta v ní strávená vzpomínají jako na nejhezčí životní etapu. Podobný obrat zaznamenal i Karel Kazbunda. Zapomenuty byly neshody s profesory i následné odpykané tresty za různá provinění, docent Univerzity Karlovy neoprašoval ani svou dávnou veřejnou kritiku poměrů na gymnáziu a rád pomohl s přípravou oslav 125. výročí obnovení gymnázia. Téměř z duše, pouze s poupravenou číslovkou, mu asi mluvila báseň bývalého studenta stejného ústavu Otto Krafta:

„Let čtyřicet je tomu už,
co cítil jsem se vězněm tvým,
a dnes tu stojím, zralý muž,

⁴²¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 467. Bruno Valoušek Karlu Kazbundovi 14. 9. 1936. (Chybně označen jako Rudolf Valoušek.)

⁴²² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 467. Bruno Valoušek Karlu Kazbundovi 14. 9. 1936. (Označen stejně chybně.)

⁴²³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 618. Gustav Šmejck Karlu Kazbundovi 25. 1. 1938.

jak před svým rájem ztraceným!“⁴²⁴

S trochu záhadnou postavou německy píšícího básníka Otto Krafta (1876-1951) se Kazbunda asi osobně neznal, zasloužil se však o jeho odkaz Jičínu. Kraft pocházel z Chrudimi, ale dětství prožil v Jičíně, jeden čas rodina obývala stejné místnosti, ve kterých se o osm let později historik narodil (na Husově třídě čp. 133). Kazbundova matka se s Kraftovými, po nichž byt přebírala, osobně setkala a možná i synovi o nich vyprávěla. Zdejší gymnázium navštěvoval malý Otto pouze v primě, poté přešel studovat na rakouské vojenské školy – asi na přání otce, prorakousky smýšlejícího vojáka. Do Jičina se ale pravidelně vracel, především na prázdniny. Cítil se více básníkem a filosofem než vojákem. Překládal do němčiny Vrchlického verše, později vyučoval na českých středních školách němčinu a působil v Klubu moderních filologů. Na počátku 30. let žil v Praze, kde se ovšem cítil osaměle a nežilo se mu dobře ani materiálně. Pookřál při návštěvě města svého dětství a inspiroval se k sepsání sbírky veršovaných vzpomínek „Jitschin“. Všech dvacet čtyři německých básní věnoval kolem roku 1932 autor řediteli gymnázia Václavu Trojanovi, s nímž navázal písemný styk. Originály se však po konci druhé světové války, během níž byly školní sbírky a archiv několikrát stěhovány, již nenašly.

Zdálo se, že z tohoto pro město cenného cyklu budou pro následující generace zachovány pouze dvě básně uveřejněné v gymnaziálním památníku v roce 1933. Karel Kazbunda si však prozíravě všechny básně opsal a rozeslal mezi své známé. Kromě Františka Gaertnera z Baumgartenů zapůjčil v roce 1974 celý cyklus Josefu Broulovi.⁴²⁵ Ten po počátečních problémech se čtením Kazbundova rukopisu všechny básně přepsal, pokusil se i o některé překlady a chtěl, aby vstoupily více do povědomí jičínských patriotů. Na jeho popud verše do češtiny přeložila manželka Svatopluka Volfa Štěpánka a její choť je zařadil do svých pamětí.⁴²⁶ Životní pouť Otto Krafta je dosud velmi nejasná, dostupné informace končí právě rokem 1933.

⁴²⁴ KRAFT, Otto. U gymnasia. In: Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně. 1624-1777, 1807-1932. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 270.

⁴²⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1434. Jičín. Osobnosti: Otto Kraft – přepis básní z cyklu „Jičín“. Složka obsahuje i dopisy J. Broula k tématu a jeho pokusy o překlad. Z dopisů vyplývá, že K. Kazbunda, ač s německým jazykem nemohl mít žádný problém, se nikdy o překlad nepokusil a přítele upozorňoval, že jde o velmi náročnou záležitost, především je třeba naprosto se vžít do básnickových pocitů.

⁴²⁶ LA PNP. Fond Svatopluk Volf. Z putování životem. Díl IV. Popis převzetí básní viz s. 139-140, samotné básně i s překlady přepsány tamtéž, s. 141-170.

Iloně Pluhařové, která zpracovala torzovitě dochovaný básníkův osobní fond, se podařilo navázat kontakt s jeho synovcem.⁴²⁷ Arne von Kraft vyvrátil údaj, že by jeho strýc zemřel roku 1945.⁴²⁸ Básník byl totiž po válce odsunut do Německa a zemřel v domově pro seniory o šest let později.

Plánované slavnosti 125. výročí obnovení gymnázia se připravovaly na škole, která rok hrdě nesla nový název: Státní československé gymnasium Františka Lepaře v Jičíně. Po téměř osmiletém úsilí zdejších profesorů a členů krajanského kroužku Jičín v Praze rozhodl o přejmenování ministr školství a národní osvěty JUDr. Ivan Dérer (výnosem číslo 179.731 ai 1931-II/2 ze dne 24. února 1932).⁴²⁹

Velké oslavy gymnázia se chystaly po pětadvaceti letech. V Čechách vrcholila krize, a tak se profesorský sbor rozhodl neorganizovat žádné nákladné hromadné akce, a přípravy se možná i proto o rok protáhly. Připomenout 125. výročí obnovení gymnázia a padesát let, které uplynulo od postavení nové budovy školy a založení podpůrného spolku, však bylo třeba. Organizátoři vyzvali abiturienty, aby si v příslušném roce sami uspořádali své třídní srazy, které by se navzájem nekryly, a předešlo by se tak problémům s ubytováním. Profesori se rozhodli uspořádat dokumentární výstavu a především vydat kvalitní památník. Ten měl kromě historických a vzpomínkových článků obsahovat také seznamy všech profesorů a studentů (jak absolventů, tak i bývalých studentů, kteří nedostudovali) za poslední půlstoletí s jejich současnými adresami a zaměstnáním.

Během náročného shánění kontaktů se zrodil nápad vydávat gymnazijní zpravodaj. Cílem tohoto Jubilejního věstníku státního československého gymnasia Fr. Lepaře bylo především stmelit bývalé studenty. Na stránkách čtvrtletníku se měly objevovat stručné zprávy o činnosti gymnázia, informace o bývalých žácích,

⁴²⁷ Osobní fond Otto KRAFTA je uložen v *LA PNP*. Více informací o O. Kraftovi viz *SOkA Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-411. PLUHAŘOVÁ, Ilona. *Der Dichter und Schriftsteller Otto von Kraft*. Masarykova univerzita Brno, závěrečná práce, 2005. Medailonek s nejnovějšími poznatky o této osobnosti zařadila autorka i do své rigorózní práce: *SOkA Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-450. PLUHAŘOVÁ, Ilona. *Politický, společenský a kulturní Jičín v letech 1918-1939*. Hradec Králové: Rigorózní práce, Univerzita Hradec Králové, 2008, s. 274-277. Ve svých pracích I. Pluhařová však chybně označuje K. Kazbundu za profesora jičínského gymnázia.

⁴²⁸ Jičínské gymnázium před 50 roky. In: *Předvoj*. Roč. XXIII, č. 34, 20. 8. 1982, s. 3.

⁴²⁹ Myšlenka na přejmenování gymnázia se zrodila na večeru kroužku Jičín v Praze v roce 1924. Následně podal tehdejší ředitel ústavu Antonín Trnka návrh na ministerstvo školství, které jej však zablokovalo. Opakovaná žádost vyšla z oslav stého výročí narození profesora Františka Lepaře pořádaných v září 1931, kdy návrh přednesl Augustin Seifert. Více o oslavách viz: HANACÍK, Vojtěch. *K stému výročí narození Františka Lepaře*. Zvláštní tisk.

ohlasy abiturientských srazů, popisy významných událostí v Jičíně, literární příspěvky bývalých žáků, jejich vzpomínky atd. První číslo, které vyšlo v březnu 1933, se rozeslalo bezplatně na 1750 adres. Z tohoto množství se vrátilo pouze 111 výtisků (25 adresátů mrtvých, 70 zásilek nedoručitelných a jen 16 adresátů zpravodaj odmítlo).

Mnozí bývalí studenti se jistě nechali oslovit úvodníkem, který apeloval na jejich city: „Váš ústav, pánové a dámy, v jehož síních jste strávili nejkrásnější léta svého mládí, tento Váš ústav na Vás nezapomíná. Nepřetržitě přes 310 let, od svého obnovení 125, rok co rok vzdělával mládež, přijímaje ji jako ostýchavé děti a propouštěje sebevědomé jinochy, když se pod jeho zkušeným vedením naučili milovati vědu, vlast, všechno, co je velké, dobré a krásné. /.../ vždyť ti všichni, které po staletí přechovával a stále chová jako tajuplný Blaník ve svých skrýších, jsou a mají být takoví svatováclavští bohatýři, obrnění zbraněmi ducha...! A nyní tento Váš ústav jest přesvědčen, že také Vy jste jej chovali vždy v lásce, a jako on podle možnosti sledoval životní osudy Vás všech, tak že i Vy časem vzpomenete na něj a provázíte svými přáními snahy a práce jeho života. Ústav žije také! Žije, roste, kvete, toliko nestárne; jak by také mohl stárnouti, když tolik mladých srdcí bez ustání vlévá do jeho žil svoje žhoucí mízy?“⁴³⁰

Hlavní redaktor Věstníku a koordinátor seznamů, profesor klasické filologie František Kaska,⁴³¹ musel být ohlasem prvního čísla Věstníku nadšen, protože bývalí studenti ochotně zasílali údaje o svých spolužácích, vzpomínky na školní léta, a dokonce i materiál na výstavku.

Karel Kazbunda nebyl k aktivní spolupráci pobídnut až hromadně v březnu po vydání prvního Věstníku, ale jako významný absolvent byl osloven již dříve. Členové profesorského sboru, z něhož pamatoval váženého docenta Karlovy univerzity jako studenta jen ředitel Trojan, jistě nepátrali po přestupcích, jichž se kdysi jako nepokojný mladík dopouštěl. Všichni ho brali za úspěšného muže,

⁴³⁰ *SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, k. 20, i. č. 957. Jubilejní věstník. *Jubilejní věstník*. Roč. 1, 1933, č. 1, s. 1.

Výzva k abiturientům podepsána V. H., což zřejmě jsou iniciály profesora Vojtěcha Hanačíka, který v té době už sice byl ve výslužbě, ale žil v Jičíně a na oslavách se mohl podílet. Jediný vyučující profesor s iniciály V. H. na gymnáziu v roce 1933 byl matematik a fyzik Vilém Honzík.

⁴³¹ František Kaska (1881-1944) absolvoval jičínské gymnázium roku 1900 a na stejném ústavu poté učil 32 let (1904-1936) klasickou filologii. Zabýval se také regionální historií a kromě článku o misijní činnosti a smrti Matěje Burnatia (1929) je autorem prací *Historie jičínských soch* (vydáno 1937) či *Z říše věčného klidu (přůvodce jičínským hřbitovem.)* Rukopis, uloženo v *SOKA Jičín*.

kterým se škola může pyšnit. Jeho hlavní pomoc měla spočívat ve zkvalitnění jubilejního památníku.

Záměr vydat almanach byl schválen na schůzi bývalých žáků gymnázia působících v Jičíně dne 29. září 1932. A již dvanáct dní po schůzce uctivě žádal profesor PhDr. Alfons Neubauer Karla Kazbundu: „Vaši Slovutnost také prosíme, abyste nám neodepřel příspěvek o jakémkoli histor/ickém/ námětu z nových dějin, jež by měl vztah k minulosti našeho gymnázia neb Jičina vůbec.“⁴³² Bývalý student nelenil a již 20. října 1932 profesoru Neubauerovi kladně odpověděl a to ještě s omluvou, že reaguje na žádost až po devíti dnech, protože si dříve dopis ležící na fakultě nestihl vyzvednout. Navrhl rovnou přesné téma (gymnázium v 50. letech 19. století), plánovaný rozsah článku i důvody, které by ho k sepsání motivovaly.⁴³³

Nadšený profesor Kazbundovi srdečně poděkoval za rychlou a příznivou odpověď. Z dopisu dějepisáře vyplývá, že nápad oslovit slavné historiky, aby přispěli články k jičínskému tématu, prosadil sám Neubauer. V zápětí ovšem tohoto úmyslu zřejmě začal litovat, když narazil na místě, kde by to nejméně očekával – u podporovatele regionální historie: „...prosil jsem také pana prof. Šimáka o nějaký článek balbínovský, pan prof. Š. však neslabil, nýbrž mě pokáral, že hledáme jinde, co bychom měli udělati sami. Já arci vyznávám svou nedostatečnost; non omnia possumus omnes. Vlídny dopis Vaší Slovutnosti přijal jsem s obzvláštním povděkem, poněvadž jsem byl předcházejícím listem pana profesora Š. deprimován.“⁴³⁴

Profesor Neubauer (1884-1943) byl člověk vzdělaný s hlubokým zájmem především o raný středověk a měl přehled o aktivitách tehdejších českých historiků a bedlivě vybíral, koho a jak oslovit. S žádostí o valdštejnský článek se obrátil na samotného Josefa Pekaře, který prý příspěvek přislíbil, ale nakonec nedodal, profesor Vladimír Helfert z Brna měl psát o bývalém studentovi a hudebním skladateli Jiřím Bendovi. Profesor také sdělil Kazbundovi, že zamýšlí oslovit s prosbou o medailonek katechety Jana Sidona Františka Roubíka, který již publikoval článek o této osobnosti v Našem domově. Neubauer plánoval rovněž

⁴³² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 337. Alfons Neubauer Karlu Kazbundovi 11. 10. 1932.

⁴³³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 337. Karel Kazbunda Alfonsu Neubauerovi 20. 10. 1932 (koncept odpovědi).

⁴³⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 337. Alfons Neubauer Karlu Kazbundovi 22. 10. 1932.

příspěvky o Macháčkovi a Lepařovi či o jednání protinapoleonské koalice v roce 1813 v Jičíně.⁴³⁵

Podle Františka Kutnara profesor Neubauer kdysi pomýšlel i na univerzitní kariéru. Nakonec úspěšně působil jako středoškolský profesor, žáky prý uměl pro svůj předmět nadchnout.⁴³⁶ O osobu svého profesora dějepisu se historik z Mlázovic po léta zajímal, protože ještě v 70. letech zjišťoval u Karla Kazbundy, zda si ho nepamatuje ze studií na fakultě a jestli neví, kde by byla uložena Neubauerova velmi bohatá pozůstalost, která prý měla obsahovat cennou korespondenci – například s katolickými spisovateli.⁴³⁷ František Kutnar poté ve svém zásadním díle o dějinách české historiografie neopomněl Alfonse Neubauera a jeho dílo zmínit.⁴³⁸

Ambiciózní záměry s památníkem se profesorovi asi postupně rozpadaly, a tak si Kazbundova zájmu neobyčejně cenil: „Vaše veliká a od nás nezasloužená vlídnost, slovný pane doktore, dodává mně smělosti, abych Vás prosil, zdali byste nám byl trochu nápomocen radou aneb přímluvou při opatřování histor/ických/ článků pro chystaný Památník. /.../ Já Vás arci znám z literatury histor/ické/ a snad i od vidění v Jičíně. Bylo by pro mě velikou ctí, kdybych se mohl s Vámi osobně seznámiti.“⁴³⁹

Zda Kazbunda napomohl s přesvědčováním méně ochotných historiků, nevíme, ale sám svůj příspěvek o době absolutismu na jičínském gymnáziu, v němž využil příležitosti očistit svého otce, dodal. K jeho zpracování přistoupil velmi zodpovědně, a tak vznikl odborný a jako obvykle na pramenech podložený článek.⁴⁴⁰ Stať se nakonec neostýchal zaslat ani Josefu Pekařovi, jehož pravidelně o své práci informoval. „...dovoluji si podati Vám drobnost, kterou jsem přispěl do Sborníku vydaného právě jičínským gymnáziem (jehož žákem jsem byl) na paměť 125. výročí jeho obnovení. Šlo mi přitom hlavně o kritiku příslušných míst paměti

⁴³⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 337. Alfons Neubauer Karlu Kazbundovi 22. 10. 1932.

⁴³⁶ FINGERLAND, Antonín. Jičínské gymnázium. Výběr ze vzpomínek. *Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení*. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999, s. 57.

⁴³⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda k. 5, i. č. 251. František Kutnar Karlu Kazbundovi 25. 10. 1973. Svému profesoru věnoval F. Kutnar vzpomínku i ve svém ohlédnutí na studentská léta viz KUTNAR, František. Reminiscence z nemocničního pokoje. In: *Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení*. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999, s. 62.

⁴³⁸ Hlavním zájmem A. Neubauera byli středověcí mystici, zabýval se literární družinou na dvoře Karla Velikého. Publikoval práce o Alcuinovi (1909), M. Aureliu Cassiodorovi (1913) či studii Kněz Prokop Holý (1910). KUTNAR, František; MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého dějepisectví*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1997, s. 532.

⁴³⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 337. Alfons Neubauer Karlu Kazbundovi 22. 10. 1932.

⁴⁴⁰ Rozbor článku Karla Kazbundy Pohled do doby absolutismu otištěný v památníku viz příloha 1.

Staškových, které skutečný obraz situace zkreslují. Studii jsem zasadil do rámce otázky českého jazyka jako vyučovacího na středních školách v letech padesátých a tuto zase do širšího rámce školské otázky v době absolutismu, pokud jen soustředění na hlavní účel připouštělo.⁴⁴¹ Na závěr tohoto dopisu připojuje přání, v kterém jako obvykle zdůrazňuje krajevou sounáležitost: „Dovoluji si přátí Vám, slovutný pane profesore, příjemnou zotavenou prázdninovou, z níž ráčíte jistě část trávit opět v našem Českém ráji.“⁴⁴²

Památník spatřil světlo světa dne 1. srpna 1933 a nutno podotknout, že v odlišné podobě oproti původním záměrům profesora Neubauera. Přesto byl přijat s nadšením většiny bývalých absolventů. První oddíl tvoří články historické a literární, které redigoval profesor Vladimír Švehla, následuje příspěvek profesora Františka Kasky o sociální péči o studentstvo a oddíl vzpomínek bývalých žáků redigovaný profesorem Antonínem Fialou. Součástí památníku se stal plánovaný seznam bývalých učitelů a žáků (se současnými zaměstnáními a adresami) připravený profesory Antonínem Houbou a Františkem Kaskou.

Nevíme, jestli se profesor Neubauer po rázném Šimákově odmítnutí zalekl žádat o příspěvek další význačné historiky, jak měl původně v plánu. Bohužel se z příprav oslav dochoval pouze zlomek korespondence. Z výše jmenovaných osob zaslal příspěvek jen Vladimír Helfert,⁴⁴³ druhým jičínským autorem podílejícím se na památníku se stal bibliotekář knihovny Národního muzea Antonín Grund.⁴⁴⁴ O všechny další příspěvky do památníku se museli podělit místní – především bývalí studenti. Historický oddíl začíná článkem o Františku Lepařovi sepsaným dlouholetým profesorem klasické filologie na jičínském gymnáziu Vojtěchem Hanačíkem. Celou historii ústavu vylíčili na dvaasedmdesáti stranách jičínské učitelé

⁴⁴¹ ANM. Fond Josef Pekař, III. řada, k. 11. Karel Kazbunda Josefu Pekařovi 21. 6. 1933.

⁴⁴² Tamtéž.

⁴⁴³ Profesor hudební vědy na Masarykově univerzitě a dirigent Orchestrálního sdružení v Brně Vladimír Helfert (1886-1945) se kromě jiných témat zabýval právě osobností hudebního skladatele Jiřího Bendy, o němž napsal dvoudílnou monografii *Jiří Benda: Příspěvek k problému české hudební emigrace*. Brno: Filosofická fakulta, 1929 a 1934. Do jičínského památníku přispěl článkem Co dal Jičín skladateli Jiřímu Bendovi. *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 113-116.

⁴⁴⁴ Antonín Grund se k osobnosti absolventa jičínského gymnázia Jana Květoslava Lhoty dostal zřejmě v souvislosti se svým celoživotním bádáním o Karlu Jaromíru Erbenovi. Autor se domnívá, že právě Lhota, rodák z Miletína, probouzel ve svém vrstevníku K. J. Erbenovi básnického ducha a nadšení pro český jazyk. GRUND, Antonín. Z jičínských vzpomínek Jana Květoslava Lhoty. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 134-140.

– Kazbundův spolužák Václav Buchar a profesor František Kaska. Bucharovu část měl původně sepsat profesor Neubauer, ale ten od záměru odstoupil kvůli propuknutí oční vadě. Karel Kazbunda kromě sepsání vlastního příspěvku pomohl nalézt některé úřední prameny příteli – archiváři Pražského hradu – Janu Morávkovi, který vyložil pokusy o obnovení jičínského gymnázia v letech 1795-1807. Pilný profesor dějepisu a zeměpisu na učitelském ústavu v Jičíně Václav Buchar se zaskvěl ještě jednou statí, ve které vylíčil problémy provázející žádosti o postavení nové budovy gymnázia.

Většina absolventů a bývalých profesorů se do Jičína sjížděla v době prázdnin. Někteří návštěvu gymnázia spojili i s prohlídkou velkolepých Prvních výstavních trhů Českého ráje. Termín mezi 2. a 23. červencem 1933 doporučovalo k pořádání třídních srazů i ředitelství školy. Trhy se konaly pod záštitou ministerstev obchodu a zemědělství, městského a okresního zastupitelstva a ústředního výboru Klubu československých turistů. Hlavní pořadatel – Spolek Výstavního trhu Českého ráje za předsednictví starosty města Josefa Matějky – si kladl za cíl představit veškeré novinky v oblasti zemědělské, hospodářské, živnostenské i průmyslové, neboli chtěl upozornit na atraktivitu Jičínska nejenom z hlediska cestovního ruchu. Město bylo speciálně vyzdobeno, nezapomnělo se ani na slavnostní neonové osvětlení Valdické brány. Samotné rozvržení trhů navrhl architekt Čeněk Musil, plakát vytvořil také absolvent gymnázia, akademický malíř Jindřich Procházka. Ač měla být tato akce nepolitická, jednotlivé strany pořádaly různé sjezdy a demonstrace, pozadu nezůstaly ani spolky se svými manifestacemi a nechyběly ani slavnosti francouzských legionářů.⁴⁴⁵

Výstava uspořádaná k oslavám gymnázia však nezůstávala kvůli trhům stranou zájmu. Návštěvníci si ji mohli přijít do druhého patra gymnazijní budovy prohlédnout po celé letní prázdniny (každý den v dopoledních hodinách). Její kurátor Antonín Houba, který měl již zkušenosti z organizování výstavy pro expozici legionářských památek roku 1928 a o tři roky později s výstavou k stému výročí narození Františka Lepaře, se rozhodl představit jak zajímavé památky na školní léta studentů, tak vyzdvihnout slavné absolventy a jejich tvorbu.

⁴⁴⁵ FAJSTAUEROVÁ, Hana. I. výstavní trhy „Českého ráje v Jičíně“ 2.-23. 7. 1933. In: *Muzejní noviny*. Roč. 2001, č. 20, s. 17-19.

Bývalí studenti byli skrz Jubilejní věstník vyzváni, aby zasílali jakékoli památky na svá školní léta nebo ukázkou své tvorby. Různorodost zapůjčených či darovaných předmětů byla značná – počínaje plány architekta Čenka Musila, přes obrazy akademického malíře Jindřicha Procházky až po eskymácký kroj – suvenýr cestovatele Jiřího Jägera.⁴⁴⁶ A nechyběly ani archivní dokumenty: „Velmi cenné památky byly zaslány darem odborového rady PhDr. Karla Kazbundy, docenta Karlovy univerzity v Praze (fotog/rafie/ tisků, týkajících se dějin gymnázia)...“⁴⁴⁷

Hlavní ozdobou místnosti byla fotografie Františka Lepaře a členů jeho rodiny (převzatá z výstavy před dvěma lety). Pozornost budila originální mapa současného rozmístění absolventů, kteří působili i v USA, Egyptě, Jižní Africe, Persii a jinde ve světě. Zájmu návštěvníků se těšilo i album obsahující výběr německých básní z cyklu „Jitschin“ od Otto Krafta, který stejně jako mnozí další věnoval toto dílo do trvalého vlastnictví gymnázia. Tamní knihovna tak byla obohacena o publikace autorů z řad absolventů a profesorů – například Josefa Štefana Kubína, Gottharda Smolaře, Františka Lepaře, Josefa Jakubce, Augustina Seiferta, Vincence Kramáře, MUDr. Eduarda Babáka, hudebníka Josefa Hüttela aj. Zda svá díla zaslal i Karel Kazbunda, bohužel nevíme.

Spolek Jičín v Praze

Hlavní spojnicí mezi domovem a Prahou, kde po léta působil, představoval pro Karla Kazbundu krajský spolek Jičín v Praze. „Jako členové Spolku pociťovali jsme vždy jakousi blahodárnou vnitřní souvislost mezi oběma pojmy »Jičín« a »Praha«. Oba se navzájem jakoby umocňovaly. Lokální patriotismus jičínský jakoby se povznášel do vyšších sfér ducha »Prahy«, a tomuto se zase dostávalo to »jičínství« určité intimity a zvláštní družnosti. Tak jsme to alespoň pociťovali. Nade vším tyčila se dominantna jičínské věže jako symbol našeho někdejšího mládí, jeho pravého štěstí a vznětů, všechny nás jakoby jednotila.“⁴⁴⁸

Takto cítil potřebu regionálního sdružení Karel Kazbunda. Spolek Jičín v Praze se může dodnes chlubit tím, že je nejstarším z podobných uskupení v hlavním městě. Myšlenka založení krajského kroužku, který by sdružoval nejen

⁴⁴⁶ *SOka Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, k. 20, i. č. 957. Jubilejní věstník. *Jubilejní věstník*. Roč. 1, 1933, č. 2, s. 3.

⁴⁴⁷ Tamtéž, Roč. 1, 1933, č. 3 a 4, s. 2.

⁴⁴⁸ *ANM*. Fond Jičín v Praze, k. 1, i. č. 148. Karel Kazbunda Regionálnímu vlastivědnému kroužku Jičín v Praze 2. 2. 1968.

jičínské rodáky, ale další, kteří ve východočeském městě trávili svá studentská léta, či někdy pracovali, se zrodila roku 1905. Hlavními iniciátory zakládacích schůzek v zahradě U Choděřů byli lékaři – univerzitní profesori – Otakar Kukula a Jan Deyl, advokát Karel Motejl, spisovatel a učitel Karel V. Rais, redaktor a tiskař Ladislav Sehnal a tajemník Národní rady české Augustin Seifert. Do vedení byl na první schůzi v hotelu Merkur zvolen Karel Motejl a Augustin Kroužilka (adjunkt ředitelství železnic), funkci tajemníka zastával Augustin Seifert. První léta nešlo o spolek s pevnou organizací, ale pouze o volné sdružení, které pěstovalo přátelskou družnost k rodnému kraji.⁴⁴⁹

První velkou akcí, které se masově tento kroužek účastnil, byly gymnaziální oslavy roku 1907 v Jičíně, do města tehdy přijelo na 200 členů. Činnost sdružení se naplno rozvinula ve 20. letech, schůzky se konaly každé pondělí v Měšťanské besedě v Praze. Předsednictví převzal JUDr. Vladislav Lepař, syn bývalého ředitele gymnázia, jehož pravou rukou byl generál Jan Diviš.⁴⁵⁰ Organizátorskou duší spolku však již v té době byl především Augustin Seifert, ředitel Národní rady československé. Kroužek často pořádal zájezdy do Jičína a participoval na různých akcích. Jeho zástupci se účastnili například oslavy 60 let Sokola v roce 1922, o dva roky později prvního provedení Foersterovy Jičínské suity při otevření Studentského domu či odhalení pamětní desky Vojtovi Náprstkovi v Prachovských skalách v roce 1929. Nechyběli samozřejmě ani při vzpomínce 100. narozenin Františka Lepaře v roce 1931 a o dva roky později při 125. výročí obnovení gymnázia či na trzích Českého ráje.

V krajský spolek Jičín v Praze bylo sdružení přeměněno na ustanovující schůzi 5. prosince 1933. Rozhodnutí ovšem padlo již při zájezdu na První výstavní trhy Českého ráje v Jičíně 9. července téhož roku a stanovy spolku byly schváleny

⁴⁴⁹ Fond Jičín v Praze, uložený od roku 1993 v Archivu Národního muzea, je bohužel zachován jen torzovitě. Krátký přehled činnosti spolku sepsal ke stému výročí jeho založení současný jednatel. RYBAŘÍK, Václav. *Historie krajského spolku a kroužku Jičín v Praze 1905-2005*. Praha, 2006. Některé informace k historii jsem doplnila z anonymního článku z časopisu Beseda. Krajský spolek „Jičín v Praze“. In: *Beseda*. Roč. 1940, č. 12, s. 251.

⁴⁵⁰ Armádní generál Jan Diviš (24. 10. 1862-8. 8. 1934) se narodil v Pardubicích, ale v Jičíně byl po smrti matky vychováván tetou. Navštěvoval zde reálku a město si zamiloval na celý život. Pocházela odtud i jeho manželka Marie. Po studii na Technické vojenské akademii ve Vídni sloužil v rakouské armádě. Největší kariéru zažil paradoxně až po penzionování, když si ho Josef Scheiner vybral na pomoc při sestavování Československé armády v novém státě. Brzy však funkci vrchního velitele předal generálu Piccione a sám z pozice zemského vojenského velitele přebíral moc v pohraničí. Pohřben byl po boku manželky na jičínském hřbitově. Viz: ÚLEHLA, Vladimír. První vrchní velitel Československé armády. In: *Nové noviny*. Roč. XI, č. 41, 24. 10. 2008, s. 8.

Zemským úřadem v říjnu. V restauraci U Bumbříčka na Národní třídě byl zvolen předsedou opět emeritní sekční šéf JUDr. Vladislav Lepař a místopředsedy Ing. Jan Diviš a Bohumila Smolařová-Čapková, vdova po gymnazijním profesorovi. Jednatel zůstal Augustin Seifert. Ze Seifertovy iniciativy začal vycházet i spolkový Věstník Jičín v Praze (první číslo 25. listopadu 1933), který zastoupil Jubilejní věstník vydávaný jičínským gymnáziem v roce 1933.⁴⁵¹

Dva zásadní body stanov mluvily o poslání spolku takto: „...udržovati a pěstovati vzájemné přátelské styky a krajanskou družnost mezi členstvem a občanstvem Jičina i kraje jičínského... propagovati znalost historických a národopisných památek Jičínska a přispívati k dalšímu osvětovému i národohospodářskému rozvoji a pokroku města Jičina i Českého ráje a Československé republiky vůbec.“⁴⁵²

Ve většině tiskovin členové spolku zdůrazňovali, že jim nejde jen o melancholické vzpomínání. „Nikdy jsme nepěstovali plané spolkaření – pro něž není zájmu ani času, také žádné osobní škorpení nebo klepaření. Spolek „Jičín v Praze“ považoval se jakoby za jednu rodinu.“⁴⁵³ Pravidelné schůzky se konaly jednou měsíčně (od poloviny 30. let v hotelu Paříž u Obecního domu) a začínaly tzv. krajanskou zprávou, kterou obvykle sestavil a přednesl Augustin Seifert. Ta právě vedle aktualit z města obsahovala připomenutí různých výročí, oslav jubilejí významných rodáků či naopak uctění památky zemřelých. Hlavní náplní setkání bývaly přednášky či vzpomínky týkající se regionu, obvykle doplněné o hudební vystoupení. Členové se samozřejmě účastnili i významných akcí konaných v Praze a jinde, ale především se intenzivně zajímali o dění v rodném městě. Udržovali kontakt s jeho představiteli a podporovali místní spolky (například Muzejnímu spolku pravidelně na činnost zasílali 100 Kč, Spolek pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském dostal v roce 1941 30 Kč).

Spolek podporoval cestovní ruch v Českém ráji, především se snažil spolu s Klubem československých turistů o propagaci Prachovských skal. Nemohlo tomu

⁴⁵¹ Když profesori jičínského gymnázia obdrželi zprávu o záměru vydávat pražský spolkový věstník, rozhodli se, že není nutné pokračovat ve vydávání jejich zpravodaje. Chtěli pouze vytvořit ve vznikajícím periodiku pravidelnou speciální rubriku pro absolventy gymnázia, kde by se dozvídali novinky ze školy. Tento záměr se však nikdy nerealizoval.

⁴⁵² Stanovy krajanského spolku „Jičín v Praze“ se sídlem v Praze. In: *Věstník krajanského spolku Jičín v Praze*. Roč. 1, 1933, č. 1, 25. 11., s. 2.

⁴⁵³ SEIFERT, Augustin. Skladatel dr. h. c. J. B. Foerster a spisovatel prof. J. Št. Kubín čestnými členy krajanského spolku „Jičín v Praze“. Praha, 1944, s. 14.

být ani jinak, když autor prvního průvodce po Prachovských skalách, v té době student a člen Akademické čtenářské jednoty, Vladislav Lepař, byl dlouhodobým předsedou spolku. Vstříc v těchto aktivitách vycházela i rodina Schlikova, které tato oblast patřila, a jejíž příslušníci patřili rovněž mezi členy Jičína v Praze. Spolek převzal například vedle městské rady a výboru Valdštejnské výstavy v Jičíně záštitu nad knihou Felixe Manna Jičín, město Valdštejnovo, jejíž autor se snažil s mnoha spolupracovníky (i z řad spolku) v polovině 30. let o důstojnou propagaci historie i současnosti města.⁴⁵⁴

Dne 14. června 1936 proběhl „velký den československé turistiky“ pořádaný městem Jičínem a odborem KČT za spolupráce pražského spolku, Akademické čtenářské jednoty a jičínského okresního úřadu. Významní hosté se ten den jako první projeli zapůjčenými automobily po nově otevřené asfaltové silnici do Prachovských skal. V jednom automobilu se vezl i Karel Kazbunda, který rovněž dostal jako významný účastník akce jednu ze 120 pozvánek k slavnostnímu obědu do Parkhotelu Skalní město.⁴⁵⁵ Celkem během dne po nové komunikaci projelo 403 motorových vozidel. Součástí akce bylo také odhalení památníku nedávno zesnulému JUDr. Vladislavu Lepařovi. Tento pomník měl zároveň sloužit jako ukazatel cest.

Spolek zveleboval Prachovské skály ale i při jiných příležitostech – nechal vystavět zvoničku na Starém Hrádku podle návrhu architekta Jaroslava Stejskala a podílel se na výrobě obrovitého Pelíškova totemu, který dominuje od léta 1939 nad nově upraveným lesním koupalištěm. Sdružení podporovalo zakoupení valdštejnských památek městem v polovině 30. let a staralo se v rámci svých možností o jejich propagaci a zvelebování. Samo například v roce 1940 přispělo do Fondu pro záchranu valdštejnských památek 1000 Kč. Z podnětu předsednictva Jičínu v Praze byla také dne 24. května 1936 na Valdštejnské lodžii v Libosadě odhalena pamětní deska Karlu Hynku Máchovi. Měla připomínat, že se romantický básník v tomto kraji mezi léty 1832-1836 při svých cestách inspiroval k několika

⁴⁵⁴ MANN, Felix. Jičín město Valdštejnovo. Edice: Knihovna národohospodářských informací. Svazek 2. Praha, 1934. Nakladatelství F. Manna se obrátilo i na „slovutného pana odborového radu“ Kazbundu jako člena spolku Jičín v Praze s nabídkou na výhodnější koupi knihy. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69; i. č. 1431. Felix Mann Karlu Kazbundovi 12. 6. 1935.

⁴⁵⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1390. Jičín. Klub československých turistů. Václav Trojan (starosta města) Karlu Kazbundovi 30. 5. 1936. Více o akci viz *Věstník krajského spolku Jičín v Praze*. Roč. III, č. 11, 28. 10. 1936, s. 43-45.

básním a nesepsanému románu Valdice. Finančně náročnější akce nemohl spolek dotovat sám, a tak vyzýval ke sbírkám. Jména přispěvatelů bývala pravidelně otiskována ve Věstníku. Odtud se také dozvíme, že na Máchovu desku přispěl ministerský rada Kazbunda 20 Kč.⁴⁵⁶

Největší akcí před druhou světovou válkou, kterou Jičín v Praze organizoval, byl Krajský sjezd plánovaný ve dvou termínech – v červnu a v červenci 1937, aby si účastníci mohli vybrat, které dny jim budou více vyhovovat. Pro tuto událost byl sestaven velký sjezdový výbor, v němž nechybí jméno Karla Kazbundy.⁴⁵⁷ První termín byl stanoven na 19. a 20. června, kdy se ze všech koutů republiky sjížděli rodáci, bývalí studenti z jičínských ústavů či zaměstnanci místních úřadů. Na uvítanou si všichni vyslechli v sále hotelu Paříž proslovy Augustina Seiferta a Jaromíra Volfa za pražský spolek a Karla Kloučka jako zástupce města. Druhý den se konaly bohoslužby v kostele i modlitebnách, účastníci navštívili hřbitov a poté se v 10 hodin konala schůze v zasedací síni městské radnice, již řídil předseda sjezdu Augustin Seifert. Nemohl chybět výlet do Prachovských skal, při kterém byla uvedena do provozu zvonička a zároveň předána do péče jičínského odboru Klubu československých turistů.

Další termín sjezdu byl stanoven na 5. a 6. července 1937, neboli na dny po zahájení Druhých výstavních trhů Českého ráje. Program sjezdu byl tak spojen s trhy, v jejichž sekci cestovního ruchu se představil i Jičín v Praze. Vrcholem sjezdu bylo slavnostní odevzdání stuhy Ústředí kruhu francouzských legionářů na prapor jičínského pěšího pluku 22. Argonského za účasti armádního generála Fauchera i mnoha legionářů. Tato slavnost byla zahrnuta do celonárodních oslav dvaceti let od bitvy u Zborova a uznání československé armády ve Francii.⁴⁵⁸

V té době již dva roky předsedal spolku Augustin Seifert (zvolen 7. května 1935). Ve vedení mu pomáhal Jaroslav Čapek a Bohumila Smolařová-Čapková, z mladých především Josef Broul a ministerský rada JUDr. Jaromír Volf. V Praze tehdy žilo odhadem tisíc krajanů a mnoho z nich mělo potřebu se scházet. Členská základna narůstala – jen za první rok fungování organizovaného spolku vyplnilo

⁴⁵⁶ Věstník krajského spolku Jičín v Praze. Roč. III, č. 10, 6. 6. 1936, s. 41.

⁴⁵⁷ Seznam všech členů výboru i program sjezdu obsahuje *Věstník krajského spolku Jičín v Praze*. Roč. IV, č. 15, 14. 6. 1937.

⁴⁵⁸ Program všech dnů krajského sjezdu byl zhodnocen ve zvláštním otisku *Věstníku Jičín v Praze*. Roč. IV, č. 16 Krajský sjezd v Jičíně r. 1937. ANM. Fond Jičín v Praze, k. 2, i. č. 219.

příhlášku 280 lidí a ve 40. letech již mohl spolek vykazovat 486 členů, z toho 26 zakládajících. Někteří členové nežili v hlavním městě, působili dál v Jičíně nebo v některých jiných obcích v Čechách a na Moravě.

Zakládajícím členem se mohl stát každý, kdo zaslal jednou pro vždy na konto spolku víc než 300 Kč místo 10 Kč běžného ročního příspěvku. Mezi těmito „donátory“ bychom v srpnu 1944 našli například tyto osobnosti: Marie Baťová-Menčíková;⁴⁵⁹ František Holeček (průmyslník a stavební podnikatel); Josef Kalfus (ministr financí); Ladislav Knotek (spolumajitel firmy Knotek v Jičíně); Josef Kopal (emeritní státní profesor), spisovatel Josef Štefan Kubín, Josef Nožička (Archivář ministerstva zemědělství a lesnictví); Jaroslav Skrbek (akademický malíř); profesorský sbor Lepařova gymnázia aj. Čestným členem byl spolu se spisovatelem Josefem Štefanem Kubínem roku 1944 jmenován také Josef Bohuslav Foerster, jehož rod pocházel z Osenic na Libáňsku.⁴⁶⁰

Jedním z mnoha, kteří pravidelně vyhledávali setkání rodáků, byl Karel Kazbunda. Zažil ve spolku jeho největší rozkvět v druhé polovině 30. let 20. století a rozhodně nepatřil mezi pasivní členy. V roce 1937 byl zvolen do výboru, v kterém poté působil mnoho let. „Vzpomínám rád dob svého členství ve Spolku »Jičín v Praze« a později i v jeho výboru. Stal jsem se členem Spolku v r. 1924, hned po svém návratu z Vídně do Prahy. A tu patří k mým prvním silným dojmům večer uspořádaný na oslavu myslím šedesátých narozenin profesora Otokara Kukuly, tehdy právě rektora univerzity (1924). Přítomnost jubilatova a četných významných osobností z našeho politického kulturního a národního života – vesměs ve vztahu k Jičínu – sdružení a reputace jičínských spolků, tak i Akademické čtenářské jednoty, dodávala mu obzvlášť slavnostní ráz. Vypravováním o různých humorných zážitcích z doby gymnazijní vnesl jubilant do oslavy veselý tón. Pak se

⁴⁵⁹ Manželka Tomáše Bati Marie (22. 6. 1893-27. 2. 1954) byla dcerou kustoda vídeňské knihovny a jičínského historiografa Ferdinanda Menčíka a sestrou Kazbundova spolužáka Jaroslava Menčíka. Vzdělaná dáma a nadaná klavíristka ráda trávila prázdniny ve Vitiněvsi u Jičína, rodišti svého otce. Po smrti manžela pomáhala Janu Baťovi vést firmu a za protektorátu zůstala jako jediná z rodiny ve Zlíně, aby nepřišli o majetek. Více viz: TURČÍN, Oldřich. Historik Ferdinand Menčík, jeho potomci a firma Tomáše Bati. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Svazek 11. Semily: Státní okresní archiv Semily, 1998, s. 99-116.

⁴⁶⁰ Hudební skladatel tvrdil, že Jičín je jeho po Praze nejoblíbenější město. Získal si k němu blízký vztah roku 1923, kdy byla zásluhou rodiny Volfových ochotníky nastudována Mistrova opera Eva. Nadšený Foerster složil jako poděkování kulturnímu městu Jičínskou suitu, jež byla prvně provedena při otevření Studentského domu roku 1924. O pět let později byl Foerster jmenován čestným občanem města.

vybaví zase vzpomínka na večer k poctě mého profesora dějepisu na gymnáziu, škol. rady Štětiny (1932) – je fotografie toho večírku! – rovněž večer velmi zdařilý. I prof. J. Š. Kubín, můj profesor frančtiny, tehdy ještě mladík 69letý, byl tenkrát přítomen.⁴⁶¹

Náplň schůzek musela Kazbundovi plně vyhovovat, neboť se v nich obvykle prolínaly jeho dva milované obory – historie a hudba. Klavírní vystoupení nejčastěji v té době kromě archiváře Jana Morávka zajišťovala Lenka Vojtíšková-Sasková. Vnučka jičínského muzikanta Ferdinanda Sasky⁴⁶² a manželka univerzitního profesora a ředitele Archivu hlavního města Prahy Václava Vojtíška. Všichni tři společně s akademickým malířem Jaroslavem Skrbkem⁴⁶³ a dalšími také byli po dlouhá léta součástí desetičlenného výboru spolku nebo mezi pěti náhradníky předsednictva.

Druhá světová válka dopadla i na toto sdružení – ze seznamu členů muselo vyškrtnout všechny židy, omezily se zájezdy na Jičínsko, roku 1941 přestal vycházet Věstník,⁴⁶⁴ všechny akce bylo nutné ohlašovat Policejnímu ředitelství. Členové se scházeli na přátelských večerech v Ruském sále hotelu Beránek na Vinohradech. Z počátku dodržovali frekvenci schůzek každé druhé úterý v měsíci, poslední dva roky protektorátu se však mohli scházet pouze jednou za čtvrt roku. Mezi povedené programy patřila přednáška Marie Míškové-Raisové o jejím otci spisovateli Karlu V. Raisovi v roce 1940 nebo o rok později (10. června 1941) starojičínský večer. Během něho se za přítomnosti potomků Vojty Náprstka besedovalo o prvním zpřístupňování Prachovských skal po slavném výletě vedeném právě pozdějším zakladatelem Klubu českých turistů. Jako hlavní host měl vystoupit emeritní profesor české Karlovy univerzity JUDr. Augustin Miříčka,

⁴⁶¹ ANM. Fond Jičín v Praze, k. 1, i. č. 148. Karel Kazbunda Regionálnímu vlastivědnému kroužku Jičín v Praze 2. 2. 1968.

⁴⁶² Lenka Vojtíšková o svém dědečkovi učiteli, varhaníkovi a hudebním skladateli Ferdinandu Saskovi (1826-1890) napsala studii a v regionálním čtrnáctideníku *Beseda* byl otiskován její seriál O hudebním Jičínu let 1860-1890 (*Beseda*. Roč. VI, 1949, č. 13-14 až č. 19-20).

⁴⁶³ Jaroslav Skrbek (1888-1954) malíř a grafik pocházející z Vysokého nad Jizerou, který v Jičíně vystudoval reálku a poté přešel do Prahy na Akademii výtvarných umění (žák M. Švabinského). Od roku 1920 spolupracoval s novinami *Venkov* a *Večer*. Vzpomínky na jeho jičínská studia jsou zahrnuty v knize SKRBK, Jaroslav. *Světlem a stínem*. Praha: Bohuslav Rupp, 1942.

⁴⁶⁴ Dne 28. 3. 1941 vyšlo 24. číslo *Věstníku*. V té době všichni doufali, že se jedná o dočasné pozastavení, ale po válce se jeho pravidelné vydávání již nepodařilo obnovit (kromě několika příležitostných čísel).

poslední žijící účastník těchto úprav, ze zdravotních důvodů se však musel omluvit a poslal pouze písemnou vzpomínku.⁴⁶⁵

Ne všechny slavnosti se ale povedly, zákaz německých úřadů znemožnil v roce 1942 uspořádání zájezdu do Jičína k připomenutí 640. výročí založení města. Velmi smutný nádech měl večer pořádaný na počest dlouholetého člena KČT Václava Řeháka. Po mnoha letech popisoval Karel Kazbunda atmosféru večera těmito slovy: „Ponurý byl naproti tomu – za protektorátu – večer uspořádaný spolkem k počtě historického velebitele Prachovských skal pana cestmistra Řeháka. S nezměrně vážnou tváří po celý večer byl se svou paní snachou přítomen své počtě. Bylť jeho syn, nedávno zvěčnělý vynikající přírodovědec a skaut, profesor Bohuslav Řehák, zavlčen do koncentračního tábora. Bohužel, neměl se více dočkat jeho návratu. Stísněnost, ba smutek, zírající z temných zraků jeho půvabné mladé choti, přenášel se na společnost a spočíval na ni po celý večer.“⁴⁶⁶

Velmi smutně zasáhla válka také do života Kazbundovy přítelkyně Mileny Novákové-Malinské, která se rovněž i se svým manželem schůzek spolku účastnila. Její nejstarší bratr, ministerský rada ministerstva zemědělství, byl pro velezradu dne 3. července 1942 popraven. Celá rodina byla vyslýchána a sledována, Nováková se vyhnula zatčení jen náhodou. Neunikli však jiní členové spolku – farář Josef Štemberka, absolvent jičínského gymnázia z roku 1890, byl zastřelen společně se všemi obyvateli Lidic, a chirurg Jan Levit, bývalý student těžké školy, se nevrátil z koncentračního tábora v Osvětimi.

Po osvobození se rodáci v Praze pustili okamžitě do práce a první valnou hromadu uspořádali již 12. června 1945, aby si připomněli 40. výročí založení krajanského kroužku.⁴⁶⁷ Za cíl si vytkli přípravu podobného sjezdu rodáků a přátel Jičína, který se konal v roce 1937. Do 5. srpna se s pomocí místních orgánů skutečně stihlo vše připravit a brána do Českého ráje se otevřela přívalu hostů. Uspořádat v poválečné atmosféře a při narušené infrastruktuře sjezd, byť se skromnějším programem než byl předešlý, byl jistě riskantní počin, ale vše se zdařilo. V předvečer sjezdu se konalo příjemné posezení v hotelu na Husově třídě

⁴⁶⁵ ANM. Fond Jičín v Praze, k. 1, i. č. 27. Programy přátelských večerů Jičín v Praze.

⁴⁶⁶ ANM. Fond Jičín v Praze, k. 1, i. č. 148. Karel Kazbunda Regionálnímu vlastivědnému kroužku Jičín v Praze 2. 2. 1968.

⁴⁶⁷ Podle původního plánu se měla výroční valná hromada konat 8. 5. 1945, kvůli závěrečným bojům druhé světové války byl však stanoven náhradní termín.

a bývalí i současní členové Akademické čtenářské jednoty se sešli ve Studentském domě. Během hlavního dne sjezdu se konala velká schůze v hotelu Stalingrad (čerstvě přejmenovaný Hotel Hamburg) a po ní odhalil Augustin Seifert pamětní desku hvězdáři dr. Gustavu Grussovi. Účastníci si kromě jiného programu vyjeli na výlet do Prachovských skal.⁴⁶⁸

Pravidelné informace o činnosti Jičínu v Praze se přesunuly z Věstníku na stránky časopisu Beseda vydávaného Muzejním spolkem v Železném Brodě. Tento vlastivědný čtrnáctideník věnoval mnoho prostoru i článkům z Jičínska především zásluhou redaktora Josefa Václava Kučery, absolventa jičínské reálky. I tento časopis však roku 1950 postihl úřední zákaz vydávání.⁴⁶⁹

Kromě pokračujících schůzek spolku v Praze se po válce jeho zástupci účastnili třeba otevření vyhlídky Edvarda Beneše v Prachovských skalách nebo slavnosti u pomníku Antonína Marka v Libuni v roce 1947. Vyhledávali ale také kulturní akce jiných pražských institucí, například Národního muzea.

Síly a chuť do další práce však začaly opouštět hlavní duši spolku Augustina Seiferta. Byl rozmrzelý především z toho, že nemůže prosadit vydání dalších čísel Věstníku ani jiných svých prací. Naděje, že se situace zlepší, se stále zmenšovala.⁴⁷⁰ Jednou z mála výjimek byl text přednášky Josef Jungmann a národní buditelé na Jičínsku, kterou proslovil na schůzce svého spolku. Vyšel tiskem v roce 1948 právě místo Věstníku.

Augustin Seifert (14. 1. 1873-9. 11. 1955)⁴⁷¹ byl především neúnavným organizátorem a spisovatelem. Narodil se v rodině jičínského obchodníka a po maturitě na gymnáziu, kde organizoval literární dýchánky, se vydal na studia práv.

⁴⁶⁸-sy-. Krajanský sjezd v Jičíně. In: *Jablonecká Pravda*. Roč. 1, 1945, č. 17, s. 1. (Výtřížek uložen v ANM. Fond Jičín v Praze, k. 2. i. č. 239.)

Krajanský sjezd v Jičíně 1945. Praha, 1945, s. 7. Tento tisk vyšel jako zvláštní číslo pozastaveného Věstníku.

⁴⁶⁹ Další informace o pořadech spolku jsem čerpala z pozvánek na různé akce, které si Karel Kazbunda ukládal. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1392. Jičín. Krajanský spolek „Jičín v Praze“ (chybně označeno za Krajský spolek „Jičín v Praze“).

⁴⁷⁰ „Škoda, že dnes nikam nemohu psát a že mně všeobecná neochota vydati moje rukopisy, vyráží pero z ruky a nedovedu psátí...“ Augustin Seifert Karlu Kazbundovi 15. 9. 1948.

⁴⁷¹ Dosud neuspořádaný osobní fond Augustina Seiferta je uložen v ANM. Životopisné údaje se rovněž dají čerpat ze vzpomínek, jejichž kopie se dochovala i v Jičíně (*SOka Jičín*. Fond soudobá dokumentace okresu Jičín, VI/1e/72. SEIFERT, Augustin. Z mých pamětí. Strojopis). Medailonek o něm vyšel v regionálním tisku, viz TROJANOVÁ, Hana. Augustin Seifert byl čestným občanem města Jičína. In: *Nové noviny*. Roč. 1998, č. 1, s. 2. BÍLKOVÁ, Eva. *Pod Valdickou branou. Fakta o nejznámějších jičínských osobnostech, spolcích, stavbách, institucích, školách, událostech*. Jičín: Městský úřad v Jičíně, 2004, s. 27.

Už v mládí se zhlédl ve veřejné činnosti a brzy začal vyhledávat spolky, ve kterých by se mohl uplatnit. V Jičíně se podílel na činnosti Akademické čtenářské jednoty a Sokola, v Praze se zapojil do hnutí Omladiny a působil v akademickém odboru národopisné výstavy československé roku 1895. Muži, jenž se pyšnil životním heslem „Národ a pravda!“, bylo dopřáno věnovat se i profesně po celý život vlasteneckým zájmům. Od roku 1905 působil v Národní radě české (později československé), v jejímž čele stál po 32 let nejprve jako tajemník, později jako ředitel. Tento orgán byl založen na základě usnesení poslaneckých klubů jako celostátní ústřední instituce pro společné národní práce ve všech oborech veřejného života. Po první světové válce pomáhal radu reorganizovat a zakládat její pobočky na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi.

Osvědčil se především jako redaktor měsíčníku Čechoslovák a spolupracovník sborníku Naše zahraničí. Po spojení obou listů redigoval revue Národní rada. I po složení funkce ředitele působil v čestném výboru Národní rady československé a kvůli tomuto svému angažmá byl 1. září 1939 zatčen a jako jeden z 360 rukojmí vězněn. Kvůli nemoci však byl z pankrácké věznice poměrně brzy propuštěn.

Říkalo se mu „konzul Jičína v Praze“ a za zásluhy o pomoc milovanému rodišti v kulturních i hospodářských záležitostech byl jmenován u příležitosti svých šedesátin čestným občanem Jičína. Rovněž po něm byla pojmenována vyhlídka na východním ostrohu Starého Hrádku v Prachovských skalách. Velký úspěch zaznamenala jeho útlá knížka Z dávného Jičína vydaná v roce 1941 Muzejním spolkem v Jičíně, ve které čtenáře seznamoval především s druhou polovinou 19. století ve městě. Některá další regionální díla otiskoval emeritní ředitel Československé národní rady v nejisté době raději pod pseudonymy – jako Ludmila Jičínská například vydal v roce 1939 knížku O Pelíškovi z Prachovských skal.

Ve všech jeho aktivitách ho podporovala manželka Nina Seifertová-Šrutová, sestřenice Emy Destinové. Jazykově vzdělaná dáma se zajímala především o francouzskou a ruskou literaturu (narodila se v Petrohradě), hojně překládala a se svou sestrou Ludmilou napsala učebnici ruštiny.

Karel Kazbunda si osobnosti Augustina Seiferta jistě vážil, ale jeho práci nepřijímal nekriticky. Podle vzpomínek Roberta Kvačka nesdílel třeba nadšení ze Seifertových literárních děl. Především měl výhrady proti knize Z dávného Jičína –

ne kvůli tomu, že by se Seifert dopouštěl chyb v líčení období, na nějž se historik specializoval, ale především se mu nelíbil autorův literární styl.⁴⁷² Ve spolku Jičín v Praze však bral Seiferta jako hlavní autoritu a byli v kontaktu do konce života. Kazbunda zůstal aktivním členem výboru a v roce 1947 se také zařadil mezi zakládající členy, neboť poslal příspěvek 500 Kč.⁴⁷³ Nikdy ale asi nesplnil předsedovo přání, aby proslovil hlavní přednášku na krajauském večeru. I tak se ale ve spolku slavily jak jeho padesáté, tak i šedesáté narozeniny, a ještě víc jistě Kazbundu potěšilo, že krajané vzdali čest jeho matce a při tom vzpomněli i na otce.⁴⁷⁴

Po Únoru 1948 se však pomalu začala stahovat mračna i nad spolkem Jičín v Praze. Večery si ještě několik let ponechaly až na drobné ústupky stejný ráz, a dokonce se konaly i na totožném místě (hotel Beránek se pouze přejmenoval na hotel Morava). Pokud byl Augustin Seifert nemocný, zastupoval ho obvykle Josef Broul, který nejdříve přečetl tradiční krajauskou zprávu, po níž následovala přednáška, případně hudební vložka. Velký ohlas měl referát Otakara Heptnera o básníku Josefu Jakubcovi, povedla se přednáška Bohuslava Řeháka o českých polodrahokamech, na jiném večeru přiblížil generál Jan Kasalický bitvu u Jičina roku 1866 nebo Bohumil Milíč vzpomínal na svého dědečka, řídícího učitele Svobodu. Hudební doprovod kromě stále velmi činného Jana Morávka obstarával skladatel Josef Hásek, Zdena Krulišová-Lachmanová, Louisa Mathauserová, Adéla Žďárská, Jiří Grepl a samozřejmě Lenka Vojtíšková-Sasková.

Docent Kazbunda zůstal ve výboru spolku dokonce i po přesídlení do Jičina a často ho předseda pověřoval zastupováním spolku na důležitých kulturních akcích ve městě (otevření muzea v roce 1949, zahájení výstavy Vlastislava Hofmana v aule gymnázia v roce 1951 nebo oslavy města o rok později).

⁴⁷² KVAČEK, Robert. Osobní konzultace. Praha 11. 1. 2010.

⁴⁷³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1392. Jičín. Krajauský spolek „Jičín v Praze“ (chybně označeno za Krajauský spolek „Jičín v Praze“). Augustin Seifert Karlu Kazbundovi 18. 4. 1947. Již v roce 1945 ocenil činnost spolku zvýšeným příspěvkem v hodnotě 100 Kč, za což mu Augustin Seifert rovněž poděkoval. (Tamtéž, Augustin Seifert Karlu Kazbundovi 15. 5. 1945.)

⁴⁷⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1392. Jičín. Krajauský spolek „Jičín v Praze“ (chybně označeno za Krajauský spolek „Jičín v Praze“). Augustin Seifert Karlu Kazbundovi 15. 6. 1945. Oznámení o smrti Marie Kazbundové (chybně uvedeno, že zemřela v dubnu) se objevilo i v tisku spolku Jičín v Praze *Pozvání ke sjezdu krajanů z Jičína v neděli 5. srpna 1945 v Jičíně*, 1945, s. 3. Tento tisk vyšel jako zvláštní číslo pozastaveného Věstníku.

Tlak na rozpuštění, splynutí s ostatními kroužky pod masovější organizací nebo přičlenění se pod jinou instituci se pravděpodobně stupňoval a již nestačila prohlášení ujišťující o apolitickém poslání spolku: „Nespolkaříme, nýbrž chceme po denní práci jednou za měsíc prožít chvilku oddechu v krajanském kruhu a osvěžit své vzpomínky na Jičínsko a dovědět se nových zpráv z milého kraje a případně přispět k jeho zájmům kulturním hospodářským.“⁴⁷⁵ Zákon č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních však další činnost spolku jako byl Jičín v Praze, nepřipouštěl. Na valné hromadě dne 10. března 1953 všech třináct přítomných členů rozhodlo spolek raději přeměnit na vlastivědný kroužek pro Jičínsko a přičlenit ho k Osvětové besedě v Praze 2. Takováto forma spolků byla tolerována. Předsedou se stal Jan Rančák, pro nemoc nepřítomný Augustin Seifert, který by s přeměnou „svého dítěte“ asi nesouhlasil, byl zvolen čestným předsedou.

Vlastivědný kroužek pod různými jmény působil dále,⁴⁷⁶ léta rozkvětu činnosti se samozřejmě střídala s útlumem. Na Karla Kazbundu však pamatovali přinejmenším při jeho kulatých narozeninách – k sedmdesátinám na schůzce 11. února 1958 o něm promluvil generál Jan Kasalický (podle podkladů Jana Morávka) a o deset let později 12. února 1968 na něho vzpomněli při projevu Eugena Knapa.⁴⁷⁷ Až do vysokého věku byl o činnosti spolku zpravován přáteli – Josefem Broulem, Eugenem Knapem, Bohumilem Milíčem, Janem Rančákem ad. Ze zdravotních důvodů se pouze odmítl účastnit deputace za ředitelem jičínského muzea v roce 1968, když tehdejší vedení kroužku chtělo vyjednávat o převedení sdružení pod tuto instituci a zaštitit se i Kazbundovým jménem.⁴⁷⁸

⁴⁷⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1392. Jičín. Krajanský spolek „Jičín v Praze“ (chybně označeno za Krajský spolek „Jičín v Praze“). Leták z roku 1948.

⁴⁷⁶ Vlastivědný kroužek Jičín při Osvětové besedě Praha 2 (1953-1954), Regionální vlastivědný kroužek Jičín při Kulturním a společenském středisku ÚNV HMP-Obecní dům (1955-1958), Regionální vlastivědné středisko Jičín (1959-1965), Regionální vlastivědný kroužek Jičín (1966-1970), Jičín v Praze – krajanský kroužek Okresního muzea v Jičíně (1971-1991).

⁴⁷⁷ Za milou vzpomínku, o které se dozvěděl, poděkoval předsedovi Josefu Strakovi a popřál rozkvět „Vašeho - našeho milého spolku.“ ANM. Fond Jičín v Praze, k. 1, i. č. 148. Karel Kazbunda Regionálnímu vlastivědnému kroužku Jičín v Praze 19. 2. 1968.

⁴⁷⁸ ANM. Fond Jičín v Praze, k. 1, i. č. 148. Regionální vlastivědný kroužek Jičín v Praze Karlu Kazbundovi 8. 6. 1968 a jeho odpověď 10. 6. 1968.

8. Kouř z Ithaky aneb trvalý návrat do Jičína

Boj o rodinný dům

Období druhé světové války strávil Karel Kazbunda jako zaměstnanec Archivu Ministerstva vnitra. Tamní prostředí se mu nijak zvlášť nelíbilo, bylo prodchnuto vzájemnou nedůvěrou, a Kazbunda v tvářích některých kolegů viděl lidské typy konfidenta Karla Sabiny, o jehož osobě měl již v té době vybádáno mnoho materiálu. „...po chodbách Archivu Ministerstva vnitra létaly husy a pachtily se za nimi pachtové, a aby se člověk bál říct, s kým se včera sešel.“⁴⁷⁹ Velké trauma Kazbundovi také působil osud fondů, které kdysi získal pro Československou republiku při archivní rozluce. Ty, které byly předány Archivu Ministerstva zahraničních věcí, okupační správa do posledního spisu zajistila a vrátila zpět do Vídně. Po válce byl bohužel do Prahy převezen již jen neúplný celek a Kazbunda k nové archivní rozluce nebyl připuštěn v takovém rozsahu, jaký by si jako největší znalec jistě zasloužil.

Na nedostatek práce si pilný historik a archivář nemohl stěžovat, od roku 1943 přibyla další aktivita – přednášky na Archivní škole v Praze. O to raději si jistě dopřával chvilky klidu, které zpravidla trávil ve svém oblíbeném „úkrytu“ u dvou Marií – maminky a nevlastní sestry v Jičíně. Do východočeského města zajížděl i za války často, dokonce si na chvíli v domě čp. 197 ve Fügnerově, resp. Nádražní ulici,⁴⁸⁰ zařídil trvalý pobyt. Pravděpodobně to bylo v době, kdy po svatbě měnil pražské adresy.⁴⁸¹ Jednalo se ale o přechodnou záležitost, Kazbunda dál žil a pracoval v Praze, kde si rovněž nechal 10. února 1942 vystavit domovské právo.⁴⁸²

V úředních dokumentech je jako majitelka jičínského domu vedena paní Kazbundová, dcera zmiňována jako pomocnice v domácnosti. Marie Čudová se o staříčkou matku starala, ale nakonec ji ve smrti předběhla – zemřela

⁴⁷⁹ KUČERA, Martin. Ediční poznámka. In: KAZBUNDA, Karel. *Sabina. Neuzavřený případ policejního konfidenta*. Praha: Karolinum, 2006, s. 492. Autor cituje výrok K. Kazbundy, v němž narážel na tehdejší zaměstnance Archivu Ministerstva vnitra a pozdější marxistické historiky Václava Husu a Jana Pachtu.

⁴⁸⁰ Fügnerova ulice byla na Nádražní přejmenována za protektorátu.

⁴⁸¹ Do Jičína se přehlásil z pražské adresy (ul. Dr. Albína Bráfa 7) 21. 9. 1942. *SOka Jičín*. Fond Archiv města Jičín, evidence obyvatel. Policejní přihláška Karla Kazbundy.

⁴⁸² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 1, i. č. 28. Domovský list vystavený v roce 1942 (fotokopie).

v šestašedesáti letech 4. července 1943.⁴⁸³ Kazbunda si hned na to opět zřídil bydlíště v Jičíně – z policejní přihlášky vyplývá, že od 6. července 1943 se přehlašuje do Jičina (je-li u matky), byt v pražské Grégrově ulici čp. 10/1047, v němž bydlel s manželkou od 26. ledna 1943, si ale rovněž ponechal.⁴⁸⁴

Zaměstnání v Archivu Ministerstva vnitra nedovolovalo starostlivému synovi trávit u osamělé matky takový čas, jaký by si přál. Proto do jičínského domu nastěhoval hospodyně, slečnu Annu Nepimachovou, které odpustil nájem.⁴⁸⁵ A rovněž poprosil i nedaleko bydlící Annu Patočkovou, aby chodila starou matku, která trpěla sklerózou, kontrolovat a v případě potřeby se o ní postarala. Anča Patočková,⁴⁸⁶ o šest let mladší než Karel, byla blízkou přítelkyní zesnulé Marie Čudové a sestřenicí bibliofila Miroslava Janovského, s nímž se Kazbunda dobře znal. Historika pravidelně o stavu matky i práci hospodyně informovala, za což jí byl velmi vděčen. Z jejich korespondence se bohužel dochoval jediný dopis, v němž Kazbunda vylíčil nálet na Prahu v únoru 1945, prosil Anču o uklidnění matky a přál si, aby se o podobných hrůzách raději vůbec nedozvěděla.⁴⁸⁷

Ani synova starostlivost, ani péče okolí však osud nezměnily, a Marii Kazbundové nebylo dopřáno dočkat se osvobození. Zemřela 17. března 1945 jako jedna z nejstarších obyvatel Jičina, ve věku 86 let.⁴⁸⁸ Stalo se tak na den přesně po 58 letech od smrti jejího prvního syna Vojtěcha.

Karla musel odchod obou nejbližších osob během roku a půl hluboce zasáhnout. Bohužel netušil, že tím jen začínají další nepříjemnosti, které ho budou

⁴⁸³ *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín, evidence obyvatel. Policejní přihláška Marie Čudové.

⁴⁸⁴ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 1, i. č. 30. Policejní přihláška Karla Kazbundy z roku 1943. Název Grégrova měla v letech 1940-1945 ulice na Žižkově, část dnešní Slavíkovy. LAŠŤOVKA Marek, LEDVINKA, Václav. *Pražský uličník*. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. Díl 2. Praha: Libri, 1998, s. 188-189.

⁴⁸⁵ Podle evidence obyvatel se služebná Anna Nepimachová (narozena roku 1900) přihlásila do domu Marie Kazbundové 23. 7. 1943. *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín, evidence obyvatel. Policejní přihláška Anny Nepimachové.

⁴⁸⁶ Tvar jména Anča, nikoli Anna, je uvedeno na jejím smutečním oznámení. *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 360. Smuteční oznámení 2. 2. 1966.

⁴⁸⁷ *LA PNP*. Fond Miroslav Janovský. Karel Kazbunda Anče Patočkové 15. 2. 1945. (Dopis měl ve svém archivu založený Miroslav Janovský, s jeho pozůstalostí byl předán do LA PNP, při pořádání fondu zůstala pisatelka neurčena a přiřazena do složky dopisů, které Kazbunda adresoval Janovskému.)

Patočkové si za její optimistickou povahu i péči o jeho matku Kazbunda vážil. Ančina náhlá smrt v roce 1966 ho silně zasáhla a ihned o ní informoval jejího bratrance Miroslava Janovského: „Naše ulice pozbyla jejím odchodem pro mne poslední tvář, která mi v ní ještě připomínala zašlé doby mladosti.“ *LA PNP*. Fond Miroslav Janovský. Karel Kazbunda Miroslavu Janovskému 2. 2. 1966.

⁴⁸⁸ *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičina rok 1945, s. 52.

vytrhávat od práce – problémy s jičínským domem. Již k 1. prosinci 1943 byla do jednoho pokoje v jeho domě úředně přidělena nájemnice, slečna Marie Novotná. Krátce po matčině smrti v dubnu 1945 se do dalšího pokoje s kuchyní z rozhodnutí úřadů nastěhoval školník učitelského ústavu Josef Kulas s rodinou. Pro něho se sice hned v srpnu téhož roku uvolnil byt na příslušné škole, ale Kazbundovi to situaci neulehčilo, neboť záhy byl na jeho místo poslán (opět z úředního rozhodnutí) poštovní zaměstnanec Robert Putz (s rodinou).⁴⁸⁹ Ve třetím pokoji měl majitel složenu matčinu pozůstalost a své věci. Ani po válce si totiž v Praze nekoupil byt, bydlel s manželkou v podnájmu v Grégrově ulici, a nemohl (nebo nechtěl) si tam všechn svůj majetek přestěhovat. Všichni výše jmenovaní (kromě paní Nepimachové) platili nájem 100 Kčs měsíčně.⁴⁹⁰ Služebná Anna Nepimachová po smrti Marie Kazbundové v domě čp. 197 nebydlela a odstěhovala se zpět do bytu své rodiny v Barákově ulici.⁴⁹¹

Někteří lidé se domnívali, že ministerský rada trvale zůstane v Praze a do Jičína po matčině smrti nebude ani zajíždět, tím pádem nebude dům potřebovat. A proto se hned objevili zájemci o jeho koupi: „Jako dřívější Váš osobní autodopravce, dovoluji si Vás obtěžovati prosbou současně i žádostí, zda můžete mi prodat Váš dům v Jičíně Fügnerova ul. V případě, že byste pro prodej se rozhodnul, byl bych prvním zájemcem, a ujišťuji Vás, že v každém směru bychom se dohodli.“⁴⁹²

Vzhledem k tomu, že přízemní a nepříliš velký dům Kazbundových se skládal ze tří pokojů, jedné kuchyně, sklepu a půdy, museli všichni nájemníci žít stísněně.⁴⁹³ A situace se nelepšila. V roce 1946 sice odešel poštovní zřízenec Putz, neboť byl přeložen na jinou úřadovnu, pravděpodobně do Vrchlabí. Jeho místo ovšem hned 1. května 1946 dostal majitel prodejny tabáku Václav Vaníček.⁴⁹⁴

⁴⁸⁹ Rozhodnutí o nájemci učinila rada MNV v Jičíně dne 17. 9. 1945. Toto rozhodnutí, proti němuž nebylo odvolání, úředníci adresovali na Marii Kazbundovou (i když od její smrti uplynulo již půl roku). ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1392. Zařazeno chybně ve složce Jičín. Krajský spolek „Jičín v Praze“ (chybně označeno za Krajský spolek „Jičín v Praze“).

⁴⁹⁰ *SOka Jičín*. Fond Berní správa Jičín, k. 116, fascikl k domu čp. 197. Příznání k dani činžovní a berní rok 1945.

⁴⁹¹ Anna Nepimachová bydlela v Barákově ulici v Jičíně až do smrti (zemřela 12. 1. 1970). ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 332. Smuteční oznámení.

⁴⁹² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 87. Jaroslav Brandejs Karlu Kazbundovi 12. 7. 1945.

⁴⁹³ Obytná plocha domu bez půdního a sklepního prostoru byla zhruba 86 m² (včetně kuchyně).

⁴⁹⁴ Rozhodnutí o nájemci bylo učiněno usnesením rady MNV v Jičíně dne 15. 4. 1946.

Doporučila ho příbuzná předchozího nájemníka, která věděla, že Vaníčkovi jsou spořádaní a požadují především klid. Marie Novotná se za ně v dopise majiteli přimlouvala,⁴⁹⁵ přičemž ona sama v domě zůstávala dál. Ve třetí místnosti měl Kazbunda stále složeny své věci.⁴⁹⁶

Vaníčkovi byli zřejmě opravdu velmi slušní nájemníci a žádné problémy s nimi nebyly. Pravidelně platili nájem, obstarávali styk s úřady a starali se řádně o zahradu. Ve vztahu k majiteli byli velmi uctiví a oslovovali ho zásadně „pane rado“.⁴⁹⁷ Když Kazbundovům nevycházel čas na výlet do Jičína, zaslali jim Vaníčkovi i balík úrody. V zimě zase obstarávali topení i v místnosti, kde byly složeny věci pana domácího, protože se obávali zmrznutí jeho palmy. Z dopisů vyplývá, že Kazbunda v těchto letech do Jičína příliš často nejezdil. Nájemníci se báli, aby to nebylo kvůli chladu v pokoji, a tak mu nabízeli, že se s ním a jeho paní o uhlí podělí. I když historik neměl čas do Jičína zajíždět, o dům pečoval – v roce 1947 například nechal opravit střechu.

Karel Kazbunda se po válce vrátil na Ministerstvo zahraničních věcí (vzdor vůli Jana Opočenského)⁴⁹⁸ a v pozici ministerského rady úspěšně působil jako archivář. Kromě hlavního zaměstnání ještě přednášel jako soukromý docent novějších dějin československých na pražské filozofické fakultě. Další síly napínal k přípravám jubilejních akcí v roce 1948 – hodně času mu zabíralo organizování oslav založení Univerzity Karlovy (byl členem přípravné komise) a stejně tak členství v komisi při Slovanském ústavu pro vydání Sborníku k stému výročí událostí roku 1848. Na leden rovněž připadly Kazbundovy šedesáté narozeniny. Z mnoha gratulací stojí za pozornost slova Františka Kutnara: „...k Vaším šedesátinám nemohl snad historický osud vybrat lepší pro Vás rok než letošní, rok

ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1392. Zařazeno chybně ve složce Jičín. Krajský spolek „Jičín v Praze“ (chybně označeno za Krajský spolek „Jičín v Praze“).

⁴⁹⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 346. Marie Novotná Karlu Kazbundovi 28. 3. 1946.

⁴⁹⁶ *SOKA Jičín*. Fond Berní správa Jičín, k. 116, fascikl k domu čp. 197. Přiznání k dani činžovní a berní rok 1946.

⁴⁹⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 468. Vaníčkovi Karlu Kazbundovi, tři dopisy z let 1947-1948, 1 dopis b. d. a blahopřání k svátku ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 680. Vaníčkovi Karlu Kazbundovi leden 1948.

⁴⁹⁸ ABS. Fond Z (Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem Ministerstva vnitra), sign. Z-10-66, s. 13-14. Důvody zamítavého návrhu Jana Opočenského k otázce přijetí Karla Kazbundy na Ministerstvo zahraničních věcí po roce 1945 nejsou v tomto hlášení rozepsány.

Vaší historické práce. Přeju Vám vše nejkrásnější do dalších let a to nejen jako příslušník téhož cechu, nýbrž i jako krajan a spoluúč jičínského gymnázia.⁴⁹⁹

Historický osud, jež František Kutnar velebil, však k oslavenci přející rozhodně nebyl – místo splnění části profesních ambicí měl rok 1948 vzhledem ke známým událostem úplně jiný charakter i pro Karla Kazbundu. Od Nového roku 1948 mu byl sice podle plánu zvýšen plat, ale záhy po jeho šedesátých narozeninách, tj. po 24. lednu 1948, se začalo na ministerstvu jednat o jeho penzionování. „Jistě je Vám známo, že státní správa má značný přebytek zaměstnanců, kterýžto nezdravý zjev nutno v zájmu celku v nejkratší době odstraniti. /.../ MZV je si vědomo toho, že toto řešení, kterým ztrácí zapracované, zkušené a osvědčivší se zaměstnance, není řešením nejšťastnějším, avšak situace, která se vytvořila, si toto řešení vynucuje. Hledíc k tomu hodlá Vás MZV podle ustanovení odst. 2 §80 služební pragmatiky přeložiti do trvalé výslužby koncem února 1948. Jak již bylo zdůrazněno, není zde jiného důvodu, než shora uvedený a netřeba Vás snad ujišťovati, že Vaše činnost i zásluhy jsou zde známy a plně oceňovány. MZV bylo by Vám povděčno, kdybyste si v zájmu usnadněného úkolu neprodleně podal žádost o penzionování ke shora uvedenému datu.“⁵⁰⁰

Karla Kazbundu toto rozhodnutí nikterak nepřekvapilo, protože na ministerstvu bylo zvykem penzionovat šedesátníky. Podle nepsané úmluvy však většina zkušených zaměstnanců pokračovala ve své práci ve smluvním poměru (to byl případ i ministra Kamila Krofty). Odborníkovi na slovo vzatému se tak rýsovala možnost opustit pražskou kancelář a být vyslán v pozici smluvního úředníka do jeho milované Vídně, kde byla potřeba provést restituci archivů podle československo-rakouské úmluvy ze dne 20. září 1946. V lednu 1948 začal předávat zkušenosti svému nástupci Jaroslavu Císařovi, ale nakonec byli oba 2. března téhož roku propuštěni. Ministerský rada Císař býval osobním tajemníkem Tomáše Garrigue Masaryka a s Kazbundou si porozuměli. Od něho věděl jistě i mnoho zajímavých neveřejných informací, z nichž si však téměř žádné nepoznamenal: „Řekl mi (25. II.), že mu dr. Peroutka, jenž opustil též Lidovky,

⁴⁹⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 656. František Kutnar Karlu Kazbundovi 24. 1. 1948.

⁵⁰⁰ AMZV. Fond osobní spisy 1945-1992, Karel Kazbunda. Kopie návrhu na přeložení na trvalý odpočinek z 30. 1. 1948.

pravil, že demise ministerstva byla největší chybou českých dějin v posledním století, že se do toho dali vmanévrovat. (Relata refero).⁵⁰¹

Ministerský rada byl čerstvě penzionován, sen o Vídni se rozplynul, ale i přesto chtěl ještě vědecky pracovat. Zamýšlel zůstat několik let v blízkosti mnoha archivů a knihoven v Praze a až poté se vrátit do klidu rodného města. Když v říjnu 1947 přesídlila z Jičína do kláštera v Žirči u Dvora Králové Marie Novotná⁵⁰² a Městský národní výbor za ní několik měsíců nepřiděloval náhradu, zdálo se, že se situace kolem domu uklidní. Opak byl však pravdou. Vaníčkoví majitele v lednu 1948 z Jičína informovali, že k nim často chodí lidé, potenciální budoucí nájemníci, poslaní z bytové komise.⁵⁰³ Hlavní záměr MNV ale asi neznali ani oni – kvůli tomu, že archivář ve svém domě nesídlil trvale, měl o něj přijít. Neboli pokud se rychle do Jičína nepřestěhuje, domek bude zabrán. Historik tak byl postaven před nelehké rozhodnutí, zda si vybere vědu a zůstane bydlet v Praze, čímž se ovšem odloučí od města svého dětství a mládí, anebo jestli přesídlí do Jičína a do vědeckého prostředí hlavního města bude jen dojíždět. Vzpomínka na matku zhmotnělá do domu čp. 197 na Valdickém předměstí v milovaném Jičíně zvítězila, a tak se natrvalo k datu 3. června 1948⁵⁰⁴ do východních Čech vrátil. K jaké volbě se přikláněla jeho manželka, nevíme, ale následovala ho.

Bývalý zaměstnanec Archivu Ministerstva zahraničních věcí a před půl rokem ještě velmi vytížený historik se náhle ztratil z očí členů historické obce. Kazbunda pravděpodobně nebyl člověk, který by se svěřoval se svými starostmi, a proto se mnozí jeho přátelé ani nikdy nedozvěděli, proč tak náhle Prahu opustil. Někteří ho dokonce považovali za mrtvého, jak se přiznal jeho bývalý spolupracovník z Ministerstva zahraničních věcí JUDr. Miloš Pokorný, jenž ho na začátku 50. let s kolegou Bohumilem Silným „pohřbil“. V roce 1954 se dozvěděl opak, a rád s Kazbundou navázal písemný styk.⁵⁰⁵

⁵⁰¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 506. Karel Kazbunda nezjištěnému b. d. (Koncept dopisu.) Pravděpodobně se jedná o odpověď Jaroslavu Werstadtovi na blahopřání k osmdesátinám, která byla nakonec odeslána 17. 2. 1968 v úplně jiné podobě.

⁵⁰² SOkA Jičín. Fond Berní správa Jičín, k. 116, fascikl k domu čp. 197. Přiznání k dani činžovní a berní rok 1947.

⁵⁰³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 468. Vaníčkoví Karlu Kazbundovi 6. 1. 1948.

⁵⁰⁴ ABS. Fond Z (Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem Ministerstva vnitra), sign. Z-10-66/13-14.

⁵⁰⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 381. Miloš Pokorný Karlu Kazbundovi 27 kusů korespondence z let 1954-1974.

Některým známým pravé impulzy svého náhlého přesídlení Kazbunda prozradil až později a spíše náhodně. Takovým člověkem byl například Jan Thon, který až po devíti letech od přítelova zásadního rozhodnutí rozkryl část pozadí tohoto pro něho překvapivého kroku. Knihovník v roce 1957 při excerfování pamětí Karla V. Raise několikrát narazil na jméno Tomáš Kazbunda. Protože o něm nemohl dohledat žádné podrobnosti, obrátil se na Karla s dotazem, zda se nejedná o jeho příbuzného.⁵⁰⁶ Dojatý Kazbunda okamžitě reagoval obširným dopisem a na okraj Thonova listu si poznamenal: „Odpověděl ihned (9. 5. 1957) velmi obširně, pohnut místy při tom až k slzám, vždyť šlo o mého drahého starého tatínka.“⁵⁰⁷ Mile potěšený bývalý ředitel pražské městské knihovny odpověděl: „Pročítal jsem dopis několikrát. Tak jsem Tě najednou poznal z jiné, lidské stránky. Když ses před několika lety rozhodl vystěhovat se z Prahy a usídlit se v Jičíně, řekli mi tehdy, že »kouř z Ithaky« volá. Já jsem se tehdy v duchu hodně divil, neboť jsem srovnával kulturní a pracovní možnosti, jaké poskytuje nebo může poskytnout Jičín, s tím, co vědeckému pracovníku poskytuje Praha. Ovšem: »Ithaka!« A přece jsem tehdy nechápal, ačkoliv i já sám často (a nyní častěji než kdy jindy) vzpomínám na můj rodný kraj a rád tam jednou ročně zajedu se podívat. Ale po Tvém dopise jsem nyní pochopil celou citovou hloubku Tvého vztahu. Tak pěkně píšeš o svém otci, o jeho práci, o prostředí, které Ti, studentíkovi, vytvořil. A také po Tvém dopise jinak nyní čtu Raisovy vzpomínky a zmínky o Tvém tatínkovi.“⁵⁰⁸

Láska k domovu hrála v roce 1948 silnou roli, ale co při rozhodování šedesátiletý historik s nenaplněnými ambicemi a plný sil prožíval, cítíme při četbě úryvku dopisu adresovaného jinému příteli, Františku Roubíkovi: „Sám jsem se těšil asi před rokem skoro nedočkavě na své »senium« pro administrativu za známých Ti okolností, to však člověk toužil jen po větší volnosti a hlavně klidu k práci, a místo toho měl jsem především potíže s bytem v Jičíně, hrozilo mi zabránění vlastního domu, vlastně toho zbytku, co mi zůstal, pakli se tam prý hned nepřestěhuji (a ani to nebylo ještě nikterak jednoduché!). A tak mne současné poměry bytové zahánějí od pracovního prostředí pražského. Přijdu o své oblíbené, v posledních měsících tak dokonale volné pochůzky z archivu do archivu, a čeho

⁵⁰⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 451. Jan Thon Karlu Kazbundovi 7. 5. 1957.

⁵⁰⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 451. Poznámka Karla Kazbundy na Thonově dopisu ze 7. 5. 1957.

⁵⁰⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 451. Jan Thon Karlu Kazbundovi 15. 5. 1957.

t. č. hlavně lituji, o možnosti práce v univerzitní knihovně, které jsou vsutku znamenité. A o tom hlavním předpokladu, o klidu, za nynější situace teprve nelze mluvit, a odtud toto přátelské poznání: Buď rád, že jsi v aktivitě, je to přece jen v době, kdy vlny jdou tak vysoko, to nejlepší. Mám sice u příbuzných v Praze možnost útulku, nicméně připadám si jako vyhnanec z říše svých prací a plánů. Samozřejmě nezanechávám jich ani dost málo. Naopak. K syntéze je v exilu dobrá příležitost. Jenom ten klid, ten klid!“⁵⁰⁹

Nakonec Kazbunda svého návratu do Jičína nelitoval a především po letech si byl jist, že se rozhodl správně. Podobný krok doporučoval i ostatním, například Františku Kutnarovi schvaloval přestěhování zpět do Mlázovic: „Zvolil jste tedy pro toto soukromí místo nejlepší, bydliště svých předků, prostředí svého dětství a první mladosti. Vím dobře, jak to právě tam člověka táhne, sám jsem to zažil a provedl, a nedovedu si již představit, že bych měl trvale žít v Praze. Pracovat ovšem při tom v našem oboru dále, neboť v tom je to pravé potěšení, subjektivní požitek, vnitřní uspokojení, ale i zdraví!“⁵¹⁰

Trvalý návrat Karla Kazbundy do vlastního domu nebyl ale pro úřady důvod k vystěhování dosazených nájemníků. Po domluvě s MNV pouze Václav Vaníček vyměnil byt ve Fügnerově ulici s Janem Hillerem, který bydlel v Lošťákově ulici v Jičíně. Jak se choval nový nájemník, nevíme, ale pravděpodobně nic nenamítal proti zadaptování jednoho pokoje v domě na kuchyň, čímž vznikly dvě samostatné bytové jednotky. Tuto přestavbu udělal majitel asi hlavně kvůli tomu, aby zabránil přistěhování dalšího nájemníka. Hillerovi poté převzali dvě místnosti v přední části domu do ulice (jeden pokoj a nově upravenou kuchyň) za 200 Kčs nájemného. Další dvě místnosti pro sebe uhájil majitel Karel Kazbunda.⁵¹¹ „Já jsem si přál ponechat zadní část domu, pokoj, kuchyň, místnosti to, kde jsem prožíval od svého 6. roku dětská, studentská i pozdější léta svého života. I toto prostředí mne udržuje. Je tam také klidněji, bez vnějšího hluku a pohled a přístup do zahrady.“⁵¹²

⁵⁰⁹ MUA AV. Fond František Roubík, k. 2, i. č. 145. Karel Kazbunda Františku Roubíkovi 29. 7. 1948.

⁵¹⁰ ANM. Fond František Kutnar, k. 3, i. č. 182. Karel Kazbunda Františku Kutnarovi 15. 2. 1973.

⁵¹¹ SOka Jičín. Fond Berní správa Jičín, k. 116, fascikl k domu čp. 197. Přiznání k dani činžovní a berní rok 1948.

⁵¹² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 448. Karel Kazbunda Zdeňku Šambergerovi 26. 11. 1972.

Přiznání k činžovní dani za rok 1949 potvrzuje, že v polovině domu bydleli Kazbundovi a v druhé polovině zřízenec okresní nemocnice Jan Hiller.⁵¹³ Další přesné informace o nájemnících nejsou dostupné. Pravděpodobně došlo brzy k jejich další výměně, protože v domě měl od roku 1950 bydlet asi padesátiletý řidič autobusové dopravy, který často vyhlížel z okna do ulice.⁵¹⁴ Zřejmě se jednalo o Oldřicha Dytrycha, jehož jméno je zachyceno v daňovém přiznání Karla Kazbundy za rok 1962.⁵¹⁵ Nájemník na začátku 60. let platil za ubytování 480 Kčs ročně plus bytové dávky 120 Kčs.

Podle svědectví Oldřicha Turčina byl Kazbunda mnoha soudruhy v Jičíně označován po roce 1948 za buržoazního úředníka.⁵¹⁶ A vůči podobným lidem, především elitě města z doby první republiky, postupovala bytová komise velmi tvrdě, ministerský rada nebyl pochopitelně postižen jako jediný. Úředníci svévolně vyháněli lidi z bytů a zamítavě se stavěli proti jejich odvolání. Své chování zdůvodňovali mimořádně tíživou bytovou situací ve městě a ustanoveními příslušných zákonů.⁵¹⁷ Byty mohl Městský národní výbor nařídít vyklidit a přidělit komukoli, zvláštní výjimka platila jenom pro vlastníky rodinných domků (a jen v případě, že je trvale obývají). Kazbunda by možná dopadl ještě hůře, ale zachránilo ho právě toto ustanovení, které prohlašovalo rodinné domy za nedotknutelný osobní majetek.⁵¹⁸ Tato výjimka zachránila před úplným vystěhováním rovněž přítele Karla Kazbundy, advokáta a dlouholetého radního Svatopluka Volfa, který byl v podobné nelibosti poúnorových představitelů města. Přestěhoval se raději z luxusního bytu do nevyhovujícího zahradního domku, který měl rovněž v osobním vlastnictví. Brzy se ukázalo, že rozhodnutí bylo správné –

⁵¹³ *SOka Jičín*. Fond Berní správa Jičín, k. 116, fascikl k domu čp. 197. Přiznání k dani činžovní a berní rok 1949.

⁵¹⁴ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 448. Karel Kazbunda Zdeňku Šambergerovi 26. 11. 1972.

⁵¹⁵ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 1, i. č. 33. Přiznání k dani z příjmů obyvatelstva za rok 1962.

⁵¹⁶ TURČÍN, Oldřich. *Jičínská léta doc. PhDr. Karla Kazbundy*. Rukopis. (Vzpomínky sepsané pro potřebu autorky, archiv autorky).

⁵¹⁷ Zákon č. 138/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění o hospodaření s byty ze dne 28. 4. 1948, který byl zrušen zákonem č. 67/1956 Sb. Národního shromáždění o hospodaření s byty ze dne 20. 12. 1956 a tento zrušen dne 26. 2. 1964 zákonem č. 41/1964 Národního shromáždění o hospodaření s byty.

⁵¹⁸ Tento dovětek byl úředníky MNV připsán manželům Sobíškovým ke zdůvodnění zamítnutí odvolání proti rozhodnutí bytové komise. *SOka Jičín*. Fond Okresní národní výbor Jičín, k. 245, i. č. 1091. Městský národní výbor v Jičíně manželům Em. a M. Sobíškovým 17. 6. 1952.

byt byl rychle zabrán, zatímco z domečku rodinu Volfovu nikdo vystěhovat nemohl.⁵¹⁹

Ze zápisu schůze rady MNV z roku 1949 vyčteme, že na návrh bytové komise bylo usneseno považovat za nadměrné velké byty penzistů, které jsou větší než jeden pokoj a kuchyň.⁵²⁰ Bohužel písemnosti městské bytové komise, které by byly jistě velmi zajímavé, jsou dochovány ve fondu Městského národního výboru v Jičíně jen značně torzovitě. A tak nevíme, kdo přímo posuzoval záležitost Karla Kazbundy, ani jestli se historik proti rozhodnutí nějakým způsobem ohradil.

Kazbunda nebyl ke stáru člověkem, který by si stěžoval, a spíše se se situací smířil. Když v jednom dopise Františku Michálku Bartošovi nastínil své nevyhovující životní a pracovní podmínky, v dalším listě se omlouval, že předchozí slova neměla vyznít jako náрек, a pokračoval: „Díky Bohu, ve skutečnosti jsem se za těch 14 let s těmi omezenými bytovými možnostmi smířil. Pro mne je to hlavní, že mohu žít v těchže čtyřech stěnách, kde jsem od svého šestého roku (1894) trávil své dětství, léta gymnazijní a všechno další, pokud jsem byl doma, a kde mi připadá, jakoby každou chvíli měla dveřmi vstoupit má matka... A pak zahrada dost veliká, dosud i s dvěma starými ovocnými stromy, které sázel ještě můj otec, a hlavně květiny, jejichž pěstování poskytuje zábavu a ovšem i práci mé ženě, mně pak nejlepší oddech. Doma!“⁵²¹

Významnou změnu životního stylu Kazbunda prožil i v úrovni finančních příjmů. Předpokládáme, že plat ministerského rady nebyl malý a k němu měl v Praze i jiné honorované aktivity. Penze, kterou začal pobírat v roce 1948, příliš vysoká nebyla, a i ta mu zvlášť tehdejších komunistických představitelů byla zredukována. Za zpětné navýšení Kazbundova důchodu u jičínských orgánů údajně bojoval z pozice straníka místní archivář Jaroslav Menci.⁵²² Citelné snížení vyměřeného důchodu po roce 1948 zmínil po dvaceti letech také předseda vědeckého kolegia historie Československé akademie věd prof. Pavel Oliva

⁵¹⁹ VOLF, Petr. Osobní konzultace. Jičín 13. 3. 2010.

⁵²⁰ *SOka Jičín*. Fond Městský národní výbor Jičín. Zápis o schůzi rady MNV v Jičíně 3. 1. 1949 (neuspořádáno).

⁵²¹ *ANM*. Fond František Michálek Bartoš, k. 5, i. č. 431. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 12. 3. 1963.

⁵²² TURČÍN, Oldřich. *Jičínská léta doc. PhDr. Karla Kazbundy*. Rukopis. (Vzpomínky sepsané pro potřebu autorky, archiv autorky).

v nerealizovaném návrhu na jmenování Kazbundy mimořádným akademikem.⁵²³ O jakou částku se mělo jednat, nelze v dostupných pramenech dohledat. Jediný písemný důkaz o příjmech penzionovaného archiváře spadá do doby, kdy byl jeho důchod už opět na slušné výši (odpovídající státním úředníkům) – roku 1962 pobíral 1188 Kčs měsíčně. Manželka Terezie k této sumě přispívala starobním důchodem ve výši 100 Kčs.⁵²⁴

Jičín mění svou tvář – Stalin místo Havlíčka

Když Kazbundova žačka Eva Lisá psala do regionálního čtrnáctideníku *Beseda* v lednu 1948 článek k 60. narozeninám svého pedagoga, asi ji mohlo jen těžko napadnout, jak budou její slova o hrdosti města na významného rodáka zanedlouho znít paradoxně. „K svému Jičínu si zachovává stále vřelý vztah. Dr. Kazbunda miluje celým srdcem své rodné město, které může být právem na něho hrdé a vřadit jubilanta mezi své vynikající syny.“⁵²⁵

Pomineme-li chování představitelů města k navrátiššímu se historikovi, vyvstává tu přesto otázka, zda Jičín na počátku 50. let byl skutečně ještě Jičínem, jež měl historik tak rád. Jak asi nesl pohled na začátek lipového stromořadí, kterému místo pomníku Kazbundou obdivovaného Havlíčka vévodila Stalinova socha? Když se roku 1906 jako student aktivně účastnil oslav odhalení pomníku Karla Havlíčka Borovského, nemohl tušit, že na tomto místě vydrží jen do počátku 40. let. Během druhé světové války nebyl pomník zničen, pouze rozebrán a dobu protektorátu přečkal v obecním dvoře. Hana Horáková uvádí, že se tak stalo již na počátku okupace,⁵²⁶ z kroniky ale vyplývá, že tento příkaz okresního úřadu byl vydán až roku 1943. Spodní (pískovcová) část pomníku byla skutečně uložena v obecním dvoře, měděná busta našla načas úkryt v muzeu, ale již v srpnu 1943 musela být vydána spolu se zvony a jinými měděnými předměty okresnímu úřadu a následně převezena do Prahy. Nikdo nedoufal v návrat kovových památek, a tak ještě narychlo pořídil sochař Vašata pískovcovou kopii busty.⁵²⁷

⁵²³ MUA AV. Fond Vědecké kolegium historie ČSAV, k. 1, i. č. 4. Návrhy na volby nových členů ČSAV.

⁵²⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 1, i. č. 33. Přiznání k dani z příjmů obyvatelstva za rok 1962.

⁵²⁵ LISÁ, Eva. K šedesátinám doc. dr. Karla Kazbundy. In: *Beseda*. Roč. V, 1948, č. 1-2, s. 13.

⁵²⁶ HORÁKOVÁ, Hana. *Ulicemi Jičína*. Jičín: Okresní muzeum a galerie v Jičíně, 1993, s. 69.

⁵²⁷ *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1943, s. 55.

K překvapení všech se po válce podařilo pomník zkompletovat, ale nebyla vůle vrátit ho na začátek Lip: „Všeobecně zastáván názor, podporovaný také Památkovým úřadem, aby pomník nebyl postaven na původním místě, ježto by uzavíral pohled do lipového stromořadí. Znovuodhalení pomníku odloženo na příští rok...“⁵²⁸

V roce 1946, konkrétně 28. července, byl pomník během velké slavnosti a za přítomnosti ministra techniky dr. Aloise Vošahlíka skutečně znovuodhalen. Umístění pro něj radní našli v parčíku nedaleko kasáren, kde dříve stávala alegorická socha Vzduchu.⁵²⁹ Uvolněné travnaté prostranství na začátku lipového stromořadí ale nezůstalo prázdné, bylo vyhrazeno pro sochu sovětského generalissima. Jičínští komunisté o této nové dominantě města namísto Havlíčka uvažovali asi delší dobu, odhalení pomníku se konalo ovšem až na závěr oslav 650. výročí Jičína v roce 1952. Tuto akci inicioval narychlo spolek Jičín v Praze a realizace myšlenky se nakonec chopil Okresní výbor KSČ. Jednou z hlavních postav organizující oslavy byl jičínský historik Jaroslav Mencl. On také prosadil název Jičín 650 let městem a ne 650. výročí založení města, protože odmítal dále spojovat vznik města s listinou z roku 1302.⁵³⁰ Z původního záměru pražského spolku se však nerealizovalo ani uspořádání výstavních trhů Českého ráje, ani vydání knihy.

Na přípravě oslav se zřejmě nějakým způsobem podílel i Karel Kazbunda. V čem spočívala jeho pomoc, není možné dohledat, ale Augustinem Seifertem byl požádán, aby zastupoval celý spolek Jičín v Praze během příprav ve městě.⁵³¹

O osudu Havlíčkova pomníku se pravděpodobně začalo jednat v roce 1942, kdy dopisovatel Památkového úřadu František Klobouček a konzervátor pro ochranu přírodních památek Antonín Houba napsali 20. 3. 1942 upozornění Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze: „Podle sdělení městského úřadu v Jičíně má se v nejbližší době přikročiti se započatím prací k přemístění Havlíčkova pomníku z dosavadního místa asi o 10 m do lipového stromořadí, a to z důvodu zlepšiti v tomto místě frekvenci, ježto vystupuje svým jižním okrajem do poloviny šířky ulice.“ *SOKA Jičín*. Fond Muzejní spolek v Jičíně, k. 7, i. č. 108. František Klobouček a Antonín Houba Ministerstvu školství a národní osvěty 20. 3. 1942.

⁵²⁸ *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1945, s. 100-101.

⁵²⁹ Alegorická socha Vzduchu od hořického sochaře Františka Duchače Vyskočila byla odhalena roku 1919. Jako symbol vítězného odboje natolik vadila nacistickým okupantům, že byla v době druhé světové války zničena.

⁵³⁰ Dříve se datovalo založení města k roku 1302, velké oslavy proběhly například v roce 1902. V 50. letech však již bylo prokázáno, že listina z roku 1302 týkající se osady „Židinaves“ nepatří Jičínu. Podle novějšího výzkumu vzniklo město Jičín mezi lety 1293 až 1304. První zmínka se spojuje s listinou královny Guty z 1. 8. 1293, v níž se hovoří o statku. V listině o jedenáct let mladší se již píše o Jičíně jako městě.

⁵³¹ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 411. Augustin Seifert Karlu Kazbundovi 21. 2. 1952.

Možná se podílel na organizování i v rámci Muzejního spolku. V říjnu 1951 ho písemně zval bývalý gymnazijní profesor Houba do muzea na důležité pracovní setkání s Antonínem Dolenským z Prahy. Této schůzky týkající se přípravy oslav se Kazbunda nemohl účastnit, na okraj pozvánky si totiž poznamenal, že každé pondělí učí v Praze, proto nepřijde.⁵³²

Pro postavení Stalinova pomníku doporučilo Ministerstvo informací čtyřmetrový sádrový odlitek. Dílo Nikolaje Tomského vlastnil národní podnik Výzdoba Praha (součást výstavy reprodukcí sovětského výtvarného umění). Hořická kamenická a sochařská škola dostala zakázku na zhotovení pískovcové kopie. Slavnostně byla monumentální socha odhalena 21. září 1952 za přítomnosti ministra národní bezpečnosti Václava Noska a sovětského velvyslance Alexandra Jefremoviče Bogomolova. Zajímavé je i porovnání doprovodných programů odhalení pomníků v roce 1906 a o čtyřicet šest let později. Havlíček byl uvítán divadelní hrou secvičenou studenty, kvůli Stalinovi na cvičišti v Lipách sehrálo na sedm set osob pásmo historických obrazů Cesta revoluce, zakončené hromadným seskokem parašutistů. Poté následoval oslavný večer nazvaný Stalin věčně živý a lidová veselice.⁵³³

Impozantní socha mírně rozkročeného Stalina v dlouhém plášti a s listinou v ruce nebyla samozřejmě přijímána bez výhrad. Například krátce po generalissimově smrti pronesl významný jičínský stavitel a někdejší Kazbundův kolega ze spolku AČJ František Holeček při návratu z hostince několik urážek na adresu pomníku či spíše Stalina samotného. Následovalo okamžité udání a obvinění, v jehož důsledku byl na dva roky odsouzen do vězení a zbytek jeho majetku, která ještě nebyla znárodněna, jako například jeho dům na Husově třídě (vedle bývalého učitelského ústavu), zkonfiskován.⁵³⁴

Jako v jiných městech byl i jičínský pomník sovětského diktátora v první polovině 60. let v tichosti rozebrán a posloužil jako stavební materiál. Zbyl z něho pouze postavec, který do konce roku 1989 sloužil jako podklad pro známé

⁵³² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1387. Jičín. Gymnasium. Antonín Houba Karlu Kazbundovi 21. 10. 1951. (Chybně zařazeno do složky s materiály gymnázia).

⁵³³ HOFMANOVÁ, Jana. Maturovali jsme v roce 1955. In: *Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení*. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999, s. 154.

⁵³⁴ ÚLEHLA, Vladimír. Holeček Antonín, stavitel v Jičíně, Husova třída č. 183. In: *Nové noviny*. Č. 9, 5. 3. 2010, s. 8. (František Holeček byl syn Antonína Holečka); FRANCEK, Jindřich. *Jičín*. Edice Zmizelé Čechy. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004, s. 43-44.

komunistické symboly – srp a kladivo, vyrobené z plechu. Havlíčkův pomník se na své původní místo nevrátil ani po odstranění těchto „ozdob“ a k vidění je stále v nedalekém parčíku u kasáren. Prostranství na kraji lip zůstalo neobsazeno.

Proměnili se samozřejmě i obyvatelé Jičína, mnoho lidí, které Kazbunda znal ze svého mládí, už v ulicích nepotkával. Kromě členů Muzejního spolku se pravidelně scházel s přítelem Svatoplukem Volfem a udržovali společenský zvyk z doby první republiky – chodit odpoledne či v podvečer na posezení na plovárnu nebo do městských lázní.⁵³⁵ Kazbunda plaval rád do vysokého věku.

Kazbunda se sice vrátil do města svých studentských let, ale z jeho přímých spolužáků v Jičíně bydlel pouze Václav Buchar, s nímž se vídal skoro každý den, neboť si notovali v zájmu o historii a docházeli pracovat do muzea, a bývalý pokladník Obecní spořitelny Josef Štembera. S většinou spolužáků, kteří se do svého studentského města nevrátili, byl Kazbunda v písemném styku. Menší kroužek pražských kolegů se pravidelně scházel v některých vinárnách či kavárnách (nejčastěji Arko) a Karla i po jeho přestěhování do Jičína zvali na posezení.

Mimo okruh bývalých spolužáků vzpomínal na gymnazijní léta i sám – třeba při listování školními sešity, do kterých zaznamenával své pocity:

„Ba ba! Četba v zrcadle po 45 letech 8. V. 49!

Kdy vše okolo ---
bez maminky.“⁵³⁶

Jako většina studentů i mladý Karel si zpestřoval dlouhé chvíle o hodinách či učení přikreslováním drobných obrázků – nejraději načrtával přísné zachmuřené obličejy či meče, často mezi zápisky kaligraficky vpisoval ozdobnou podobu svého jména nebo zajímavě zvyrazňoval nadpisy. O to muselo být prohlížení po půl století zajímavější:

„20. květen 1953.

Po padesáti letech.

V nových nebezpečích

se skálopevnou vírou v Boha a jeho pomoc

(jako pomáhal od r. 1903).“⁵³⁷

⁵³⁵ VOLF, Petr. Osobní konzultace. Jičín 13. 3. 2010.

⁵³⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 98, i. č. 2005. Varia. Školní sešity. Malý vložený papírek v rozboru Sloh Gaia Sallustia. Kazbunda procházel své sešity rád a opakovaně (8. 5. 1949, 20. 5. 1953, 16. 6. 1953 či 13. 4. 1958), jak lze usuzovat podle zanechaných poznámek.

Celkem si Kazbunda uchoval třicet šest sešitů ze svého gymnazijního studia. Překvapivě můžeme nahlédnout nejčastěji do poznámek z matematiky. Další pochází i z hodin latiny, řečtiny, přírodopisu, fyziky nebo českého a německého jazyka. Obzvláště zajímavé jsou písemné práce z češtiny. O poznání méně se však dochovalo sešitů z předmětů jeho pozdějšího zaměření – zeměpisu a ani jeden z dějepisu.

Prohlížení sebehezčích sešitů ale nenahradí společné vzpomínání na studentská léta. První poválečný abiturientský sraz se konal po čtyřiceti pěti letech od maturity a za místo setkání byl vybrán Jičín, kde finální záležitosti zařizoval právě Kazbunda. Ten také potom všem účastníkům rozesílal společné fotografie. V té době již nežilo dvanáct bývalých spolužáků (Bradáč, Bredler, Engel, Koldovský, Krámský, Kurka, Pašek, Lukeš, Nosek, Vaníček, Strnad a Šlechta). V Jičíně se 8. a 9. září 1951 ke vzpomínání sešlo několik mužů. V pamětní knize na gymnáziu je jich podepsáno osm (Václav Buchar, Josef John, Jaroslav Menčík, Miloslav Novotný, František Pižl, Gustav Šmejč, Bruno Valoušek a samozřejmě Karel Kazbunda),⁵³⁸ ale srazu se účastnil i Jan Lemberk a možná i další.⁵³⁹

O pět let později se konalo ještě úspěšnější jubilejní setkání po padesáti letech od zkoušky z dospělosti. Téměř sedmdesátiletí muži opět navštívili budovu školy, kde se podepsali do pamětní knihy. Ve dnech 16. a 17. června 1956 se v Jičíně sešlo jedenáct bývalých studentů (Václav Buchar, Josef John, Karel Kazbunda, František Kvapil, Jan Lemberk, Jaroslav Menčík, Miloslav Novotný, František Pižl, Gustav Šmejč, Josef Štembera, Bruno Valoušek) a staříčkový profesor Václav Trojan.⁵⁴⁰ Kazbunda se na tuto událost asi velmi těšil a odřekl by kvůli ní snad i svou velkou vědeckou příležitost – vystoupení v Historickém klubu. Jaroslavu Werstadtovi na nabídku přednášky odpověděl, že souhlasí – ale s podmínkou: „...jenom bych prosil, aby to nebyly dny mezi 15. a 20. červnem, kdy máme v Jičíně sjednanou už schůzku abiturientů po – brr! – padesáti letech!“⁵⁴¹

⁵³⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 97, i. č. 2004. Varia. Školní sešity. Malý lísteček vložený v sešitech se zápisky a náčrty z hodin zeměpisu.

⁵³⁸ *Lepařovo gymnázium Jičín*. Pamětní kniha c. k. státního gymnasia v Jičíně 1906, s. 68.

⁵³⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 506. Jan Lemberk Karlu Kazbundovi 16. 9. a 28. 9. 1951. (Zařazeno ve složce nezjištěných odesílatelů.)

⁵⁴⁰ *Lepařovo gymnázium Jičín*. Pamětní kniha c. k. státního gymnasia v Jičíně 1906, s. 76.

⁵⁴¹ MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 15. 5. 1956.

Všichni kdysi nezbední studenti už po půl století na školu a své profesory vzpomínali jen s láskou: „Při nejmenším jej /prof. Trojana – pozn. autorky/ navštívím a hluboce se v jeho osobě pokloním všem našim učitelům, poněvadž zejména nyní v době jaksi permanentního přehodnocování já hodnotím ony nejdrahocennější dary a hodnoty, které mi – každý své – dali a svěřili!“⁵⁴² V podobném duchu vyznívají dopisy bývalého spolužáka a profesora hodonínské reálky Františka Kvapila, který si libuje, že ho při životě udržuje pouze záliba ve čtení latinské a řecké literatury. A je si vědom, že za získání těchto znalostí vděčí jičínskému gymnáziu.⁵⁴³

Setkání v roce 1956 však bylo poslední ve městě, kde společně osm let vyrůstali. „V Jičíně již gymnázium není,⁵⁴⁴ též lidé už nás neznají, kromě Vás, kteří jste se tam usadili,“⁵⁴⁵ psal při plánování dalšího srazu František Pižl. Důvodem pro setkání v Praze byly také nemoci, které některým z bývalých spolužáků nedovolovaly cestovat, a tak v roce 1961 naplánovali sjezd do hlavního města, kde pět z nich bydlelo. Setkání se mělo konat 29. srpna 1961 v pražské kavárně Paříž u Obecního domu snad i s jičínským triem Kazbunda, Buchar a Štembera. Sedm dní před plánovaným srazem však náhle zemřel jeden z nich, Miloslav Novotný,⁵⁴⁶ a tak se setkání možná nekonalo. Další oficiální abiturientské srazy stárnoucí pánové asi už nepořádali.

Daleko od vědeckého prostředí

„Skutečně je těžko uvěřitelné, že tento statný muž, usměvavý, ke každému vždy přívětivý, plný osobní noblesy se dožívá již 60 let. Jeho vědecký zájem je stále živý, je neúnavným heuristikem, jenž s obdivuhodným zájmem pro každou svou práci do největších podrobností prostudovává šedé archivní prameny. Stejně je dobrým učitelem a vždy ochotným rádcem nastupující historické generace.“⁵⁴⁷ Takto viděla svého učitele na začátku roku 1948 Eva Lisá a nezměnil se ani kvůli překážkám, které mu byly do cesty kladeny o několik měsíců později. V situaci, již

⁵⁴² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 467. Bruno Valoušek Karlu Kazbundovi 30. 4. 1956. (Chybně označen jako Rudolf Valoušek.)

⁵⁴³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 253. Korespondence František Kvapila Karlu Kazbundovi.

⁵⁴⁴ V roce 1953 se Lepařovo státní reálné gymnázium změnilo na jedenáctiletou střední školu, od školního roku 1958/1959 se z něho dokonce stala Pokusná dvanáctiletá střední škola.

⁵⁴⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 377. František Pižl Karlu Kazbundovi 25. 4. 1961.

⁵⁴⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 6, i. č. 259. Jan Lemberk Karlu Kazbundovi 22. 8. 1961.

⁵⁴⁷ LISÁ, Eva. K šedesátinám doc. dr. Karla Kazbundy. In: *Beseda*. Roč. V, 1948, č. 1-2, s. 13.

by mnozí z jeho kolegů považovali za nepřekonatelně obtížnou, dokázal Kazbunda díky své velké pracovní kázni dál vědecky tvořit. František Roubík v údivu, že se jeho přítel odstěhoval do Jičína, kde je pan domácí, radí: „Nepokládej se proto za vyhnance a nedej si poměry bránit v práci, kterou máš v plánu. Přál bych Ti k ní ze srdce všechny potřebné podmínky!“⁵⁴⁸ Dále bývalému kolegovi v případě potřeby nabízí akvizici v různých archivech nebo v Národní knihovně – zařídí, aby mu byly vyžádané publikace rychle půjčovány do Jičína.

Podobné služby Kazbundovi prokazovali i jiní, například Jan Thon, Miroslav Janovský či Zdeněk Šamberger. Z velké části je však člověk, který vlastnil tisíce stran výpisků a opisů dokumentů z vídeňských archivů, ani nepotřeboval. Odloučení od pražských studoven nebylo také tak tragické vzhledem k rozsáhlým sbírkám jičínských knihoven. Podle vzpomínek profesora Hrubého Kazbunda často na přelomu 40. a 50. let navštěvoval gymnázium a v klidu tam několik hodin studoval, především vyhledával časopisy z 19. století.⁵⁴⁹ Samozřejmě nastaly i chvíle, kdy ani kvalitní jičínské zázemí historikovi nestačilo a on zatoužil po výhodách vědeckého prostředí hlavního města: „Vždyť jsi tak šťasten, že přijdeš do knihovny a za chvíli máš časopis před sebou! To já se jen zde trápím napětím a mám už více záznamů, až – asi až z jara – přijedu do Prahy a do těch či oněch listů nahlédnu.“⁵⁵⁰ Ještě náročnější to bylo s mezinárodními výpůjčkami, s kterými mu sice přátelé pomáhali, ale čekání na vyřízení objednávky zbytečně zdržovalo práci a Kazbunda mohl jen vzpomínat, jak dřív pouze přešel ulici a všechny informace si hned mohl ověřit ve vídeňské knihovně.⁵⁵¹

Do Prahy zajížděl Kazbunda celkem často, ale hluk velkoměsta mu už nevyhovoval. Přespával zpravidla u manželčiny dcery Evy, provdané Marešové, jež bydlela nedaleko strašnického krematoria v tehdejší Stalinově ulici čp. 222/1507.⁵⁵² Z počátku byly jeho hlavním cílem v Praze vlastní přednášky na filosofické fakultě. Po definitivním ukončení univerzitní kariéry již zájezdy do hlavního města samozřejmě nebyly tak pravidelné, ale neustaly. Většinou přijel i s manželkou

⁵⁴⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 402. František Roubík Karlu Kazbundovi 4. 8. 1948.

⁵⁴⁹ HRUBÝ, Vladislav. Osobní konzultace. Jičín 9. 3. 2010.

⁵⁵⁰ LA PNP. Fond Jan Thon. Karel Kazbunda Janu Thonovi 27. 1. 1957.

⁵⁵¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 448. Karel Kazbunda Zdeňku Šambergerovi 13. 12. 1975.

⁵⁵² Byt, v němž žila Eva Marešová po dlouhá léta a stále ho ještě obývá její dcera Irena Pohlová, se nachází v části tehdejší Stalinovy ulice, která se dnes jmenuje Vinohradská. LAŠŤOVKA, Marek; LEDVINKA, Václav. *Pražský uličník*. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. Díl 2. Praha: Libri, 1998, s. 404-405.

a vyhradil si na pobyt několik dní, někdy i celé dva týdny, během kterých stihl obejít knihovny a archivy, případně se pozdravit se známými. V době, která kavárnám již tolik nepřála, si Kazbunda udržoval prvorepublikový zvyk a setkával se s přáteli právě tam – musel pouze svou oblíbenou Tůmovku či Unionku vyměnit za kavárnu Belvedere, Arko nebo „Tlapáka“ (později kavárna Praha na Václavském náměstí). Bývalý ministerský rada rozesílal pražským známým dopisnice s upozorněním, od kdy bude v které kavárně sedět a případně někoho z nich vyhlížet.

Dalším důvodem pro cesty do Prahy byl Historický klub, jehož členem se Kazbunda tehdy jako začínající vysokoškolský student stal již roku 1906. Právě Historickému klubu vděčil za vydání své knihy *České hnutí roku 1848* a v Českém časopise historickém byly ve 20. a 30. letech otištěny zásadní Kazbundovy články. Klub, v němž se scházela většina jeho přátel i po válce, nepřestal fungovat ani v době pro spolky krajně nepříznivé – v 50. letech. Především zásluhou obratnosti starosty Jaroslava Werstadta se podařilo nejprve činnost vhodně umrtvit a poté v dubnu 1955 odvážně přednáškovou aktivitu obnovit.⁵⁵³ Jičínský historik byl o činnosti i záměrech informován přímo od hlavní osobnosti, Jaroslava Werstadta, často mu atmosféru v klubu v dopisech přibližoval také přítel Miroslav Vlach.

Zdeněk Kárník stručně vystihuje druhou polovinu 50. let v Historickém klubu takto: „Mezi referenty byli mnozí ze starých opor klubu. Témata byla ovšem okrajová, pokud možno nekonfliktní.“⁵⁵⁴ Tato slova přímo potvrzuje i Kazbundův případ. Werstadt se brzy na „starou oporu klubu“ obrátil a začal ji přesvědčovat k proslovení přednášky na téma Karel Havlíček Borovský. Z korespondence těchto dvou vědců vyplývá, že odvážnější byl starosta klubu, Kazbunda se naopak chtěl držet zpátky, aby nezavdal jakoukoli záminku k zastavení činnosti klubu. Na přednášku o Havlíčkovi nechtěl zpočátku přistoupit, vadilo mu, že se z Borovského stalo zpolitizované téma a že převládá pojetí revolucionáře. Jeho pohled byl ovšem jiný, a tak se obával, že by přednášku komise ještě před vystoupením neschválila a mohl by tím klubu jen ublížit. Werstadtovy argumenty, že po XX. sjezdu KSSS

⁵⁵³ KÁRNÍK, Zdeněk. Znovuzaložení Historického klubu In: *Dějiny a současnost*. Roč. 1990, č. 1, s. 60-61.

Situací v Historickém klubu za předsednictví Jaroslava Werstadta se zabývá monotematické číslo časopisu *Práce z dějin Akademie věd*. roč 2, 2010, č. 1.

⁵⁵⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. Znovuzaložení Historického klubu In: *Dějiny a současnost*. Roč. 1990, č. 1, s. 60.

a po sjezdu spisovatelů už není situace tak hrozná, nakonec zabraly. Kazbunda si zvolil za téma jedno z ucelených období Havlíčkova života, které považoval ze své strany už za dokončené – Havlíček na pražské teologii. Dne 16. října 1956 se tak zasedací síní Národního muzea mohl rozeznět k velké radosti posluchačů Kazbundův působivý hlas.

Další přednáška následovala o dva roky později, 11. listopadu 1958, a měla název Ignác Cornova jako profesor všeobecných dějin s podtitulem Z vnitřních dějin stolice dějin na pražské univerzitě.⁵⁵⁵ Werstadt se již dlouhou dobu s Kazbundou dohadoval na tématu historik Antonín Rezek z hlediska vnitřních dějin katedry, původně měl tento námět zpracovat už místo Havlíčka. I tentokrát ale Kazbunda od Rezka ustoupil a sám se z opatrnosti rozhodl pro Cornovu. Opět se obával se, že přednáška o ministru krajanovi, byť z pohledu jeho působení na pražské univerzitě, by mohla vyznít prorakousky, a poškodil by tak v očích dohlížecích orgánů celý Historický klub. O změně tématu ho přesvědčily reakce na Werstadtovu přednášku zaměřenou na osobnost Františka Ferdinanda d'Este, v níž prý někteří hledali prorakouské vyznění.⁵⁵⁶ S přípravou tohoto vystoupení Kazbunda starostovi klubu pomáhal – zasílal mu některé své výpisky a ověřoval potřebná fakta. Přitom se příteli svěřoval, že ho právě nešťastná osoba následníka trůnu vždy přitahovala.

Přednáška o Cornovovi měla velký ohlas, za všechny mluví slova podplukovníka Vlacha: „Nebudu se vracet k přednášce samé, abych nepůsobil dojem, že chci lichotit, ale tolik snad smím říci, že vnější úspěch přednášky mohl být aspoň nepatrným zadostiučiněním za příkoří, které Vám způsobili malí lidé z katedry, než Vás umlčeli.“⁵⁵⁷ Tehdejší tajemník klubu Jiří Špět poslal s honorářem 70 korun rovněž dopis, v němž potvrzuje, že se přednáška líbila, a to především

⁵⁵⁵ Titul, v němž se vyskytuje třikrát slovo dějiny, chtěl Werstadt poupravit, ale nakonec ho Kazbunda přesvědčil, že musí zůstat v této podobě. Samotnou stolici je nutné označovat pouze po staletí užívaným spojením stolice dějin a v argumentaci pokračoval: „Už dávno byl vysloven požadavek psát dějiny jednotlivých stolic, tedy stolice matematiky, stolice fyziky, dějiny stolice českého jazyka a literatury atd. atd., tedy také dějiny stolice dějin. Výraz »historie« nebo »osudy« (o tom všem jsem už dřív uvažoval), nemá zde místa, tím méně, jde-li o »vnitřní dějiny«. Archivní monografie o jednotlivých fondech žádají si vypsání »vnitřních dějin úřadu« atd. Jsou to vše užívané, vžitě, skoro technické termíny.“ *MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 10. 10. 1958.*

⁵⁵⁶ *MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 15. 4. 1958.*

⁵⁵⁷ *ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 475. Miroslav Vlach Karlu Kazbundovi 19. 12. 1958.*

mladším.⁵⁵⁸ Polichoceny historik nabízel Historickému klubu další téma – Havlíček před vojenskou justicí,⁵⁵⁹ z přípravy přednášky však sešlo. Místo tématu přednášek brzy Kazbunda řešil podle něho závažnější problém pro klub – dozvěděl se od Miroslava Vlacha, že Werstadt uvažuje o rezignaci na funkci starosty. Kazbunda okamžitě na počátku roku 1959 sepsal dopis, v němž na něho apeluje, aby si tento krok rozmyslel v zájmu historiků, viděl ho jako ideálního člověka, za jehož působení klub neztratil nic z doby Pekařova předsednictví a s důstojností přečkával těžké časy. Sedmdesátiletý archivář zdůrazňoval, že nemá nic proti mladým, ale podobu klubu nedoporučuje měnit, to už raději navrhuje jeho zánik.⁵⁶⁰ Jistě nebyl sám, kdo Werstadta přesvědčoval, a ten nakonec ve své pozici zůstal, i když jeho skeptické nálady ohledně dalšího fungování klubu se asi pravidelně vracely. V roce 1963 se starosta v gratulaci k sedmdesátým pátým narozeninám příteli do Jičína svěřuje s pocitem, že Historický klub již pje labutí píseň a kvůli nepřejícím úřadům se jeho zánik kvapem blíží.⁵⁶¹ I přes tyto obavy klub přežil až do roku 1982, nedotkla se ho ani výměna starosty – roku 1965 předal Jaroslav Werstadt žezlo nad fungujícím spolkem Františku Kutnarovi. Kazbunda se však po roce 1959 již aktivněji do činnosti klubu nezapojil, i když členské příspěvky zasílal a o činnost se zajímal.

V 50. letech udržoval Kazbunda s pražským prostředím pevné vazby, do hlavního města zajížděl pravidelně. Kromě výše zmíněných důvodů také jako člen havlíčkovské komise, jejíž výsledky však nebyly takové, jaké by si představoval. Nakonec mu z těchto schůzek zbyla jen spolupráce s Marií Řepkovou, která později spíše zajížděla do Jičína – za Kazbundou na konzultace a za jeho výpisky.

Horší to bylo s možnostmi návštěvy jeho třetího milovaného města – Vídně. Na zájezd do Rakouska si musel nechat zajít chuť. Jičínskému příteli z mládí Františku Gaertnerovi z Baumgartenů v konceptu dopisu pravděpodobně z počátku 50. let spokojeně popisuje klid svého domu a především zahrádky, kterou pilně opečovává jeho žena. Na závěr ovšem dodává: „Ale velké město bych též

⁵⁵⁸ MUA AV. Fond Historický klub, k. 22. Korespondence s Karlem Kazbundou, Jiří Špět Karlu Kazbundovi 18. 11. 1958 (neuspořádáno).

⁵⁵⁹ MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 18. 12. 1958.

⁵⁶⁰ MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 4. 1. 1959.

⁵⁶¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 731. Jaroslav Werstadt Karlu Kazbundovi 23. 1. 1963.

potřeboval. Prahu! A zvlášt' Vídeň, Vídeň, Vídeň!! Ale marné volání.⁵⁶² Na krásný život v rakouském hlavním městě nejčastěji nostalgicky vzpomínal v korespondenci s kolegou Františkem Roubíkem. Stýskalo se jim po době, kdy byli připoutáni k bádání a opisování, ani nedutali a připadali si jako opilí velkým množstvím nalezených fakt. „Tak jsme se dostali do naší velké doby a zase si jednou pohovořili. Člověk v našem věku, jakkoli nezanechává a nesmí zanechat pracovních plánů do budoucnosti, je přece jen v myšlenkách obrácen do minulosti. Nu, od toho je historikem.“⁵⁶³

Kazbunda se v penzi cítil stejně jako jeden jeho známý, který pracoval na moři a toužil ho ještě jednou vidět, „Já pociťuji něco podobného. Spatřit to moře vídeňských památníků, povznášejících vzpomínek z mládí, to moře historického pramenného materiálu!“⁵⁶⁴ Sen zavítat ještě jednou do Vídně se Kazbundovi již nikdy nesplnil. Naposledy ji navštívil v roce 1947, kdy se mu nedostalo ani hezkého přijetí, protože nálada vůči Čechům byla pokažena po odsunu. Když požádal o výjezd do Vídně v roce 1951, kdy ještě působil na fakultě, bylo jeho přání zamítnuto. „Cítil jsem, že doma, u vlastních, není pro mne důvěry ani přízně...“⁵⁶⁵

⁵⁶² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 4, i. č. 135. Karel Kazbunda Františku Gaertnerovi z Baumgartenů b. d. (koncept dopisu).

⁵⁶³ MUA AV. Fond František Roubík, k. 2, i. č. 145. Karel Kazbunda Františku Roubíkovi 21. 2. 1968.

⁵⁶⁴ MUA AV. Fond František Roubík, k. 2, i. č. 145, Karel Kazbunda Františku Roubíkovi 10. 2. 1958.

⁵⁶⁵ MUA AV. Fond František Roubík, k. 2, i. č. 145, Karel Kazbunda Františku Roubíkovi 10. 2. 1958.

9. Tolik práce a vše zbytečné?

Zachránce pramenů jičínské historie

Bez práce ve svém oboru Kazbunda po přesídlení do jičínského „exilu“ nevydržel. Stále častěji asi přemýšlel nad soustavným zpracováváním svých excerpt z vídeňských archivů, ale i v Jičíně ho nejdříve zlákala archivářská činnost. „O pořádací práci v archivu velký zájem projevil a účinnou pomoc poskytl historik dr. Karel Kazbunda, býv. šéf archivu v zahraničním ministerstvu a docent Karlovy univerzity, dále bývalý kronikář města dr. Václav Buchar.“⁵⁶⁶ Tolik vševypovídající zápis v kronice města za rok 1952. Historik a archivář se začlenil do kroužku tehdejších neaktivnějších vlastivědných pracovníků ve městě, mezi něž patřil bývalý gymnazijní profesor Antonín Houba, bývalý profesor učitelského ústavu Václav Buchar, tehdejší kronikář města Jaroslav Mencl či o něco později správce muzea Oldřich Turčín. K těmto činovníkům Muzejního spolku v Jičíně se Kazbunda připojil asi záhy po návratu do rodného města, v bouřlivé době po roce 1948, kdy archiv ani muzeum neměly vyjasněné postavení vůči městu a státní správě a Muzejní spolek, který písemné i hmotné památky spravoval, marně bojoval o přežití.

Těžko odhadnout, kdo Kazbundu do této společnosti nalákal. Nejpravděpodobněji vypadá, že jeho bývalý spolužák z gymnázia Václav Buchar, který byl krátce i kronikářem města a ve spolku byl již po léta velmi činný. Ekonomické důvody nepřipadají asi v úvahu, nenašla jsem jediný důkaz, že by byla Bucharova a Kazbundova dobrovolná práce jakkoli honorována. Roli mohla hrát i vzpomínka na otce, který byl u počátku muzejnictví v Jičíně – od roku 1863 aktivně působil v přírodovědeckém odboru Muzejní společnosti jičínského kraje.⁵⁶⁷ Je ale možné, že zkušeného archiváře přitáhla k této společnosti prostá touha po poznávání pramenů.

⁵⁶⁶ *SOka Jičín*. Fond Městský národní výbor Jičín. Kronika města Jičína rok 1952, s. 128.

⁵⁶⁷ Muzejní společnost Jičínského kraje vznikla na podnět Josefa Šimáčka 1. 11. 1861. Jeho prvním předsedou byl advokát Karel Leopold Klaudy, později ho vystřídal P. Antonín Marek. Nešlo však o muzejní společnost v pozdějším slova smyslu, ale spíš o sdružení hospodářsko-průmyslového zaměření. Po devíti letech se také tento spolek přeměnil v Hospodářskou, lesní a průmyslovou jednotu v Jičíně.

Kazbunda se o činnost Muzejního spolku zajímal již dříve, kdy se stal jeho členem, se však přesně nedá zjistit.⁵⁶⁸ Ve 30. letech, kdy pobýval převážně mimo Jičín, si již shromažďoval tisky z produkce tohoto spolku.⁵⁶⁹ V té době zastával funkci předsedy Hugo Kmínek, jako jeho pravá ruka v roli jednatele působil Antonín Houba (oba ve funkcích od roku 1932). Sbírký po léta spravoval profesor Antonín Martínek, jehož ve funkci po osmnácti letech vystřídal roku 1938 Jaroslav Mencl. Aktivně pracovali i další nadšení dobrovolníci, sbírky se množily, ale chyběla soustavná práce a zázemí, především větší prostory. Město přispívalo na činnost spolku 300, maximálně 600 Kčs ročně, což bylo v porovnání s ostatními městy velmi málo. Zastupitelé ve 30. letech neměli příliš chuti zvýšit atraktivitu historického místa kvalitním muzeem. Finančně spolek spíše podporovaly místní peněžní úřady či soukromí dárci.

Sbírký měl spolek po léta uloženy v prostorách Obecní spořitelny, kde to asi spíše vypadalo jako skladiště, v takto stísněných poměrech se expozice dělat nedala. A to si ještě nikdo nedokázal představit situaci, která nastala za okupace... Místnosti doslova praskaly ve švech, když většina spolků ukryla své předměty či knihovny do prostor pronajatých Muzejnímu spolku. Nadšení dobrovolníků však nepolevovalo ani za takto ztížených podmínek. Především přírodovědec Antonín Houba trávil v muzeu každý den a kromě péče o sbírky inicioval řadu výstav i koncertů a stál za bohatou publikační činností spolku.⁵⁷⁰

O udržování kontaktu Karla Kazbundy a členů Muzejního spolku, jichž bylo ve 40. letech přes tři sta, svědčí i procítěně napsaná kondolence k úmrtí jeho matky: „...smutnou zprávu o úmrtí staříčké Vaší paní matinky Muzejní spolek v Jičíně přijal s opravdovým hlubokým pohnutím. Bylať milostivá paní velmi dobře známa svou velikou láskou jako pravá matka, již blaho rodiny a dětí bylo nade všecko. Ztráta její starostlivé péče nyní ovšem tím bolestnější pro Vás. V této chvíli

⁵⁶⁸ V přehledu seznamu členů spolku je jeho jméno uvedeno, ale bez data podání přihlášky.

SOka Jičín. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 2, i. č. 30. Seznam členů 1896-1952.

⁵⁶⁹ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1396. Jičín. Muzejní spolek v Jičíně.

⁵⁷⁰ Antonín Houba (1881-1968) se oddal muzejní práci naplno po ukončení své pedagogické praxe na gymnáziu v roce 1939. Zasloužil se o vydávání Ročenky Muzejního spolku v Jičíně (od roku 1933), později přeměněné na Sborník Muzejního spolku v Jičíně vycházející v letech 1935 až 1941. Publikační aktivity však byly během 2. světové války zastaveny a po ní se už v takovém rozsahu neobnovily. Místo Sborníku Muzejního spolku v Jičíně se podařilo v letech 1948-1949 v sešitové podobě vydat pouze druhý díl Historické topografie města Jičina sepsané Jaroslavem Menclem, jejíž první díl byl otiskován právě ve Sborníku (1939-1941).

nejhlubšího Vašeho smutku dovolujeme si Vás prositi, byste laskavě přijal tento upřímný projev naší nejhlubší soustrasti.⁵⁷¹

Hlavním úkolem spolku po válce bylo upravit „skladiště“ v budově spořitelny na expozici pro návštěvníky (provizorně otevřena 1947) a pokusit se převést sbírky pod správu města. Velké úsilí vyvíjel Muzejní spolek, podpořený například památkářem Zdeňkem Wirthem, o získání prostor na zámku. Tato snaha byla korunována úspěchem v roce 1948⁵⁷² a o rok později, 12. června 1949, mohla být slavnostně v nově upravených místnostech otevřena expozice.⁵⁷³ Mezi návštěvníky se objevil i docent Kazbunda reprezentující s kolegou Morávkem spolek Jičín v Praze, jenž o rok dříve na úpravu prostor v zámku věnoval Muzejnímu spolku 3000 Kčs.

To už se ale blížil konec této podoby muzea, protože i státní dozor začal tlačit na vedení města, aby si sbírky převzalo do své péče. Ke dni 1. ledna 1950 tak předal spolek veškeré exponáty MNV v Jičíně a bývalé spolkové muzeum se stalo městským. Splnil se dlouholetý sen vlastivědných pracovníků a zavládla naděje, že město pro své muzeum vytvoří vhodné prostorové i personální podmínky. Pozdější vývoj však ukázal, že tyto představy byly hodně naivní.

Muzejní spolek začal vést svůj boj o zachování. Období po roce 1948 samozřejmě nepřálo občanské společnosti, neustále se zvyšoval tlak na rozpuštění různých sdružení, členové měli vstupovat do masových organizací nebo se veřejného života raději vůbec neúčastnit. Od listopadu 1950 musel ONV každý měsíc hlásit vyšším orgánům, kolik spolků se v regionu ještě nerozešlo. Muzejní spolek měl navíc po převedení sbírek pod město vůči němu nejasné postavení – předal sbírky, ale finance si mohl nechat s podmínkou, že s nimi bude dál nakládat ve prospěch muzea. Příjmy čerpal především ze vstupného a členských příspěvků. Kvůli této situaci bylo třeba předělat stanovy spolku. V té době se ovšem jednalo

⁵⁷¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 12, i. č. 554. Muzejní spolek v Jičíně Karlu Kazbundovi 19. 3. 1945.

⁵⁷² Stěhování do místností zámku urychlilo nařízení o nové úpravě peněžnictví, které slučovalo všechny jičínské finanční ústavy v jeden. Bylo tak nutné vyklidit bývalou Obecní spořitelnu. Tisíce předmětů a knih museli dobrovolníci za pomoci školních brigád zvládnout do dvou měsíců. Stěhování však namáhavá práce pro členy Muzejního spolku nekončila – ani prostory zámku nebyly upravené pro potřeby muzea, a tak je museli sami adaptovat.

⁵⁷³ Expozice připravili opět dobrovolníci (hlavní podíl měl A. Houba a V. Buchar) a zaměřili se na pravěk, Valdštejnovu éru v Jičíně a dobu empíru – díky zpřístupnění Konferenční síně tří císařů, kde se domlouvala protinapoleonská koalice. Více viz: ŠALDA, František. Krajinské muzeum v Jičíně. In: *Beseda*. Roč. VI, 1949, č. 11-12, s. 172-173.

o novém muzejním zákonu, který měl právě tuto záležitost upravovat, a proto se rozhodnutí oddalovalo.⁵⁷⁴ Za prvního správce městského muzea byl vybrán nejzkušenější člověk, dosavadní kustod sbírek, Antonín Houba, který však velmi brzy vážně onemocněl a funkce se vzdal. Na jeho místo byl navržen Oldřich Turčín, který mohl nastoupit po skončení vojenské služby v prosinci téhož roku. Zároveň byl jmenován i jednatelem Muzejního spolku v Jičíně.⁵⁷⁵

Závěrečnou smutnou fází spolku již Karel Kazbunda prožíval naplno jako člen výboru. Tím byl zvolen ve své nepřítomnosti 15. září 1950⁵⁷⁶ a ve vedení spolku vytrval po sedm let až do jeho rozpuštění. Byl také členem muzejní komise, která měla fungovat asi jako poradní sbor pro správce muzea. Na počátku 50. let chodili podle svědectví Oldřicha Turčina každé dopoledne do kanceláře muzea kromě předsedy spolku Stanislava Stuny⁵⁷⁷ právě členové výboru PhDr. Václav Buchar a doc. PhDr. Karel Kazbunda, občas přišel i František Filip⁵⁷⁸ nebo Jaroslav Mencl.

Jak již bylo uvedeno výše, bývalí spolužáci z gymnázia Karel Kazbunda a Václav Buchar se pustili zejména do pořádání archivního materiálu, což nebyla vůbec záviděníhodná práce, protože jičínský archiv nebyl po léta vůbec odborně spravován.⁵⁷⁹

Archiv měl vedle muzea značně nevyjasněnou pozici. Existoval sice archiv města, které o něj ale po léta nikterak nepečovalo a jeho pořádání nechávalo na iniciativě dobrovolníků – pocházejících většinou z řad Muzejního spolku. Městský archiv se tak značně mísil se spolkovým a zastupitelstvo přenechávalo

⁵⁷⁴ *SOka Jičín*. Fond Městský národní výbor Jičín. Kronika města Jičína rok 1950, s. 151-152.

⁵⁷⁵ *SOka Jičín*. Fond Městský národní výbor Jičín. Kronika města Jičína rok 1951, s. 87.

⁵⁷⁶ Informaci mu oznámil dopisem Antonín Houba s přáním, aby funkci přijal a přišel na nejbližší výborovou schůzi. *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1393. Jičín. Městské muzeum v Jičíně. Antonín Houba Karlu Kazbundovi 19. 9. 1950.

⁵⁷⁷ Prezident krajské soudu v. v. Stanislav Stuna se stal předsedou po Hugo Kmínkovi 15. 9. 1950.

⁵⁷⁸ Amatérský regionální historik František Filip (1869-1958) přišel do Jičína roku 1899 jako vyučený pekař se zkušenostmi z různých míst. Založil si na Novém Městě živnost a pod vlivem svého příbuzného písmáka Václava Janouška se začal věnovat dějinám Jičína. Napsal mnoho drobných článků, sbíral jakékoli památky, zachránil mnoho archiválií a jeho láska k ochotnickému divadlu ho přiměla k sepsání studie *Dějiny divadla, zpěvu a hudby v Jičíně od roku 1624 do roku 1900*. Rukopis, 1944. (Uloženo v knihovně RMaG). Více o jeho životě viz: Lam. /=LAMAČ Jan/. Osmdesát let jičínského písmáka Fr. Filipa. In: *Beseda*. Roč. VI, č. 13-14, 1949, s. 182-183.

⁵⁷⁹ Kazbundova a Bucharova dobrovolná činnost při pořádání písemností je zmíněna i v situačních zprávách archivu. *SOka Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 8, i. č. 185. Situační zprávy o správě a stavu archivu 1934-1952.

velkou část starých písemností muzeu jako exponáty.⁵⁸⁰ Naděje na uspořádání archivu se blýskla v roce 1939, kdy byl jmenován městským archivářem na doporučení Václava Vojtíška Jaroslav Sommerschuh. Bohužel zuřila druhá světová válka a archivář byl již o rok později zatčen. Náhrada za něho se naštěstí našla nedaleko – správu převzala jeho manželka Jana Sommerschuhová a získala k sobě i pomocnou sílu. Paní Sommerschuhová porodila do nelehké situace syna Jaroslava (1941), ale o městský archiv pečovala svědomitě, roztříдила spisy vzniklé po roce 1850, a ještě psala kroniku. Ideální stav však opět netrval dlouho – když byl Jaroslav Sommerschuh propuštěn z gollnowské káznice, usídlili se manželé v Praze.⁵⁸¹ Funkce archiváře tak zůstala do konce války neobsazena a archiválie se na jednom místě sešly až roku 1952.

Jediný soupis jičínských archiválií pořídil roku 1905 Josef Metoděj Jakubička,⁵⁸² o pořádek ve výpůjčkách materiálu ale nikdo nepečoval. Zajímavým dokladem o evidenci výpůjček je i přiznání uznávaného historika a archiváře Jana Morávka. Když se dozvěděl, že jeho přítel Kazbunda s Václavem Bucharem třídí materiály v jičínském archivu, byl nadšen. Zároveň ale v dopise upozorňuje, že jim při pořádání budou chybět tři důležité archiválie, a to proto, že je má již léta vypůjčeny on sám. Ve 30. letech, když připravoval publikaci *Valdštejnův Jičín*, zapůjčil si na reverz ke svému zaměstnavateli do Archivu Pražského hradu jisté cennosti. Přiznává se k odvezení práce regionálního historika Václava Janouška *Stručné dějiny města Jičína nad řekou Cidlinou*, které mu poskytlo děkanství. Dále

⁵⁸⁰ Nejcennější archiválie byly vystaveny v rámci improvizované expozice muzea a podléhaly tak zhoubným účinkům světla a prachu. Některé písemnosti měl kustod sbírek uloženy ve své pracovně, mladší archivní materiál z 19. století byl uložen na radnici pomíchaný s používanou registraturou. Tato situaci se samozřejmě nelíbila státnímu archivnímu inspektorovi Václavu Vojtíškovi při kontrole v roce 1935 a starostovi města podal návrhy na zlepšení situace. (*SOka Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 8, i. č. 185. Situační zprávy o správě a stavu archivu. Václav Vojtíšek Václavu Trojanovi 24. 2. 1936.) Stav se ale nezlepšil, a tak archivní inspekce pod vedením dr. Zwienteka roku 1942 pohrozila odvozen písemností do Prahy, nedojde-li k opravě.

⁵⁸¹ Manželé Sommerschuhovi se do Jičína již nevrátili. Po válce si nechali změnit jméno na Someš-Somešová a pracovali v Praze. Jaroslav Someš jako archivář Českého rozhlasu a Jana Somešová v Ústavu pro jazyk český ČSAV.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava; PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha: Libri, 2000, s. 588. Odchod manželů Sommerschuhových do Prahy během druhé světové války, pravděpodobně v roce 1943, potvrzují údaje v Biografickém slovníku archivářů a stejný údaj převzala i Lenka Mařátková (*SOka Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-445. MAŘÁTKOVÁ, Lenka. *Historie muzea v Jičíně*. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, 2007, s. 57-58.). Ovšem Oldřich Turčín uvádí, že manželé Sommerschuhovi z Jičína odešli až v roce 1945. TURČÍN, Oldřich. *Vznik a vývoj okresních archivů Východočeského kraje*. In: *Sborník prací východočeských archivů*. Roč. 1970, č. 1, s. 229.

⁵⁸² JAKUBIČKA, Josef Metoděj. *Katalog archivu a knihovny Musejního spolku v Jičíně*. Jičín, 1905.

jim při pořádání archivu města budou chybět vzácné účty kostela sv. Jakuba z 15. století a korespondence Rudolfa z Tieffenbachu, které si také nechal od městského úřadu zapůjčit. Když odcházel z Archivu Pražského hradu, bál se nastupujících poměrů a archiválie si tak pro jistotu vzal s sebou.⁵⁸³ Tyto dlouhodobé zápůjčky se nakonec do jičínského okresního archivu dostaly, kdy je ale Jan Morávek vrátil, se mi nepodařilo zjistit.⁵⁸⁴

Na podzim roku 1948 došlo na podnět MNV Jičín ke zřízení pracoviště oblastního zemědělsko-lesnického archivu v Jičíně, kde se soustředily archivy velkostatků z Jičínska.⁵⁸⁵ Původně měl být pro tento archiv určen jiný zámek v severovýchodních Čechách, ale Státní archiv zemědělský dal souhlas k umístění do Jičína, pokud místní orgány zajistí odbornou správu. O zřízení archivu v Jičíně měl největší zásluhu bývalý student jičínského gymnázia, rodák ze Studeňan, Josef Nožička z archivu ministerstva zemědělství.⁵⁸⁶ Nožička ze své funkce založil více poboček zemědělsko-lesnických archivů, ale Jičín si vzal za svůj hlavní úkol. S Kazbundou se znali, mladší kolega si dobře pamatoval na jeho „krajansky přátelské a noblesní uvedení“ do vídeňských archivů.⁵⁸⁷ K šedesátinám Kazbundovi popřál těmito slovy: „...věřím, že Váš svěží gentlemanský zjev bude ještě dlouho ozdobou našeho kraje v oboru vědy.“⁵⁸⁸

Správou nového zemědělsko-lesnického archivu, umístěného ve třech místnostech v přízemí zadního traktu zámku, byl pověřen Jaroslav Mencl.⁵⁸⁹ Pro funkci archiváře byl jako učitel na krátko vyvázán ze služeb ministerstva školství, ale po roce 1950 už zase musel zvládat obě povolání – do archivu docházel o svém volném čase po vyučování.

⁵⁸³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 321. Jan Morávek Karlu Kazbundovi 27. 5. 1955.

⁵⁸⁴ *SOKA Jičín*. Fond Václav Janoušek, k. 1, i. č. 8. Stručný přehled historie města Jičína. Rukopis 1913.

SOKA Jičín. Fond Archiv města Jičín. Kniha zádušní kostela sv. Jakuba Většího v Jičíně 1431-1508 (neuspořádaná část).

SOKA Jičín. Fond Archiv města Jičín, k. 1, i. č. 40 a. Korespondence Rudolfa z Tiefenbachu s hejtmany kumburského panství 1635-1644.

⁵⁸⁵ Jednalo se o velkostatky Dřevěnice, Kumburk, Jičíněves, Vokšice, Kopidlna, Staré Hrady, Miličevy, Kost, Křinec a Maršov.

⁵⁸⁶ Některé dokumenty ke zřízení zemědělsko-lesnického oblastního archivu jsou uloženy ve fondu Muzejního spolku. *SOKA Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 8, i. č. 186. Zřízení zemědělsko-lesnického oblastního archivu v Jičíně 1946-1948.

⁵⁸⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 349. Josef Nožička Karlu Kazbundovi 20. 5. 1966.

⁵⁸⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 664. Josef Nožička Karlu Kazbundovi 24. 1. 1948.

⁵⁸⁹ *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1948, s. 81.

Městský archiv a archiv Muzejního spolku nebyly do této instituce začleněny, písemnosti byly dál složeny mezi sbírkovými předměty v muzeu a část na radnici. Až na konci roku 1952 se archiválie shromáždily na jedno místo – do tří místností v přízemí zámku. V té době Státní archivní komise uložila tehdejším krajským archivům, aby ve spolupráci s III. referáty krajských a okresních národních výborů budovaly okresní archivní službu a jmenovaly okresní archiváře.⁵⁹⁰ Personálně však toto nařízení řešeno nebylo, pozice okresního archiváře vycházela pouze na 0,2 úvazku a bylo na místních představitelích, zda do funkce obsadí městské archiváře, zaměstnance zemědělsko-lesnických archivů, muzejníky či nekvalifikované síly.⁵⁹¹ V Jičíně jmenoval ONV roku 1953 vedoucím okresní archivní služby Jaroslava Mencla, který tak dohlížel na spisovny či skartační řízení podnikových archivů. Za skutečného okresního archiváře však byl považován spíše správce muzea Oldřich Turčín.⁵⁹²

Za této nevyjasněné situace se tak svého poslání dobrovolně a nezištně ujali Karel Kazbunda a Václav Buchar. Finanční odměny se asi žádné nedočkali, maximálně poděkování z řad kolegů. Státní archiv v Zámrsku slovy ředitele Tomáše Šimka např. ocenil i po letech v blahopřání ke Kazbundovým osmdesátým narozeninám jeho zásluhy o československé archivnictví, a především nezištnou pomoc s pořádáním archivu v rodném městě.⁵⁹³

Kazbunda s Bucharem nejdříve všechny jičínské archiválie shromáždili do zámeckých prostor, kde byly nově instalovány nákladné regály a vhodné světlo.⁵⁹⁴ Archiv se tehdy skládal ze čtyř hlavních částí: městského archivu, písemností zaniklých spolků, materiálu ze zrušených škol (především gymnázia) a dokumentů k dějinám města. Za hlavní úkol si oba muži vybrali uspořádání městské registratury. Mnoho Jičínáků a přátel města uvítalo, že se do zachraňování

⁵⁹⁰ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava; PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha: Libri, 2000, s. 25.

⁵⁹¹ TURČÍN, Oldřich. Vznik a vývoj okresních archivů Východočeského kraje. In: *Sborník prací východočeských archivů*, 1970, č. 1, s. 218-219.

⁵⁹² TURČÍN, Oldřich. Jaroslav Mencl 1893-1971. In: *Muzejní noviny*. Roč. 2004, č. 1, s. 17. Ve vzpomínkách Oldřich Turčín uvádí, že Jaroslav Mencl na otázku Petra Pecha z Krajského archivu v Kuksu, kdo je okresní archivář na Jičínsku, odpověděl, že by to měl být správce muzea. Viz: TURČÍN, Oldřich. *Jičínská léta doc. PhDr. Karla Kazbundy*. Rukopis. (Vzpomínky sepsané pro potřebu autorky, archiv autorky).

⁵⁹³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 778. Tomáš Šimek Karlu Kazbundovi 23. 1. 1968. Nutno ovšem připomenout, že tato gratulace mohla vzniknout díky Oldřichu Turčínovi, který ve Státním archivu v Zámrsku po léta pracoval.

⁵⁹⁴ SOKA Jičín. Fond Městský národní výbor Jičín. Kronika města Jičína rok 1952, s. 128.

písemností pustil právě odborník na slovo vzatý, a že tak důležité dokumenty nepodlehnu zkáze. V 50. letech se totiž teprve síť archivů budovala a zacházení s dokumenty bylo leckde přinejmenším podivné. Oldřich Turčín například uvádí, že se na některých místech archiváři v té době hodnotili podle váhy papíru předaného ke skartu.⁵⁹⁵ Jan Morávek zase slyšel o pálení písemností ve Státním archivu v Kuksu a byl rád, že něco podobného se v Jičíně díky dohledu jeho přítele nemůže stát.⁵⁹⁶

Kazbunda pravděpodobně ochotně pomáhal i badatelům s vyhledáváním archiválií. Ještě po roce na jeho rady při výzkumu v jičínském archivu s díky vzpomínala Anna Vavroušková, která měla na město pod Valdickou branou rovněž rodové vazby: „...přeji Vám, aby vzácné památky Vašeho půvabného rodiště a Vaše obětavé úsilí, nešetřící ani zdraví, o záchranu těchto dokladů jičínské minulosti, našly pochopení a přispění u vedoucích městských představitelů.“⁵⁹⁷ Zmínky o nebezpečném hazardování se zdravím možná korespondovaly s poznámkami o zimě, která podle dopisů Miroslava Vlacha v prostorách archivu byla značná. Když on sám žádal svého přítele o pomoc, počkal raději na teplejší období, aby kvůli němu Kazbunda neprochladl.

Neoficiální městský archivář se však nezajímal jen o archiv, podporoval i kulturní akce pořádané lidmi z okruhu kolem muzea, a podíl měl i na rozšiřování sbírek. Dochoval se na příklad dopis, v němž Oldřich Turčín děkuje za kamenný mlat, který Kazbunda z otcových sbírek věnoval. Jde prý o největší kamenný nástroj, který doposud v muzeu mají, a nadšený správce zakončuje dopis slovy: „Račte, prosíme, tolikrát již osvědčovanou přízeň našemu muzeu zachovati.“⁵⁹⁸

Od Nového roku 1954 se městské muzeum stalo okresním. V plánu činnosti na tento rok nacházíme následující body: Instalace oddělení 19. a 20. století, zřízení muzejní knihovny, inventarizace archeologických sbírek, pokračování v třídění archivu, založení vlastivědného kroužku atd.⁵⁹⁹ Kdo tyto úkoly bude plnit, ovšem už funkcionáři ONV neřešili. Že nemohlo být v silách správce muzea a jednoho jeho

⁵⁹⁵ TURČÍN, Oldřich. Vznik a vývoj okresních archivů Východočeského kraje. In: *Sborník prací východočeských archivů*, 1970, č. 1, s. 219.

⁵⁹⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 321. Jan Morávek Karlu Kazbundovi 27. 5. 1955.

⁵⁹⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 715. Anna Vavroušková Karlu Kazbundovi 22. 1. 1958.

⁵⁹⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1393. Jičín. Městské muzeum v Jičíně. Oldřich Turčín Karlu Kazbundovi 13. 4. 1955.

⁵⁹⁹ *SOKA Jičín*. Fond Okresní národní výbor Jičín, k. 133, i. č. 796. Muzeum, plán na rok 1954.

pomocníka všechny projekty obsáhnout, snad ale muselo být jasné i jim. Oldřich Turčín byl za nezištnou pomoc dobrovolníků vděčný, vztahy se všemi činovníky Muzejního spolku však neměl idylické.⁶⁰⁰

Život mladého správce muzea nebyl záviděníhodný. Měl na starosti kromě jičínské instituce i všechna menší muzea na okrese udržovaná dobrovolníky. Oldřich Turčín jako vedoucí, který neměl koho vést, dostával plat 940 Kčs měsíčně, za což podle vlastních slov nemohl uživit rodinu. Roku 1955 požádal o zvýšení mzdy, ale ředitel krajského muzea v Hradci Králové Karel Michl mu odpověděl, že se plat správce muzea rozhodně zvyšovat nebude. Do Jičína vyslal i kontrolu a na základě jejích zjištění ještě sebral jedno tabulkové místo, aby tak mohl posílit své pracoviště.⁶⁰¹

Zemědělsko-lesnický archiv, který sídlil odděleně od muzea v bývalých konírnách zámku, převzalo 1. ledna 1956 Ministerstvo vnitra a připojilo ho ke Státnímu archivu v Kuksu. Tehdy byly bývalé krajské archivy přeměněny na státní a zemědělsko-lesnické na jejich druhé oddělení. Při této reorganizaci ministerstvo vneslo požadavek na zaměstnance na plný úvazek, což dosavadní archivář – důchodce Jaroslav Mencl – odmítl vykonávat. Na své místo navrhl správce muzea Oldřicha Turčina. Ten nabídku, díky vidině vyššího platu, nadšeně přijal.⁶⁰²

Spravováním okresního muzea byl místo něho pověřen důchodce František Ptáčník.⁶⁰³ Tento bývalý obávaný bezpečnostní referent ONV ale nastoupil až od 1. června 1956, půl roku tak správa muzea oficiálně nefungovala. Právě do tohoto mezidobí se trefila Lenka Vojtíšková-Sasková. Hudební spisovatelka potřebovala nahlédnout do písemností, o nichž věděla, že jsou uloženy právě v muzeu v Jičíně. Chystala přednášku pro Regionální vlastivědný kroužek Jičín v Praze o klavíristovi Bedřichu Křídlovi. Přednáška byla ohlášena k příležitosti 80. výročí virtuózova

⁶⁰⁰ Spolek měl stále menší možnost zasahovat do práce muzea. Především místopředseda F. Filip se s takovou situací nesnadno smiřoval a obviňoval O. Turčina, že pouze naslouchá příkazům vedoucího odboru pro školství a kulturu Jaroslava Webera. Více viz: *SOka Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 2, i. č. 22. Vzpomínky Oldřicha Turčina na poslední léta činnosti Muzejního spolku v Jičíně nebo *SOka Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-86. TURČÍN, Oldřich. Vlastní životopis. Jičín, 1995. Strojopis.

⁶⁰¹ Z jičínského muzea muselo ONV propustit JUDr. Václava Trojana, psychicky labilního syna bývalého ředitele gymnázia.

⁶⁰² Druhé oddělení Státního archivu v Kuksu působilo v Jičíně do roku 1960, kdy v rámci reorganizace územní správy došlo k přestěhování archivních fondů místních pracovišť do Státního archivu v Zámruku nebo na jeho pracoviště do Kuksu.

⁶⁰³ *SOka Jičín*. Fond Okresní národní výbor Jičín, k. 245, i. č. 1069. Muzeum.

narození, proto nesnesla odkladu. Paní Vojtíšková se obrátila na správu muzea prvním dopisem po Vánocích a urgenci zaslala na konci února, ale nikdo jí neodpověděl. Kolegové z jičínského spolku v Praze jí poradili, aby kontaktovala docenta Kazbundu, který jistě v muzeu vše zařídí. A tak mu adresovala 20. března 1956 dopis, v němž si stěžuje, že dokud pracoval profesor Houba, byly její žádosti vyřízeny do týdne. Udivilo ji, že ani Oldřich Turčín nereagoval. Obávala se, zda není nemocný, o jeho přestoupení do archivu tedy nevěděla.⁶⁰⁴ Zda jí Kazbunda ve zpřístupnění fondu Bedřicha Křídla mohl pomoci, nevíme. Nebylo to ovšem jedinkrát, kdy se paní Vojtíšková na Kazbundu, jako znalce jičínské historie a svého dávného kolegu z výboru spolku Jičín v Praze, obrátila. Osmdesátisedmiletý akademik Vojtíšek vyjádřil v poděkování za kondolenci k její smrti vztah dvou Jičínáků takto: „Dlouhá léta jste, pane docente, ženu znal. Byl jste jí přízniv. Vážila si Vás a byla Vám vděčná. Já Vám za vše děkuji, co jste jí prokázal.“⁶⁰⁵

Smutným svědkem zániku spolků

Předseda Muzejního spolku Stanislav Stuna dlouho z opatrnosti nechtěl svolat valnou hromadu, protože se bál, že by znamenala konec spolku. Když v roce 1956 Stuna zemřel, místopředseda František Filip, kritik fungování muzea v 50. letech, mimořádnou valnou hromadu okamžitě svolal, a to na 3. října 1956. Byl zvolen nový předseda – Jaroslav Tulka, místopředsedou potvrzen František Filip a jednatelem JUDr. Jiří Pšenička. Antonín Houba sice navrhoval, aby byl spolek přeměněn na vlastivědný kroužek, když už spolek nemůže vykonávat práci v takovém rozsahu, jakou dělal, byl však odmítnut. Karel Kazbunda se valné hromady neúčastnil. Ve volbě předsednictva byl ovšem zvolen do výboru (spolu s A. Houbou, F. Šaldou, J. Trejbalem, V. Bucharem, V. Hylmarem, F. Ptáčníkem a O. Turčínem).⁶⁰⁶

Brzy nechali svolat výborovou schůzi, podle textu na pozvánce „z mimořádných důvodů“, a požadovala se „bezpodmínečně nutná účast.“⁶⁰⁷ Dne

⁶⁰⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 479. Lenka Vojtíšková Karlu Kazbundovi 20. 3. 1956. Dopisy Lenky Vojtíškové v osobním fondu Karla Kazbundy jsou chybně zařazeny pod Lenku Vojtíškovou-Martínkovou, což byla dcera manželů Vojtíškových.

⁶⁰⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 478. Václav Vojtíšek Karlu Kazbundovi 6. 2. 1970.

⁶⁰⁶ SOkA Jičín. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 1, i. č. 20. Zápis valné hromady Muzejního spolku v Jičíně, 3. 10. 1956.

⁶⁰⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1396. Muzejní spolek v Jičíně Karlu Kazbundovi 25. 3. 1957.

29. března 1957 však bylo rozhodnuto, že výbor další valné hromadě (svolané na 19. dubna 1957) navrhne rozpuštění spolku. Zvítězil tak názor profesora Antonína Houby, včetně idey založení vlastivědného kroužku, do něhož měli muzejníci vstoupit. Tak skončila jedna epocha muzea – zanikl Muzejní spolek v Jičíně, který se po více jak 62 letech obětavé činnosti musel rozpustit a odevzdat všechny spolkové písemnosti odboru vnitřních věcí ONV. Situaci v roce 1957 výstižně bilancuje ve svých vzpomínkách Oldřich Turčín: „Vlastivědný kroužek nevznikl a doc. Kazbunda a dr. Buchar chodili na pracoviště Státního archivu /k O. Turčínovi – pozn. autorky/, protože v kanceláři muzea by se setkávali s pracovníky Státní bezpečnosti, kteří pravidelně navštěvovali nového správce muzea.“⁶⁰⁸

Karel Kazbunda aktivně působil ve výboru i dalšího jičínského historicky zaměřeného spolku s dlouhou tradicí, který musel v 50. letech ukončit svou činnost – Spolku pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském z roku 1866.⁶⁰⁹ Na Jičínsku zanechala prusko-rakouská válka, resp. bitva svedená 29. června 1866, hlubokou stopu a vzpomínka na ni se lidem vryla hluboko do paměti. Také Kazbunda si shromažďoval výstřižky z novin týkající se této války – nejen ze svého profesního zájmu, ale také osobního. Jeho otec byl přímým divákem lých bojů u Jičína a následného zmatku a krutostí páchaných ve městě. Tomáš Kazbunda líčil svému synovi, jak sledoval boje nejdříve z vrchu Čerovky a poté ze střechy rozestavěné budovy reálky nedaleko náměstí. Rabování pruských vojáků postihlo i jeho rodinu – škodu následně vyčíslili na 186 zl.⁶¹⁰

Deset let před tím, než se stal Karel Kazbunda členem spolku (9. května 1934),⁶¹¹ inicioval opisování dokumentů týkajících se bitvy u Jičína, uložených ve

⁶⁰⁸ *SOKA Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 2, i. č. 22. Vzpomínky Oldřicha Turčina na poslední léta činnosti Muzejního spolku v Jičíně, s. 7.

⁶⁰⁹ Spolek byl ustanoven dne 25. dubna 1889. Více o jeho historii viz: FRANCEK, Jindřich. *Spolek pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském Jičín (1889-1959)*. Inventář k fondu. Jičín: SOKA Jičín, 1998. Podobná stať byla již předtím otištěna v Muzejních novinách (FRANCEK, Jindřich. Spolek pro udržování Ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském. In: *Muzejní noviny*. Roč. 1996, mimořádné číslo, s. 12-14.).

⁶¹⁰ K. Kazbunda otcovy zážitky z války 1866 v Jičíně zaznamenal ve vzpomínkách na rodiče viz: *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 258-271.

⁶¹¹ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1409. Členská knížka.

V členské knížce uvedeno číslo 146, ale v seznamu členů zapsán na 145. místě „JUDr. (sic!) Karel Kazbunda“ (*SOKA Jičín*. Fond Spolek pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském Jičín, kniha č. 21. Seznam členstva).

vídeňských archivech. Písemnosti nechal zapůjčit na Ministerstvo zahraničních věcí, kde byly na náklady Okresní správní komise v Jičíně pořízeny jejich kopie.⁶¹²

Členové spolku se nejčastěji scházeli při pietních akcích zpravidla konaných dvakrát ročně – kolem svátku sv. Petra a Pavla a na Dušičky – na hřbitově na kopečku nad vsí Kbelnice. Tam bylo roku 1906 vybudováno ossarium postavené podle návrhu architekta Václava Weinzettela. Možná si Karel Kazbunda vzpomínal při těchto obřadech na dny krátce po své maturitě, kdy s největší pravděpodobností pomáhal příteli Gustavu Šmejcovi v akcích namířených proti královéhradeckému biskupovi Josefu Doubravovi, který do Jičína tehdy s velkou slávou zavítal za účelem vysvěcení této hřbitovní kaple.⁶¹³

Činnost spolku nebyla během druhé světové války výrazně omezena, protože jeho náplní byla komplexní péče o hroby padlých v prusko-rakouské válce (tj. i Prusů). Již před válkou spolek udržoval kontakty s různými německými organizacemi a byl ze strany představitelů Říše dokonce oceňován.⁶¹⁴ V 50. letech mu však jako jiným spolkům začalo hrozit rozpuštění, proti kterému dlouho bojovala především hlavní duše spolku, Hugo Kmínek.⁶¹⁵ V civilu poštovní úředník a později vrchní inspektor u pojišťovny byl členem několika jičínských spolků, ve kterých obvykle zastával i čelné funkce, nepřehlédnutelné bylo například jeho působení mezi muzejníky.

Spolku pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském z roku 1866 předsedal po čtyřicet let, bojoval o uspořádání expozice v místním muzeu, jež

⁶¹² *SOKA Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1924, s. 836.

⁶¹³ Návštěvu biskupa v budově gymnázia popisuje kronika školy takto: „Abiturienti vykonali ústní zkoušku dospělosti již 20.-23. června, a nebyli už ve svazku ústavu. Někteří z nich, zejména Gust. Šmejce (stipendista!) působili ve smyslu zdejších pokrokářů, v jejichž čele stojí bohužel i jeden člen sboru, na septimány, jejichž třídním byl dr. Všetečka, aby žádný z nich neoslovil pana biskupa uvítací řečí, až do gymnázia zavítá. Ani katechetovi profesoru Příbylovi, ani třídnímu Všetečkovi nepodařilo se žáky od jich úmyslu odvrátiti. Teprv ředitel přiměl žáky k rozumu, takže nebylo třeba zavést disciplinární vyšetřování. Štváči žáků – zdá se, že Šmejce – dali tisknouti plakát nárožní, jimž ohlašovali obecenstvu, že studenti budou vítat pana biskupa jen z přinucení. /.../ Projevují-li jičínští pokrokáři v tom svou osvětovou činnost, štváti lid a zejména studentstvo dosud nevyspělé proti kněžstvu a ztěžovati výchovu a ukázněnost žactva, pojistí si u potomstva smutnou pověst.“ *SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, kniha č. 746. Pamětní kniha (1879-1939), s. 134-135.

⁶¹⁴ Velké oslavy připomínající 70. výročí bitvy se roku 1936 kromě jiných zahraničních hostů účastnil i konzul Německé říše v Liberci Walter Lierau. O rok později byl předsedovi spolku Hugo Kmínkovi udělen za zásluhy čestný řád Německého Červeného kříže druhého třídy. Více o oslavách a činnosti spolku ve 30. letech viz *Zpráva o valné hromadě Spolku pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském z roku 1866 v Jičíně*. Jičín, 1937.

⁶¹⁵ Medailonek výrazné osobnosti spolkového života v Jičíně v první polovině 20. století Hugo Kmínka (1869-1957) otiskl DRAPÁK, Martin. Po stopách Hugo Kmínka. In: *Muzejní noviny*. Roč. 2003, č. 23, s. 15-16.

by se vztahovala k bitvě u Jičína, a do velmi vysokého věku vedl nádhernou, většinou ručně psanou kroniku spolku, doplňovanou i obrazovými přílohami.⁶¹⁶ Právě Hugo Kmínek přesvědčil Karla Kazbundu k větší aktivitě v tomto sdružení asi tří set lidí. Dne 15. srpna 1956 zaslal vytíženému historikovi osobní dopis, v němž ho již podruhé žádá, aby se stal místopředsedou. „Jste již dlouholetým členem výboru našeho spolku, a tak jste o činnosti spolku toho dobře informován. Ty schůze konají se čtyři do roka a nikdy netrvaly dlouho. Já opravdu bych si přál, abyste mé prosbě vyhověl a dal mi kladnou na ni odpověď.“⁶¹⁷

Jak toto přesvědčování dopadlo, není bohužel možné kvůli torzovitosti dochovaného materiálu zjistit. Doklady k tomu, že se Karel Kazbunda zasloužil o zachování slávy spolku jinou cestou, však existují. Pro budoucí generace uspořádal rozsáhlý spolkový archiv. O tuto službu ho požádal opět Hugo Kmínek, když se dozvěděl, že má společně s Václavem Bucharem pomáhat v okresním archivu. Zběžně utříděné písemnosti spolku byly již dříve v osmnácti balících složeny v kumbálku v prvním poschodí zámku. Kmínek žádal, aby spisy zařadili buď do celkového městského archivu, anebo zpracovali jako samostatný fond.⁶¹⁸ Karel Kazbunda s Václavem Bucharem tuto práci jako členové spolku a dobrovolníci v archivu neodmítli a Kmínek do kroniky mohl poznamenat, že oba muži během měsíce materiál urovnají a všechny písemnosti spolku zapíší do inventáře.⁶¹⁹

Spolek odolával tlaku komunistických orgánů na své rozpuštění ještě delší dobu než muzejníci. Hugo Kmínek zemřel roku 1957, ale našli se další zarputilí činovníci, kteří hledali různé záminky v platných stanovách a vlastnických právech. Jednání se táhla po několik let. Poslední výborová schůze se konala 30. prosince 1958. Jeho činnost definitivně ukončil až výměr ONV z 18. července 1959, jímž byl spolek ve smyslu zákona č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních rozpuštěn, protože nepomáhal výstavbě socialismu.

Již na konci 40. let se Karel Kazbunda musel rozloučit s jiným jičínským spolkem, který zanikl v té podobě, která jeho vedení vyhovovala daleko více. „Jistě i Vy chcete rozvoj naší vlasti, a ačkoliv členství v Sokole je dobrovolné, proto

⁶¹⁶ *SOKA Jičín*. Fond Spolek pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském Jičín, kniha č. 17. Kniha protokolů valných hromad a schůzí výboru.

⁶¹⁷ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1409. Hugo Kmínek Karlu Kazbundovi 15. 8. 1956.

⁶¹⁸ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1409. Hugo Kmínek Karlu Kazbundovi 27. 10. 1952.

⁶¹⁹ *SOKA Jičín*. Fond Spolek pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském Jičín, kniha č. 17. Kniha protokolů valných hromad a schůzí výboru.

vstoupíte do Sokola, kde budete právě takovým platným členem, jak jste byl v dosavadním slučovaném spolku. – Tento čin bude Vám jistě činem radosti a samozřejmou povinností, která je plněna z dobré vůle a ve snaze prospět sjednocené tělovýchově.“⁶²⁰ Obdržení oběžníku s touto výzvou v roce 1948 znamenalo, že Karel Kazbunda již není členem Klubu českých turistů (dále jen KČT), který byl právě zařazen do Sokola.

Sokol, v jehož čele stál komunisty dosazený Josef Truhlář, nově fungoval jako ústřední tělovýchovná organizace. Členové jiných tělovýchovných sdružení do něho museli povinně vstoupit. Kdo sloučení odmítal, musel při vracení přihlášky napsat důvod, proč s tím nesouhlasí. Toto počínání by asi nebylo příliš obezřetné. A tak krátce po přestěhování do Jičína se Karel Kazbunda stal členem tamní jednoty Sokola, průkaz mu byl vystaven dne 2. června 1948.⁶²¹ Stalo se tak několik dní před XI. sokolským sletem, na kterém se většina sokolů demonstrativně vyslovila proti vládnoucím komunistickým představitelům.⁶²²

Sokolu pomohl Karel Kazbunda ze své profese archiváře dvakrát. V roce 1926 našel relace místodržitelského rady Studničky, která osvětluje slavnost svčení sokolského praporu v Jičíně. Opisy těchto dokumentů předal Kazbunda svému spolužáku z gymnázia Gustavu Šmejcovi, jehož otec, krejčí Václav Šmejč, po dlouhá léta zastával funkce ve vedení jičínského Sokola.⁶²³

Další rešerši dělal pro jičínskou tělocvičnou jednotu již „na objednávku“. Při přípravách oslav 85. výročí trvání spolku v Jičíně se zjistilo, že místní sokolové nedisponují žádnými doklady o založení. Vznikaly pochybnosti, zda jičínská jednota patří opravdu mezi sedm nejstarších a byla založena 5. listopadu 1862. Starosta Sokola Karel Klouček se proto obrátil s prosbou na Kazbundu. A ten „...s milou ochotou a obratností vědce vyhledal v pražských archivech listiny, mající vztah k zmíněné otázce a opatřil nám jejich pěkné fotografické snímky.“⁶²⁴

⁶²⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1407. Jičín. Tělovýchovná jednota „Sokol“ v Jičíně. Akční výbor Tělocvičné jednoty Sokol v Jičíně Karlu Kazbundovi duben 1948.

⁶²¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 1, i. č. 40. Legitimace Československé obce sokolské vystavená v r. 1948.

⁶²² XI. sokolský slet se konal v Praze na Strahově 19.-27. června 1948.

⁶²³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 464. Gustav Šmejč Karlu Kazbundovi b.d.; ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1407. Jičín. Tělovýchovná jednota „Sokol“ v Jičíně. Tělocvičná jednota Sokol v Jičíně Karlu Kazbundovi 17. 6. 1926.

⁶²⁴ *Doklady o založení Tělocvičné jednoty SOKOL v Jičíně*. Jičín, 1949 /nestr./.

V roce 1949 tak mohl vyjít sešitek v nákladu sto výtisků, v němž jsou opsány všechny nalezené listiny týkající se založení jičínské jednoty.

Odkdy byl přesně Kazbunda členem KČT, bohužel nevíme – v seznamu psaném v první polovině 20. let jeho jméno ještě nefiguruje,⁶²⁵ objevuje se až v následujícím seznamu, pocházejícím pravděpodobně ze 30. let.⁶²⁶ KČT měl v Jičíně dlouhodobou tradici již od roku 1892 (čtyři roky po založení pražského ústředí) a byl velmi populární. Historik na výlety především do blízkých Prachovských skal chodil asi poměrně rád, ale předpokládám, že do práce jičínské KČT příliš z Prahy nezasahoval. O činnosti byl ale jistě informován blízkým přítelem Svatoplukem Volfem, jenž byl několik let předsedou místního odboru KČT. A s jičínskými turisty musel Kazbunda úzce spolupracovat i z pozice člena výboru krajského spolku Jičín v Praze, který rovněž pečoval o propagaci Českého ráje a Prachovských skal obzvlášť.

Nepřeberné knižní bohatství

Kazbunda byl přínosem pro obě nově budované jičínské instituce (muzeum a archiv) také svými četnými kontakty v historické obci.⁶²⁷ Mnoho zkušeností předal Oldřichu Turčínovi, který mu byl za cenné rady po celý život vděčný. Mladý archivář však musel brzy z Jičína odejít na jiná pracoviště Státního archivu v Kuksu, čehož on sám i Kazbunda litoval. Starší archivář se přimlouval u svých známých za Turčínův návrat. Zdeněk Šamberger ze Státního ústředního archivu svému bývalému učiteli v roce 1961 sice sdělil, že přeřazení jsou všichni nakloněni a je jen otázkou krátké doby, ve skutečnosti se však tento krok nikdy nerealizoval.⁶²⁸

Na Nový rok 1956 oficiálně vznikl jičínský okresní archiv, ONV tak převzalo původní městský archiv. Dříve přesněji nevyjasněná funkce okresního archiváře, již podle dohody zastávali Jaroslav Mencl z oblastního archivu a Oldřich

⁶²⁵ *SOKA Jičín*. Fond Klub československých turistů – místní odbor, Jičín, kniha č. 21. Seznam členů psaný v letech (1919-1925).

⁶²⁶ *SOKA Jičín*. Fond Klub československých turistů – místní odbor, Jičín, k. 1, i. č. 36. Seznam členů. Karel Kazbunda uveden jako odborový rada, bytem v Jičíně, Tyršova (sic!) ulice.

⁶²⁷ Doklady o tom najdeme např. v korespondenci s Václavem Letošníkem z Ústředního archivu ministerstva vnitra, který v Jičíně také několik let žil (*ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 6, i. č. 262), s Otakarem Bauerem, ředitelem Archivu země české (*ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 71) nebo Václavem Černým, bývalým kolegou z Vídně, později archivářem Ústředního zemědělsko-lesnického archivu (*ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 98).

⁶²⁸ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 448. Zdeněk Šamberger Karlu Kazbundovi 7. 11. 1961.

Turčín z okresního muzea, mohla být konečně plně obsazena. Po krátkém působení Václava Sála bylo vypsáno výběrové řízení (s požadavky maturita a znalost němčiny), které vyhrál Antonín Kastl. Působil zde pět let, o čtyři roky později (1960) při sloučení okresních archivů v Jičíně, Hořicích a Nové Pace a soboteckého městského archivu byl do pozice vedoucího dosazen hořický Josef Trejbal, kterého od 1. ledna 1964 nahradil Karol Bílek. V těchto letech přesunula nerozlučná dvojice dobrovolníků – Kazbunda a Buchar – svůj zájem především na knihovnu a starost o archiválii už z větší části přenechali výše jmenovaným.

Naposledy důkladně inventarizovali muzejní knihovnu profesor Houba a Kaska za pomoci vrchního finančního rady Jindřicha Borče a Františka Kloboučka roku 1940. Rozhodli se tehdy poměrně moderně dělit knihy na 3 oddělení (beletrie, naukové spisy a časopisy) a několik pododdělení podle oboru. V rámci jednotlivých oddělení navíc rozlišovali i tři skupiny velikostí (do 25 cm, do 35 cm a nad 35 cm). Kontrolovali i fyzický stav knih a sjednávali jeho nápravu.⁶²⁹ Během války, ale i po únoru 1948 se knihovní sbírky mnohonásobně rozšířily především rušením různých škol či spolků a díky darům jednotlivců (především vdov po významných jičínských osobnostech). Po roce 1945 například vedl profesor Houba velký boj s Osidlovacím úřadem a Fondem národní obnovy v Praze o 2000 zabavených německých knih, které osobně zachránil a převezl do muzejních sbírek, ale úřad po dvou letech požadoval jejich odkoupení nebo vyhrožoval odvozem.⁶³⁰ Na začátku 50. let pak krátce po sobě získalo muzeum například dalších 2000 svazků z Raisova gymnázia a podobně objemnou knihovnu z rolnické školy ze Soudné, z osobního vlastnictví věnoval Augustin Seifert čtyři bedny a jeden balík regionálních knih, z pozůstalosti bývalého kronikáře města Josefa

⁶²⁹ *SOKA Jičín*. Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín, V/6-445. MAŤÁTKOVÁ, Lenka. Historie muzea v Jičíně. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, 2007, s. 57.

SOKA Jičín. Muzejní spolek Jičín, k. 1, i. č. 20. Valné hromady, Zpráva jednatelská za rok 1941.

⁶³⁰ Na odkoupení Muzejní spolek samozřejmě neměl peníze a hrozilo, že si knihy Fond národní obnovy skutečně odveze, k čemuž musel profesor Houba vypracovat podrobný seznam. Odvoz se možná ale nakonec nerealizoval, protože naopak jičínské úřady nutily v roce 1948 Fond, aby vyklidil alespoň 1500 kusů německé beletrie, který v muzejní knihovně není potřeba a zabírá místo pro oblastní archiv. Celá korespondence ohledně konfiskovaných knih viz *SOKA Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 9, i. č. 196. Konfiskované knihy a jejich prodej.

Čihuly⁶³¹ přišlo 1200 svazků. Narůstající sbírky s sebou nesly známé prostorové problémy a ani nebyl čas na jejich inventarizaci. Oldřich Turčín vzpomíná, že v době jeho působení mohla knihovna čítat kolem 60 000 svazků,⁶³² v porovnání s 9000 inventarizovanými svazky těsně po válce. Dobrovolnické nadšení Kazbundy a Buchara se tedy po zajištění péče o archiválie velmi hodilo na poli knihovnictví. Jistou materiální podporu získali od Okresního národního výboru, který do rozpočtu na rok 1958 zahrnul položku na vybavení knihovny (upravení místností a nákup nových regálů).⁶³³

Muzejní knihovna byla opravdu rozsáhlá, kromě regionálních publikací obsahovala mnoho svazků staré německé a latinské literatury, staré učebnice, velké soubory časopisů od doby národního obrození či cenná jesuitica.⁶³⁴ Kazbunda se při rovnání soustředil především na bývalou gymnazijní knihovnu, resp. její torzo. Historie likvidace rozsáhlých školních sbírek zatím nebyla zcela objasněna, ale do muzea přešla už jenom část svazků. Profesorská knihovna i sbírky byly podle vzpomínek Antonína Fingerlanda pravděpodobně zničeny či rozebrány již za protektorátu. Některé předměty se údajně odvezly na žebříňáku k obci Moravčice (asi tři kilometry od Jičína), ale o knihovně žádné podrobnější zprávy Fingerland neslyšel.⁶³⁵ Gymnazijní budova musela být za války narychlo 27. října 1944 vyklizena, sbírky i nábytek stěhovali sami žáci na různá místa ve městě, třeba do volných skladů obchodů. Gymnázium chvíli sídlilo v budově učitelského ústavu, ale

⁶³¹ Josef Čihula (1871-1940) byl výraznou postavou jičínského veřejného života. Mladoboleslavský rodák studoval dějiny na Univerzitě Karlově u Jaroslava Golla a sepsal dvě studie o vzájemném poměru Martina Luthera a české reformace (Martin Luther a Čechové podobojí, 1897; Poměr Jednoty Bratří českých k Martinu Lutherovi, 1897). Stal se ale středoškolským profesorem a odbornou vědeckou činnost dále nerozvíjel. Z klatovské reálky přešel na jičínskou, kde byl nakonec roku 1930 jmenován ředitelem. Jako známý pokrokový činitel byl zvolen roku 1919 starostou města (do roku 1922) a stal se rovněž vyhledávaným řečníkem (do roku 1934 proslovil 426 veřejných přednášek). V letech 1925-1937 vedl podrobnou kroniku města a kromě jiných zájmů byl též výborným překladatelem.

⁶³² *SOKA Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 2, i. č. 22. Vzpomínky Oldřicha Turčina na poslední léta činnosti Muzejního spolku v Jičíně, s. 6.

Karel Kazbunda uvádí v dopise F. M. Bartošovi počet 50 000 svazků. (*ANM*. Fond František Michálek Bartoš, k. 5, i. č. 431. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 13. 12. 1966.)

⁶³³ *SOKA Jičín*. Fond Okresní národní výbor Jičín, k. 367, i. č. 1555. Muzea (1955-1958).

⁶³⁴ Existují různé soupisy svazků muzejní knihovny, ale většinou nevíme, z kterého roku pocházejí. Jeden z mála datovaných přehledů je z roku 1960 (předpokládáme, že práce Buchara a Kazbundy), ale podle tohoto seznamu se stihlo inventarizovat pouze přes 8000 knih. *SOKA Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 9, i. č. 198. Soupisy knih.

⁶³⁵ *LA PNP*. Fond Antonín Fingerland. Na okraj 350letí latinských škol v Jičíně. Rukopis.

když i ta byla zabráná, nastalo další živelné stěhování. Tentokrát do pěti místností jezuitské koleje, v jejíchž nevyhovujících prostorách škola sídlila do roku 1883.⁶³⁶

Bývalý gymnazijní profesor Vladislav Hrubý, který začal v Jičíně učit v roce 1949, vzpomínal že se gymnázium muselo zbavit sbírek z důvodu nedostatku prostoru kvůli narůstajícímu počtu tříd. Co nezmizelo za války, na to se se svolením vedení školy vrhly po roce 1948 různé instituce. Velká numismatická sbírka skončila zřejmě v Národním muzeu, většinu vycpaných zvířat si zase rozebrali myslivci.⁶³⁷ Kvůli nedostatku míst pro učebny jedenáctiletky byla podle profesora Hrubého zničena též celá profesorská knihovna. Vzácné svazky si rozebraly různé instituce, zbytek, odhaduje asi 25 000 svazků, bylo předáno do muzea. V městské kronice se o tom, jak město přejímalo cenné publikace, dočteme následující: „Knihovna byla pečlivě nakládána v ústavu prof. Trejbalovou podle dané soustavy, ale nepořádně uskladňována po dovozu do muzea, takže vzorné uspořádání knihovny je úplně rozrušeno a vyžádá si zbytečně velmi mnoho pořádací nové práce. Pro nedostatek místa byla prozatímně složena větší část knih v zámku na chodbě zemědělského archivu, neladně složena i na podlaze a přes opakované urgencye archiváře /Jaroslava Mencla – pozn. autorky/ nebyly všechny knihy dány do skříní, až archivář s pomocí starého důchodce Krause knihy se země uložil na volné místo ve skříních. Zůstává tu otevřenou otázkou, kam všechny knihy do desítek tisíců jdoucí definitivně uložit; knihovna muzea představuje pro budoucnost neobyčejně cennou část muzea jako podklad studia a bádání.“⁶³⁸

„S velkým zájmem jsem si přečetl o Tvé práci v jičínském archivu a muzeu. Zachraňuješ tím velmi mnoho pro budoucnost. Ti noví koniášové nadělali po této stránce mnoho škod.“⁶³⁹ Tato slova uznání napsal Kazbundovi jeho spolužák z univerzitních studií a zakladatel Vojenského historického archivu František Šteidler. Bohužel v té době ještě ani jeden z nich nevěděl, že nakonec ani Kazbunda dalšímu řádění „novodobých koniášů“ nezabrání.

Kromě svého celoživotního přítele Václava Buchara, potkával Kazbunda v první polovině svého působení v muzeu a archivu velmi důležitou osobnost pro regionální historiografii – soboteckého rodáka Jaroslava Mencla (1893-1971).

⁶³⁶ *SOka Jičín*. Fond Archiv města Jičín. Kronika města Jičína rok 1944, s. 47-48.

⁶³⁷ HRUBÝ, Vladislav. Osobní konzultace. Jičín 9. 3. 2010.

⁶³⁸ *SOka Jičín*. Fond Městský národní výbor Jičín. Kronika města Jičína rok 1953, s. 24-25.

⁶³⁹ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 472. František Šteidler Karlu Kazbundovi 22. 12. 1957.

Profesor jičínského učitelského ústavu tvořil vlastivědné studie přesně ve stylu svého velkého vzoru Josefa Vítězslava Šimáka. Každý zájemce o jičínské dějiny musí otevřít jeho dosud nepřekonané dílo – dvousvazkovou Historickou topografii města Jičína, která svou širší záběru de facto téměř nahrazuje podrobné dějiny Jičína.⁶⁴⁰ Dějiny rád popularizoval v článcích či přednáškách pro veřejnost, které se těšily nezvykle velkému zájmu.

Nejaktivnější ve veřejném životě byl právě na přelomu 40. a 50. let. Dostával příležitosti možná i kvůli tomu, že hned po válce vstoupil do KSČ. Kromě pedagogických závazků vykonával funkci archiváře i konzervátora Památkového úřadu (nakonec i ochrany přírody) pro Jičínsko, a protože představitelé města nenašli nikoho jiného, v letech 1948 až 1953 sepsal kroniku.

Díky stranické knížce mohl zastávat i roli prostředníka mezi městem a Muzejním spolkem. Byl velmi významným článkem pro spolek v nejisté době v 50. letech. Pro město byl zárukou, že muzeum půjde správným směrem (dokázal například přidáním ideologicky vhodného hesla na jednom panelu prosadit schválení celé výstavy či expozice) a členové spolku mu vesměs důvěřovali. Když se vzdal všech pracovních závazků, stal se však pro Jičín jen nepotřebným penzistou a podle toho s ním bylo také zacházeno.⁶⁴¹ Nevyhnul se ani problémům s bydlením a prožíval podobná martyria jako Kazbunda. Bytová komise dokonce využila toho, že Menclovi vlastnili rekreační chalupu v Nové Vsi u Mnichova Hradiště a přinutila ho město opustit. Po právu uražený vlastivědný pracovník tak po 6. únoru 1956 přerušil téměř všechny kontakty s nevděčným Jičínem a tvrdil, že Kazbunda a Buchar mu jako jedni z mála zůstali z jemu dříve tak milého města v dobré paměti.⁶⁴²

⁶⁴⁰ Z dalších historických prací lze jmenovat Dějinnou tvář města Jičína, Baroko našeho kraje, Jičín za švédských válek a své čtenáře si především našly Pověsti jičínského kraje. Z dlouholetých pedagogických zkušeností sepsal několik učebnic vlastivědy.

⁶⁴¹ Jaroslav Mencl si na nešetrné zacházení s ním samotným stěžuje i na stránkách městské kroniky. (*SOKA Jičín*. Fond Městský národní výbor Jičín. Kronika města Jičína rok 1950, s. 30.) O jeho práci pro Jičín, ale i bytových problémech více viz: TURČÍN, Oldřich. Jaroslav Mencl 1893-1971. In: *Muzejní noviny*. Roč. 2004, č. 25, s. 15-18.

⁶⁴² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 328. Jaroslav Mencl Karlu Kazbundovi 8. 9. 1956. Jaroslav Mencl chybně označen jako J. Müller.

Jaký byl poměr Karla Kazbundy k Jaroslavu Menclovi, je těžké odhadnout. Kromě záliby v dějinách a důkladné historické práci, je pojila i láska k divadlu.⁶⁴³ Ve svém vrcholném díle *Historická topografie města Jičína* věnuje Mencl svému příteli a především jeho otci velký prostor. Z toho lze vyvodit, že si uvědomoval význam obou mužů pro město. Jistě to není jediný důvod, proč Kazbunda topografii oceňoval. Oldřich Turčín tvrdí, že Mencl bojoval ze své pozice straníka u nadřízených orgánů proti krácení důchodu členů Muzejního spolku, to znamená i za bývalého archiváře Ministerstva zahraničních věcí.⁶⁴⁴ Slavnější kolega se Menclovi mohl odvděčit až po několika letech, kdy mu alespoň zaslal svou knihu – *Stolici dějin*. A bývalý jičínský kronikář byl nadšen – obdivoval píli, kterou se prý Kazbunda vyrovnal generacím, jež dokázaly psát encyklopedické práce a své záměry dotáhnout skutečně do konce. „Sám pak musím doznat, že jste měl na mě značný vliv a hodně jsem se od Vás poučil.“⁶⁴⁵

Novodobí koniášové

Jičínské okresní muzeum slavnostně otevřelo dne 30. června 1957 nové expozice: *Kultura 19. století na Jičínsku*, *Hospodářský vývoj a dělnické hnutí Jičínka*; *Hrůzy tří válek (1866, 1914-1918 a 1939-1945)*, přírodovědecký oddíl a obrazárnu. Personální obsazení bylo do začátku 60. let ale stejně tristní. Správce sbírek Ptáčník brzy po nástupu do muzea onemocněl a byl zastupován pracovními silami na poloviční úvazek (Jaroslav Kopáček a Josef Kabeláč). Opakované žádosti o navýšení počtu muzejních pracovníků vyslyšeny nebyly.⁶⁴⁶

Když se v první polovině 60. let zdálo, že se muzeu za ředitele Jaroslava Jiránka začíná dařit – rozšiřuje počet oddělení a zaměstnanců (dokonce i o stálého archeologa Zoltána Drenka a etnografku Libuši Šolcovou) – a archiválie že už jsou také v dobré péči, přišly krátce po sobě tři pohromy pro všechny jičínské vlastivědné pracovníky a pro Karla Kazbundu zvlášť. Jeho záslužná práce při

⁶⁴³ Jaroslav Mencl hrával jako mladý divadlo v Sobotce. Později režíroval davovou scénu *Žižkův boj na Česovských valech*, ve které účinkovalo asi 800 osob. Viz: *Muzejní noviny*. Roč. 1993, č. 3 /nestr./.

O. Turčín uvádí, že roku 1932 řídil oslavu památky Žižkova tažení od Hořic k Veliši, pro níž napsal hru *Pro čest a svobodu národa*. Viz: TURČÍN, Oldřich. *Jičínská léta doc. PhDr. Karla Kazbundy*. Rukopis. (Vzpomínky sepsané pro potřebu autorky, archiv autorky).

⁶⁴⁴ TURČÍN, Oldřich. *Jičínská léta doc. PhDr. Karla Kazbundy*. Rukopis. (Vzpomínky sepsané pro potřebu autorky, archiv autorky).

⁶⁴⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 311. Jaroslav Mencl Karlu Kazbundovi 30. 6. 1969.

⁶⁴⁶ *SOKA Jičín*. Fond Okresní národní výbor Jičín, k. 367, i. č. 1555. Muzea (1955-1958).

pořádání knihovny byla rychle zmařena rozhodnutím Okresního národního výboru v Jičíně o darování publikací uložených v muzeu Státní vědecké knihovně v Hradci Králové. Ve městě zůstala pouze část regionálních tisků, která se stihla pro Jičínsko zachránit. Ředitel krajské knihovny Jiří Malina se při přebírání netajil tím, že se bude muset duplicitních svazků zbavit – buď do antikvariátů, anebo spíše do stoupy.⁶⁴⁷ Nic nepomohly protesty tehdejších okresních archivářů a muzejníků na ONV a OV KSČ a unikátní knihovna, obětavá práce několika generací profesorů a jiných dobrovolníků, se bleskově rozplynula díky nařízení komunistických orgánů.

Jménem Regionálního kroužku Jičín v Praze se o osud knihovny se značným znepokojením zajímal filolog a externí pracovník Ústavu pro jazyk český ČSAV Eugen Knap: „Při poslední schůzce jakéhos takéhos výboru regionálního kroužku Jičín nám přišla zpráva, že knihovna jičínského muzea, kam byly shromážděny knihy z knihoven gymnazijní, reálky, Obč. besedy i jiných, pro niž už byly připraveny místnosti v zámku, má být (nebo už byla) likvidována, knihy zaslány k perlustraci někam do již. Čech, aby byly vybrány, které mají zůstat, a ostatní pravděpodobně poslány do stoupy. Znamenalo by to úplné zničení toho, co je důležitým pramenem pro dějiny Jičína a celého jeho kraje. Byli jsme tím ohromeni, i prosím Tě tedy o zprávu, co je na tom všem pravdy a co a jak by se ještě dalo zachránit. Víme, že jsi do té věci, která se týká i Tvé práce, zasvěcen. Víme sice, jak těžké je jednat s těmi lidmi, kteří nemají k Jičínu vztahu, ale snažíme se nějak do té věci zasáhnout.“⁶⁴⁸ Kazbunda o tři roky mladšímu bývalému studentovi stejného gymnázia pravděpodobně hned odpověděl. A Knap na dopis, jehož obsah bohužel neznáme, reagoval: „Zároveň Ti, milý příteli, děkuji za zprávu o osudu jičínských knihoven, jimž jsi i Ty věnoval spolu s dr. Bucharem tolik práce. Člověk opravdu trne nad tím, co historického materiálu bylo zničeno u nás za války následkem vojenských zásahů i jinak, a bohužel i po roce 1948.“⁶⁴⁹

Druhou a možná ještě bolestnější ranou pro Kazbundu bylo definitivní odloučení od pramenů k jičínským dějinám. Okresní národní výbor totiž nařídil vyklizení místností na zámku, které využíval archiv, za účelem umístění skladu

⁶⁴⁷ BÍLEK, Karol. Osobní konzultace. Praha 25. 2. 2010.

⁶⁴⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 220. Eugen Knap Karlu Kazbundovi 29. 11. 1964.

⁶⁴⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 220. Eugen Knap Karlu Kazbundovi 21. 12. 1964.

civilní obrany. „Zdá se to až neuvěřitelné, že město s tak krásnou a bohatou kulturní tradicí mohlo se bez zardění rozloučit s doklady o své minulosti,“ napsal výstižně knihovník Miroslav Janovský.⁶⁵⁰ Většina sbírek okresního archivu se přestěhovala do bývalé školy v malé vesnici Hřmenín, která leží mimo hlavní silniční tahy asi 17 kilometrů od Jičína. A samotné sídlo okresního archivu bylo načas přeneseno do Sobotky.

Své rozladění nad odsunutím jičínských pramenů a knih z místa Kazbunda netajil, rozhodně ne před svými přáteli historiky. Cítil se trapně, když musel odmítnout někomu pomoc při dohledávání materiálu týkajícího se rodného města. Františku Michálku Bartošovi, který žádal informace z jičínských městských knih, popsal smutnou situaci takto: „...věřte, že bych se byl po obdržení Vašeho listu s jeho dotazy hned rozběhl do městského archivu za těmi městskými knihami, kdyby ten archiv byl ještě v Jičíně! Byl ale asi před 3 léty odvezen s okresním archivem (kam byl asi před 15 lety odevzdán) do Hřmenína (blíže Markvartic) a je spravován okresním archivářem soboteckým, Karolem Bílkem. Ten tam jezdívá (v létě) na kole, poněvadž do Hřmenína nejede ani autobus a je tam z Markvartic (stanice autobusu) asi ¾ hodiny cesty. V jičínském zámku potřebovali totiž ty místnosti, a tak archiv odvezli do školy ve Hřmeníně. /.../ a z jara má prý ten archiv přijít někam jinam k Hořicům(!). Je to kus toho zdejšího barbarství, s nímž odvezli též z Jičína i velikou knihovnu muzejní, kde byla skvělá knihovna jičíns. gymnázia vedená od r. 1816, reálky, hospodářské školy, vlastní knihovna muzejní, německé konfiskáty atd., na 50 000 svazků! To přišlo do Hradce Králové. Tak je Jičín kulturně ochuzen!“⁶⁵¹ Na dalším místě tohoto dopisu, v němž radí obrátit se také na krajský archiv, si opět musí povzdechnout: „...samé stěhování pro »pořádek« zdravé...“⁶⁵² Krajský archiv totiž několikrát měnil název, sídlo i místa pracovišť. A tak Kazbunda svému příteli radí alespoň ze svých podrobných poznámek, které si poznačil při pořádání městských knih.

Se stěhováním archivů se Kazbunda nevyrovnal asi do smrti. Stejně tak mu vadilo i neustále se měnící personální složení. Na počátku 70. let dohledával pomocí Oldřicha Turčina nějaký pramen a při tom si asi na nepřehlednou situaci

⁶⁵⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 191. Miroslav Janovský Karlu Kazbundovi 7. 3. 1965.

⁶⁵¹ ANM. Fond František Michálek Bartoš, k. 5, i. č. 431. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 13. 12. 1966.

⁶⁵² Tamtéž.

v archivnictví postěžoval. Odpověď je plná vysvětlování, Kazbundův bývalý kolega z jičínského muzea uvedl, že za střídání archivářů obvykle mohou mimopracovní (politické) důvody, že vznik okresních archivů je pokrokem oproti původním městským atd. Souhlasil s výtkou ohledně odsunutí jičínského archivu z města, ale zdůraznil, že stěhování proběhlo na přání Městského národního výboru, nikoli vinou archivních orgánů. Stejně tak tlačili na vyklizení prostor archivu představitelé Hořic a Nové Paky. Získání zámku v Jeřicích u Hořic považoval Oldřich Turčín v rámci možností za výhodné, protože jičínský archiv se tak stal jediným ve východních Čechách, který měl sídlo ve vlastní budově. V Královéhradeckém kraji se totiž v té době nepovedlo vystavět jedinou účelovou budovu pro podobnou instituci.⁶⁵³

Třetí zdrcující záležitostí v 60. let, která zničila Kazbundovo snažení z let 50., bylo rozhodnutí o uzavření muzea z důvodu rekonstrukce zámku. Ta se nakonec protáhla na neuvěřitelných 20 let a slavnostního otevření k 41. výročí Vítězného února roku 1989 se ani dlouhožijící historik nedočkal.⁶⁵⁴

Aktivitami v muzeu a archivu, které měly takto katastrofální konce, ztratil pravděpodobně Kazbunda chuť zajímat se o veřejné dění ve městě. Nepodařilo se mi alespoň žádnou jeho další činnost pro Jičín zjistit. Neangažoval se asi ani v Klubu přátel vlastivědného muzea, který vznikl v době pro spolkovou činnost příznivější, v roce 1968. Kazbunda si pouze uložil dopis s oznámením, že se dne 20. ledna 1968 konala ustanovující schůze nově vzniklého klubu, odkazující na tradici dobrovolníků kolem jičínského muzea.⁶⁵⁵

Je možné, že i z důvodu odsunutí jičínského archivu z města (po hřmenínské škole následovalo v roce 1968 umístění na zámku v Jeřicích u Hořic) se dějinám Jičina tento historik, který své práce stavěl čistě na pramenné základně, nevěnoval. Profesor Robert Kvaček vzpomíná, že několikrát odborníka na novodobé dějiny vyzýval, aby se svojí erudicí sepsal dějiny Jičina v 19. století. Kazbunda prý vždy odpověděl, že nemá čas.⁶⁵⁶ Proto se domnívám, že oddíl jeho pozůstalosti vydávaný

⁶⁵³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 464. Oldřich Turčín Karlu Kazbundovi 12. 5. 1971.

⁶⁵⁴ Ke znovuotevření muzea v roce 1989 vyšel článek od inspektorky kultury M. Jarošové se stručným popisem historie a nové expozice. JAROŠOVÁ, Milena. Okresní muzeum opět otevřeno veřejnosti. In: *Předvoj*. Roč. 30, 17. 3. 1989, s. 3.

⁶⁵⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1391. Jičín. Klub přátel vlastivědného muzea Karlu Kazbundovi 23. 1. 1968.

⁶⁵⁶ KVAČEK, Robert. Osobní konzultace. Praha 11. 1. 2010.

pracovníky Archivu Národního muzea za „přípravný materiál k monografii o Jičínu,“⁶⁵⁷ není označen správně a že se touto myšlenkou, možná i z výše uvedeného důvodu, vážněji neobíral. Pro zpracování tohoto tématu se ovšem mnoho podnětných a Kazbundou vybadaných poznatků najde v jeho vzpomínkách na rodiče, které opatřil poznámkovým aparátem a i sebemenší detail ověřoval v historických pramenech. Paměti Můj otec, má matka psal právě v době aktivního působení v archivu a muzeu.

Doklad toho, že se nechtěl pouštět do zpracovávání jakékoli části jičínské historie i kvůli odloučení od pramenů, je jasně patrný ve zdůvodnění odmítnutí žádosti kroužku Jičín v Praze. Ten se v roce 1971 obrátil na Karla Kazbundu, zda by nesestavil přehled dat o vynikajících občanech Jičína a různých důležitých faktech týkajících se města.⁶⁵⁸ Členové spolku měli na mysli sestavení malého kalendária, podle kterého by si připomínali při schůzkách různá výročí. Věřili, že Kazbundu tato práce nemůže zatížit. Narazili ovšem na historika tělem i duší, který, i když jistě překypoval vědomostmi, dělal všechny věci velmi důkladně. V rychlé odpovědi se tak omluvil, že právě zpracovává čtvrtý díl Stolice dějin a ve svém věku už musí hospodárně využívat čas. Na tento úkol by potřeboval větší soustředění a především možnosti: „Jen bych si ještě dovolil vyslovit svůj názor o onom tematu. V daném případě (jak píšete »Přehled dat o vynikajících spoluobčanech z historie Jičína« a případně o »historii věcných důležitých fakt z města«) jde o badatelskou práci velkého rozsahu a významu, pro autora vysoce zodpovědnou, jaká by si vyžádala jistě několik let soustředěné práce, má-li jít o práci vážnou, jak by si ono tema zasloužilo. Žádáte-li pak o »přehlednou« menší studii, či »stručný záznam«, tedy historik ví, že i v případě omezeného rozsahu takové práce (tím zodpovědnější!) třeba k tomu vykonat stejnou důkladnou práci badatelskou (heuristickou). K tomu bylo by především třeba mladé síly, která by byla k takové práci puzena vlastním zájmem, nikoli na cizí podnět, objednávku! Jen taková práce vede k cennému výsledku.“⁶⁵⁹ A neodpustil si připomenout, že je tato práce nyní pro kohokoli nemožná, protože nezbytný pramenný materiál byl z Jičína rozvezen na různá místa.

⁶⁵⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1414 až 1440.

⁶⁵⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1406. Jičín v Praze Karlu Kazbundovi 6. 1. 1971.

⁶⁵⁹ ANM. Fond Jičín v Praze, k. 1, i. č. 148. Karel Kazbunda kroužku Jičín v Praze 9. 1. 1971.

10. Dlouhý a plodný podzim života

Elegantní pán z jiné doby

„Štíhlý usměvavý starý pán, až do pozdního věku vzpřímené postavy,“⁶⁶⁰ tak vzpomíná jičínská regionální historička Jana Hofmanová na stárnoucího docenta Univerzity Karlovy. Jiným pamětníkům se vybavuje elegantní, vždy upravený vysoký muž v černém dlouhém kabátě se sametovým límcem, kapesníčkem v náprsní kapse a bílou šálou. Často se procházel po ulici v černém klobouku, který při pozdravu s úklonou smekl a připojil záhadný noblesní úsměv. O svůj zevnějšek opravdu pečoval do vysokého věku – před tím, než vyšel na ulici, upravoval si prý pokaždé kulmou na vlasy i svůj dokonale zastřižený knír.⁶⁶¹ V očích mladých budil respekt, starší se po setkání s tímto mužem vraceli v myšlenkách do dávno minulých časů. Mnoho lidí ho stále oslovovalo „pane rado“, což bylo pojmenování, které se do socialistického Československa příliš nehodilo, ale žádné jiné oslovení Karla Kazbundu necharakterizovalo lépe. Budil pozornost i neznámých spoluobčanů, kteří pak pátrali po tom, kdo je ten pán „z jiné doby“.

Jičín se kolem něho měnil, jeho ale jako by se žádné změny netýkaly. „A já pro sebe bych si přála, abych s nadcházejícím jarem ještě hodně dlouho a často potkávala tu dvojici významných lidí, Vás a Vaší paní choť, tak docela jiných, než je ten dnešní pospíchající, nervózní dav, který Vás míjí. Pro mne je to vždy právě takové krásné zavanutí minulosti, která spojovala Vaši rodinu s mými předky, kteří mi tolik pěkného o Vás vypravovali.“⁶⁶²

Mnozí pamětníci také s obdivem vzpomínají na láskyplné soužití dvou stárnoucích lidí, kteří se často ruku v ruce procházeli po jičínských ulicích. Paní Terezie byla velmi elegantní a jemná dáma, jež vedle svého vysokého chotě působila drobně. Odborné práci svého muže nerozuměla a nezajímala se o ni, shodovali se pouze v uměleckých zájmech. Byla však dokonalou Kazbundovou oporou, která dokázala vytvořit v rámci omezených možností příjemné zázemí. Dobře a ráda vařila, pečovala o zahradu, uklízela.⁶⁶³ Lidé na ni v porovnání

⁶⁶⁰ HOFMANOVÁ, Jana. Český historik Karel Kazbunda. In: *Muzejní noviny*. Roč. 2002, č. 21, s. 17.

⁶⁶¹ POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010, archiv autorky.

⁶⁶² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 746. Vlasta Kabeláčová-Buřvalová Karlu Kazbundovi 29. 1. 1968.

⁶⁶³ KUČERA, Martin. Osobní konzultace. Praha 3. 5. 2010.

s ministerským radou vzpomínají jako na daleko příjemnější a přátelštější paní, což je zapříčiněno asi tím, že jí nevadilo bavit se s kýmkoli. Pan docent podobné nezávažné řeči zřejmě považoval za ztrátu času, a tak rozhovory se spoluobčany, s nimiž nemohl rozebírat záležitosti historické vědy, příliš nevyhledával.

Kazbunda měl v Jičíně stále méně a méně blízkých přátel. Po smrti věrného druha Václava Buchara v roce 1965 se asi nejčastěji scházel se Stanislavem Tomáškem (známým Josefa Hobzka) a se Svatoplukem Volfem. Ten ve svých zápiscích poznamenává, že se stárnoucím historikem rádi a často vzpomínali na své životní cesty, ale doktoru Volfovi neunikla ani přítelova stále větší uzavřenost do sebe: „...v poslední době potkávali /jsme/ denně starého, už sehnutého muže, zadumaného do svých myšlenek, jak rozvázným krokem kráčí po Husově ulici za nákupem...“⁶⁶⁴ Většinu pamětníků se opravdu vybavuje pan docent jdoucí s bandaskou na mléko do nedaleké prodejny mlékárny, která stála jen několik metrů od jeho rodného domu na hlavní jičínské třídě. Někteří si ho vybavují z bufetu Sport, kam občas zašel na oběd.⁶⁶⁵

Úkryt před vnějším světem, o který se asi čím dál tím méně zajímal, mu poskytoval cihlový dům ve Fügnerově ulici plný vzpomínek na rodiče. „Na tomto stole píšu dnes, po 76 letech tuto vzpomínku. U Poláčků bylo ho používáno i při větších návštěvách hostů, poněvadž se dá z obou užších stran vytažením dvou desek prodloužit. Také ony staré sloupkové hodiny tikají mi do této práce. Jsou dílem kopidlenského hodináře Jana Lukase. Purkrabí ze Starých Hradů Eisner dal je darem dceři svého zetě Fr. Poláčka.“⁶⁶⁶ Ani za podmínek, kdy neměl místa nazbyt a většinu vzácných věcí musel schovávat na půdě, se nedokázal rozloučit se sebezbytečnějšími předměty, které mu připomínaly jeho blízké. Největší radost mu v množství blahopřání k jeho 80. narozeninám udělaly řádky neteře Irmy Geisslové, která pochopila, proč se vrátil do Jičína: „Jak Jste vystihla, co znamená pro mne pobyt v místnosti, kterou znám od dětství, kde každý starý předmět má řeč, připomíná stále matku a sestru a vyvolává tím atmosféru jedinečné minulosti!“⁶⁶⁷

⁶⁶⁴ LA PNP. Fond Svatopluk Volf. VOLF, Svatopluk. Za docentem PhDr. Karlem Kazbundou. In: Kniha záznamů a konceptů. 1980-1983. Svazek. I. Rukopis, s. 122.

⁶⁶⁵ ŠUBRT, Jaroslav. E-mail 26. 5. 2010, archiv autorky.

⁶⁶⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 422.

⁶⁶⁷ LA PNP. Fond Jana Hofmanová. Karel Kazbunda Vlastě Kabeláčové 5. 2. 1968.

Takovou památkou, která k němu promlouvala, byl například i sto let ohořelý váleček na těsto, který byl poškozen v roce 1865 při požáru domu, v němž vyrůstala jeho maminka v Českém Dubu. Stále chodil po koberci, který si jeho matka pořídila v roce 1877, a na skříní ze stejné doby nechával železniční dopravní nálepku, jíž byl tento už sto let funkční kus nábytku opatřen při jejím stěhování do Jičína o dva roky později.⁶⁶⁸ Na otce vzpomínal při psaní každého dopisu, protože razítko na speciálním dopisním papíře, který po celý život používal, si nechal pořídit ještě Tomáš Kazbunda. Na různých místech v domě byly také vystaveny trofeje tatínkových úlovků, na půdě schovával jeho flintu a některé předměty nezbytné k vycpávání zvířat (umělé oči aj.)

S úředně nastěhovanými nájemníky se bývalý ministerský rada potýkal s výjimkou přechodných období asi až do konce života. V Jičíně podle úřadů přetrvávala mimořádně tíživá bytová situace a třeba ještě v roce 1976 se proti různým odvoláním argumentovalo maximálně stanovenou normou bytové plochy pro dvě osoby – 42 m².⁶⁶⁹ Manželům Kazbundovým tak dál byla vyhrazena v jejich domě jen jedna místnost s kuchyní a půda.

Bytové omezení podporovalo historikovu izolovanost. Bylo mu trapné přijímat v takových podmínkách jakékoli hosty, a tak téměř všechny nabídky na návštěvu odmítal. Většina známých byla o jeho problémech informována a toto přání respektovala. Odmítal i osoby, s nimiž by se jinak jistě rád setkal – například svou vděčnou bývalou žačku PhDr. Evu Lisou. Po léta s ní byl v písemném styku, ale často se nevidali, a proto archivářka Národního technického muzea vymyslela, že by se za svým pedagogem stavila při cestě do Jičína. Hodlala tam uložit popel svého zesnulého manžela, plukovníka Karla Lisého, taktéž rodáka z města pod Valdickou branou. Smutnou návštěvu si chtěla zpříjemnit setkáním s osobností, které si velmi vážila.⁶⁷⁰ Kazbunda ji však odmítl a vysvětloval to takto: „Z našeho rodinného domu, kde jsem žil od svého 6. roku, kam jsem se až do konce k matce a sestře pravidelně vracel a kam jsem se po léta »do penze« těšil, zabrány mi totiž dva přední pokoje a nám zbyl jen jediný pokoj, přístupný přes jednookenní kuchyň. Mé mnohé vskutku cenné výpisky z archivů vídeňských a pražských jsou (i mé

⁶⁶⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 6, 18, 31.

⁶⁶⁹ SOkA Jičín. Fond ONV Jičín, k. 931. Odbor místního hospodářství, obchodu a cestovního ruchu ONV v Jičíně výboru lidové kontroly ONV 16. 7. 1976.

⁶⁷⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 6, i. č. 272. Eva Lisá Karlu Kazbundovi 24. 1. 1971.

rukopisné práce) uloženy na chodbě ve skříních, má velká knihovna podobně v bednách a skříních na půdě. Pokoj slouží nám za jídelnu, ložnici i »obývací« pokoj. U jednoho stolu jíme, já i žena konáme své práce... Tento stav znemožňuje nám přijímat za daných okolností jakékoli návštěvy.⁶⁷¹

Nedopřál si dokonce ani setkání s historikem Františkem Kutnarem. Rychle reagoval na jeho přání k devadesátým narozeninám s nabídkou návštěvy především proto, aby ho od tohoto úmyslu odradil. Odmítnutí zdůvodnil nejen tím, že každý den už není svěží a potřebuje klid, ale především tím, že žijí stísněni v jedné místnosti a kuchyni a při přijímání návštěv by porušil intimitu svého domova.⁶⁷²

Na delší pobyty přijížděla ke Kazbundovům v létě pouze Tereziina dcera Eva Marešová-Maroldová s vnučkou Irenou. V těchto dnech přespával ministerský rada na půdě. Irena volný čas u „babičky a strýčka“ trávil ráda, jezdili na výlety do okolí, chodili na plovárnu, paní Kazbundová ji učila šít a její choť malému děvčeti půjčoval knížky – májovky.⁶⁷³ Pokud paní Marešová potřebovala vypomoci v pražském bytě, manželé Kazbundovi tam ochotně zajeli.

V 50. a 60. letech se se známými, kteří zavítali do Jičína, především s manžely Vlachovými, setkával historik raději v muzeu, popřípadě v kavárně hotelu Praha na Husově třídě. Pouze přítele z mládí Bohumila Milíče-Jebavého ochotně každý rok při jeho návštěvě hostil ve svém domě.⁶⁷⁴ Za Kazbundou zajížděli na odborné konzultace například literární vědci Marie Řepková či František Bařha, zastavili se i bývalí žáci Jaroslav Purš, Zdeněk Šamberger nebo Václav Lomič, archivář ČVUT, který před svými výjezdy do Vídně využíval cenných rad největšího znalce tamních archivů.⁶⁷⁵

⁶⁷¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 6, i. č. 272. Karel Kazbunda Evě Lisé 16. 2. 1971 (koncept dopisu).

⁶⁷² ANM. Fond František Kutnar, k. 3, i. č. 182. Karel Kazbunda Františku Kutnarovi 26. 1. 1978.

⁶⁷³ Vnučka Irena v jednom dopise „strýčkovi“ oznamuje, že už přečetla Lovce medvědů a těší se, až jí půjčí další májovky. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 2, i. č. 58. Irena Marešová Karlu a Tereze Kazbundovým b. d.

Paní Irena Pohlová-Marešová vzpomíná na prázdniny v Jičíně velmi ráda i po letech viz: POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010, archiv autorky.

⁶⁷⁴ Bohumil Milíč-Jebavý – pedagog, vyznamenaný titulem zasloužilý učitel. S Karlem Kazbundou se znali pravděpodobně již z dětství, poté se stýkali na schůzkách spolku Jičín v Praze. Do Jičína zajížděl každý rok na sraz abiturientů z učitelského ústavu. Kazbunda mu také pomáhal s údržbou hrobu jeho rodičů pohřbených na jičínském hřbitově. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 7, i. č. 317. Bohumil Milíč-Jebavý Karlu Kazbundovi 44 dopisů 1957-1966.

⁶⁷⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 6, i. č. 274. Václav Lomič Karlu Kazbundovi, 6 dopisů z let 1955-1969.

Bez ohlášení Kazbundu v jeho útulku navštívil v roce 1971 Zdeněk Mahler, jenž chtěl získat nějaké informace o Karlu Havlíčku Borovském. „Umlčený vědec prof. Kazbunda“, jak Mahler historika označuje, hosta i tak přijal a ukázal mu výsledek celoživotního bádání o této osobnosti – ze skříně na chodbě vytáhl rukopis čítající asi 2000 stran. Od tohoto setkání prý Mahler pociťoval za nepatřičné, aby kdokoli psal o Havlíčkovi dříve, než bude moci vyjít tato práce.⁶⁷⁶ Na vlídné přijetí u více než devadesátiletého nestora českého archivnictví vzpomíná i historik Martin Kučera, který rovněž přijel bez předchozího přesného stanovení termínu návštěvy.⁶⁷⁷

Kazbunda zatvrzele odmítal jakoukoli popularitu. Nevyšel vstříc ani pracovníkům Československé televize, když chtěli přijet do Jičína a natočit s ním rozhovor pro dokument o problematice žurnalistiky 19. století.⁶⁷⁸

Jedním z mála, komu se dveře do nepropustné pevnosti otevřely bez problémů, byl Kazbundův dlouholetý přítel Josef Hobzek. K tomuto historikovi a památkáři měl velmi hezký vztah, daný možná i tím, že Hobzek byl příbuzný jeho obdivovaného vysokoškolského profesora Josefa Pekaře (manžel neteře), o němž v dopisech často diskutovali. Rádi též vzpomínali na společné sobotní jízdy vlakem z Prahy do milovaného Českého ráje, kde se potkávali pravděpodobně ve 30. a na počátku 40. let. Kazbunda si dokonce přál, aby ho mladší kolega neoznačoval „slovutný pane“, ale „příteli“. Dne 19. května 1977 se uskutečnil pod jeho vedením výlet z Prahy do Českého ráje za účelem navštívit mimo jiné i téměř devadesátiletého historika. Výpravu kromě Hobzka tvořili Jiří Horák, Josef Tomeš a Martin Pachovský, kteří měli tu čest strávit odpoledne v zahradě Kazbundova domu.

Všichni byli touto návštěvou nadšeni. Josef Tomeš, který v té době zpracovával Kazbundovi blízké téma české strany státoprávní, poté navázal s letitým archivářem písemný styk. Josefu Hobzkovi sám izolovaný historik několikrát za procitnutí ze samoty děkoval: „Ona návštěva uvedla mne po letech

⁶⁷⁶ MAHLER, Zdeněk. Kdo svůj národ miluje, nešetří ho. Aneb proč nenapíšu hru o Karlu Havlíčku Borovském. Praha: Primus, 1995, s. 6.

Omluvu za neohlášenou návštěvu spolu s poděkováním za vlídné a inspirativní přijetí vyjádřil Zdeněk Mahler v dopise. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 6, i. č. 279. Zdeněk Mahler Karlu Kazbundovi 11. 10. 1971.

⁶⁷⁷ KUČERA, Martin. Osobní konzultace. Praha 3. 5. 2010.

⁶⁷⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 14, i. č. 875. Československá televize Karlu Kazbundovi 3. 2. 1976; tamtéž Karel Kazbunda Československé televizi 4. 2. 1976 (koncept odpovědi).

zase do tak potěšujícího přímého styku s milými mladými kolegy. A tak v první řadě děkuji i Vám. Dovolte, abych si Vaším prostřednictvím vyprosil s políbením ruky uctivý pozdrav i Vaší paní choti, k němuž se připojuje srdečně i moje žena. I Vám mám od ní vyřídít stejný pozdrav. Já si cením vždy jejího úsudku, a tak nemohu, abych Vám sem nenapsal její úsudek o Vaší osobnosti: »To musí být dobrý člověk!«.⁶⁷⁹

Setkání na milované zahradě za domem, kde trávil s manželkou od jara do podzimu většinu času,⁶⁸⁰ muselo být pro Kazbundu daleko méně stresující než v bytě, za jehož stísněné podmínky se styděl. Po šesti měsících na posezení vzpomínal těmito slovy: „Půl roku se již přesunulo od té doby. V naší zahradě kvetly tenkrát samojediné první květy růžové „dřevité“ pivoňky – byla v pozadí snímků těch milých návštěvníků, v jejichž čele Jste byl. Dnes jsou už všechny i ty poslední podzimní jiriny po odkvětu. Obojí, obraz života. Tu ti mladí historikové – pozdravujte je, prosím, příležitostně od nás! – Máj, a já obraz podzimu a víc než podzimu ve všem všudy. Váš srdečný milý dopis s jeho listopadovou upomínkou zpět do prostředí máje způsobil nám oběma upřímné potěšení.“⁶⁸¹ Kazbunda byl květnovým a později také kratším červencovým setkáním s přítelem Hobzkem v roce 1977 nadšen, ale jakýkoli další záměr návštěvy mu už starý archivář s odůvodněním potřeby klidu rozmluvil.

Další výjimka, která mohla přímo nahlédnout do domácnosti devadesátiletého historika, byl ředitel Archivu Národního muzea Aleš Chalupa. Po jeho návštěvách se naopak Kazbundův životní prostor o něco zvětšil, protože se již předtím rozhodl velkou část svých písemností věnovat právě této instituci. V létě roku 1977 se přijel doktor Chalupa prvně podívat na opisy a excerpta a díky své erudici si získal historikovu důvěru. Nestor českého archivnictví dlouho zvažoval, komu do péče svěří cennosti načerpané z vídeňských archivů, aby mohly posloužit pro další generace. Zdeněk Šamberger mu dokonce navrhol, že by instituce, které jeho „poklady“ získá, měla zaplatit velké peníze za nashromážděný materiál a mnohaletou úschovu.⁶⁸² Kazbunda nebyl spokojen se stavem českého archivnictví

⁶⁷⁹ ANM. Fond Josef Hobzek, k. 3, i. č. 134. Karel Kazbunda Josefu Hobzkovi 10. 7. 1977.

⁶⁸⁰ Nejvíce si na své zahradě manželé Kazbundovi cenili sbírky podzimních jirín. Každý rok si podle katalogů některé odrůdy objednávali. POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010, archiv autorky.

⁶⁸¹ ANM. Fond Josef Hobzek, k. 3, i. č. 134. Karel Kazbunda Josefu Hobzkovi 11. 11. 1977.

⁶⁸² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 448. Zdeněk Šamberger Karlu Kazbundovi 23. 12. 1976.

a věřil jen málokterým odborníkům. Nejprve asi uvažoval o uložení svého osobního fondu do instituce, jehož správce výborně znal – do Archivu Univerzity Karlovy. Nakonec mu ale samotný Jan Havránek doporučil znalce na 19. století Aleše Chalupu, s kterým se Kazbunda dohodl na postupu předávání materiálu: první část (excerpta) budou odvezena koncem dubna 1978, pak do archivu nasměruje napsaná, k tisku téměř připravená, díla (kromě monografie o Karlu Havlíčku Borovském a výpiskům k němu, které chtěl ponechat v majetku rodiny) a na závěr do archivu odešle korespondenci s odborníky a další osobní věci. Podmínka pro všechny předané písemnosti zněla, že budou do Kazbundovy smrti pro badatele nepřístupné.⁶⁸³

František Kutnar, jehož osobní fond byl nakonec rovněž předán do správy pracovníků Archivu Národního muzea, s kolegovým rozhodnutím souhlasil: „...plně sdílím s Vámi způsob, jak jste naložil se svými archivními materiály a s rukopisy svých prací. Jsem přesvědčen, že obojí bude našim historikům podstatně sloužit.“⁶⁸⁴

Kazbundovi žili velmi skromně, o žádné výtobytky moderní společnosti zřejmě neusilovali a jejich domácnost zůstala bez psacího stroje, telefonu, televizoru, elektrického sporáku, automatické pračky, přípojky plynu, ústředního topení či jiných v 70. letech 20. století ve městě už samozřejmých věcí. Nijak neinvestovali ani do renovování domu. Velmi těžkou zkouškou zdraví a síly stárnoucího historika byla každá zima. „Ale letos je zvlášť dobře postaráno o tělocvik: Přechasto shrabuji sněh před domem i na dvoře (a ty spousty sněhu letos!), každodenně nosím ze dvora uhlí – ruka a prsty jsou od toho a od mrazu časem zdřevěnělé, omlouvám proto i toto svoje písmo. To nedělá ta »75«, ale ten úklid sněhu a to uhlí. Bývám rád, když mohu usednout k své práci. Žena má zase plno práce s obstaráváním nákupů (o ty »fronty« na všecko se dělíme), vařením atd.“⁶⁸⁵

⁶⁸³ Dojednaný plán přebírání osobního fondu Archivem Národního muzea takto popsal Karel Kazbunda Františku Kutnarovi, když chtěl nahlédnout do jeho výpisků a nesměle se zajímal, kam je starší kolega předá. *ANM*. Fond František Kutnar, k. 3, i. č. 182. Karel Kazbunda Františku Kutnarovi 3. 3. 1978.

⁶⁸⁴ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 251. František Kutnar Karlu Kazbundovi 19. 3. 1978.

⁶⁸⁵ *ANM*. Fond František Michálek Bartoš, k. 5, i. č. 431. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 9. 2. 1963.

Velkou radost Kazbundovi nepůsobily ani Vánoce, měl asi raději jaro a Velikonoce, nikdy však neopomněl rozeslat mnoho vánočních a novoročních přání svým známým. Svátky pro něho byly také další příležitostí vzpomínek na rodiče: „Některé skleněné ozdoby na stromek vánoční – tatínek byl této výzdoby velmi dbalý – zachovaly se, dobou sešlé, dodnes. Maminka si velmi vážila těchto křehkých svědků toho křehkého tehdejšího štěstí. Po všecka příští léta zavěšovala je s pietou s sebou na vánoční stromek a dodnes není u nás bez těchto střípků tato stále tklivější výzdoba myslitelná.“⁶⁸⁶

Zpestřením trudného zimního období bývaly pro Kazbundu pouze lednové narozeniny a svátek. Pokud byly narozeniny kulaté či půlkulaté, pár desítek lidí si na ně vzpomnělo, zpravidla po přečtení noticky v novinách.⁶⁸⁷ Ale pan docent neměl ve stáří rád ruch kolem své osoby, velký zájem o něj ho spíše zatěžoval a uváděl do rozpaků. Každému gratulantovi chtěl také individuálně odpovědět, což ho vyčerpávalo a odtrhávalo od práce.

Ke Kazbundovým celoživotním zálibám patřily různé obory umění – především divadlo, hudba a literatura. Veřejných akcí se s přibývajícími léty účastnil jen velmi zřídka, a tak si poslech milovaných operních árií dopřával nejčastěji u starého gramofonu a vybíral si z nepřeberné řady svých desek.⁶⁸⁸ Nevyhledával pouze odbornou literaturu, naopak tvrdil, že každý historik by měl číst především poezii – jako on.⁶⁸⁹ Pro relaxaci měl rád komiku Vlasty Buriana. Známé udivoval i dokonalou orientací v beletrii. Z českých autorů si nejvíce zamiloval dílo otcova žáka z učitelského ústavu – Karla V. Raise.⁶⁹⁰ Ve chvílích zasluženého odpočinku se věnoval i dalším koníčkům – především sběratelství. Již

⁶⁸⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Moje matka, Můj otec. Rukopis, s. 429.

⁶⁸⁷ Například k devadesátým narozeninám prý dostal oslavenec přes 70 blahopřání, v osobním fondu jich je uloženo 47. Mezi nimi najdeme gratulace od F. Bařhy, J. Hanzala, J. Havránka, J. Hobzka, J. Horáka, Z. Kalisty, K. Kučery, F. Kutnara, R. Kvačka, E. Lisé, J. Muka, P. Křivského, Z. Šambergera, J. Tomeše či R. Turka. Z korporací si na jubileum vzpomněli zástupci Historického klubu i Státního archivu Zámorsk. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 808 až 854.

⁶⁸⁸ KUČERA, Martin. Osobní konzultace. Praha 3. 5. 2010.

⁶⁸⁹ KVAČEK, Robert. Osobní konzultace. Praha 11. 1. 2010; POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010, archiv autorky.

⁶⁹⁰ VLACH, Miroslav. Snítka k životnímu jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. V, 1968, č. 1, s. 8.

ze svých „vídeňských let“ si přivezl do Jičína velkou sbírku grafiky, celý život pak rozšiřoval kolekci známek, mincí a medailí.⁶⁹¹

„Nemám čas, musím tvořit!“

Hlavní zálibou však bylo psaní odborných vědeckých prací. V plánu měl zpracovat co nejvíce ze svých „úlovků z vídeňských archivů“. Práce se mu obdivuhodně dařila i ve vysokém věku, dokonce si v dopisech příteli Vlachovi liboval, že se mu ve stáří tvoří snad lépe než v mládí. Každý den strávil několik hodin v pokoji u jídelního stolu a kaligrafickým, stínovaným písmem, jak mu to umožňovalo klasické, ocelové perko v dřevěné násadce, namáčené postaru do inkoustu, psal. Na rameni mu při tom sedával kanárek.⁶⁹²

Po osmdesátce se definitivně stáhl do svého tuskula v Jičíně. V šedesátých letech se ještě občas v Praze či jinde na veřejnosti objevoval, ale v 70. letech již jen psal. Pouze výjimečně opustil své sídlo a zajel do Prahy do archivu – doloženy jsou jeho letní pobyty z roku 1970 a 1971, kdy opět několik dní strávil u příbuzných ve Strašnicích. Vytyčených témat ke zpracování měl opravdu hodně a říkal o sobě, že je zajatcem času. Obvykle míval rozdělané dvě práce: „Já jsem teď zase na čas v práci o dějinách stolice dějin na pražské univerzitě. Je to dobré mít dvě témata. Když jedno v pravém toho slova smyslu unaví, člověk si na druhém odpočine a práce zůstává. Tak mi to r. 1920 doporučil ve Vídni maďarský historik E. Wertheimer (biograf Andrásyho) a já poznal velkou pravdu toho.“⁶⁹³

Kazbunda nebyl člověkem, který by uzavřel před okolním světem své bohaté výpisky, aby z nich mohl čerpat jen on sám. Dost často a ochotně poskytoval rady a informace svým žákům či přátelům – například Zdeňku Šambergerovi, Václavu Lomičovi, Jaroslavu Puršovi,⁶⁹⁴ Marii Řepkové, Janu Thonovi – ale i pro něho neznámým studentům a vědeckým pracovníkům, kteří o pomoc požádali.

⁶⁹¹ Numismatické a filatelistické zájmy lze doložit z korespondence uložené v osobním fondu Karla Kazbundy viz dopisy Josefa Broula (k. 3, i. č. 89); Františka Gaertnera z Baumgartenů (k. 4, i. č. 135); Jana Muthsama (k. 7, i. č. 327), Václava Nováčka, který Kazbundovi pravidelně ve 30. letech zasílal nové rakouské známky a mince, aby si doplňoval sbírku (k. 7, i. č. 339) či Bohumila Širokého (k. 9, i. č. 457).

⁶⁹² POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010, archiv autorky.

⁶⁹³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 406. Karel Kazbunda Marii Řepkové b.d. (koncept odpovědi).

⁶⁹⁴ Se značným přispěním Karla Kazbundy, aniž by byl jmenován, vznikla třeba práce PURŠ, Jaroslav. *K případu Karla Sabiny*. Rozpravy Československé akademie věd. Roč. 69, sešit 8. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959.

Radil i zástupcům různých institucí, kteří se potřebovali zorientovat ve struktuře vídeňských archivů.

Celoživotním tématem, které v důchodu Kazbunda dokončoval, byla monografie o Karlu Havlíčku Borovském. „Vzpomínám, jak jsi z vídeňského Centralu utíkal od stydnoucí kávy do archivu narychlo vyexcerpovat nějakou tu četnickou relaci o Havlíčkovi, kterým jsi byl tak krásně přímo posedlý. A je mi smutno, uvážím-li, že Tvé velké dílo, jež jistě budoucnost plně ocení po zásluze, leží zatím bez užitku.“⁶⁹⁵ Kazbunda se vydání této práce nedočkal a asi o něj ani moc neusiloval. Nebyl typem, který by se někde chtěl vnucovat, a rovněž mu vadilo, že marxisté proklamují jiné pojetí Havlíčka, a jeho práce by nebyla přijata či by byla zásadním způsobem poupravena. Vzpomínal sice na doby, kdy se o dokončení veděla pravidelně zajímal Antonín Hajn, Zdeněk Tobolka či jiní, ale ve stáří se již obrnil obdivuhodným vnitřním klidem: „Sledovat svou práci bez ohledu na to, že autor zažije ještě její uveřejnění! Uspokojení z uzavřené práce je jen o málo menší než z jejího vytištění.“⁶⁹⁶ Dlouhá léta ho přesvědčoval František Michálek Bartoš, aby o vydání této knihy bojoval: „Vy jste šťastnější, že máte knihu dopsánu. Tím více mě dojala Vaše statečnost a klid Vaší rezignace. Je to smutné, že i Vy máte svého Macka v Říhovi, jenž je jinak charakterově přece, myslím, lepší.“⁶⁹⁷

Podplukovník Miroslav Vlach mu mnohokrát nabízel, že by jeho rukopisy prepisoval na stroji a snažil se nabízet text v této podobě v různých nakladatelstvích. Na rozdíl od jiných historiků své generace se Kazbunda ovšem velmi omezenými možnostmi vydat svá díla netrápil, neusiloval o to a pravý požitek měl především z psaní a z dokončování svých cílů z mládí: „Mne tyto mé práce ve stáří těší a uspokojují, třebaš ten fanatismus pro ně, jaký mne k nim v době mé vídeňské mladosti pudil, věkem vystřízlivěl. Vy jistě také znáte tu velkou cenu »práce«. Jak ji máme zapotřebí!“⁶⁹⁸

⁶⁹⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 710. František Roubík Karlu Kazbundovi 21. 1. 1958.

⁶⁹⁶ ANM. Fond František Michálek Bartoš, k. 5, i. č. 431. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 23. 2. 1968.

⁶⁹⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 66. František Michálek Bartoš Karlu Kazbundovi 18. 11. 1960.

⁶⁹⁸ LA PNP. Fond Miroslav Janovský. Karel Kazbunda Miroslavu Janovskému 29. 12. 1970.

Opačný, tj. neklidný a nevyrovnaný styl stárnutí měl třeba jeho vrstevník Jan Slavík. S Kazbundou se dříve nijak nestýkal, začali si psát až v 60. letech.⁶⁹⁹ Slavík se v dopisech nazývá Gollovým termínem „mortuus vivens“ nebo „exhistorikem“. Nešetřil nadávkami na tehdejší elitu historické vědy, na kterou s nadšením tvořil sarkastické epigramy, které rovněž Kazbundovi zasílal. Do psaní knih, jež by nespátřily světlo světa, však chuť neměl, i když energie měl stejně jako jeho jičínský kolega a na nemoci si také stěžovat nemohl. Většinu své korespondence i vzpomínek kontroverzní historik spálil, hodně svých prací či knih dával vnučce do sběru, cennější publikace donášel do antikvariátu.

Jediné z mnoha děl sepsaných v důchodu, které bylo Kazbundovi dopřáno spatřit ve vytištěné podobě, byla *Stolice dějin* na pražské univerzitě. Po mnoha letech se podařilo protlačit do tiskárny jeho rukopis a zásluhou především Karla Kučery a Jana Havránka vyšly v 60. letech (1964, 1965 a 1968) tři z plánovaných čtyř dílů této rozsáhlé práce. „Po dvacet let (1939-1959) pracoval jsem tak – stejně intenzivně – bez nejmenší vyhlídky na možnost publikační. Proto jsem velmi vděčen Ústavu pro dějiny univerzity, že umožnil vydání mé »Stolice dějin«.⁷⁰⁰ S potěšením rozesílal jednotlivé výtisky s osobním věnováním svým známým, ale i regionálním institucím – Okresní lidová knihovna v Jičíně byla poctěna darem a dedikací v březnu 1966 a v květnu 1969.

Ani tato knížka však neměla jednoduchý zrod – původně ji začal tvořit za války kvůli blížícímu se výročí univerzity. Tento záměr se však nerealizoval a v 50. letech autor na otištění už ani nepomýšlel. Takto odpovídal Jaroslavu Werstadtovi na zprávu, že novopečený profesor František Kavka dostal pravděpodobně zadáno zpracovat stejné téma: „Husa aj. vědí dobře, že já na tom dlouho pracuji. Právě proto asi chtěli podržet prioritu podle svých hledisek. I s tím se musí vždycky počítat. Ostatně nezáleží tak na tom »co«, nýbrž »jak«. Já vůbec

⁶⁹⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 426. Jan Slavík Karlu Kazbundovi 9 dopisů z let 1965-1973.

Některé dopisy Jana Slavíka Karlu Kazbundovi byly otištěny ve studii BOUČEK, Jaroslav. Do vykotlané vrby – historik Jan Slavík v 60. letech. In: *Zlatá šedesátá: česká literatura a společnost v letech tání kolotání a... zklamání. Materiály z konference pořádané Ústavem pro českou literaturu AV ČR 16.-18. června 1999*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2000, s. 369-378.

V této studii je několik chyb v poznámkách: F. Kazbunda místo K. Kazbunda (s. 373) a odkaz na jeho fond uložený v AAV ČR místo v ANM (s. 373).

⁷⁰⁰ MUA AV. Fond František Roubík, k. 2, i. č. 145, Karel Kazbunda Františku Roubíkovi 22. 6. 1968.

nemínil partii české univ/erzity/, aspoň ne Gollovu školu, za dnešních poměrů uplatnit. Málo na tom záleží. Již bádání samo poskytovalo mi (shánění a nalézání materiálu) velký požitek. A to je konečně také něco.“⁷⁰¹ Ve stejném dopise rovněž upozorňuje na to, že „onen činitel“, kterého nezná, nemůže čerpat z mnoha důležitých materiálů, k nimž měl kdysi ve Vídni přístup jen Kazbunda, ani z těch, které byly na konci druhé světové války zničeny a které stihl vyžít jenom on. Možná i proto od záměru František Kavka ustoupil.

Kromě doktora Werstadta měl na vydání Stolice enormní zájem také Václav Vojtíšek.⁷⁰² Již v roce 1956 se doslechl, že má jičínský kolega práci před dokončením, a proto ho vyzval, aby mu poslal rukopis, jenž by se pokusil vydat. O dva roky později Kazbundu informoval o zřizování Ústavu dějin Univerzity Karlovy, na němž se podílí, a myslel, že záměr publikování knihy snadno protlačí právě přes tuto novou instituci. Kazbunda mu skutečně práci zaslal a profesor Vojtíšek kolegovi na sklonku roku 1959 vzkazoval, že František Kavka, jenž se stane ředitelem ústavu, projevil o jeho práci velký zájem. Kniha však na vydání musela ještě téměř pět let čekat.

Autor byl především mile překvapen, že mu nikdo text neupravoval. Jediným zásahem, který nemohl ovlivnit, byla předmluva Arnošta Klímy k prvnímu dílu. Jaroslavu Werstadtovi přišla „ubohá a zhola zbytečná“ a po jejím přečtení doufal, že i Ústav dějin Univerzity Karlovy upustí od tohoto „pozůstatku starého panského nemravu“ neboli vkládání hodnotící předmluvy do díla.⁷⁰³ Ještě expresivněji se vyjádřil Jan Slavík, jemuž svou knihu Kazbunda také zaslal: „Jako šlápnutí na ropuchu působil na mne »úvod« Arnošta Klímy, jednoho z největších ignorantů v naší historiografii. Kdybych byl tušil, že se vetře ten chlapec do vašeho díla, byl bych o něm do Akademie napsal horší věci než o akademikovi Mackovi, když si troufl se svými pravopisnými chybami zaneřádit vydání Šustových Pamětí a pátý díl Urbánkových Dějin.“⁷⁰⁴ Názor na Arnošta Klímu vyjádřil Jan Slavík v jedné básni svého cyklu satirických veršů věnovaných tehdejšími českými dějepisci, které nazýval jalovicemi:

⁷⁰¹ MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 15. 4. 1958.

⁷⁰² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 478. Václav Vojtíšek Karlu Kazbundovi 24. 3. 1956; 22. 8. 1958; 20. 9. 1958; 29. 3. 1959 a 31. 12. 1959.

⁷⁰³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 11, i. č. 493. Jaroslav Werstadt Karlu Kazbundovi 20. 11. 1964.

⁷⁰⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 426. Jan Slavík Karlu Kazbundovi 10. 3. 1966.

Jalovice pátá /Klíma/

O Arnoštovi Klímovi mezi vědci ví se,
jak v slavné Maketě sepsul Arnošta Denise.
Z té knihy jde světem též objev sekčního šéfa:
císař Karel šestý byl synem prvního Josefa!
V Maketě také splet´ Srbský a Stolný Bělehrad,
na titul jalovice je potřeba více snad?⁷⁰⁵

Ke kvalitě poctivé, na pramenech založené Kazbundovy práce však ani Werstadt, ani Slavík neměli nejmenší připomínku. Po obdržení třetího dílu *Stolice* druhý jmenovaný přiznal, že v životě pochválil jen málo knih, ale s touto musí projevit velkou spokojenost.⁷⁰⁶

Naděje a zklamání

Osudový rok pro Československo – rok 1968 – nezastihl Karla Kazbundu pouze v klidném očekávání vydání třetího dílu *Stolice*, ale zasáhl výrazněji i do jeho života. Ze začátku to byl rok plný nadšení a nadějí. Vědci a archiváři z okruhu Kazbundových přátel se těšili, že se česká historická věda chystá konečně zase k rozletu a nebude dále pomíjet dobrou práci předchozích generací.

Karel Kazbunda na začátku roku oslavil své osmdesáté narozeniny a zájem o jeho osobu, při srovnání s množstvím blahopřání k sedmdesátinám, značně vzrostl.⁷⁰⁷ Jedním z mnoha gratulantů byl Jaroslav Werstadt, rovněž překypující nadšením a nadějemi do budoucna. Byl rád, že se znovu může mluvit o odboji a že mu vyšla tiskem jeho poslední přednáška pro Historický klub z roku 1966.⁷⁰⁸ Jubilant poděkoval těmito slovy: „Přijměte, prosím, můj nejvřelejší dík za Svou vlídnou blahopřejnou vzpomínku k té mé »80«. Však za pár týdnů zažijete sám ve stejném případě všechny ty vnější i vnitřní okolnosti a tu zvláštní směs dosti učinění a jemné melancholie. Jen třeba nepřipouštět si zvuk té »číslice«. (Ale i to dělá dobře.)

⁷⁰⁵ Cyklus básní o jalovicích přiložil Jan Slavík k blahopřání ke Kazbundovým osmdesátinám. Kromě Arnošta Klímy se terčem jeho břitkého humoru stali: Václav Husa, Oldřich Říha, František Graus, Václav Král, Josef Macek a Jaroslav Charvát.

⁷⁰⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 762. Jan Slavík Karlu Kazbundovi 22. 1. 1968.

⁷⁰⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 9, i. č. 426. Jan Slavík Karlu Kazbundovi 22. 6. 1969.

⁷⁰⁷ V osobním fondu se dochovalo pouze 24 blahopřání k sedmdesátinám, ale 46 gratulací k osmdesátinám (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 696-719 a 734-779.).

⁷⁰⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 773. Jaroslav Werstadt Karlu Kazbundovi 24. 1. 1968.

To jsou na tom, myslím, Francouzové lépe s tím svým označením »quatre vingts«, a jeho kouzelným zvukem – ohlasem »dvacítky«.⁷⁰⁹

Osmdesáté narozeniny svého přítele velmi prožíval podplukovník Miroslav Vlach. Mrzelo ho, že ani v době politického uvolnění není vůle k vydání sborníku příspěvků věnovaných zasloužilým historikům – například Kazbundovi. Nakonec byl rád, že se po delších peripetiích podařilo prosadit otištění obsáhlejšího životopisného článku o jubilantovi ve Zpravodaji Šrámkovy Sobotky.⁷¹⁰

Miroslav Vlach se zajímal i o to, zda na čerstvého osmdesátníka nezapomněli představitelé jeho milovaného rodného města a přišli mu popřát: „Říkal jsem si, že by bylo nejlepší, kdyby městští oficiósové, kdyby byl někdo do nich drcl a přišli s vínem, aby Tě zastihli v pracovní modré zástěře zápolícího před domem se sněhem či se zmrázky. Abys je potom uvedl do své domácnosti s omluvou, že můžeš uvést jenom do kuchyně, která je zároveň i Tvou pracovní, pokoj je ložnicí, kam se ovšem neuvádí /tak je i u nás/, a knihovnu máš na půdě. Aby se páni hodnostáři pořádně mohli chytit za nos, jak uměli s významným vědeckým pracovníkem nakládat.“⁷¹¹

A Kazbunda na dopis starostlivého přítele okamžitě (a asi i trochu pobaveně) reagoval: „Tvá zmínka, že jsem nucen přijímat návštěvy v kuchyni došla doslovně splnění, když mi dopol/edne/ 24.ho přišel předseda MNV s jednou jeho členkou osobně blahopřát. Přinesli košík lahůdek a kytici červených a bílých karafiátů. Přijal jsem je v kuchyni, kde žena připravovala oběd, ale byl jsem aspoň ve slušném úboru, kdežto den před tím vpředvečer zastihli mne k témuž účelu dva zástupcové okr/esního/ muzea v rozdrbaném starém raglánu, v němž jsem byl na dvoře pro uhlí. Nu, ty znám dobře osobně, tak přijali mou omluvu a sami darovali mi rovněž s kyticí Volavkovu knihu »Poutí Prahou«. Také místní rozhlas vysílal tehdy dost dlouhou zdravici, kterou ukončil jako »darem pro mne« Louisinou polkou Smetanovou. Tato je náhodou oblíbeným kusem mé ženy, která ji vždy ráda poslouchá z radia!“⁷¹²

⁷⁰⁹ MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 17. 2. 1968.

⁷¹⁰ VLACH, Miroslav. Snítka k životnímu jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. V, 1968, č. 1, s. 7-8.

⁷¹¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 770. Miroslav Vlach Karlu Kazbundovi 8. 2. 1968.

⁷¹² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 770. Karel Kazbunda Miroslavu Vlachovi 10. 2. 1968 (koncept dopisu).

Díky kulatým narozeninám si jeho osoby povšimli i členové Československé akademie věd, kteří se rozhodli, že by měl být poctěn zlatou plaketou Františka Palackého. Usnesení o novém záměru předávání medaile bylo schváleno na společném zasedání vědeckých kolegií historie ČSAV a SAV v Malých Vozokanech 3. listopadu 1967. Plakety ve dvou stupních (zlatá a stříbrná) se měly udělovat za zásluhy ve společenských vědách jak významným zahraničním, tak domácím vědcům pracujícím v oblasti historie. Zahraniční vědci mohli být navrženi za předpokladu, že jejich dílo má vztah k československým dějinám, nebo se jinak zasloužili o rozvoj styků s naší historiografií. Čeští a slovenští dějepisci měli být oceněni u příležitosti svých životních jubileí, popřípadě in memoriam.

Konkrétní jména a instituce navrholo vědecké kolegium historie ČSAV a na svém třicátém sedmém zasedání dne 14. března 1968 návrh schválilo prezidium ČSAV. Zlatými medailemi byli vyznamenáni ze zahraničních badatelů: Institut slavjanovedenija AN SSSR Moskva a profesori z Paříže Fernand Braudel a Victor L. Tapié. Za celoživotní dílo na ocenění dosáhla čtveřice vědců: Josef Dobiáš, Václav Vojtíšek, František Michálek Bartoš a Karel Kazbunda. Na udělení stříbrné plakety byl vybrán Gerard Labuda z Poznaně a Němec Herbert Ludat.⁷¹³

Za nejvhodnější termín společného předání medailí byl stanoven 14. červen 1968, den, na nějž připadlo 170. výročí narození Otce národa. Vyznamenaný Karel Kazbunda se však v tento pátek v jedenáct hodin na Národní třídě v budově akademie neobjevil. Jeho neúčast nebyla způsobena tím, že by si nevážil jednoho z mála ocenění, které v životě získal, ale musel se omluvit z důvodu nemoci – několik týdnů se léčil se zánětem průdušek. Přišel tak o slavnostní předávání spojené se vzpomínkou na Františka Palackého, o jehož významu promluvil Josef Macek.

Podle dopisu Pavla Olivy z 26. června 1968 sekretariátu předsedy ČSAV Františka Šorma si všichni zúčastnění pochvalovali atmosféru při slavnosti.⁷¹⁴ František Michálek Bartoš však referoval o předávání opačně, stěžoval si, že

⁷¹³ Informace čerpány z dokumentů shromážděných v *MUA AV*. Fond Vědecké kolegium historie ČSAV, k. 5, i. č. 29. Doporučení na jmenování Karla Kazbundy napsal 10. 7. 1968 předseda vědeckého kolegia historie prof. Pavel Oliva.

⁷¹⁴ *MUA AV*. Fond Vědecké kolegium historie ČSAV, k. 5, i. č. 29. Pavel Oliva sekretariátu předsedy ČSAV Františka Šorma 26. 6. 1968.

nikomu nebylo rozumět a nakonec o něco dříve a trochu znechuceně odešel.⁷¹⁵ I on se ale z plakety těšil a doufal, že se díky ní dočká znovuvydání svého životního díla – Husitské revoluce – a předpokládal, že by Kazbunda mohl využít ocenění podobným způsobem. Jičínský historik však podobné postupy naprosto odmítal – přišlo mu neomalené využívat situace po zisku medaile k vydání své napsané monografie o Havlíčkovi. Vnucování se mu bylo cizí, nikoho se nechtěl doprošovat. V roce 1970 se sice svěřil příteli Bartošovi, že věděl, že někteří lidé skutečně chtěli jeho zásadní dílo vytisknout, ale ti byli prvními normalizačními čistkami odstraněni. Vyrovnaného Kazbundu v práci nedemoralizovala ani skutečnost, že se vydání žádné své knihy asi už nedočká a znepokojenému Bartošovi uváděl příklad své *Stolice dějin*, již vypracovával už ve 40. a 50. letech bez vyhlídky na publikování. A najednou neočekávaně spatřila světlo světa...⁷¹⁶

Pro osobnosti české dějepisné vědy se záhy blížilo další uznání. Ústřední výbor Československé historické společnosti při ČSAV navrhl, podle usnesení plenární schůze ze dne 12. června 1968, aby se zasloužilí historici starší generace stali mimořádnými členy uvažované České akademie věd. Mluvil se o těchto jménech: František Michálek Bartoš, Josef Borovička, Milada Paulová, Jan Slavík, Jaroslav Werstadt a právě Karel Kazbunda.⁷¹⁷ Toto jmenování se ale bohužel stejně jako projekt České akademie věd nestihlo realizovat.

Do doby, než si mohl oceněný historik v polovině listopadu plaketu fyzicky vyzvednout, se však stalo ještě mnoho smutných událostí, které jakékoli Kazbundovy naděje na příjemnější podzim života a splnění části historikových ambicí zhatily. Jako většinu Čechů zasáhla i jeho srpnová okupace Československa. Přítel Janovský několik dní po vpádu vojsk Varšavské smlouvy přál do Jičína: „...v čase nepěkném a těžkém upřímně na Vás myslím a přeji Vám ze srdce, abyste s milostivou paní šťastně přečkali všechny nesnáze, které nám naši bývalí přátelé připravili, a mohli se brzo těšit z lidsky důstojné pohody.“⁷¹⁸ Knihovník Kazbundu informoval i o zvláštním vydání Českého časopisu historického a také slíbil zaslání

⁷¹⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 12, i. č. 555. František Michálek Bartoš Karlu Kazbundovi 23. 6. 1968.

⁷¹⁶ ANM. Fond František Michálek Bartoš, k. 5, i. č. 431. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 19. 6. 1968; 23. 9. 1970 a 10. 12. 1970.

⁷¹⁷ MUA AV. Fond Vědecké kolegium historie ČSAV, k. 1, i. č. 4. Návrh na jmenování akademiků 21. 6. 1968.

⁷¹⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 191. Miroslav Janovský Karlu Kazbundovi 30. 8. 1968.

ještě zajímavějšího speciálního vydání časopisu Historie a vojenství. Osmdesátiletý muž, který prožil útrapy dvou válek a pět různých převratů, Janovskému odpověděl: „Co psát dnes o znásilnění a potupném ponížení, o němž všichni smýšlíme stejně... V Lípách přecházejí před kasárnami stále ještě polské patroly se samopaly. /.../ Buďte v kruhu svých milých zdrav a spokojen i v této nepochopitelně trudné době.“⁷¹⁹

Polské jednotky kontrolovaly Jičínsko od 22. srpna, hlavní stanoviště měly nedaleko za městem, do kterého vysílaly hlídky, ale situace byla až na drobné incidenty do jisté doby relativně stabilizovaná. Dva dny po odeslání Kazbundova dopisu Janovskému však každým Jičínákem otřásla děsivá zpráva, které nemohl nikdo uvěřit. Jeden příslušník polské armády v opilosti bezdůvodně a chladnokrevně zastřelil dva obyvatele města a čtyři další zranil. Za brutální vraždu spáchanou v pozdních nočních hodinách 7. září 1968 na rušné křižovatce na Letné, byl jednadvacetiletý Stefan Dorna odsouzen polskými vyšetřovateli na doživotí, přičemž mu byl trest nakonec snížen jen na patnáct let.⁷²⁰ Jičínští, kteří se jen těžko vyrovnávali s takto poskytnutou „bratrskou pomocí“, vystrojili obětem velkolepý pohřeb, jehož se účastnily tisíce lidí. „Tento den byl snad nejsmutnějším v historii našeho města v době po 2. světové válce. Slzy bolesti a rozhořčení nad ukrutností, s jakou nevinní lidé byli zbaveni života, doprovázely celý tento srdcervoucí akt.“⁷²¹

Nevíme, zda mrtvé Zdenku Klimešovou a Jaroslava Veselého historik osobně znal, osud ho však v zápětí připravil o skutečně blízké osoby – nejdříve zemřel 5. října 1968 jeho přítel Eugen Knap, který svůj boj s nemocemi podle vyjádření manželky vzdal po otřesu ze srpnové okupace,⁷²² a dne 6. listopadu 1968 odešel poměrně náhle přítel podplukovník Miroslav Vlach. Jako by se s věrným korespondenčním druhem okupací zdrcený Vlach loučil v posledním dopise 15. října, v němž komentoval složitou situaci po 21. srpnu: „Nu, a my, jako generace jsme ke všem svým šrámům připsali šrám další. Třeba se spokojit s tím, že

⁷¹⁹ LA PNP. Fond Miroslav Janovský. Karel Kazbunda Miroslavu Janovskému 5. 9. 1968.

⁷²⁰ Jičínská tragická událost byla již několikrát odborně popsána, např.: KNOPP, Josef; ÚLEHLA, Vladimír. *Srpen '68 na Jičínsku*. Jičín: Občanské fórum v Jičíně a ONV v Jičíně, 1990, s. 28-32; KALOUS, Jan. Jičínský incident – září 1968. In: *Securitas Imperii*, č. 13. Praha: Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, s. 85-92; BÁRTA Milan; CVRČEK, Lukáš; KOŠICKÝ, Patrik; SOMMER, Vítězslav. *Oběti okupace. Československo 21. 8. – 31. 12. 1968*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008, s. 97-109.

⁷²¹ SOKA Jičín. Fond MNV Jičín. Kronika města Jičína rok 1968, s. 52-53.

⁷²² ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 220. Petra Knapová Karlu Kazbundovi 25. 11. 1968.

jsme právě už jen generací na odchodu. A zcela nakonec mít radost i z toho, že už jsme staří.“⁷²³

Karel Kazbunda si však ještě jako na odchodu nepřipadal. Sekce pro vědeckou a odbornou literaturu Českého literárního fondu ho u příležitosti 50. výročí vzniku ČSR ocenila za zásluhy odměnou 10 000 Kčs.⁷²⁴ A dne 18. listopadu si mohl konečně v Praze vyzvednout cennou zlatou medaili Františka Palackého. Odborný tajemník předsedy ČSAV Jan Bolina vyznamenanému historikovi v pozvánce na předání slíbil vůz, který ho i s manželkou doveze do Prahy a poté dopraví zpět do Jičína.⁷²⁵ Této nabídce ale Kazbunda nevyužil a zvolil známou a tolikrát osvědčenou cestu vlakem.⁷²⁶ Plaketu předával i v tomto náhradním termínu přímo předseda Československé akademie věd František Šorm. Na medaili mělo být vyryto jméno vyznamenaného a její pořadové číslo, každý měl dostat také diplom osvědčující její udělení.⁷²⁷

Kazbunda si plakety velmi vážil, bral ji nejen jako ocenění, ale jako povzbuzení k další činnosti. Příteli Roubíkovi však v poděkování za blahopřání zdůrazňuje, že pracuje dál stejně, jak pracoval předtím – denně na vytyčeném úkolu.⁷²⁸ Ještě větší radost než zisk tohoto uznání od ČSAV zřejmě Kazbundovi přineslo vytištění třetího dílu *Stolice dějin*. Čtvrtý svazek ještě neměl historik v roce 1969 dopsán a poté již nebyla vhodná doba na vydání. Jen občas se asi o otázce

⁷²³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 475. Miroslav Vlach Karlu Kazbundovi 15. 10. 1968. Miroslav Vlach (1896-1968), voják z povolání, byl zaměstnán na ministerstvech a v letech 1948-1949 ve Vojenském historickém ústavu. Na konci 40. let navštěvoval vybrané přednášky na filosofické fakultě, kde se seznámil s K. Kazbundou. Zajímal se o historii Sobotecka, odkud pocházel jeho rod, a publikoval řadu vlastivědných článků. Na jeho přání o něm nekrolog napsal KAZBUNDA, Karel. Za Miroslavem Vlachem. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. 6, 1969, č. 1, s. 6-7.

⁷²⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 14, i. č. 877. Presidium ČSAV Karlu Kazbundovi 22. 10. 1968. Od Českého literárního fondu dostával Karel Kazbunda pravidelně do roku 1958 po sedm let příspěvky na Vánoce (výjimečně i na konci prvního pololetí) v hodnotě 500-1000 Kčs. Viz ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 14, i. č. 880. Český literární fond.

Další příspěvky odmítl sám K. Kazbunda poté, co obdržel honorář za první díl *Stolice dějin* a považoval za svou povinnost vzdát se těchto příspěvků ve prospěch potřebnějších. MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 17. 2. 1968.

⁷²⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 14, i. č. 877. Sekretariát prezidia ČSAV Karlu Kazbundovi 5. 11. 1968.

⁷²⁶ Vlakové jízdenky z Jičína do Prahy a zpět jsou uloženy v osobním fondu Karla Kazbundy u konceptu dopisu Janu Bolinovi z 21. 11. 1968 s poděkováním za milou atmosféru při předávání plakety. (Chybně založeno ve složce Československá akademie věd – Ústřední archív. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 14, i. č. 879.)

⁷²⁷ V Kazbundově osobním fondu se však bohužel žádné toto vyznamenání nedochovalo.

⁷²⁸ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 402. František Roubík Karlu Kazbundovi 22. 6. 1968.

publikování posledního dílu série diskutovalo,⁷²⁹ ale světlo světa spatřil až roku 2000 zásluhou editora Martina Kučery.⁷³⁰

Československá akademie věd zůstala s Karlem Kazbundou v kontaktu i v dalších letech – o pět let později ho například pracovníci Ústředního archivu této instituce požádali o recenzování edice dokumentů ke vzniku České akademie věd a umění, jejímž autorem byl Jiří Beran. Rukopis edice po předchozím souhlasu s přečtením dostal šestaosmdesátiletý historik na konci ledna roku 1974 a po dvou měsících zaslal řediteli archivu Václavu Vaněčkovi vypracovanou recenzi knihy. Honorář za Kazbundovu práci byl 3 Kčs za jednu přečtenou stranu (knihy jich měla dvě stě třicet), k čemuž dostal ještě 70 Kčs za mimořádně kvalitní práci.⁷³¹ Tuto edici však nakonec potkal osud téměř všech Kazbundových děl – vyšla až několik let po smrti staříckého historika, tato konkrétně v roce 1989. Autor knihy však ani po patnácti letech na recenzentovu pomoc nezapomněl: „S vděčností editor připomíná příspěví doc. dr. Karla Kazbundy, který r. 1974 vypracoval obsáhlý a podnětný posudek edice a dal k dispozici několik svých opisů z vídeňských archivů.“⁷³²

Ve dvaosmdesáti letech si začal plnit další životní cíl – zpracovat materiál o annenských patentech. Po pětileté práci založil do svých rukopisů, kde přední místo zabírala i monografie o Karlu Sabinovi,⁷³³ dokončené dílo *Otázka česko-německá v předvečer Velké války*. I tato kniha vyšla až třináct let po autorově smrti zásluhou Zdeňka Kárníka.⁷³⁴ Asi posledními zpracovávanými tématy byla osobnost operního pěvce Aloise Andera a divadlo na českém venkově za Bachova absolutismu, resp. konec životní cesty Josefa Kajetána Tyla.

Město začalo kolem Karla Kazbundy proměňovat svou tvář. Historické jádro se naštěstí udrželo v původní podobě, neboť zásluhou Jaroslava Wagnera byla vyhlášena v roce 1956 městská památková rezervace. Stavba sídliště kolem města

⁷²⁹ Jan Havránek prý ujišťoval Josefa Tomeše, že by se poslední díl *Stolice* mohl vydat do konce roku 1979. *ANM*. k. 14, i. č. 860. Josef Tomeš Karlu Kazbundovi 20. 1. 1979.

⁷³⁰ KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na české univerzitě v Praze 1914-1918. Část IV. Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000.

⁷³¹ *ANM*. Fond Karel Kazbunda, k. 14, i. č. 879. Československá akademie věd – Ústřední archiv. Dohoda o provedení práce uzavřená 1. 2. 1974.

⁷³² BERAN, Jiří. *Vznik České akademie věd a umění v dokumentech*. Praha: Ústřední archiv ČSAV, 1989, s. 65.

⁷³³ KAZBUNDA, Karel. *Sabina. Neuzavřený případ policejního konfidenta*. Praha: Karolinum, 2006. (Kniha vyšla opět díky editorské práci Martina Kučery.)

⁷³⁴ KAZBUNDA, Karel. *Otázka česko-německá v předvečer Velké války*. Praha: Karolinum, 1995.

však nešla zastavit. Nepředpokládám, že by z tohoto rozvoje Jičína byl stárnoucí historik nadšený. A novinky podobné těm, že se jičínský okres stal nositelem Řádu práce (1973) či že město získalo titul Město 30. výročí osvobození, ho asi příliš nevzrušovaly. Příspěvatel místního tisku, pracovník aparátu KSČ a vedoucí Odborového sdružení Čech, Moravy, Slovenska Jaroslav Štrait však tvrdil: „Pozval jsem jubilanta na nedělní procházku po Jičíně. Byl jsem překvapen živým, zcela mladickým elánem a zájmem o všechno nové, co se ve městě dnes buduje a staví. Každou ulici, čtvrť lze nyní srovnávat s dobou, kdy doc. Kazbunda vyrůstal. Udělalo se od přelomu století mnoho, za poslední léta však tolik, co nikdy v minulosti.“⁷³⁵ Představitelé města skutečně tvrdili, že Jičín nezažil větší rozkvět od dob Valdštejna, jak na schůzce spolku Jičín v Praze vykládal předseda MěNV Ladislav Korbel. Jeden z členů kroužku Jan Rančák si tuto potěšující informaci jel do Jičína ověřit a po zhlédnutí reality byl velmi zklamán.⁷³⁶ Kazbundovy pocity se také asi spíše blížily Petře Knapové: „Byla jsem o dušičkách v Jičíně. Vždy při jeho řídkých návštěvách prožívám zklamání nad jeho změnou. Známa místa budí sice hezké vzpomínky, ale celé ovzduší města je cizí. Těch několik starých Jičíňáků by na prstech jedné ruky spočítal.“⁷³⁷

Oslavy 350. výročí gymnázia roku 1974

Jednou z mála veřejných jičínských událostí, které se Karel Kazbunda ve stáří účastnil, byly oslavy 350. výročí založení gymnázia. Šestaosmdesátiletý historik patřil samozřejmě mezi nejstarší žijící absolventy, úplný primát ale asi neměl. V té době zřejmě ještě žil maturant z roku 1901 – PhDr. Josef Král, řádný profesor Karlovy univerzity ve výslužbě, narozený roku 1882 v Peřimově u Jilemnice.⁷³⁸

Při plánování akce profesorský sbor nemohl docenta Kazbundu vynechat, a tak ředitelka školy Alena Trejbalová ho více než rok před oslavami v březnu 1973 informovala o zamýšlené akci. „Jste pro nás pro všechny autoritou a moc bychom

⁷³⁵ ŠTRAIT, Jaroslav. Docent PhDr. K. Kazbunda pětáosmdesátníkem. In: *Předvoj*. Roč. XIV, č. 3, 26. 1. 1973, s. 3.

⁷³⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 397. Jan Rančák Karlu Kazbundovi 16. 12. 1971.

⁷³⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 220. Petra Knapová Karlu Kazbundovi 25. 11. 1968.

⁷³⁸ Josefa Krále označil za nejstaršího žijícího absolventa František Konopáč. (*Lepařovo gymnázium Jičín*. Gymnasium v Jičíně 1624-1974. Fotoalbum a výstřížkový materiál. František Konopáč ředitelství gymnázia v Jičíně 10. 4. 1974.)

Vaši pomoc a případně spolupráci potřebovali.⁷³⁹ Nastínila zájem o spolupráci při sestavování almanachu. Je možné, že o pomoci Kazbunda skutečně uvažoval, neboť krátce po této výzvě pravděpodobně žádal přítele Františka Roubíka o nalezení pramenů týkajících se založení jičínského gymnázia. Dochovala se pouze Roubíkova odpověď,⁷⁴⁰ v níž tvrdí, že tímto úkolem pověřil tehdejšího nejlepšího znalce starých fondů v Národním archivu Karla Beránka. Jestli archivář po něčem skutečně pátral, či dokonce našel, nevíme, mezi dochovanou korespondencí se v osobním fondu Karla Kazbundy žádný dopis Karla Beránka z roku 1973 nenachází a ani korespondence s Františkem Roubíkem již nepokračovala.⁷⁴¹

Redakce almanachu gymnázia ale nakonec žádné historické studie nepotřebovala. Almanach sice i s pamětními medailemi vydán byl, ale zdaleka nedosahoval ani kvality, ani rozsahu památníků z roku 1907 a 1933. Tento obsahoval jen stručné dějiny školy a obsáhlé seznamy studentů, žádné vzpomínky či podrobnější články zřejmě nadřízenými orgány povoleny nebyly.

Před oslavami, plánovanými na červen 1974, se ředitelství školy snažilo sehnat přes svolavatele tříd či krajský kroužek Jičín v Praze kontakty na své bývalé studenty, aby je mohlo pozvat na velký sjezd a zaslat jim přihlášku. Podobná výzva se objevila i v tisku, dokonce v celostátním Rudém právu. Prosadit podobné oslavy, při kterých se předpokládala účast několika tisíc lidí, nebylo v době nastupující normalizace jednoduché. Z příprav akce se bohužel nedochoval podrobný materiál, neexistuje ani kompletní korespondence. Jedna z hlavních organizátorek profesorka Eliška Úlehlová ale naštěstí po slavnostech sestavila velké fotoalbum doplněné ukázkami dopisů abiturientů a výstřižků z tisku.⁷⁴²

Z bývalých spolužáků Karla Kazbundy v té době už pravděpodobně nikdo nežil nebo alespoň do Jičína nepřijel. V 60. letech postupně zemřeli: František Pižl (18. března 1962), Jan Lemberk (30. prosince 1962) a Jaroslav Menčík (12. října 1968). Z jičínských odešel nejdříve Kazbundovi ze všech spolužáků nejbližší Václav Buchar (17. února 1965) a o sedm let později i Josef Štembera (28. března

⁷³⁹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1387. Jičín. Gymnázium. Alena Trejbalová Karlu Kazbundovi 20. 3. 1973.

⁷⁴⁰ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 402. František Roubík Karlu Kazbundovi 2. 4. 1973.

⁷⁴¹ Po dopise z 2. 4. 1973 je ve složce korespondence od Františka Roubíka zařazeno až smuteční oznámení z 5. 5. 1974. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 8, i. č. 402.

⁷⁴² Torzovitě dochovaný materiál o oslavách 350. výročí založení jičínského gymnázia ještě nebyl předán do *SOKA Jičín*, nachází se na Lepařově gymnáziu. Kromě fotoalba se jedná i o Knihu hostů výstavy a kroniku gymnázia.

1972). Rok před oslavami v Hodoníně skonal František Kvapil (4. dubna 1973), který Kazbundovi často psal. Nepodařilo se mi zjistit data úmrtí Jana Hájka a Gustava Šmejce, kteří podle tvrzení Františka Kvapila ještě v roce 1972 žili v Praze.⁷⁴³ Není také jisté, kdy zemřel agilní Bruno Valoušek, který po skončení svého působení na Vysoké škole pedagogické v Brně byl ještě v polovině 60. let zaměstnán v tamní zoologické zahradě jako odborný pracovník.⁷⁴⁴

Kazbundovi bylo dopřáno na sjezdu setkání s několika jinými přáteli z mládí, jedním z nich byl v Praze žijící Josef Broul, s nímž o historii školy často v dopisech diskutoval. A na oslavy gymnázia se těšil rovněž František Kutnar. Ten se se svým téměř o generaci starším kolegou ze studentských let neznal, seznámili se až mnohem později, ale pojilo je právě pouto ke stejnému městu a gymnáziu. „K našemu Jičínu máte též úzký vztah z dob studentských...“⁷⁴⁵ napsal Kazbunda tři čtvrtě roku před sjezdem do Mlázovic. A o několik dní později Kutnar v odpovědi procítěně vzpomíná na nedávný třídní sraz s osmi spolužáky padesát let od maturity: „...dali jsme se provanout kouzelnou atmosférou starého a našeho Jičina.“⁷⁴⁶

Ředitelství školy slibovalo ve výše uvedeném dopise Kazbundovi velkolepou kulturní akci města s bohatým programem. V regionálním deníku *Předvoj* se objevovaly články o historii školy⁷⁴⁷ a asi opravdu celé město netrpělivě očekávalo poslední červnový víkend. Před hlavním sjezdem se ještě konalo několik akcí, jakými byl například seminář pro ředitele gymnázií z celého Československa, Studentský filmový festival nebo Krajské kolo středoškolských her v lehké atletice.

O tyto akce se Karel Kazbunda asi jen stěží zajímal. Další část oslav už pro něho ovšem byla mnohem lákavější. Týden před hlavním sjezdem se dne 23. června 1974 zahajovala sedm dní trvající výstava uměleckých prací absolventů školy – představena byla díla Evy Kubínové-Volfové, akademické malířky Břetislavy Pospíšilové-Plívové a dalších. Kromě toho byla celá aula gymnázia upravena

⁷⁴³ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 253. František Kvapil Karlu Kazbundovi 22. 3. 1972.

⁷⁴⁴ Poslední dopis K. Kazbundovi napsal B. Valoušek po úmrtí Václava Buchara roku 1965 (ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 253. František Kvapil Karlu Kazbundovi 5. 10. 1968.), ale František Kvapil o něm referuje i o tři roky později. Viz: ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 10, i. č. 467. Bruno Valoušek Karlu Kazbundovi 19. 2. 1965. (Chybně označen jako Rudolf Valoušek.)

⁷⁴⁵ ANM. Fond František Kutnar, k. 3, i. č. 182. Karel Kazbunda Františku Kutnarovi 5. 10. 1973.

⁷⁴⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 251. František Kutnar Karlu Kazbundovi 25. 10. 1973.

⁷⁴⁷ MEJSNAR, Jiří. 350 let jičínského gymnasia. In: *Předvoj*. Roč. XV, č. 18-21, 3. 5., 13. 5., 17. 5. a 24. 5. 1974, s. 3.

profesorkou Eliškou Úlehlovou tak, aby návštěvníci byli seznámeni s významnými milníky historie školy a slavnými studenty, absolventy a profesory. Mezi těmito osobnostmi se také vyjímal medailonek o Karlu Kazbundovi. „Zdařilá výstava, na níž nechyběl ani náš významný historik, v Jičíně žijící 86letý doc. dr. Karel Kazbunda, byla uvedena uměleckým pořadem, který v podání I. Hanzlové, prof. M. Ročka (zpěv) a členů Jičínského smyčcového tria vyzněl v dílech B. Smetany a Antonína Dvořáka zcela ve znamení Roku české hudby.“⁷⁴⁸ Takto o vernisáži informoval místní tisk a doklad Kazbundovy účasti nalezneme i v knize hostí výstavy, kde je podepsán na čestném prvním místě následován manželkou Terezií. Otevření výstavy se podle připojených podpisů účastnil rovněž Josef Broul, patolog Antonín Fingerland či Kazbundův soused z Fügnerovy ulice bývalý gymnaziální profesor Jakub Svoboda.⁷⁴⁹

V předvečer oslav se konalo představení absolventů Petra Volfa a Richarda Kratzmanna, během něhož nejprve kameraman Volf promítl krátký dokumentární film o umělci a jeho přípravě k prvnímu koncertnímu vystoupení, a poté následoval Kratzmannův klavírní recitál v sále Lidové školy umění. Vrchol oslav připadl na dny 29. a 30. června 1974. Do Jičína se v těch dnech sjelo na dva tisíce účastníků. Prvním důležitým bodem byl odpolední velkolepý průvod zahájený slavnostními fanfárami z Valdické brány. Nadřízenými orgány nebyl ani povolen, ani zakázán.⁷⁵⁰ Absolventi gymnázia rozdělení podle tříd procházeli městem za studentem nesoucím tabulku s letopočtem jejich maturity. V kronice školy, která je ovšem zmatečně zapisovaná, se dočteme následující: „V rozjásaném průvodu pochodovali příslušníci nejstarší generace – maturitní ročníky ze začátku našeho století 1902, 3, 4, 5, 6, 7 /číslice nakonec škrtnuty – pozn. autorky/ s jedním z nejstarších žijících abiturientů dr. K. Kazbundou, s těmi nejmladšími, kteří měli to štěstí, že jejich třídy maturovaly v tomto roce 1974, a s těmi nejmladšími, s těmi, kteří si možná slávu tohoto okamžiku ještě nedovedli představit, protože na ně jejich první životní zkouška – maturita – teprve čeká.“⁷⁵¹

⁷⁴⁸ MEJSNAR, Jiří. Zahájení oslav 350 let gymnasia v Jičíně. In: *Předvoj*. Roč. XV, číslo 26, 28. 6. 1974, s. 3.

⁷⁴⁹ *Lepařovo gymnázium Jičín*. Kniha hostů výstavy k oslavám 350. výročí školy.

⁷⁵⁰ HORČÍKOVÁ, Vlasta. Poslední půlstoletí historie školy. In: *Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení*. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999, s. 130.

⁷⁵¹ *Lepařovo gymnázium Jičín*. Kronika gymnázia rok 1974.

Tvrzení o účasti docenta Kazbundy v průvodu je však zřejmě nesprávné. Redaktorka Chudobová ve svém článku píše o nejstarším účastníku průvodu JUDr. Josefu Janouškovi, jediném zástupci maturitního ročníku 1907.⁷⁵² A ani na fotografiích není zachycen žádný abiturient z roku 1906.⁷⁵³ Někteří pamětníci tvrdí, že si staříckého historika z hlavního dne oslav vybavují, a tak je možné, že průvodu pouze přihlížel jako divák, ale na pochod městem se necítil.

Oslavy se konaly za účasti ministra školství ČSR Ing. Josefa Havlína a místopředsedy Federálního shromáždění, jičínského rodáka a absolventa gymnázia z roku 1941 Bohuslava Kučery. Na místě bývalého jezuitského dvora vedle budovy gymnázia pronesl ministr projev a poklepal na základní kámen nové školní budovy.⁷⁵⁴ Z rozhodnutí postavit novou budovu pro čtvrtou jičínskou základní devítiletou školu mělo radost jistě celé gymnázium, neboť právě v jeho zdech se tato škola tísnila.

Následovalo vystoupení absolventů a žáků v různých sálech ve městě a večer přátelská setkání pro účastníky sjezdu. V neděli si zájemci prohlíželi Jičín či vyjeli na výlet do okolí. Karel Kazbunda se vzhledem ke svému věku s největší pravděpodobností všech částí oslav neúčastnil, výstřižky z novin i fotografie z této události si však pečlivě ukládal.⁷⁵⁵ Jednotlivé akce také jistě porovnával s programem podobných oslav, který před 67 lety s kolegy z AČJ kritizoval.

Na podzim roku 1974 si kulaté výročí sedmého nejstaršího gymnázia v Čechách chtěl na své půdě připomenout i regionální kroužek Jičín v Praze a k proslovení přednášky byl vyzván Josef Broul. Za téma si vybral období úsilí jičínských občanů o znovuzřízení gymnázia po zrušení jezuitského řádu a jeho škol. Kazbunda poskytl Broulovi k přednášce některé důležité opisy a výpisky. Vděčný přítel pak trval na tom, aby byla na schůzku dne 8. října 1974 zaslána historikovi do Jičína speciální pozvánka. V 70. letech však Kazbunda do Prahy už téměř

⁷⁵² CHUDOBOVÁ, O. Jičín oslavil 350 let trvání gymnasia. In: *Předvoj*. Roč. XV, číslo 26, 28. 6. 1974, s. 3.

⁷⁵³ Na fotografiích v albu jsou zachyceni studenti nesoucí cedulky s léty 1901 až 1906, ale za nimi žádní staří muži nekráčejí. Naopak k fotografii Janouška jdoucího za cedulkou 1907 profesorka Úlehlová poznamenala, že se jedná o nejstaršího účastníka průvodu. *Lepařovo gymnázium Jičín. Gymnasium v Jičíně 1624-1974. Fotoalbum a výstřižkový materiál.*

⁷⁵⁴ Podle názoru účastníka prof. Fingerlanda byl Havlínův projev velmi nudný, ministr mluvil o ničem a ještě ke všemu bylo prostranství špatně nazvučené, takže nikdo neposlouchal. *LA PNP. Fond Antonín Fingerland. Na okraj 350letí latinských škol v Jičíně. Rukopis.*

⁷⁵⁵ *ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 69, i. č. 1425. Oslavy 350. výročí založení gymnasia v Jičíně.*

nezajížděl a přednášky v Závodní škole práce „Druchemy“ v Petrské ulici se nezúčastnil. Referent mu průběh vylíčil hned dva dny po vystoupení v dopise, v němž zdůraznil, že Kazbundovi veřejně za zapůjčený materiál poděkoval.⁷⁵⁶

Až za hranice běžného lidského života

„Mladá generace našich archivářů a historiků si může z jeho celoživotní práce vzít i jednu, v praxi jím ověřenou zkušenost. Přednášel nám o ní kdysi na archivní škole též profesor Václav Vojtíšek, že totiž archivní prach je jedním z nejlepších konzervačních prostředků. Akademik Vojtíšek, donedávna nejstarší český archivář, i doc. Karel Kazbunda, jenž převzal jeho žezlo nestora českých archivářů, oba strávili mnoho let svého života v zaprášeném a nevlídném prostředí různých archivních depotů, z nichž pro nás vydolovali mnoho cenných poznatků, aniž tím ohrozili svůj zdravotní stav. Naopak, práce v tomto zdánlivě škodlivém životním prostředí »konzervovala« jejich fyzické i duševní schopnosti natolik, že byli schopni tvůrčí práce i v letech, která vysoko překračují celkový průměr životnosti mužů. Věříme proto, že doc. dr. Karel Kazbunda si podrží ještě dlouho žezlo nejstaršího českého archiváře a přejeme mu ještě mnoho šťastných a spokojených let, nyní již opravdu zaslouženého odpočinku.“⁷⁵⁷

Vitalita, s jakou Karel Kazbunda odolával věku, byla pro některé lidi až provokující. Nemoci se mu skutečně vyhýbaly, zda za to vděčil archivnímu prachu, nevíme, ale on sám pokládal za základ zdraví fungující mysl: „Nu, dokud pocítujeme tu neodolatelnou subjektivní touhu pracovat, tvořit, a hlavně dokud nám naše paměť nezměněně slouží, je snad dobře, a člověk musí být za to vděčen.“⁷⁵⁸ Jeho praktický lékař MUDr. Jiříčka se mohl chlubit starým, a přece tak vitálním pacientem bez závažnějších zdravotních problémů. Pan doktor, jehož zálibou byla numizmatika, chodil rád za docentem Kazbundou na pravidelné prohlídky, protože se zpravidla rychle změnil v odbornou historickou diskusi.⁷⁵⁹

Jedinou opakující se komplikací bývaly záněty průdušek, kvůli kterým obvykle několik týdnů ročně proležel. Katary většinou léčil přírodními prostředky – bylinkovým sirupem a několikrát denně popíjel Vincentku smíchanou s horkým

⁷⁵⁶ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 3, i. č. 89. Josef Broul Karlu Kazbundovi 10. 10. 1974.

⁷⁵⁷ VINŠ, Václav. 90 let doc. dr. Karla Kazbundy. In: *Archivní časopis*. Roč. 28, 1978, s. 43-44.

⁷⁵⁸ MUA AV. Fond Jaroslav Werstadt, k. 9, i. č. 370. Karel Kazbunda Jaroslavu Werstadtovi 17. 2. 1968.

⁷⁵⁹ HRUBÝ, Vladislav. Osobní konzultace. Jičín 9. 3. 2010.

mlékem.⁷⁶⁰ Přítel František Michálek Bartoš, který byl smutný, že se Kazbunda nemohl z důvodu průduškového onemocnění zúčastnit předávání medaile Františka Palackého v červnu 1968, doporučoval k léčbě pneumolysin.⁷⁶¹ Pomoc lékařů potřeboval v březnu 1976, kdy se podrobil operaci prostaty a následně strávil pět týdnů v nemocnici. Podle jeho slov měl štěstí na šikovného doktora, vše se brzy zahojilo a mohl dál pracovat.⁷⁶² O žádných jiných vážných problémech záznamy neexistují.

Kazbundův otec trpěl ve stáří revmatismem, možná se tak zalekl i syn, když ho v devadesáti letech vytrvale bolelo pravé nadloktí. Tuto obavu nastiňuje v dopise Josefu Hobzkovi, ale příčinu nakonec našel v namáhavém roztloukání větších kusů uhlí na topení do kamen.⁷⁶³

Je otázkou, zda Karel Kazbunda s konzervujícím archivním prachem v plicích a především se svojí geneticky předurčenou dlouhověkostí nemohl atakovat ještě vyšší věkovou hranici, daleko překračující limity průměrných lidí, kdyby o něho bylo lépe postaráno. Podporou ve stáří mu jistě byla manželka Terezie, její přínos vystihl Josef Broul v blahopřání k 91. narozeninám: „O Vaše fyzické zdraví se už postará starostlivá paní choť, která Vás úspěšně vyvedla a vede hluboko za hranice běžného lidského života.“⁷⁶⁴

Kazbundova nevlastní sestra napsala svému bratrovi v roce 1927 dopis s téměř futuristickou úvahou: „Ach, kdyby se už psalo 1977. Co pak bude s naším domkem a bude-li ještě stát a bude-li se tu radostněji žít. Nemyslím.“⁷⁶⁵ Marie Čudová asi tenkrát nepředpokládala, že by se její bratr té doby dožil a ještě ke všemu v jejich domě. Šťastněji než v roce 1927 se však Karlu Kazbundovi nežilo. Po své devadesátce se zřejmě přestal cítit svěží, korespondence z této doby už je jen sporadická a obvykle v ní nechybí zmínka o ubývání sil, na což si předtím nestěžoval. Václav Vojtíšek ho prý kdysi upozorňoval, že se věk po překročení devadesáti let už skutečně pozná. V jednom z posledních dopisů adresovaných

⁷⁶⁰ ANM. Fond František Michálek Bartoš, k. 5, i. č. 431. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 26. 6. 1968.

⁷⁶¹ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 12, i. č. 555. Karel Kazbunda Františku Michálku Bartošovi 23. 6. 1968.

⁷⁶² ANM. Fond Josef Hobzek, k. 3, i. č. 134. Karel Kazbunda Josefu Hobzkovi 5. 2. 1977.

⁷⁶³ ANM. Fond Josef Hobzek, k. 3, i. č. 134. Karel Kazbunda Josefu Hobzkovi 27. 2. 1978

⁷⁶⁴ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 13, i. č. 856. Josef Broul Karlu Kazbundovi 22. 1. 1979.

⁷⁶⁵ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 80, i. č. 1713. Paměti – Marie Čudová, výpisy z jejích dopisů. Marie Čudová Karlu Kazbundovi 26. 6. 1927 (opis).

blízkému příteli Josefu Hobzkovi se svěřuje, že se stále snaží být oporou své ženy alespoň při nákupech, ale brzy mu zeslábnou nohy a je unaven.⁷⁶⁶ Kazbunda bohužel neměl děti, nevlastní příbuzní žili až v Praze a systém sociální péče ještě moc rozvinutý nebyl. Je také možné, že hrdý historik by nikoho ani nenechal nahlédnout do složitých domácích poměrů. Proto se s různými nesnázemi při obstarávání běžných potřeb stále snažili potýkat sami.

Ze sdělení, která se dostávala k Josefu Hobzkovi od jeho jičínských známých – Jaroslava Wagnera z památkového ústavu nebo Ing. arch. Vladimíra Studeného,⁷⁶⁷ prý vyplývalo, že je docent Karlovy univerzity v Jičíně vysoce vážený. Z žádných jiných pramenů toto tvrzení však nevyplývá, kromě formálního přípisu pod článkem v místním textu ke Kazbundovým devadesátinám: „Jubilantovi, který je stále čilý a živě se zajímá o všechno současné dění, blahopřáli k jeho významnému životnímu výročí jménem MěstNV v Jičíně tajemník MěstNV soudruh Josef Marks a zástupci sboru pro občanské záležitosti. Poděkovali mu za jeho záslužnou celoživotní práci a popřáli do dalších let hodně zdraví a osobní pohody.“⁷⁶⁸ Kulatých narozenin si povšiml také kronikář, který zanesl do městské kroniky životopisný medailonek.⁷⁶⁹

Petr Volf vypráví, že pro Kazbundovy byly neskutečně složité především zimy kvůli starostem s topením a odklizením sněhu. Když přestali stačit na nošení uhlí a zatápění v kamnech, leželi prý jenom pod peřinou a čekali na smrt.⁷⁷⁰ Optimismus a chuť bojovat ztratil Kazbunda po objevení inoperabilního šedého zákalu na počátku osmdesátých let.⁷⁷¹ Tato nemoc znemožnila pilnému historikovi pokračovat v činnosti, v níž spatřoval jediný smysl života – v psaní. Čtyřiaředesátiletý nestor českého archivnictví zemřel dne 7. června 1982, po

⁷⁶⁶ ANM. Fond Josef Hobzek, k. 3, i. č. 134. Karel Kazbunda Josefu Hobzkovi 4. 11. 1979.

⁷⁶⁷ Ing. Vladimír Studený (1904-2005) byl v letech 1936-1966 zaměstnanec Stavební správy Pražského hradu a měl na starosti památkovou agendu. Byl přítelem architekta Jana Sokola a fotografa Josefa Sudka, stýkal se s architektem Otto Rothmayerem, Zdeňkem Kirschnerem aj. Patřil do okruhu spolupracovníků Pavla Janáka. Více viz: BÍLKOVÁ, Eva: Vladimír Studený a Staré Hrad. In: *Listy starohradské kroniky*. Roč. XXVIII, 2005, č. 1, s. 10-11; SOKOL, Václav. Pečlivě utajená výstava. In: *Čmelák a svět*. Dostupné z: <http://zebrzy.cz/cmelakasvet.cz/index.php?s=sokol+studen%C3%BD>.

⁷⁶⁸ M. D. přípis k článku TURČÍN, Oldřich. Devadesáté narozeniny docenta PhDr. Karla Kazbundy. In: *Předvoj*. Roč. XIX, č. 4, 27. 1. 1978.

⁷⁶⁹ *SOka Jičín*. Fond MNV Jičín. Kronika města Jičína rok 1978, s. 116-117.

⁷⁷⁰ VOLF, Petr. Osobní konzultace. Jičín 13. 3. 2010.

⁷⁷¹ KUČERA, Martin. Předmluva. In: KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na české univerzitě v Praze 1914-1918. Část IV. Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000, s. 5.

několika dnech pobytu na interním oddělení jičínské nemocnice, kam byl převezen již ve velmi špatném stavu.⁷⁷² V té době v Jičíně žili pravděpodobně již jen tři starší lidé.⁷⁷³ Ve stejném roce přišla česká historická věda také o další osobnosti – dne 3. května 1982 odešel Miloslav Volf a deset dní po Kazbundovi zemřel i Zdeněk Kalista. Jičínský pohřeb se konal dne 15. června a ostatky byly po církevních obřadech v tichosti uloženy do rodinné hrobky. Pod prosté smuteční oznámení se podepsala pouze manželka Terezie Kazbundová. Věrná družka bez svého chotě ale nevydržela žít dlouho a následovala ho o půl roku později – umřela 5. prosince 1982.

Dědicem majetku i autorských práv Karla Kazbundy se stala Eva Marešová (1915-2009), historikova vyženěná dcera. Všechny cenné sbírky i knihovna, již historik po celý život budoval, byly rozprodány asi krátce po jeho smrti, prodejem skončil i Kazbundův milovaný domek, v němž již několik let funguje penzion a restaurace. Rodinná hrobka Kazbundových na jičínském hřbitově je sice udržovaná v dobrém stavu, ale nápis se jménem Karla Kazbundy a jeho životními daty je lehce přehlédnutelný. Veřejnost – místní i odborná – tak ztrácí povědomí o místě, kde je historik pochován. Jaroslava Hoffmannová, která se od roku 1997 zabývala ověřováním míst posledního odpočinku archivářů, uveřejnila nedokončený seznam dne 17. listopadu 2008 na internetových stránkách České archivní společnosti.⁷⁷⁴ Přiznává, že soupis je velmi torzovitý, proto není divu, že údaj o místě pohřbení Karla Kazbundy rovněž chybí.

⁷⁷² HODAČOVÁ, Eva, MUDr. Osobní konzultace. Jičín 12. 4. 2010.

⁷⁷³ Podle zprávy v kronice města žilo v Jičíně v roce 1982 19 devadesátiletých občanů, z toho dva ve věku 94 let, jedna paní ve věku 95 a nejstarší občance bylo 96 let. *SOKA Jičín*. Fond MNV Jičín. Kronika města Jičína rok 1982, s. 106-107.

⁷⁷⁴ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. *Hroby archivářů a historiků v českých zemích*. Dostupné z: www.cesarch.cz/data/fil_0028.doc. O dva měsíce později (23. 1. 2009) vyzvala pracovnice Národního archivu Renata Kuprová na stejných webových stránkách k doplňování údajů o hrobech českých archivářů za účelem obrazového doplnění Biografického slovníku archivářů. Dostupné z: <http://www.cesarch.cz/clanky.php?key=8461>.

11. Úvaha na závěr – kdo je mužík Kazbunda?

I když na zajímavou osobnost Karla Kazbundy zapomínají jak jeho bývalí spoluobčané v Jičíně, tak i odborná historická veřejnost, přesto zná jeho příjmení každé malé dítě. Toto neobvyklé jméno totiž do svých pohádek zakomponoval Václav Čtvrtek. Mužík Kazbunda hraje zápornou roli v jednom příběhu Křemílka a Vochomůrky, kdy se těmto postavčkám rozhodne zničit komín. Zoufalý výkřik nešťastníků z pařezové chaloupky: „Kazbundáku, nestrkej nám do komína!“⁷⁷⁵ si pamatuje snad každý.

Nikdo se ale asi nepozastaví nad tím, jak Václava Čtvrťka napadlo zrovna toto pojmenování pro divého mužíka, který přišel hodným lesním skřítkům bezdůvodně škodit. Příjmení Kazbunda⁷⁷⁶ není v Čechách rozšířené, nepodchycuje ho ani onomastická encyklopedie.⁷⁷⁷ Podle statistiky Ministerstva vnitra České republiky žije v současné době v naší republice pouze třicet osm nositelů tohoto jména⁷⁷⁸ a v 60. letech, když Václav Čtvrtek pohádky psal, jich jistě nebylo o mnoho více. Otec Karla Kazbundy, Tomáš, pocházel z jižních Čech, z Brus, nedaleko Písku, a tento rod tam držel selský statek ještě v době mládí Václava Čtvrťka. Je možné, že jméno zaslechl pozdější spisovatel i na Písecku, kde bylo v různých podobách více rozšířené. Do jihočeského města nad Otavou totiž jezdil shodou okolností za tetou. Ovšem vzhledem k tomu, že v okolí Písku žijící Kazbundové nepatřili mezi významné osoby, zdá se tato varianta nepravděpodobná. V jižních Čechách hledali inspiraci pro literární postavy jménem Kazbunda Josef Holeček a možná i Josef Lada.⁷⁷⁹

⁷⁷⁵ ČTVRTEK, Václav. Jak vystřelili z kanónu. In: *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*. Praha: Albatros, 1990, s. 60.

⁷⁷⁶ K. Kazbunda na základě zjištění v jihočeských archivech uvádí první zápis jména Kaczpunda v roce 1599. Během sestavování rodokmenu se setkal i s podobou jména Katzpunda. Ve 40. letech 20. století navázal s tehdejším archivářem Ministerstva vnitra kontakt vzdálený příbuzný pocházející také z Písecka František Kacbunda, strojívedce z Hradce Králové. ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 5, i. č. 204, 8 kusů korespondence z let 1943-1978.

Více o jihočeském rodě Kazbundů viz: ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 47-51.

⁷⁷⁷ MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá fronta, 1983.

⁷⁷⁸ Statistika četnosti všech příjmení v České republice. dostupné z:

<http://www.mvcr.cz/clanek/cetnost-jmen-a-prijmeni.aspx>.

⁷⁷⁹ Příruční slovník jazyka českého (1935-1957) odkazuje na dvě literární díla, v nichž se vyskytuje vlastní jméno Kazbunda. O zedníkovi Matěji Kazbundovi, který odešel do Ameriky, píše HOLEČEK, Josef. *Naši*. díl 4. Praha, 1906, s. 20 a 41; starého hajného Kazbundu zmiňuje LADA, Josef. *Mikeš*. Díl 2. Praha, 1935, s. 12 a 17. *Příruční slovník jazyka českého*, dostupné z:

<http://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php>.

V případě Václava Čtvrťka bych se přikláněla k variantě, že se inspiroval některým ze dvou členů Kazbundovy rodiny z Jičína. Sám autor o sobě říkal, že byl tímto městem a okolní krajinou ve své tvorbě jednoznačně ovlivněn. S matkou a bratrem přečkal jako malé dítě v Jičíně období první světové války. Jeho dědeček Václav Fejfar, v jehož domě čp. 139 v ulici lemující lipovou alej bydleli,⁷⁸⁰ mu vyprávěl tajuplné příběhy a maminka ukazovala krásnou přírodu v okolí města. Malý Václav Cafourek⁷⁸¹ zde začal chodit i do školy (do stejné jako téměř dvacet let před ním Karel Kazbunda), kde se naučil číst a sám poté „hltal“ jeden pohádkový příběh za druhým. Po dlouhých letech si na Jičínsko vzpomněl a zasadil do něho většinu svých příběhů pro děti. Tvrdil, že jeho loupežník Rumcajs nemůže žít nikde jinde. Když vytvořil postavu vodníka Česílka, prohlásil: „Má pohádka teď bydlí v Jičíně. Asi proto, že se mi celý ten kraj tak líbí a že mé dětské zážitky jsou silně evokující.“⁷⁸²

Pohádky z pařezové chaloupky nejsou přímo zasazeny do reálného prostředí, na rozdíl od příběhů loupežníka Rumcajse, formana Šejtročka či pohádky Jak ševci zvedli vojnu pro červenou sukni. Ale i v nich se mohla objevit inspirace z Jičínska – například jméno pro lesního mužíka Kazbundu, kterého se bojí i dub, jenž strachy shazuje ještě nezralé žaludy.

„Když píšu a mám pojmenovat další jednající postavu, tak mi jméno jakoby samo přiskočí. A když jméno vymýšlím dlouho, vyjde nakonec bez toho svěžího pelu, je jakoby ohmatané, jistě to souvisí s citem pro jazyk. Každé jméno u mě má vyjádřit vlastnosti postavy.“⁷⁸³ Některá jména svých postavíček Čtvrtek sám vymyslel: loupežník Rumcajs, beránek Kudrna, čáp Cvíbrk, sumec Holdegren, silozpytec Očičko, veverčák Pizizubka, čmelák Žumbarda, obr Hrompac, jelen Větrník aj.

V některých případech ale pohádkář do svých příběhů zasadil reálné osoby, i když nikoli se záměrem, aby se v pohádkové postavě poznaly. V době dětství se v Jičíně setkával se skutečným hodinářem Semerádem, řezníkem Karlem Lisým

⁷⁸⁰ Dnešní Revoluční ulice, dříve též Lepařova. Pojmenování po zasloužilém řediteli jičínského gymnázia nesla ulice kvůli tomu, že právě ve Fejfarově domě čp. 139 v podnájmu František Lepař strávil poslední léta svého života a také v něm zemřel.

⁷⁸¹ Václav Cafourek bylo vlastní jméno Václava Čtvrťka. Pseudonym Čvrtek začal používat od roku 1946, prý z toho důvodu, že se narodil 4. 4. (1911), úředně se nechal přejmenovat až roku 1959.

⁷⁸² BÍLKOVÁ, Eva. *Okolo Řáholce. Povídaní o Jičíně, Václavu Čtvrťkovi a jeho díle*. Jičín: Městská knihovna v Jičíně, 2006, s. 16.

⁷⁸³ Tamtéž, s. 59.

nebo puškařem Františkem Halířem a ti také vystupují v jeho příbězích. A nejsou jediní – u některých osob Čtvrtek ponechal jméno, ale vyměnil profesi: jeho dědeček Václav Fejfar není v pohádkovém vyprávění ani tesař, ani stavitel, ale kupec, bednář či truhlář;⁷⁸⁴ skutečný továrník Knotek pracuje jako mašinfíra; advokát František Lohař se stal stavitelem; zahradník Mazánek kupcem.

Je tedy více než pravděpodobné, že jméno Kazbunda pochází ze stejného inspiračního okruhu. Dohadovat se jen můžeme, jestli za postavou škodícího Kazbundáka, kterého se Křemílek s Vochomůrkou zbavili až za pomoci kanónu brouka Prskavce, máme hledat Tomáše Kazbundu či jeho syna Karla. Daleko pravděpodobněji vypadá, že malý Václav Čtvrtek slýchal v dědečkově domě o bývalém školním inspektorovi než o studentovi. V roce 1914 když tříletý Václav Cafourek přišel s matkou do Jičína, byl sice již Tomáš Kazbunda sedm let po smrti, ale dědeček Václav Fejfar, ho jistě velmi dobře znal a mohl se o něm s někým bavit. Nesmíme zapomenout ani na skutečnost, že dům čp. 139 v Lipách, který pro svou rodinu začal roku 1876 Václav Fejfar stavět, se nacházel nedaleko od domu Poláčekových čp. 92 v téže ulici, kde do roku 1885 profesor učitelského ústavu bydlel.

Čtvrtek tvrdil, že mu samy postavy podle charakteru při psaní „naskakují.“ Proč tedy dostal zákeřný mužík, který „co nepřetrhne, to přerazí“⁷⁸⁵ jméno Kazbunda? Není divu, že Čvrtkovi už od dětství utkvělo v hlavě toto zvukomalebné jméno, ale proč Kazbunda nepředstavuje kladnou postavičku? Autor si zakládal na tom, že rozlišoval představitele kladných a záporných rolí již na první pohled, resp. poslech. Každý měl vnímat rozdíl mezi pojmenováním zlého vodníka Kebule a hodného Volšovečka. Možná, že se Čvrtkovi toto jméno zdálo jen zvukomalebně vhodné pro zápornou postavičku a nemusíme hledat jiné konotace. Ale je také možné, že v postavě Kazbundáka je zvěčněno rozporuplné přijímání

⁷⁸⁴ Václav Fejfar (1842-1918) byl výraznou jičínskou osobností, původně tesař se brzy stal i známým stavitelem a podnikatelem. Stál v čele nejen jičínské obecní spořitelny, ale i spolku Řemeslnická beseda a čtvrtstoletí zasedal v městském zastupitelstvu. V letech 1878-1882 byl zvolen dokonce starostou a během jeho éry se začal Jičín proměňovat v modernější město, zasadil se také o vybudování novostaveb pro potřeby gymnázia a učitelského ústavu. Jeho vnuk Václav Čtvrtek napsal o svých příbuzných vzpomínkovou knihu *Veselí mrtví* (1967), podrobně se touto osobností zabýval ÚLEHLA, Vladimír. *Václav Fejfar. Mistr tesařský, starosta města, protektor Řemeslnické besedy, dědeček Václava Čvrtka*. Jičín: Knihovna Václava Čvrtka v Jičíně, 2008.

⁷⁸⁵ ČTVRTEK, Václav. Jak vystřelili z kanónu. In: *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*. Praha: Albatros, 1990, s. 60.

historikova otce Tomáše, kterému leckdo ve městě ještě dlouho po smrti vyčítal jeho údajné proněmecké smýšlení.

„Na výšku ho není moc, ale síly má za čtyřicet. Sotva se na něco podívá, už se to začíná kácet,“⁷⁸⁶ tak popisoval Václav Čtvrtek mužíka Kazbundu, který spatřil světlo literárního světa nejprve na stránkách časopisu *Mateřídouška*. Pohádky z mechu a kapradí vyšly poprvé knižně samostatně v roce 1970. Zda se o tomto neobvyklém proslavení svého příjmení dozvěděl sám osmdesátiletý historik, nevíme. Pokud ano, tak mu Čvrtkova charakteristika mužíka Kazbundy asi moc lichotit nemohla.

⁷⁸⁶ ČTVRTEK, Václav. Jak vystřelili z kanónu. In: *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*. Praha: Albatros, 1990, s. 60.

12.Závěr

Málokdo z jičínských občanů by v 70. letech 20. století do elegantního důstojného osmdesátiletého pána, který se vůbec nehodil do druhé poloviny dvacátého století, řekl, že býval bouřlivým mladíkem a lvem studentského korza. A už nikdo by asi neodhadoval, že tento vážný muž mohl být jedním z nejproblematičtějších studentů na gymnáziu... Již dávno se zapomnělo, že Karel Kazbunda býval také velmi úspěšným studentem operní školy a divadelním ochotníkem, po němž toužilo nejedno dívčí srdce. A dnes už bohužel jeho jméno jičínským občanům neřekne téměř nic.

Dílo obvykle vypovídá o svém autorovi, a tak nabývá čtenář Kazbundových prací dojmu, že tento muž byl pravým úředníkem a žil až příliš klidný život bez jakýchkoli jiných, než archivářských a dějepisných zájmů. Aniž by to bylo mým původním záměrem, představuje moje práce ale naprosto odlišného člověka, než jakým Karel Kazbunda zůstal v očích hrstky odborníků, kteří jeho knihy znají, ale nikdy se s ním nesetkali.

Mnohokrát jsem si pokládala otázku, jestli by historika samotného můj zájem o jeho životní osudy potěšil. Ve stáří byl velmi skromným člověkem a nerad o sobě mluvil. Možná mu o jeho odkaz v očích veřejnosti vůbec nešlo, a proto skartoval i část své korespondence a jiných písemností. Uctít tohoto archiváře a historika asi nelze povrchně na několika stranách. Jak by se asi s podobným úkolem – vylíčit životní osudy významné osobnosti a její vztah k rodišti – vypořádal on? Předpokládám, že by napsal asi tisícistránkovou knihu doplněnou nepřeborným množstvím fakt získaných z archiválií úřední povahy. Nemyslím si však, na rozdíl od většiny historiků, že Kazbunda neúřední materiál neuznával, pouze své práce stavěl z celkem pochopitelných důvodů na jiném základě. Jednostrannosti úhlu pohledu si byl vědom, ale za svůj hlavní životní úkol považoval seznámit svět s úředními záznamy, které vyzkoumal ve vídeňských centrálních archivech.

Podle tradovaného názoru jsem se i já obávala, že by historik moji snahu, co nejvíce se přiblížit jeho postojům, myšlenkám a jednání v určitých situacích, a tím pádem využívání především osobních pramenů, spíše odsoudil. Velmi mě však uklidnila jeho slova, kterými litoval, že nemá správné podklady pro psaní

vzpomínek na otce: „Zážitky rázu intimnějšího, události v životě soukromém, zasahující třeba hluboko do života vnitřního i vnějšího, nacházejí zřídka kdy odezvu ve spisech úředních. Tu bývají paměti, vzpomínky, deníky, korespondence, nejlepším pramenem. Takových však můj otec, bohužel, nezanechal. Svou korespondenci ve stáří spálil.“⁷⁸⁷

Svým spoluobčanům připadal Karel Kazbunda v pozdním věku zatrpklý. Jestli to byla pravda, nevíme, ale na podobné pocity by měl jistě nárok. Člověk, který prožil dvě světové války a několik politických převratů, a především člověk, který do mnoha úkolů v životě vložil obdivuhodnou energii, ale jeho výsledky potom byly rozhodnutím jiných lidí zničeny, měl velký důvod stranit se veřejného života. Například část jím pečlivě vybraných materiálů z rakouských centrálních archivů, které nechal dovézt do Československa do Archivu Ministerstva zahraničních věcí během provádění archivní rozluky po první světové válce, byly z nařízení okupační správy za protektorátu odvezeny zpět. Po válce se sice zase některé do Československa vrátily, ale Karel Kazbunda nedostal důvěru nadřazených k provádění nových delimitačních prací. Netrpěl tím, že byl okamžitě při dovršení šedesáti let penzionován, ale tím, že už nikdy nemohl vyjet do Vídně, kde by se pokusil napravit to, co bylo během druhé světové války zničeno. Když po roce 1945 nedostával již takové příležitosti, jaké by si představoval na poli archivnictví, napnul své síly k přípravám velkých oslav šestistého výročí založení Karlovy univerzity. Následkem Února 1948 však i tato práce přišla z větší části vniveč a i jako soukromý univerzitní docent se stal brzy nepohodlným.

Svůj život Kazbunda naplno zasvětil vědě. Z bouřlivého veselého mladíka užívajícího si života se po vídeňské archivní misi stal skutečný úředník a historik tělem i duší. Dlouhá léta se neženil a neměl děti. Většinu života hledal útěchu a klid u matky ve svém rodišti. Jičín miloval, ale představitelé města a také většina spoluobčanů se k němu chovala spíše pohrdavě. Od dětství byl chápán jako syn proněmecky smýšlejícího c. k. středoškolského učitele a inspektora. Toto trauma si nesl s sebou a odkaz svého otce při jakékoli sebemenší příležitosti bránil. Skutečné vážnosti se Karel Kazbunda na Jičínsku těšil asi jen ve 20. a 30. letech 20. století, kdy se mu profesně nejvíce dařilo i v Praze a Vídni. Po roce 1948 ho představitelé

⁷⁸⁷ ANM. Fond Karel Kazbunda, k. 30, i. č. 1004. Můj otec, má matka. Rukopis, s. 62.

města považovali za buržoazního úředníka a podle toho se k němu také chovali. Dům, který vystavěla jeho matka a v němž vyrůstal od svých šesti let, mu byl málem zabrán, a když se nepodařilo vypudit ministerského radu tímto stylem, znepríjemňovali mu komunisté život alespoň nastěhováním nájemníků do poloviny domu.

Kazbunda měl neuvěřitelně silný, možná až nezdravý vztah ke svým rodičům, především matce. Uchovával jakoukoli památku na rodiče – komukoli jinému by asi přišlo směšné schovávat si v omezených prostorách jakékoli zbytečnost, například ohořelý váleček na těsto. Jenže Karel Kazbunda si při pohledu na něj vzpomněl, že váleček poničil požár domu, který jeho matka zažila jako dítě, a byl dojatý. Dům, v němž mu vše připomínalo rodiče a mládí, by nevyměnil za nic na světě. Jičín tak chápal asi především jako místo, kde vyrůstal a kde spokojeně žili jeho otec a matka. Je proto možné, že by stejné pouto cítil k jakémukoli městu, kdyby se narodil jinde.

Právo zanevřít na Jičín měl velké – v 50. a v první polovině 60. let nezištně pomáhal zachraňovat jičínské památky, strávil v muzeu (především v jeho knihovně) a městském archivu stovky hodin. A jeho usilovnou mnohaletou práci zmařili opět ze dne na den nadřízené orgány – knihovna byla převezena do Hradce Králové, archiv odstěhován mimo město a muzeum na dvacet let uzavřeno z důvodu rekonstrukce. V těchto nešťastných krocích vidím i hlavní příčinu toho, proč Karel Kazbunda nikdy nenapsal žádnou práci z regionálních dějin, i když, především o životě v 19. století v Jičíně, věděl mnoho.

Jediná jistota, která mu zbyla a z které se mohl právem radovat, byly jeho výpisky z vídeňských archivů. Sice by si jistě zasloužily lepší umístění než ve skříních na chodbě nebo na půdě, ale nejdůležitější pro historika bylo, že mu je nikdo nemohl sebrat a on z nich nerušeně čerpal informace do svých prací. Jak by asi Karel Kazbunda reagoval, kdyby mu za života někdo řekl, že za několik let se z jeho milovaného klidného domu stane restaurace? A že podobný osud postihne i jeho nedaleký rodný dům? Asi by zachoval svůj pověstný stoický klid, kterým se obrnil proti všem ústrkům, kterých se za život dočkal. A za pár minut po obdržení této informace by odešel pokračovat v některém svém rozepsaném díle. To, že jde o knihu psanou „do šuplíku“ a že se jejího vydání nedočká, na to si také zvykl. Důležité pro něho bylo mít radost z vykonané práce a občas zažít ještě větší

spokojenost z dopsaného díla. Kazbundův lék na dlouhověkost byla právě nepřetržitá tvorba, procvičování paměti a klid. S tímto receptem žil ve svém jičínském ústraní izolován od okolního světa a podporován milující ženou do devadesáti čtyř let.

13.Prameny a literatura

Prameny:

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

Fond Z (Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem Ministerstva vnitra)

Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV)

Fond osobní spisy 1945-1992

Archiv Národního muzea (ANM)

Fond František Michálek Bartoš

Fond Josef Hobzek

Fond Jičín v Praze

Fond Karel Kazbunda

Fond František Kutnar

Fond Josef Pekař

Fond Augustin Seifert

Lepářovo gymnázium Jičín

Gymnasium v Jičíně 1624-1974. Fotoalbum a výstřižkový materiál (autorka Eliška Úlehlová)

Kniha hostů výstavy k oslavám 350. výročí školy

Kronika gymnázia rok 1974

Pamětní kniha c. k. státního gymnasia v Jičíně 1906

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze (LA PNP)

Fond František Bařha

Fond Jaromír Doležal-Pojezdný

Fond Antonín Fingerland

Fond Jindřich Fleischner

Fond Vladimír Andrejevič Francev

Fond Irma Geisslová

Fond Otakar Hink

Fond Jana Hofmanová
Fond Miroslav Janovský
Fond Zdeněk Kalista
Fond Josef Štefan Kubín
Fond Otto Kraft
Fond Arne Laurin
Fond Marie Řepková
Fond Jan Šamal
Fond Jan Thon
Fond Rudolf Urbánek
Fond Miroslav Vlach
Fond Svatopluk Volf
Fond Věra Vostřebalová

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i. (MUA AV)

Fond Josef Emler
Fond Gustav Friedrich
Fond Julius Glücklich
Fond Historický klub
Fond Kamil Krofta
Fond Bedřich Mendl
Fond Václav Novotný
Fond Otakar Odložilík
Fond František Roubík
Fond Viktor Trkal
Fond Vědecké kolegium ČSAV
Fond Jaroslav Werstadt

Regionální muzeum a galerie v Jičíně – knihovna (RMaG Jičín)

FAJSTAUEROVÁ, Hana. *Historie muzea a Muzejního spolku*. Interní tisk RMaG Jičín.

FILIP, František. *Dějiny divadla, zpěvu a hudby v Jičíně od roku 1624 do roku 1900*. Rukopis, 1944.

HANAČÍK, Vojtěch. *K stému výročí narozenin Františka Lepaře*. Zvláštní tisk.

KOŘÍNKOVÁ, Jana. *Dějiny muzea v Jičíně*. Interní tisk RMaG Jičín.

NOVÁKOVÁ-MALINSKÁ, Milena. *Můj životopis*. Strojopis.

Pamětní spis k padesátiletému trvání Obecní spořitelny jičínské. 1861-1911. Jičín: Obecní spořitelna jičínská, 1911.

Slavnost odevzdání pomníku Karla Havlíčka Borovského nesmrtelného bojovníka za práva lidu českého. Jičín: Družstvo pro zřízení Havlíčkova pomníku v Jičíně, 1906. Zvláštní tisk.

Spis pamětní vydaný na oslavu dvanáctého sjezdu Jednoty samosprávných úředníků obecních a okresních v království českém konaného roku 1897 v Jičíně. Jičín: Nákladem Jednoty samosprávných úředníků obecních a okresních v království českém, 1897.

Zpráva o valné hromadě Spolku pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském z roku 1866 v Jičíně. Jičín, 1937. Zvláštní spis.

Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Jičín (SOkA Jičín)

Fond Akademická čtenářská jednota Jičín

Fond Archiv města Jičín

Fond Berní správa Jičín

Fond František Kaska

Fond Klub československých turistů – místní odbor, Jičín

Fond Lepařovo gymnázium Jičín

Fond Jaroslav Mencl

Fond Městský národní výbor Jičín

Fond Muzejní spolek v Jičíně

Fond Okresní národní výbor Jičín

Fond Okresní úřad Jičín

Fond Raisův učitelský ústav v Jičíně

Fond Spolek pro udržování ossaria, pomníků a hrobů na bojišti jičínském Jičín

Fond Soudobá dokumentace okresu Jičín

nevydané práce:

- DOLEŽALOVÁ, Jana. Organizace a vývoj školství v Jičíně po roce 1868. Hradec Králové: Diplomová práce, Pedagogická fakulta v Hradci Králové, 1967. (Sign. V/6-65)
- HRUŠKOVÁ, Romana. Spolková činnost v Jičíně a okolí mezi léty 1900-1914. Hradec Králové: Bakalářská práce, Filosofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2008. (Sign. V/6-446)
- JANOŮŠKOVÁ, Lucie. Dva významné jičínské spolky: Občanská beseda 1862-1915 a Řemeslnická beseda 1870-1951. Ústí nad Labem: Diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. (Sign. V/6-442)
- KROPÁČKOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Ludmila. Dějiny amatérského divadla v Jičíně (do roku 1945). Hradec Králové: Diplomová práce, Pedagogická fakulta v Hradci Králové, 1989. (Sign. V/6-75)
- MAŤÁTKOVÁ, Lenka. Historie muzea v Jičíně. Pardubice: Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, 2007. (Sign. V/6-445)
- MATĚJKA, Ivan. Historie amatérského divadla. Jičín, 1982. Strojopis. (Sign. V/6-266)
- PETRÁČKOVÁ, Ilona. JUDr. Svatopluk Volf a Jičín. Liberec: Diplomová práce, Pedagogická fakulta technické univerzity Liberec, 1996. (Sign. V/6-192)
- PLUHAŘOVÁ, Ilona. Historie budovy dnešní II. základní školy v Jičíně aneb Kolébka vzdělání a výchozí meta mnoha významných osobností Jičínska. Valdice, 2005. Počítačový tisk. (Sign. V/6-407)
- PLUHAŘOVÁ, Ilona. Politický, společenský a kulturní Jičín v letech 1918-1939. Hradec Králové: Rigorózní práce, Univerzita Hradec Králové, 2008. (Sign. V/6-450)
- SEIFERT, Augustin. Z mých pamětí. Strojopis. (Sign. VI/1e/72)
- ŠIMRAL, Vít. Politické boje v Jičíně 1905-1911. Brno: Bakalářská oborová práce, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity Brno, 2007. (Sign. V/6-465)
- ŠOREJSOVÁ, Jitka. Dějiny města Jičína v letech 1891-1901. Praha: Diplomová práce, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1994. (Sign. V/6-82)
- ŠŤASTNÝ, Václav. Paměti ing. Václava Šťastného. Jičín, 1950. Strojopis. (Sign. V/6-214.)
- TURČÍN, Oldřich. Vlastní životopis. Jičín, 1995. Strojopis. (Sign. V/6-86)

ÚLEHLA, Vladimír. JUDr. Jaroslav Lohař. Jičínský advokát, jenž „povznesl svůj zrak nad ouzke meze své otčiny, a nepřestáváje být vlastencem, stal se světoobčanem“. Jičín, 2000. Počítačový tisk. (sign. V/6-240)

ÚLEHLA, Vladimír: JUDr. František Lohař, zemský advokát a nejschopnější organizátor jičínského spolkového života v 70. a 80. letech XIX. století. Jičín, 2000. Počítačový tisk. (Sign. V/6-239)

ÚLEHLA, Vladimír. PhDr. Jakub Vsetečka. Dávný, stálý a stejně oddaný přítel T. G. Masaryka. Jičín, 2002. Počítačový tisk. (Sign. V/6-287)

Státní okresní archiv Jičín – knihovna

JANKŮ, Radka. Státní okresní archiv Jičín /1949/ 1956-1995, úvod k inventáři fondu. Jičín: Státní okresní archiv Jičín, 1999.

Katalog a výklad k obrazům Kupkovy výstavy v Jičíně. Jičín: AČJ, 1906.

SEIFERT, Augustin. *Skladatel Dr. h. c. J. B. Foerster a spisovatel prof. J. Št. Kubín čestnými členy Krajského spolku „Jičín v Praze“.* Praha, 1944. Zvláštní tisk. výroční zprávy gymnázia:

Programm c.k. Gymnasium v Jičíně roku 1851. Programm des kais. königl.

Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1851. Jičín: tiskem Františka J. Kastránka, 1851.

Programm c.k. Gymnasium v Jičíně roku 1852. Programm des kais. königl.

Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1852. Jičín: tiskem Františka J. Kastránka, 1852.

Programm c.k. Gymnasium v Jičíně roku 1853. Programm des kais. königl.

Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1853. Jičín: tiskem Františka J. Kastránka, 1853.

Programm des kais. königl. Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1854. Programm c.k.

Gymnasium v Jičíně roku 1854. Jičín: tiskem Františka J. Kastránka, 1854.

Programm des kais. königl. Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1855. Programm c.k.

Gymnasium v Jičíně roku 1855. Jičín: tiskem Františka J. Kastránka, 1855.

Programm des kais. königl. Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1857. Jičín: druck von Franz J. Kastránek, 1857.

Výroční zpráva c. k. státního gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1898. Jičín:

Nákladem c. k. gymnasia, Knihotiskárna a kamenotiskárna Kabátníka a spol., 1898.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1899. Jičín:

Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, Knihotiskárna Ladislava Sehnala (Bedřicha Outraty) v Jičíně., 1899.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1900. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, knihtiskárna Bedřicha Outraty v Jičíně, 1900.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1901. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, Knih-tiskárna Bedřicha Outraty v Jičíně, 1901.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1902. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, Knih-tiskárna Bedřicha Outraty v Jičíně, 1902.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1902/3. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, Knih-tiskárna Bedřicha Outraty v Jičíně, 1903.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1904. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, F. Návesník v Jičíně, 1904.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1905. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, F. Návesník v Jičíně, 1905.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1905-6. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, B. Outrata v Jičíně, 1906.

Výroční zpráva c. k. stát. gymnasia vyššího v Jičíně za školní rok 1906-1907. Jičín: Nákladem c. k. gymnasia v Jičíně, tiskem Bedřicha Outraty v Jičíně, 1907.

Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Jičíně za školní rok 1913-1914. Jičín: c.k. státní vyšší gymnasium, 1914.

Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Jičíně za školní rok 1914-1915. Jičín: c. k. gymnasium, 1915.

Výroční zpráva Státního vyššího gymnasia v Jičíně za školní rok 1921-1922. Jičín: Státní vyšší gymnasium v Jičíně, 1922.

Výroční zpráva Státního gymnasia v Jičíně za školní rok 1926-1927. Jičín: Státní gymnasium v Jičíně, 1927.

Výroční zpráva Státního gymnasia v Jičíně za školní rok 1928-1929. Jičín: Státní gymnasium v Jičíně, 1929.

Výroční zpráva Státního gymnasia v Jičíně za školní rok 1930-1931. Jičín: Státní gymnasium v Jičíně, 1931.

Výroční zpráva Státního čs. gymnasia Frant. Lepaře v Jičíně. Jičín: Státního čs. gymnasium Frant. Lepaře, 1933.

Výroční zpráva Státního čs. gymnasia Frant. Lepaře v Jičíně za školní rok 1933-1934. Jičín: Státní čs. gymnasium Frant. Lepaře, 1934.

Výroční zpráva státního čs. reálného gymnasia Františka Lepaře v Jičíně za školní rok 1934-1935. Jičín: Státní čs. reálné gymnasium Františka Lepaře, 1935.

Soukromá sbírka pohlednic Karla Čermáka

Osobní archivy:

Marcely Šanderové

Josefa Tomeše

Osobní archiv autorky:

JIRIČKA, Jan. E-mail 10. 3. 2010.

KÁRNÍK, Zdeněk. E-mail 2. 5. 2010.

KOPECKÁ, Alena. Dopis 12. 2. 2010.

POHLOVÁ, Irena. E-mail 14. 6. 2010.

POUSTA, Zdeněk. E-mail 8. 4. 2010.

RYBAŘÍK, Václav. E-mail 27. 1. 2010.

SOUKUP, Mojmír. E-mail 18. 1. 2010.

ŠUBRT, Jaroslav. E-mail 26. 5. 2010.

TURČÍN, Oldřich. *Jičínská léta doc. PhDr. Karla Kazbundy*. Rukopis. (Vzpomínky sepsané pro potřebu autorky).

Záznamy osobních rozhovorů:

BÍLEK, Karol. Osobní konzultace. Praha 25. 2. 2010.

HODAČOVÁ, Eva. Osobní konzultace. Jičín 12. 4. 2010.

HRUBÝ, Vladislav. Osobní konzultace. Jičín 9. 3. 2010.

KUČERA, Martin. Osobní konzultace. Praha 3. 5. 2010.

KVAČEK, Robert. Osobní konzultace. Praha 11. 1. 2010.

NEZKUSILOVÁ, Marie. Osobní konzultace. Jičín 17. 3. 2010.

NIDRLOVÁ, Soňa. Telefonická konzultace. Jičín-Brno 23. 1. 2010.

NOVOTNÝ, Josef. Osobní konzultace. Jičín 16. 2. 2010.

SVOBODA, Přemysl. Telefonická konzultace. Jičín 8. 2. 2010.

ŠANDEROVÁ, Marcela. Osobní konzultace. Jičín 11. 4. 2010.

ŠOREJS, Albrecht. Telefonická konzultace. Jičín 23. 1. 2010.

ŠPĚT, Jiří. Osobní konzultace. Praha 13. 4. 2010.
TOMEŠ, Josef. Osobní konzultace. Praha 11. 3. 2010.
TURČÍN, Oldřich. Telefonická konzultace. Jičín 27. 7. 2009.
ÚLEHLA, Vladimír. Osobní konzultace. Jičín 17. 11. 2008.
VEJVODOVÁ, Věra. Osobní konzultace. Jičín 15. 6. 2010.
VOLF, Petr. Osobní konzultace. Jičín 13. 3. 2010.
ZETTL, Otta. Telefonická konzultace. Jičín 23. 1. 2010.

Vydané prameny

BERAN, Jiří. *Vznik České akademie věd a umění v dokumentech*. Praha: Ústřední archiv ČSAV, 1989.
Doklady o založení Tělocvičné jednoty SOKOL v Jičíně. Jičín, 1949.

Literatura

BÁRTA Milan; CVRČEK, Lukáš; KOŠICKÝ, Patrik; SOMMER, Vítězslav. *Oběti okupace. Československo 21. 8. – 31. 12. 1968*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.
BARTOŇ, Miroslav. *Jičín. Příspěvek k dějinám hospodářského vývoje města od konce 19. století do současnosti*. Jičín: Knihovna Václava Čtvrtka, 2008.
BÍLKOVÁ, Eva. *Okolo Řáholce. Povídání o Jičíně, Václavu Čtvrtkovi a jeho díle*. Jičín: Městská knihovna v Jičíně, 2006.
BÍLKOVÁ, Eva. *Pod Valdickou branou. Fakta o nejznámějších jičínských osobnostech, spolcích, stavbách, institucích, školách, událostech*. Jičín: Městský úřad v Jičíně, 2004.
BÍLKOVI, Eva a Karol. *Jičín*. Praha: Pressfoto, 1988.
ČERMÁK, Karel. *Jičín a okolí na dobových pohlednicích*. Jilemnice: Gentiana, 2001.
FAJSTAUEROVÁ, Hana; KOŘÍNKOVÁ, Jana. *Historie a současnost podnikání na Jičínsku, Hořicku, Novopacku a Sobotecku*. Žehušice: Městské knihy, 2002.
FAJSTAUEROVÁ, Hana; KOŘÍNKOVÁ, Jana. *Jičínští fotografové do roku 1945*. Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2010.
FRANCEK, Jindřich. *Jičín*. Edice Zmizelé Čechy. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004.
HANZAL, Josef. *Cesty české historiografie 1945-1989*. Praha: Karolinum, 1999.

- HOFMANOVÁ, Jana. *František Lepař*. Jičín: Lepařovo gymnázium, 1999.
- HOFMANOVÁ, Jana. *Irma Geisslová. Básnický objev naší doby*. Jičín: Městská knihovna Jičín, 2005.
- HOLÁT, Pavel. *František Roubík. Neúnavný poutník mapou historie*. Praha: vlastním nákladem, 2007.
- HORÁKOVÁ, Hana. *Ulicemi Jičína*. Jičín: Okresní muzeum a galerie v Jičíně, 1993.
- HORÁKOVÁ Hana; MÜLLER, Jan. *Místopis významných osobností okresu Jičín*. Jičín: Okresní muzeum a OV Socialistické akademie v Jičíně, 1986.
- CHODĚJOVSKÁ Eva; SEMOTANOVÁ, Eva (edd.). *Historický atlas měst České republiky*. Svazek č. 18. Jičín. Praha: Historický ústav, 2008.
- CHODĚJOVSKÁ Eva; KUDYN, Milan. *Čeněk Musil. Regulační plán města Jičína z roku 1935*. Praha: Historický ústav, 2009.
- Jičín. Brána do Českého ráje*. Edice Země Koruny české. Praha: Orbis, 1996.
- Kalendář pokrokového studentstva na rok 1907/1908*. Praha: Časopis pokrokového studentstva, 1907.
- Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karl Krausovi*. Katalog k výstavě. Jičín: Regionální muzeum a galerie Jičín, 2004.
- KASKA, František. *Historie jičínských soch*. Jičín: Tiskařské družstvo, 1937.
- KAZBUNDA, Karel. *Otázka česko-německá v předvečer Velké války*. (Edd. Zdeněk Kárník) Praha: Karolinum, 1995.
- KAZBUNDA, Karel. *Sabina. Neuzavřený případ policejního konfidenta*. (Edd. Martin Kučera.) Praha: Karolinum, 2006.
- KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na české univerzitě v Praze 1914–1918. Část IV. Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové*. (Edd. Martin Kučera.) Praha: Karolinum, 2000.
- KNOPP, Josef; ÚLEHLA, Vladimír. *Srpen '68 na Jičínsku*. Jičín: Občanské fórum v Jičíně a ONV v Jičíně, 1990.
- KUČERA, Karel. *Historie & historici*. Praha: Karolinum, 1992.
- KUTNAR, František; MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého dějepisectví*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1997.
- Luděk Marold (1865-1898)*. Praha: Obecní dům, 1998.
- MACHÁT, Antonín. *Naši ve Vídni*. Praha: Práce, 1946.

- MALÍŘ, Jiří; MAREK, Pavel a kol. *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. Díl 1. (1861-1938)*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2005.
- MANN, František. *Jičín, město Valdštejnovo*. Praha, 1934.
- MARTÍNEK, Antonín. *Dějiny Židů v Jičíně*. In: GOLD, Hugo. *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a přítomnosti*. Praha, 1934, s. 199-203.
- MENCL, Jaroslav. *Dějinná tvář Jičína*. Jičín: Obecní spořitelna, 1941.
- MENCL, Jaroslav. *Historická topografie města Jičína*. Díl I-II. Jičín: Musejní spolek, 1940-1948.
- RODR, Josef. *Karl Kraus v Jičíně a Jičín v Karl Krausovi*. Jičín: Občanské sdružení Baševi, 2004.
- RYBAŘÍK, Václav. *Historie krajaňského spolku a kroužku Jičín v Praze 1905-2005*. Praha, 2006.
- SEIFERT, Augustin. *Z dávného Jičína*. Jičín: Musejní spolek v Jičíně, 1941.
- Sochy, pomníky, kříže a pamětní desky v Jičíně*. Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2006.
- ÚLEHLA, Vladimír. *Jičín na konci 19. století*. Jičín: Tom Tour s. r. o., 2006.
- ÚLEHLA, Vladimír. *Samotářská dcera Boženy Němcové Theodora*. Jičín: Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně, 2007.
- ÚLEHLA, Vladimír. *Václav Fejfar. Mistr tesařský, starosta města, protektor Řemeslnické besedy, dědeček Václava Čtvrtka*. Jičín: Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně, 2008.
- WAGNER, Jaroslav. *Jičín*. Praha: Odeon, 1979.
- WAGNER, Jaroslav. *Jičín. Městská památková rezervace, zámek a památky v okolí*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1965.

Sborníky, památníky, almanachy

- Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870-1910*. Jičín: AČJ, 1910.
- Akademická čtenářská jednota v Jičíně. 1870-1920*. Jičín: AČJ, 1920.
- Almanach k výročí 130 let Sokola Jičín 1862-1992*. Jičín: Sokol Jičín, 1992.
- Almanach vydaný Společností přátel studentstva na paměť otevření Studentského domu v Jičíně dne 6. a 7. prosince 1924*. Jičín: Společnost přátel studentstva v Jičíně, 1924.

Jičínské gymnázium 1624-1999. Almanach k 375. výročí založení. Jičín: Lepařovo gymnázium Jičín, 1999.

Jubilejní památník c. k. vyššího gymnasia v Jičíně. 1807-1907. Jičín: Slavnostní výbor, 1907.

Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání. Z Českého ráje a podkrkonoší, suplementem 5. Semily: Státní okresní archiv Semily pro Lepařovo gymnázium v Jičíně, 2000.

Památník na oslavu šedesátiletého trvání Raisova státního koedukačního učitelského ústavu v Jičíně. 1869-1929. Jičín: Nákladem vlastním, Tiskařské družstvo, 1929.

Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624-1777, 1807-1932. Jičín: Podpůrný spolek, 1933.

Sborník Lepařova gymnázia v Jičíně 1974-1994. Jičín: Lepařovo gymnázium, Jičín, 1995.

Šedesát let školského spolku Komenský ve Vídni. Vídeň, 1932.

60. výročí tělovýchovné jednoty Sokol v Jičíně. Pamětní spis. Jičín, 1922.

350. výročí založení gymnázia v Jičíně: 1624-1974. Jičín: Gymnasium, 1974.

Články ve sbornících a odborných periodikách:

BENEŠ, Zdeněk. Podmínky nástupnictví. Znovuobsazení profesur československých dějin na Univerzitě Karlově v roce 1937. In: *Kultura jako téma a problém dějepisectví.* Brno: Matice moravská, 2006, s. 171-183.

FONTANA, Ivan. Karl Kraus a jičínské osobnosti Svatopuk Volf a Karel Kazbunda. In: *Karl Kraus. Jičínský rodák a světoobčan. In Jičín úboren, in der Welt zu Hause.* Sborník referátů z mezinárodní konference konané ve dnech 21.-23. dubna 2004 v Jičíně. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2004, s. 158-162.

GEBAUEROVÁ, Marie. Vzpomínky ze života Jana Gebauera. In: *Listy filologické.* Roč. XXXV, 1908, s. 25-35.

HOLÁT, Pavel. František Roubík nastupuje do Archivu ministerstva vnitra. In: *Dějepisec.* Roč. 4, 2008, č. 1, s. 1-17.

-J. Št.-. /ŠTAIF, Jiří/. In: *Český časopis historický.* Roč. 88, 1990, č. 1-2, s. 171-172.

- KALOUS, Jan. Jičínský incident – září 1968. In: *Securitas Imperii*, č. 13. Praha: Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, s. 85-92.
- KUČERA, Karel. Úvaha nad dílem Karla Kazbundy (24. 1. 1888 – 7. 6. 1982). In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Roč. 6, Bystrá nad Jizerou: Státní okresní archiv, 1993, s. 63-74. (stejný článek vyšel předtím v samizdatu pod pseudonymem WÜRFEL, Adolf. *Historické studie*. Roč. 10, s. 228-245.)
- KUČERA, Martin. Z odkazu historika Karla Kazbundy. In: *Moderní dějiny*. Roč. 10, 2002, s. 211-270.
- ŠALDA, František Xaver. Paměti a paměť. In: *Tvorba*. Roč. 1, č. 12-13, 1. 7. 1926, s. 217-220.
- ŠAMBERGER, Zdeněk. Poselství Karla Havlíčka z Archivu Národního muzea. (Na okraj pozůstalosti Karla Kazbundy). In: *Časopis Národního muzea v Praze*. Roč. 157, 1988, č. 1-2, s. 67-84.
- ŠAMBERGER, Zdeněk. Správní předzvěst rozpadu habsburské monarchie. In: *Sborník archivních prací*. Roč. 39, 1989, s. 221-254.
- ŠAMBERGER, Zdeněk; WITTLICHOVÁ, Lucie. Kazbundův Karel Havlíček. In: *Sborník archivních prací*. Roč. 43, 1993, č. 2, s. 569-667.
- ŠLECHTOVÁ, Marie. Mládí a studia Josefa Emlera. In: *Josef Emler /1836-1899/. Příspěvky k jeho učitelské, vědecké a organizační činnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 131-189.
- TOMEŠ, Josef. Česká strana státoprávně pokroková v letech 1908-1914. In: *K dějinám českých politických stran v 2. polovině 19. a začátkem 20. století. Acta universitatis Carolinae. Philosophica et Historica 3-1982. Studia historica XXV*, 1984, s. 117-150.
- TOMEŠ, Josef. Za samostatný český stát. Fenomén české strany státoprávně pokrokové (1908-1914). In: *Střed. Časopis pro mezioborová studia střední Evropy 19. a 20. století*. Roč. 1, 2009, č. 2, s. 23-62.
- TURČÍN, Oldřich. Historik Ferdinand Menčík, jeho potomci a firma Tomáše Bati. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Svazek 11. Semily: Státní okresní archiv Semily, 1998, s. 99-116.
- TURČÍN, Oldřich. Vznik a vývoj okresních archivů Východočeského kraje. In: *Sborník prací východočeských archivů*, 1970, č. 1, s. 217-249.

Noviny a časopisy

Beseda. Roč. I, IV, V, VI, VII (1939/1940, 1947 až 1950).

Časopis pokrokového studentstva. Roč. VII až XIII (1903-1909).

Hlas našeho venkova (vybrané články).

Jičínské noviny. Roč. 24-31 (1905-1912).

Jubilejní věstník státního čs. gymnasia Fr. Lapaře. Roč. 1, 1933.

Krakonoš. Roč. 29-33, 49-50 (1907-1911, 1931-1932) (a další vybrané články).

Listy starohradské kroniky (vybrané články).

Muzejní noviny. Roč. 1992-2009.

Nové noviny (vybrané články).

Předvoj (vybrané články).

Věstník krajského spolku Jičín v Praze. Roč. I, 1933 až roč. VII, 1941;

příležitostná čísla z let 1945 a 1946.

články:

ČIHULA, Josef. Irma Geisslová. Slavnostní řeč, proslovená při odhalení pamětní desky v Jičíně 2. června 1935. In: *Sborník Musejního spolku v Jičíně*. Roč. 1, č. 1-4, s. 66-74.

KUNCÍŘ, Ladislav. Jičín na počátku století. In: *Lidová demokracie*. Roč. XXVII, č. 108, 6. 5.1971.

KVÍČALA, Jan. Historie dvojího plenění města Jičína Prusy ve válce rakousko-pruské v roce 1866. In: *Český ráj*. Roč. 5, 1937, č. 8 /nestr./.

STAŠEK, Antal. Z literárních vzpomínek Antala Staška. In: *Zvon*. Roč. VI, 1906, s. 4-6, 27-30, 37-40.

STAŠEK, Antal. Z jičínských vzpomínek. In: *Zvon*. Roč. 14, 1914, s. 297-300, 315-319, 349-353.

Drobné články k jubileím Karla Kazbundy

- k padesátým narozeninám:

b.a. Sektionsrat Dr. Karel Kazbunda – 50 Jahre. In: *Prager Presse*. 23. 1. 1938.

Doc. dr. K. Kazbunda padesátníkem. In: *Moravská Orlice*. 23. 1. 1938.

Historik dr. K. Kazbunda padesátníkem. In: *Národní osvobození (venkovské vydání)*. 23. 1. 1938.

- JANOUSĚK, Emanuel. Muž vídeňských archivů. Historik dr. K. Kazbunda padesátníkem. In: *České slovo*. 23. 1. 1938.
- PEŠEK, Josef. Nový padesátník-historik. In: *Národní listy*. 23. 1. 1938.
- PROKEŠ, Jaroslav. Doc. Dr. Karel Kazbunda padesátníkem. In: *Venkov*. 23. 1. 1938.
- ý. Padesát let docenta dra Karla Kazbundy. In: *Nový směr*. Roč. 1938, č. 4, 29. 1. 1938, s. 2.
- k šedesátým narozeninám:
- BĚLOHLÁVEK, M. Šedesátiny Karla Kazbundy. In: *Národní osvobození*. Roč. XIX, č. 20, 24. 1. 1948, s. 5.
- CABALKA, Josef V. Šedesát let doc. dr. Karla Kazbundy. In: *Lidová demokracie*. Roč. IV, č. 19, 24. 1. 1948, s. 4.
- DOSTÁL, Josef. Jubileum archivářovo. In: *Svobodné slovo*, 23. 1. 1948, s. 4.
- LISÁ, Eva. K šedesátinám doc. dr. Karla Kazbundy. In: *Beseda*. Roč. V, 1948, č. 1-2, s. 12-13.
- k sedmdesátým narozeninám:
- J. Kl. /KLIK, Josef/. „Dr. Karel Kazbunda, bývalý úředník archivu zahraničních věcí a docent Karlovy university...“. In: *Časopis společnosti přátel starožitností*. Roč. LXVI, 1958, č. 1, s. 53.
- ŠAMBERGER, Zdeněk. Docent Dr. Karel Kazbunda sedmdesátníkem. In: *Archivní časopis*. Roč. 8, 1958, s. 38-39.
- k osmdesátým narozeninám:
- (ka) /KUČERA, Karel/. Malé zamyšlení k osmdesátinám. In: *Lidová demokracie*. 31. 1. 1968, s. 5.
- ŠAMBERGER, Zdeněk. 80 let doc. dr. Karla Kazbundy. In: *Archivní časopis*. Roč. 18, 1968, s. 49-51.
- VLACH, Miroslav. Snítka k životnímu jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. V, 1968, č. 1, s. 7-8.
- zp-. /noticka v rubrice Světem kultury a umění/. In: *Rudé právo*. Roč. 48, č. 23, 24. 1. 1968, s. 2.
- L. K. „Významný český historik...“. In: *Pochodeň*. Roč. 57, č. 32, 7. 2. 1968, s. 4.
- k pětaosmdesátým narozeninám:

ŠTRAIT, Jaroslav. Docent PhDr. K. Kazbunda pětadesátinám. In: *Předvoj*. Roč. XIV, č. 3, 26. 1. 1973, s. 3.

ŠTRAIT, Jaroslav. K jubileu. In: *Zpravodaj Šrámkovy Sobotky*. Roč. X, č. 1-2, 1973, s. 1.

o k devadesátým narozeninám:

-J. T. /TOMEŠ, Josef./. Zasloužil život vědě. In: *Svobodné slovo*, 22. 1. 1978.

-kk-. /KUČERA, Karel/. Historikovo jubileum. In: *Lidová demokracie*. Roč. XXXIV, č. 20, 24. 1. 1978.

ŠPĚT, Jiří. Karel Kazbunda – devadesát let. In: *Zprávy Společnosti přátel starožitností za rok 1978*, s. 5-6.

TURČÍN, Oldřich. Devadesáté narozeniny docenta PhDr. Karla Kazbundy. In: *Předvoj*. Roč. XIX, č. 4, 27. 1. 1978, s. 3.

VINŠ, Václav. 90 let doc. dr. Karla Kazbundy. In: *Archivní časopis*. Roč. 28, 1978, s. 43-44.

nekrology Karla Kazbundy

-r-. Za docentem Kazbundou. In: *Předvoj*. Roč. XXIII, č. 26, 25. 6. 1982, s. 3.

ŠAMBERGER, Zdeněk. Památce docenta Karla Kazbundy. In: *Archivní časopis*. Roč. 33, 1983, s. 86-91.

WINTERS, Stanley. Karel Kazbunda 1888-1982. In: *Austrian History Yearbook*. volume XVII-XVIII. University of Minnesota, 1981-1982, s. 581-582.

oznámení o udělení plakety Karlu Kazbundovi

Oslavy díla našeho předního historika. Čestné plakety Františka Palackého uděleny. In: *Rudé právo*. Roč. 48, č. 164, 15. 6. 1968.

Memoárová literatura

KALISTA, Zdeněk. *Po proudu života (2)*. Brno: Atlantis, 1996, s. 68.

MENČÍK, Alexandr. *Do dalšího pokolení rodu Menčíků*. Zlín, 1943.

RAIS, Karel V. *Ze vzpomínek I*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1922.

RAIS, Karel V. *Ze vzpomínek II*. vydání 2. Praha: Česká grafická unie a.s., 1934.

SKRBEK, Jaroslav. *Světlem a stínem*. Praha: Bohuslav Rupp, 1942.

STAŠEK, Antal. *Vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Fr. Borový, 1925.

Beletrie

BOROVÍČKA, Michael. *Kauza Karel Havlíček Borovský*. Praha: Baronet.

ČTVRTEK, Václav. *Pohádky z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky*.

Praha: Albatros, 1990.

HORÁKOVÁ, Abigail. *Libuňský jemnostpán*. Praha: Nakladatelství Šolc a Šimáček, 1928.

MAHLER, Zdeněk. *Kdo svůj národ miluje, nešetří ho. Aneb proč nenapišu hru o Karlu Havlíčku Borovském*. Praha: Primus, 1995.

NOVÁKOVÁ-MALINSKÁ, Milena. *Muž a boj*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství Ant. Svěcený, 1932.

NOVÁKOVÁ-MALINSKÁ, Milena. *Ted' nebo nikdy*. Praha: ČIN, 1936.

Slovníky a encyklopedie

BÍLEK, Karol. *Kdo je kdo v dějinách Sobotcka*. Sobotka: Knihovnička Českého ráje, 1995.

BÍLKOVI, Eva a Karol; CARDA, Vladimír. *Osobnosti spjaté s gymnáziem v Jičíně*. Jičín: Lepařovo gymnázium, 1999.

Československý biografický slovník. Praha: Encyklopedický institut ČSAV, 1992.

FRABŠA, F. S. *Jičínští, libáňští a sobotečtí spisovatelé a kulturní pracovníci*. Sešit 1. Jičínští spisovatelé. Jičín: Knihovna jičínského a soboteckého světa, 1939.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava; PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha: Libri, 2000.

Komenského slovník naučný. 10 dílů. Praha: Nakladatelství a vydavatelství Komenského slovníku naučného, 1937-1938.

LAŠŤOVKA, Marek; LEDVINKA, Václav. *Pražský uličník*. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství. 2 díly. Praha: Libri, 1998.

Lexikon české literatury. 4 díly. Praha: Academia, 1985-2008.

Malá československá encyklopedie. 6 dílů. Praha: Academia, 1984-1987.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. 7 dílů. Praha: Československý kompas, 1925-1933.

MOLDANOVÁ, Dobrava. *Naše příjmení*. Praha: Mladá fronta, 1983.

Ottův slovník naučný. 27 dílů. Praha: J. Otto, 1888-1909.

Ottův slovník naučný nové doby. 12 dílů. Praha: J. Otto, 1930-1943.

Příruční slovník naučný. 4 díly. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1963.

Seznam míst v království českém. Praha: Tiskem místodržitelské knihtiskárny, 1886, 1893, 1907.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století*. Praha-Litomyšl: Paseka, 1999.

TOMEŠ, Josef. *Slovník k politickým dějinám Československa 1918-1992*. Praha: Nakladatelství Budka, 1994.

Internetové zdroje

archiv Národního divadla dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Umelec.aspx&ju=1699&sz=0&zz=OPR&pn=254affcc-cb43-4078-86fe-c5544619cf67>.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava. *Hroby archivářů a historiků v českých zemích*.

dostupné z: www.cesarch.cz/data/fil_0028.doc

Příruční slovník jazyka českého. dostupné z: <http://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php>

Statistika četnosti všech příjmení v České republice. dostupné z:

<http://www.mvcr.cz/clanek/cetnost-jmen-a-prijmeni.aspx>

ŠUBRT, Jaroslav. Zapomenutá osobnost – docent Karel Kazbunda (1888-1982). In:

Jičínské internetové noviny. dostupné z:

<http://www.jinoviny.cz/view.php?cisloclanku=2010040001>

Seznam použitých zkratek

ABS - Archiv bezpečnostních složek
AČJ - Akademická čtenářská jednota
AMZV - Archiv Ministerstva zahraničních věcí
ANM - Archiv Národního muzea
ČSAV - Československá akademie věd
KČT - Klub českých turistů
LAPNP - Literární archiv Památníku národního písemnictví
MěNV - Městský národní výbor
MNV - Místní národní výbor
MUA AV - Masarykův ústav Archiv akademie věd ČR
ONV - Okresní národní výbor
OV KSČ - Okresní výbor Komunistické strany Československa
RMaG - Regionální muzeum a galerie v Jičíně
SOkA - Státní okresní archiv Jičín

PŘÍLOHY

Seznam textových příloh

Příloha č. 1 Článek Karla Kazbundy Pohled do doby absolutismu

Příloha č. 2: Vysvědčení Karla Kazbundy, studenta jičínského gymnázia v letech
1898-1906

Příloha č. 1 Článek Karla Kazbundy Pohled do doby absolutismu

Kazbundův jediný publikovaný článek s regionální tematikou najdeme v památníku jičínského gymnázia vydaného v roce 1933.¹ Stať můžeme číst mezi řádky jako apologii vlastního otce, jehož odkaz historik neúnavně po celý život hájil. Jičínská veřejnost viděla v Tomáši Kazbundovi i mnoho let po jeho smrti prorakously smýšlejícího c. k. inspektora, a především předsedu německého spolku Leseverein. Jeho syna pobouřil jakýkoli novinový článek, který haněl tatínkovo jméno, a donekonečna vysvětloval, že jeho otec vstoupil do Leseverein jen z toho důvodu, že v Jičíně tehdy jiný spolek ještě neexistoval.

Karel Kazbunda tak jistě s nechutí četl vzpomínky spisovatele Antala Staška, ve kterých s odporem přibližoval proněmeckou atmosféru na jičínském gymnáziu v 50. letech 19. století.² Antonín Zeman začal střední školu v Jičíně navštěvovat ve školním roce 1853/1854, studia zde však nedokončil – po absolvování sexty v roce 1859 odešel do Krakova. Tomáš Kazbunda se s ním setkal během hodin přírodopisu v primě a sekundě, a tak ani tento profesor nezůstal ušetřen ostré kritice ve Staškových vzpomínkách: „Profesor Kazbunda, jenž nás učil na nižším gymnasiu přírodopisu tak, že bychom nebyli rozpoznali ani vrabce, kdybychom rozpustilého ptáčka toho nebyli od maličkosti vídali u našich chalup, zakazoval ve škole každé české oslovení, ač sám rád po nás házíval v rodném jazyku nadávkami „pitomá ovce“ nebo „punčocho.“³ A v pamětech se najdou i další pasáže, které musely Karla Kazbundu rozlítit: „Lítostí jsme skoro plakali, když nám malým studentíkům, v první gymnazijní třídě brzy po počátku školního roku 1853/54 vzali zbytek českých učebnic, mezi nimi i Staškův přírodopis, a nahradili jej učebnicí německou, z níž jsme musili profesoru Kazbundovi po německu odříkávat, jak dlouhé ohony mají krávy, psi, lišky a jiná zvířátka.“⁴

Stašek se zaměřil proti Tomáši Kazbundovi možná i proto, že jako malý miloval zvířata, především ptactvo, a tak mu poněmčování přírodopisu asi vadilo ze všech předmětů nejvíc. Na jiném místě vzpomínek zdůvodňuje kladný vztah

¹ KAZBUNDA, Karel. Pohled do doby absolutismu. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně*. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 141-157.

² Části vzpomínek byly otiskovány v časopise *Zvon*. Roč. VI, 1906, s. 4-6, 27-30, 37-40 a roč. 14, 1914, 297-300, 315-319, 349-353. Později byly vydány knižně: STAŠEK, Antal. *Vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Fr. Borový, 1925.

³ STAŠEK, Antal. *Vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Fr. Borový, 1925, s. 79.

⁴ Tamtéž, s. 293.

ke svému prvnímu učiteli Knopovi, který mu daroval čížka s klecí: „Měl jsem ho rád, že miloval ptáčky zpěváčky jak já.“⁵

Kazbunda si velmi cenil kritiky Staškových vzpomínek z pera Františka Xavera Šaldy.⁶ Ten se po jejich přečtení zamýšlel nad významem pamětí jako literárního žánru a jejich významu pro historickou práci. I když se mu z literárního hlediska kniha líbila, upozornil na Staškovu neobjektivnost, historické nesrovnalosti a vytýkal mu zbytečné úvahové pasáže, v kterých autor nechtěně odkrýval své neznalosti.

Archivář rád využil příležitosti vystoupit proti Staškovým neobjektivním pomluvám poměrů na jičínském gymnáziu v době absolutismu. Přistoupil k tomuto úkolu po svém – sepsal článek založený na archivním materiálu vídeňských ústředních úřadů, pražského místodržitelství a policejního ředitelství. Nemusel tak ani psát osobní obranu svého otce a jeho kolegů, shromážděná fakta mluvila za něho.⁷

Kazbunda uvádí, že po revoluci 1848 (konkrétně ministerský výnos ze 13. září 1850) bylo dovoleno vyučovat v češtině a záleželo na každém ústavu, zda bude mít potřebné pomůcky a jaký si zřídí učební plán. Jediné čistě české gymnázium však tehdy bylo přeplněné pražské akademické. Za česká (ale ve skutečnosti smíšená) byly považovány ještě školy v Jičíně, Hradci Králové, Jindřichově Hradci a částečně v Písku a Německém Brodě. Tento stav však netrval dlouho, protože prioritou Schwarzenbergovy a Bachovy vlády byla centralizace a germanizace. K utužení poměrů na gymnáziích v českých zemích přispěla aféra s časopisy na akademickém gymnáziu, kde studenti Vítězslav Hálek, Alois Vojtěch Šmilovský a další začali v několika třídách vydávat české časopisy za tichého souhlasu svých profesorů.

Jičínské gymnázium v roce 1853/1854 navštěvovalo pouze osmnáct Němců a 265 Čechů, v česky přednášených předmětech ale muselo na konci hodiny proběhnout resumé pro německé studenty a u zkoušky si mohli vybrat, v jakém jazyce chtějí být zkoušeni. Kazbunda připomíná význam jičínského gymnázia jako

⁵ STAŠEK, Antal. *Vzpomínky*. Praha: Nakladatelství Fr. Borový, 1925, s. 17.

⁶ ŠALDA, František Xaver. Paměti a paměť. In: *Tvorba*. Roč. 1, č. 12-13, 1. 7. 1926, s. 217-220. Karel Kazbunda cituje Šaldův článek špatně pod názvem Paměť a paměti.

⁷ O době absolutismu na jičínském gymnáziu také referoval na základě studia výročních programů HEYDUK, Vítězslav. *Odras bachovské reakce na jičínském gymnasiu* (uloženo v *SOka Jičín*. Fond Muzejní spolek Jičín, k. 4), atmosféra tohoto prostředí je vylíčena i v divadelní hře HORÁKOVÁ, Abigail. *Libuňský jemnostpán*. Praha: Nakladatelství Šolc a Šimáček, 1928.

centra národního obrození v regionu a osobnosti profesorů P. Jana Sidona, Antonína Fährnicha, Josefa Uhlíře, Antonína Vánkomila Malocha⁸ či Gustava Adolfa Lindnera,⁹ které nikdo nemůže považovat za proněmecky smýšlející. Dále se na ústavu jeho otec potkal s učitelem klasických jazyků Františkem Grohem, Leopoldem Kotrbelcem, katechetou Antonínem Holmanem ad. Jako další suplent působil Kazbundův známý z píseckých studií Laurenz Krob. Na všechny dohlížela významná postava ředitele Františka Šíra, kterého charakterizoval autor článku takto: „...pedagog-poeta sám, v němž racionalism doby osvícenské měl převahu nad současným romantismem, nikoli na škodu české věci, která v něm měla moudrého, obezřelého strážce za doby politicky nejchoulostivější.“¹⁰

Kazbunda poukazuje na fakt, že tlak na omezení češtiny byl jak ze strany centrálních úřadů, tak ze strany samotných jičínských měšťanů. Ti si policejnímu řediteli stěžovali v přesně opačném duchu, než vzpomínal Antal Stašek – že profesori nutili studenty používat češtinu i při soukromých rozhovorech. Absolventi prý pak neuměli pořádně německy, a nemohli se uplatnit v úřadech. Podobná hlášení byla vodou na mlýn pražskému policejnímu řediteli rytíři Sacheru-Masochovi, který potlačoval jakékoli politické národní agitace a upozorňoval do Vídně, že v Jičíně zraje protějšek akademického gymnázia.

Místodržitelství do Vídně také referovalo, že profesori jičínského gymnázia projevují obzvláštní zálibu pro český jazyk, někteří dokonce česky literárně tvoří. Suplentům Františku Nackovi a Lindnerovi byla dána místodržitelem v roce 1852 za pročeské výroky v hostinci U Lípy „dobře míněná připomínka“, na podzim 1853

⁸ Antonín Vánkomil Maloch (1823-1880) byl považován za třetího až čtvrtého dějepisce království českého. Dokazoval místo narození císaře Karla Velikého, přispíval do Heberových hradů a do Riegerova slovníku naučného, argumentoval proti pravosti Rukopisů, sepisoval dějiny Jičína (zůstaly nedokončeny), archeologicky prozkoumával Prachovské skály aj. KUTNAR, František; MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého dějepiscectví*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 1997, s. 316-317.

⁹ Jak se uvádí ve výroční zprávě c. k. gymnázia za rok 1852, učil Gustav Adolf Lindner fyziku a „libomudrcovou průvědu“. Budoucí slavný pedagog G. A. Lindner se zapsal během svého krátkého působení na jičínském gymnáziu (1853-1855) do jeho dějin jako průkopník hodin tělocviku. Na zahradě u měšťana Mikendy cvičilo dvakrát týdně dvě hodiny po ránu několik dobrovolníků, kteří si z vlastních prostředků postavili i lešení k lezení (žebříky, dvojí bradla, rovný a nakloněný chodník, hrazda, žebříky spojené a žebřík vodorovný). Viz: Zavedení tělocviku na zdejšímu ústavu. In: *Programm c. k. Gymnasium v Jičíně roku 1852. Programm des kais. königl. Gymnasiums zu Jičín im Jahre 1852*. Jičín: tiskem Františka J. Kastránka, 1852, s. 45-46.

¹⁰ KAZBUNDA, Karel. Pohled do doby absolutismu. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 143. Tcháňovi pozdějšího ředitele Františka Lepaře bylo například vytýkáno, že se v úředním styku v 50. letech podepisoval „Schier“. Ve funkci se udržel i kvůli pochvalné zprávě ministra školství Lva Thuna, ve které vyzdvihoval jeho zkušenosti, horlivost, starost o rozmnožování sbírek učebnic a pomůcek na gymnáziu aj. (Tamtéž, s. 143 a 152.)

však byl první z nich přeložen do Břežan v Haliči a mladý Gustav Adolf Lindner se stěhoval roku 1854 do Celje ve Štýrsku, nyní na území Slovinska.¹¹

Dočasnou oporu v pročeských snahách ve školství naopak Kazbunda viděl ve školním inspektoru Řehoři Zeithammerovi, kterého si jistě vážil i osobně, protože pomohl jeho otci dostat se do Jičína. Řehoř Zeithammer byl v roce 1853 pověřen prošetřením poměrů a dozorem u maturit na jičínském gymnáziu. I přes jeho snahu se podíl německy přednášených předmětů musel navýšit a zavedla se i jiná opatření: vysvědčení bylo nutno psát v němčině, při zápisu do každého ročníku student prokazoval znalost němčiny, programy gymnázia, které v Jičíně vycházely do roku 1853 s titulem česko-německým, se změnily v letech 1854 a 1855 na nadpis německo-český a roku 1856 se titul objevil jen německy. Všichni pročesky smýšlející obyvatelé Jičínska mohli být nakonec rádi, že bylo ve městě potvrzeno osmitřídní gymnázium (vedle Chebu, Hradce Králové, Litoměřic, Jindřichova Hradce a Písku) a František Šír byl jmenován skutečným ředitelem.

Do těchto utužených poměrů nastoupil nový suplent. „Těž vyučování přírodopisu, které převzal na podzim 1853 po Nackovi Tomáš Kazbunda, mělo se opět jako před rokem 1851 konati po německu a jenom v nejnižších třídách »s ohledem na českou a latinskou terminologii.«¹²

Zpěčování se nařízení nemělo smysl, jen by gymnázium na sebe více upozorňovalo a profesori se přirozeně báli synů německy smýšlejících měšťanů. Kazbunda ale zdůraznil, že se dál učilo v národním duchu, jičínské gymnázium bylo v té době označováno jako venkovská výspa hlavní bašty české národní výchovy, kterou představovalo pražské akademické gymnázium.

„Stašek, který neznal hlubších vnitřních příčin postupu profesorů, posuzuje ducha ústavu výhradně podle některých zcela jednostranně pojímaných vnějších projevů discipliny a nerozpakuje se převzítí svůj úsudek gymnazisty o profesoru jako člověku a pedagogu do svých pozdních vzpomínek.“¹³ Kazbunda se ohrazuje

¹¹ G. A. Lindner byl kromě jiného obviněn z toho, že učil při výkladu filosofické propedeutiky podle vlastních zápisků, nikoliv podle předepsané učebnice, a že v logice uváděl nábožensky nevhodný příklad. Přeložen byl i přes protesty ředitele F. Šíra.

O G. A. Lindnerovi a jeho jičínském působení více viz: CACH, Josef. Cesta od jičínského gymnázia k vrcholům vědy. In: *Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání*. Z Českého ráje a podkrkonoší, suplementem 5. Semily: Státní okresní archiv Semily pro Lepařovo gymnázium v Jičíně, 2000, s. 195-198.

¹² KAZBUNDA, Karel. Pohled do doby absolutismu. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 149.

¹³ Tamtéž, s. 150.

proti patetickému, v příčinách nedomyšlenému tónu povzdechů Antala Staška. Výroky typu „mučírna,“ „policejní a četnická služba profesorů“ apod. mu přijdou v porovnání se skutečnou pozicí profesorů přehnané. Obviňuje také spisovatele z jasných nepravd, například když si stěžoval, že se profesor Kotrbelec vyhýbal češtině. Úřední akta totiž vypovídají, že i po omezení se vyučovalo náboženství až do kvinty česky. Antal Stašek odešel z jičínského gymnázia těsně předtím, než se poměry zase začaly trochu uvolňovat. Dne 8. srpna 1859 bylo vydáno ministerské nařízení, rušící předešlé, že na vyšších gymnáziích má převládat němčina jako vyučovací jazyk a dále se situace měla posuzovat podle národnosti většiny místního obyvatelstva. V tu dobu ale už Stašek přesídlil do pro něho „slovanštějšího“ Krakova.

Na obranu svého otce Karel Kazbunda také připomněl, že jeho pedagogické schopnosti naopak ocenil Karel V. Rais, zemský školní inspektor Pátek aj. „V posudku terciána Zemana (Staška) milosti nenalézají. Hodnocení politické stránky jeho činnosti, které se dnes s oblibou děje nekriticky výhradně z hlediska mentality převratové a nikoli – jak jediné je správné – objektivně z hlediska doby jeho činnosti, ponechávám si k jiné příležitosti.“¹⁴ Karel Kazbunda vyvrací „němectví“ svého otce i dokumentem z pražského místodržitelského archivu. Tam se zachoval zajímavý posudek policejního ředitele Sachra-Masocha vypracovaný pro místodržitelství, když se Kazbunda st. ucházel o místo gymnaziálního učitele v Jičíně. V něm se mimo jiné uvádí, že je budoucí suplent vědecky vzdělaný, bezúhonného chování, má však obzvláštní zálibu v české řeči a je trochu liberálnějšího, i když ne neloajálního smýšlení.

Historika jistě musela těšit chvála na jeho příspěvek, která přišla veřejně i od zemského inspektora Františka V. Vykoukala, kterého článek pravděpodobně přesvědčil: „Zde /příspěvek Pohled do doby absolutismu od Karla Kazbundy – pozn. autorky/ je třeba zvláště upozorniti, že se tu uvádí na pravou míru ledacos, co ve svých »Vzpomínkách« jednak z neporozumění, jednak ze zakřiveného názoru chlapeckých let zkreslil tehdejší žák ústavu Antal Stašek.“¹⁵ Ovšem hned následující řádky stejné recenze, kde František Vykoukal připomíná pročeský zápal

¹⁴ KAZBUNDA, Karel. Pohled do doby absolutismu. In: *Památník státního čs. gymnasia Františka Lepaře v Jičíně 1624-1777, 1807-1932*. Jičín: Podpůrný spolek, 1933, s. 150.

¹⁵ *SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium Jičín, k. 20, i. č. 956. Časopisy a články týkající se gymnázia 1908-1935. VYKOUKAL, František V. Památník jičínského gymnasia, výstřižek z nezjištěných novin.

studentů gymnázia, zatímco ve městě ještě „strašil Leseverein“, musel Kazbundu utvrdit v tom, že má stále před sebou náročný boj za očištění odkazu otce.

Pro Karla Kazbundu jistě musela být při studiu dějin druhé poloviny 19. století vzrušující představa, že mnohé z osobností, o kterých se dozvídal z literatury a z archivních pramenů, jeho otec osobně znal, a dokonce učil. Ve vzpomínkách na tatínka se sám diví, že snad nikde nestudovalo na českém gymnáziu najednou tolik pozdějších vynikajících osobností veřejného života, jako na jičínském v 50. letech 19. století. Tomáše Kazbundu jako suplenta znali ze svých mladých let kromě Antala Staška i tito muži: zemský archivář František Dvorský, jazykovědec Jan Gebauer,¹⁶ ředitel Zemské banky Jindřich Niederle (otec archeologa, slavisty a národopisce Lubora Niederleho), poslanec a staročeský politik Karel Mattuš, pražský starosta Jindřich Šolc, básník Václav Šolc, novinář Jan Matouš Černý (strýc Josefa Pekaře), radikální politik Antonín Kotík (okresní tajemník v Nové Pace, autor brožury *Pláč koruny české*), dramatik František Věnceslav Jeřábek aj.

Velmi nadějným studentem suplenta Kazbundy byl také pozdější první profesor pomocných věd historických na pražské univerzitě Josef Emler. Výborný student jičínského gymnázia se sice nakonec rozhodl pro studium historie, ale s jeho výkony v oboru přírodních věd byl Kazbunda velmi spokojen i u maturitní zkoušky, především chválil jeho botanické znalosti.¹⁷

Znali se i synové obou aktérů úspěšné maturitní zkoušky z roku 1856. Karel Kazbunda vzpomínal, jak u něho jednou v Černínském paláci byl na návštěvě vládní rada Jan Emler, kterého se jen tak zeptal, zda ví, že jeho tatínek učil Josefa Emlera. Ředitel univerzitní knihovny prý nemohl této zprávě uvěřit především vzhledem k věkovému rozdílu. Potvrdil však, že rostliny měl jeho otec rád po celý život.¹⁸

¹⁶ Jazykovědec si o Tomáši Kazbundovi poznamenal, že studenty hodně naučil především při botanických exkurzích, Gebauer sám však lituje, že už hodně zapomněl. Více o mládí a studiích Jana Gebauera viz: GEBAUEROVÁ, Marie. *Vzpomínky ze života Jana Gebauera*. In: *Listy filologické*. Roč. XXXV, 1908, s. 25-35.

¹⁷ Na maturitním vysvědčení z 8. 7. 1856 je u přírodních věd napsáno známka „vorzüglich“ s poznámkou: „weiss insbesondere die Pflanzen mit vieler Genauigkeit zu charakterisieren.“ *MUA AV*. Fond Josef Emler, k. 1, i. č. 15. Studijní doklady. Více o jičínských studiích Josefa Emlera viz: ŠLECHTOVÁ, Marie. *Mládí a studia Josefa Emlera*. In: *Josef Emler /1836-1899/. Příspěvky k jeho učitelské, vědecké a organizační činnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 131-137.

¹⁸ *LA PNP*. Fond Jan Thon. Karel Kazbunda Janu Thonovi 9. 5. 1957.

Příloha č. 2: Vysvědčení Karla Kazbundy, studenta jičínského gymnázia v letech 1898-1906¹⁹

Prima (školní rok 1898/1899)

Třída vysvědčení	první s vyznamenáním	první s vyznamenáním
Mravné chování²⁰	Uspokojivé	uspokojivé
Pilnost²¹	Náležitá	náležitá
Náboženství²² (Josef Příbyl)	Chvalitebný	chvalitebný
Latina (Antonín Trnka)	Chvalitebný	výborný
Čeština (Karel Štětina)	Chvalitebný	chvalitebný
Zeměpis, dějepis (Karel Štětina)	Chvalitebný	chvalitebný
Matematika (Gotthard Smolař)	Dobry	dobry
Přírodopis (zoologie, botanika) (Gotthard Smolař)	Výborný	chvalitebný
Tělocvik (Emanuel Patzelt)	Chvalitebný	chvalitebný
Nepovinné předměty:		
Němčina (Gotthard Smolař)	Výborný	chvalitebný
Krasopis (Karel Petr)	Dobry	dobry
Kreslení (Anastas Papáček)	Chvalitebný	výborný
Zpěv (Josef Příbyl)	Chvalitebný	dobry
Vnější úprava prací písemných	Vkusná	velmi úhledná
Počet zameškaných hodin	3	23

¹⁹ Vysvědčení Karla Kazbundy se nedochovala, studijní výsledky jsem tak vypsalá z hlavních a třídních protokolů (*SOKA Jičín*. Fond Lepařovo gymnázium, kniha č. 35 až 39 a 143, 152, 161, 170, 179, 189, 199).

²⁰ Stupnice hodnocení mravů: chvalitebné-spokojivé-zákonné-méně zákonné-nezákonné

²¹ Stupnice hodnocení pilnosti: vytrvalá-náležitá-dostatečná-nestálá-nepatrná

²² Stupnice hodnocení vyučovacích předmětů: výborný-chvalitebný-dobry-dostatečný-nedostatečný-zcela nedostatečný.

V závorce uvedeno jméno vyučujícího profesora.

Sekunda (školní rok 1899/1900)

Třída vysvědčení	První	první
Mravné chování	Uspokojivé	uspokojivé
Pilnost	Náležitá	náležitá
Náboženství (<i>Josef Příbyl</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Latina (<i>Antonín Trnka</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Čeština (<i>František Palata</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Zeměpis, dějepis (<i>Adam Fleischmann</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Matematika (<i>Gotthard Smolař</i>)	Dobrý	dobrý
Přírodopis (zoologie/zoologie, botanika) (<i>Gotthard Smolař</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Tělocvik (<i>Matěj Řehořovský</i>)	Chvalitebný	dobrý
Nepovinné předměty:		
Němčina (<i>Adam Fleischmann</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Krasopis (<i>Karel Petr</i>)	Dobrý	dobrý
Kreslení (<i>Kašpar Žalman</i>)	Výborný	výborný
Zpěv (<i>Josef Příbyl/Alois Záděra</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Vnější úprava prací písemných	Úhledná	úhledná
Počet zameškaných hodin	0	0

Tercie (školní rok 1900/1901)

Třída vysvědčení	První	první s vyznamenáním
Mravné chování	Uspokojivé	uspokojivé
Pilnost	Náležitá	náležitá
Náboženství (<i>Josef Příbyl</i>)	Chvalitebný	výborný
Latina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dobry	chvalitebný
Řečtina (<i>Adam Fleischmann</i>)	Dobry	chvalitebný
Čeština (<i>Jan Ladislav Čapek</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Zeměpis, dějepis (<i>Karel Štětina</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Matematika (<i>Gotthard Smolař</i>)	Dobry	dobry
Přírodopis (mineralogie) (<i>Gotthard Smolař</i>)	—	chvalitebný
Fyzika (<i>Gotthard Smolař</i>)	Chvalitebný	—
Tělocvik (<i>Matěj Řehořovský</i>)	Dobry	chvalitebný
Nepovinné předměty:		
Němčina (<i>Antonín Trnka</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Krasopis (<i>Karel Petr</i>)	—	dobry
Kreslení (<i>August Němeček</i>)	Výborný	dobry
Zpěv (<i>Alois Záděra</i>)	Chvalitebný	dobry
Vnější úprava prací písemných	Slušná	slušná
Počet zameškaných hodin	31	0

Kvarta (školní rok 1901/1902)

Třída vysvědčení	První	první
Mravné chování	Zákonné	uspokojivé
Pilnost	Náležitá	náležitá
Náboženství (<i>Josef Příbyl</i>)	Chvalitebný	výborný
Latina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dobry	dobry
Řečtina (<i>Josef Kotyk</i>)	Dobry	dobry
Čeština (<i>Jan Ladislav Čapek</i>)	Dobry	chvalitebný
Zeměpis, dějepis (<i>Karel Štětina</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Matematika (<i>Gotthard Smolař</i>)	Dobry	dobry
Fyzika (<i>Karel Petr</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Tělocvik (<i>Václav Bešřák</i>)	Chvalitebný	dobry
Nepovinné předměty:		
Němčina (<i>Adam Fleischmann</i>)	Dobry	dobry
Francouzština (<i>Adolf Benš</i>)	Výborný	výborný
Těsnopis (<i>Václav Trojan</i>)	Dobry	dobry
Vnější úprava prací písemných	Slušná	obstojná
Počet zameškaných hodin	13	6

Kvinta (školní rok 1902/1903)

Třída vysvědčení	První	první
Mravné chování	Uspokojivé	zákonné
Pilnost	Náležitá	náležitá
Náboženství (<i>Josef Příbyl</i>)	Výborný	chvalitebný
Latina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dobry	dobry
Řečtina (<i>Josef Vlček</i>)	Dobry	chvalitebný
Čeština (<i>Josef Vlček</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Zeměpis, dějepis (<i>František Pösl</i>)	Výborný	chvalitebný
Matematika (<i>Václav Trojan</i>)	Dobry	dostatečný
Přírodopis (mineralogie-I. běh, II. běh botanika) (<i>Gotthard Smolař</i>)	Dostatečný	dobry
Tělocvik (<i>Matěj Řehořovský</i>)	Dostatečný	chvalitebný
Nepovinné předměty:		
Němčina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dobry	dobry
Francouzština (<i>Josef Štefan Kubín</i>)	Dobry	dobry
Těsnopis (<i>Gotthard Smolař</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Vnější úprava prací písemných	Obstojná	obstojná
Počet zameškaných hodin	6	0

Sexta (školní rok 1903/1904)

Třída vysvědčení	První	první
Mravné chování	méně zákonné	zákonné
Pilnost	Náležitá	náležitá
Náboženství (<i>Josef Příbyl</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Latina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dostatečný	dobrý
Řečtina (<i>Jan Ladislav Čapek</i>)	Dobrý	dobrý
Čeština (<i>František Pösl</i>)	Dobrý	dobrý
Zeměpis, dějepis (<i>Karel Štětina</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Matematika (<i>Karel Petr</i>)	Dobrý	dobrý
Přírodopis (zoologie) (<i>Gotthard Smolař</i>)	Dobrý	dobrý
Tělocvik (<i>Jaroslav Ždímal</i>)	Dobrý	dobrý
Nepovinné předměty:		
Němčina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dostatečný	chvalitebný
Francouzština (<i>Josef Štefan Kubín</i>)	Dobrý	<i>Vyloučen</i>
Těsnopis (<i>Gotthard Smolař</i>)	Dobrý	dobrý
Vnější úprava prací písemných	Obstojná	obstojná
Počet zameškaných hodin	0	0

Septima (školní rok 1904/1905)

Třída vysvědčení	První	první
Mravné chování	Zákonné	méně zákonné
Pilnost	Dostatečná	náležitá
Náboženství (<i>Josef Příbyl</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Latina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dostatečný	dostatečný
Řečtina (<i>Josef Vlček</i>)	Dobry	dobry
Čeština (<i>František Pösl</i>)	Dobry	dobry
Zeměpis, dějepis (<i>Karel Štětina</i>)	Chvalitebný	výborný
Matematika (<i>Václav Trojan</i>)	Dostatečný	dobry
Fyzika (<i>Václav Trojan</i>)	Dobry	chvalitebný
Filosofická propedeutika (<i>Jakub Všetěčka</i>)	Dostatečný	dostatečný
Nepovinné předměty:		
Němčina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dostatečný	dostatečný
Těsnopis (<i>Václav Trojan</i>)	Chvalitebný	<i>vyloučen</i>
Zpěv (<i>Alois Záděra</i>)	—	dobry
Vnější úprava prací písemných	Úhledná	úhledná
Počet zameškaných hodin	2	0

Oktáva (školní rok 1905/1906)

Třída vysvědčení	První	první
Mravné chování	Zákonné	uspokojivé
Pilnost	Náležitá	náležitá
Náboženství (<i>Josef Příbyl</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Latina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dostatečný	dostatečný
Řečtina (<i>Josef Vlček</i>)	Dobry	dobry
Čeština (<i>František Pösl</i>)	Dobry	dobry
Zeměpis, dějepis (<i>Karel Štětina</i>)	Výborný	výborný
Matematika (<i>Václav Trojan</i>)	Dobry	dobry
Fyzika (<i>Václav Trojan</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Filosofická propedeutika (<i>Jakub Všetěčka</i>)	Dostatečný	dostatečný
Tělocvik (<i>Jan Pivoňka</i>)	Výborný	výborný
Nepovinné předměty:		
Němčina (<i>Antonín Trnka</i>)	Dobry	dostatečný
Zpěv III (<i>Alois Záděra</i>)	Chvalitebný	chvalitebný
Vnější úprava prací písemných	Úhledná	úhledná
Počet zameškaných hodin	0	5

Maturitní vysvědčení (21. června 1906)

Mravné chování	Zákonné
Náboženství	Chvalitebný
Latina	Dobry
Řečtina	Dostatečný
Čeština	Dostatečný
Zeměpis a dějepis	průměrem výborný
Matematika	Dobry
Fyzika	průměrem chvalitebný
Přírodopis	Dobry
Filosofická propedeutika	Dostatečný
Tělocvik (obligatorní)	Výborný
Nepovinné předměty:	
Němčina	Dobry
Těsnopis	Chvalitebný
Zpěv	Chvalitebný
Výsledek zkoušky	Dospělý

Seznam obrazových příloh

- Obr. č. 1 Staroměstské (dnes Valdštejnovo) náměstí v Jičíně (přelom 19. a 20. století)
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 2 Hotel U města Hamburku – společenské centrum Jičina v druhé polovině 19. století
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 3 Lipové stromořadí v Jičíně (přelom 19. a 20. století)
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 4 Vlakové nádraží v Jičíně
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 5 Pohled na Husovu třídu v Jičíně s rodným domem Karla Kazbundy (konec 19. století)
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 6 Dům čp. 133 na Husově třídě – rodný dům Karla Kazbundy (současný stav)
(foto autorka)
- Obr. č. 7 Fügnerova ulice v Jičíně s domem Marie Kazbundové (konec 19. století)
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 8 Dům čp. 197 ve Fügnerově ulici, v němž Karel Kazbunda dlouhá léta žil (současný stav)
(foto autorka)
- Obr. č. 9 Otec Tomáš Kazbunda kolem roku 1860
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 10 Otec Tomáš Kazbunda
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 11 Matka Marie Kazbundová, roz. Meritová v roce 1876
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 12 Výbor spolku Leseverein v roce 1878, předseda Tomáš Kazbunda sedící první vlevo
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 13 Budova učitelského ústavu v Jičíně, sídlo cvičné školy
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 14 Ukázka ze sešitu českého jazyka Karla Kazbundy, žáka 3. třídy cvičné školy
(ANM. Fond Karel Kazbunda)

- Obr. č. 15 Budova jičínského gymnázia (postavena roku 1883)
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 16 Ukázka ze sešitu zeměpisu Karla Kazbundy, studenta nižšího gymnázia
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 17 Kresby Karla Kazbundy z dob gymnaziálních studií
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 18 Pomník Karla Havlíčka Borovského v Jičíně (odhalen roku 1906)
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 19 Plakát na divadelní představení spolku Akademická čtenářská jednota
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 20 Pohlednice vydaná ke 40. výročí založení spolku Akademická čtenářská jednota
(soukromá sbírka Karla Čermáka)
- Obr. č. 21 Karel Kazbunda jako voják 91. pěšího pluku (pravděpodobně v roce 1914)
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 22 Karel Kazbunda během první světové války
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 23 Karel Kazbunda v 50. letech
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 24 Karel Kazbunda (vpravo) s Václavem Bucharem (uprostřed) před vchodem do jičínského archivu 12. 9. 1958
(soukromý archiv Marcely Šanderové)
- Obr. č. 25 Slavnostní předání zlaté medaile Františka Palackého Karlu Kazbundovi 18. 11. 1968
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 26 Ukázka rukopisu Karla Kazbundy (vzpomínky Můj otec, má matka)
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 27 Karel a Terezie Kazbundovi na jičínském náměstí v roce 1968
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 28 Manželé Kazbundovi na oslavách 350. výročí založení gymnázia v Jičíně
(ANM. Fond Karel Kazbunda)

- Obr. č. 29 Manželé Kazbundovi na zahradě svého domu s Josefem Hobzkem,
Josefem Tomešem a Jiřím Horákem 19. 5. 1977
(ANM. Fond Karel Kazbunda)
- Obr. č. 30 Rodinná hrobka na jičínském hřbitově
(foto autorka)
- Obr. č. 31 Detail rodinné hrobky na jičínském hřbitově (foto autorka)

Obr. č. 1 Staroměstské (dnes Valdštejnovo) náměstí v Jičíně (přelom 19. a 20. století)

Obr. č. 2 Hotel U města Hamburku – společenské centrum Jičína v druhé polovině 19. století

Obr. č. 3 Lipové stromořadí v Jičíně (přelom 19. a 20. století)

Obr. č. 4 Vlakové nádraží v Jičíně

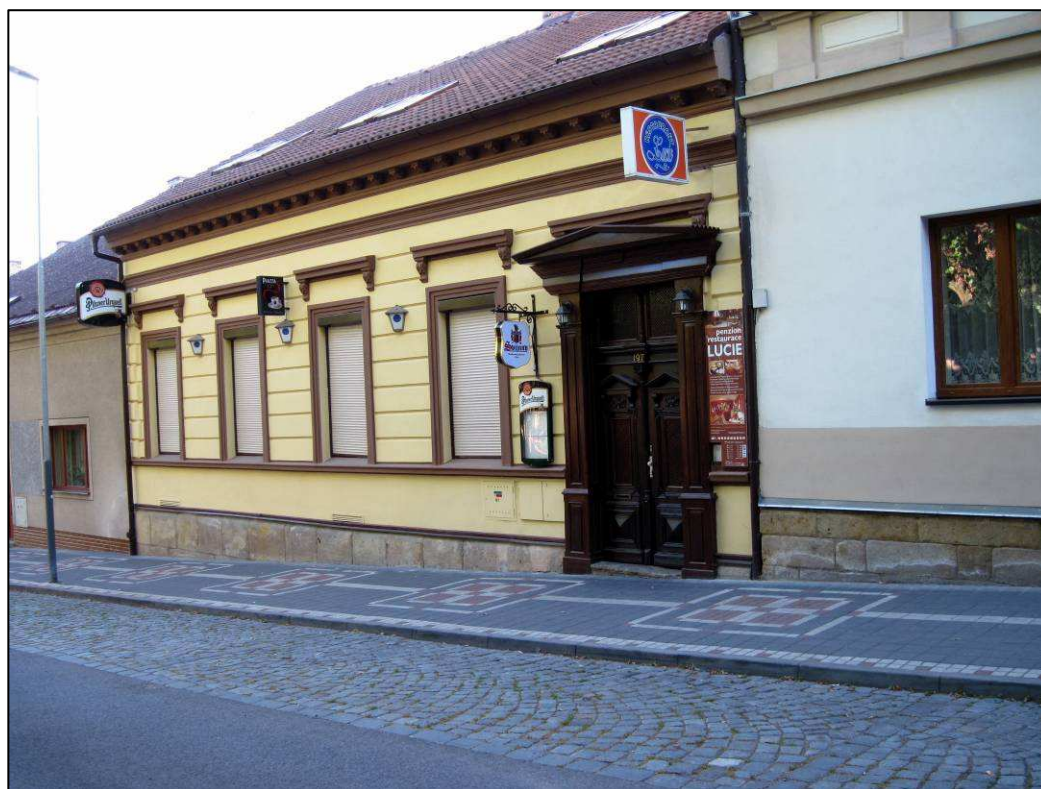
Obr. č. 5 Pohled na Husovu třídu v Jičíně s rodným domem Karla Kazbundy (konec 19. století)

Obr. č. 6 Dům čp. 133 na Husově třídě – rodný dům Karla Kazbundy (současný stav)

Obr. č. 7 Fügnerova ulice v Jičíně s domem Marie Kazbundové (konec 19. století)

Obr. č. 8 Dům čp. 197 ve Fügnerově ulici, v němž Karel Kazbunda dlouhá léta žil (současný stav)

Obr. č. 9 Otec Tomáš Kazbunda kolem roku
1860

Obr. č. 10 Otec Tomáš
Kazbunda

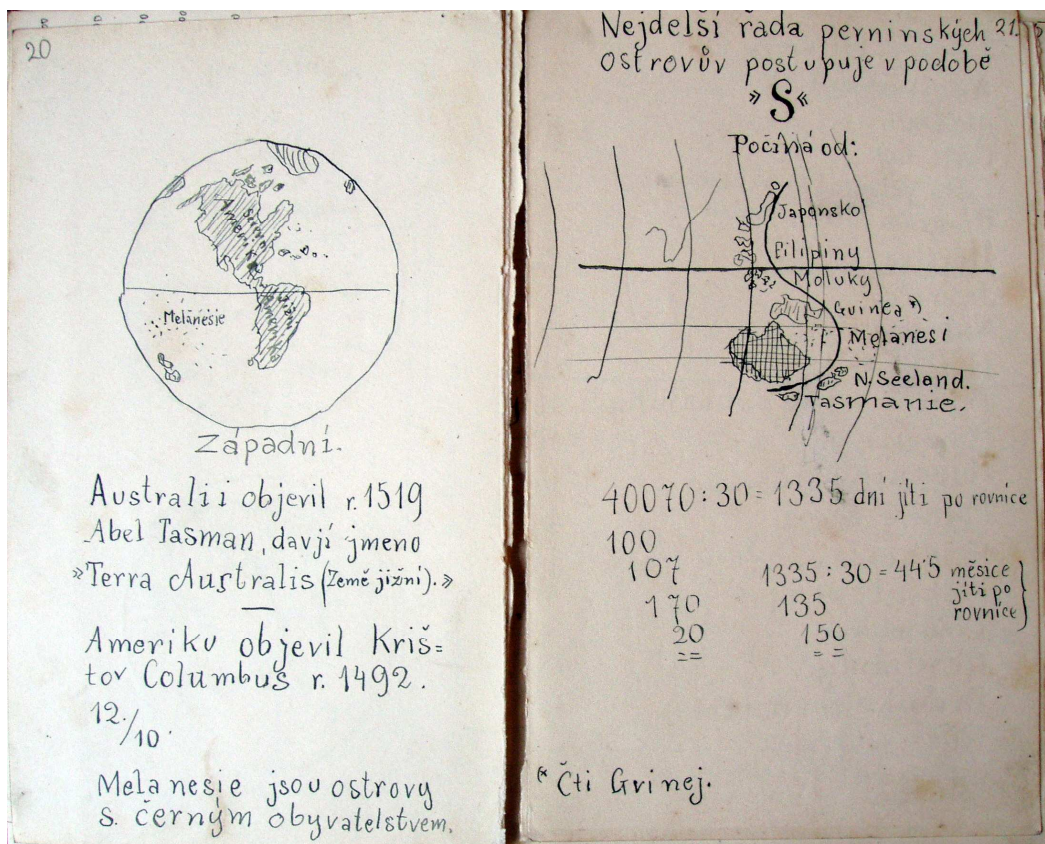
Obr. č. 11 Matka Marie
Kazbundová, roz. Meritová v roce

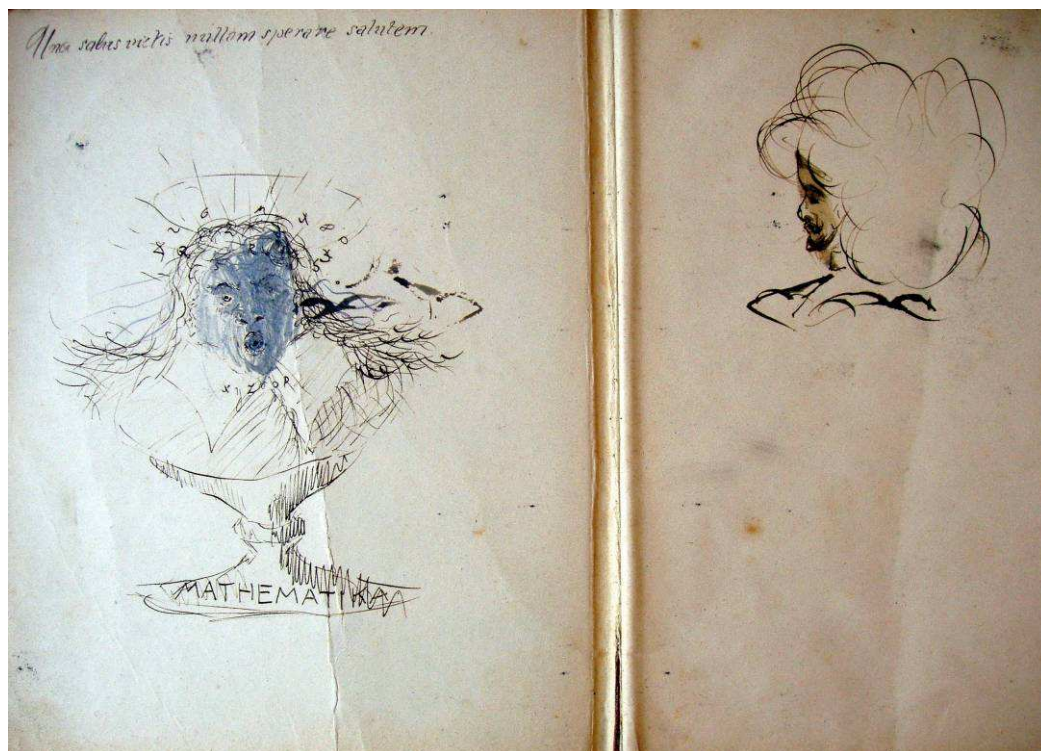
Obr. č. 12 Výbor spolku Leseverein v roce 1878, předseda Tomáš Kazbunda sedící
první vlevo

Obr. č. 15 Budova jičínského gymnázia (postavena roku 1883)

Obr. č. 16 Ukázka ze sešitu zeměpisu Karla Kazbundy, studenta nižšího gymnázia

Obr. č. 17 Kresby Karla Kazbundy z dob gymnaziálních studií

Obr. č. 18 Pomník Karla Havlíčka Borovského v Jičíně (odhalen roku 1906)

Ve prospěch „Husova Fondu.“

Akademická Čtenářská Jednota v Jičíně.

Ve středu, 4. srpna 1909.

Hotel Hamburk.

ARTHUR SCHNITZLER:

LITERATURA

Veselohra o 1 dějství. Přel. Jan Ladecký. Režii má Vojta Novák.

OSOBY:

Klement	— — — — —	Karel Kazbunda.
Gilbert	— — — — —	Vojta Novák.
Markéta	— — — — —	Milka Malínská.

EDUARD PAILLERON:

DOMÁCÍ PŘÍTEL.

Salonní veselohra o 1 dějství. Přeložil a režii má Otakar Hink.

OSOBY:

Paul de Bussac	— — — — —	Otakar Hink.
Hrabě de Bussac, jeho strýc	— — — — —	Frant. Kubín.
Gaston de Veret, přítel Paulův	— — — — —	Karel Kazbunda.
Baron Brunner	— — — — —	Dr. Josef Mrňák.
Baronka Brunnerová	— — — — —	Božena Malínská.
Casteljac, taneční mistr	— — — — —	Vojta Novák.
Mme de Nunez	— — — — —	Blaž. Fleischmannova.
Mme de Bryas	— — — — —	Jiřina Kubínova.
Marietta, komorná	— — — — —	Růžena Popkova.
Edmond, vlásenkář	— — — — —	Jan Čejka.
Benoit, sluha	— — — — —	Karel Navrátil.

Děj v boudeiru baronky Brunnerové v době přítomné.

OSCAR WILDE:

FLORENCCKÁ TRAGEDIE.

Dramatický fragment o 1 dějství. Přel. Jar. Krezar z Růžokvětu. Režii má V. Novák.

OSOBY:

Simone, kupec	— — — — —	Vojta Novák.
Bianka, jeho žena	— — — — —	Milka Malínská.
Guľdo Bardi, florencký princ	— — — — —	Karel Kazbunda.

Dějištěm je Florencie ve století XVI.

Začátek přesně o 8. hod.

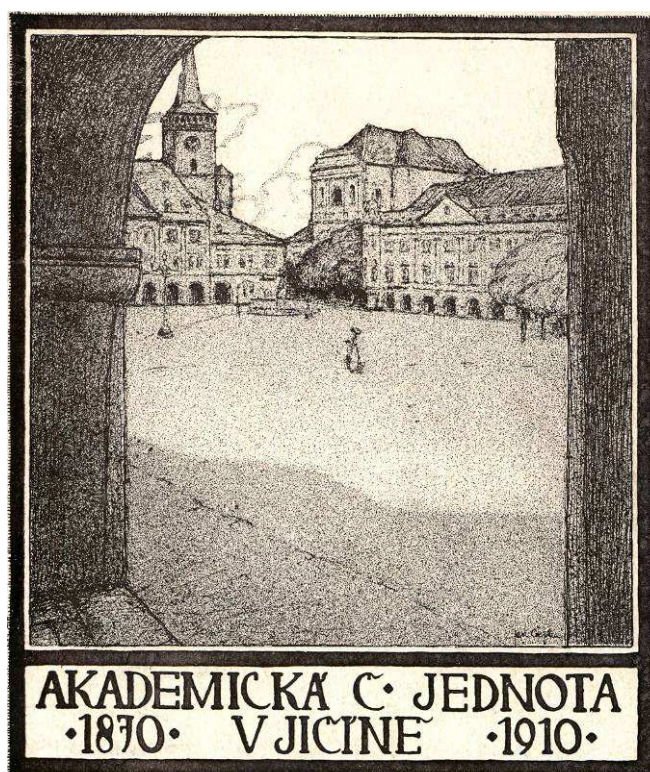
Konec o 11. hodině.

Ceny míst:

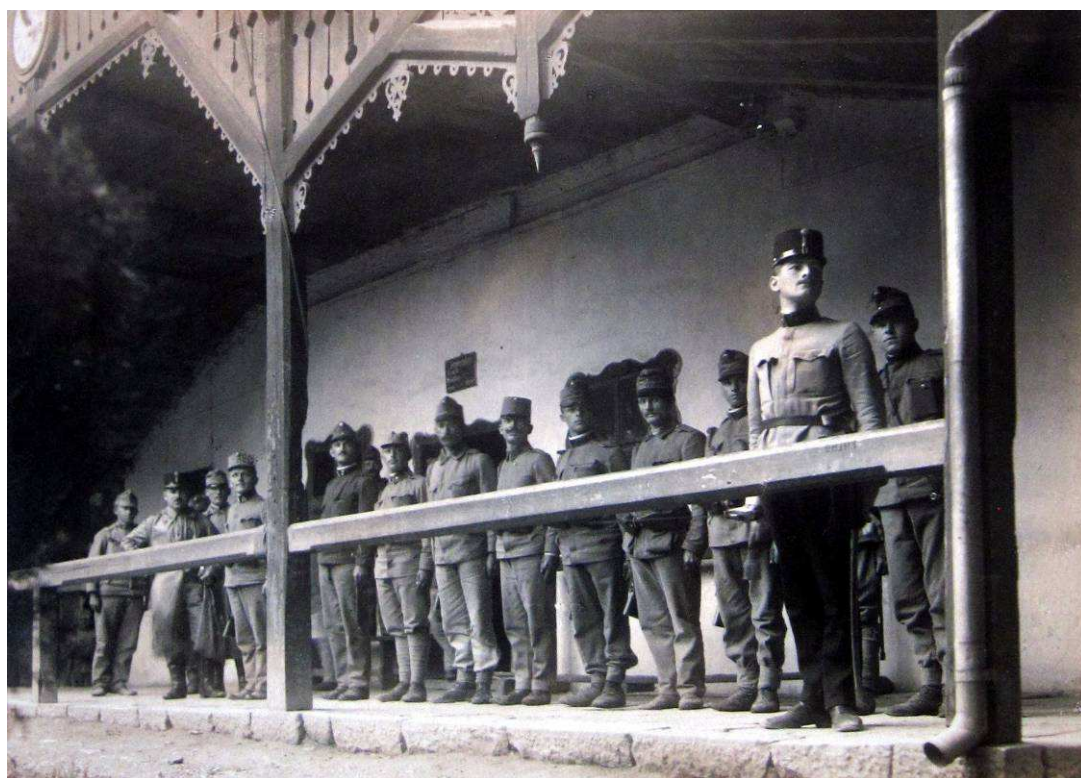
- Křeslo 1 K 20. I. místo 1 K. II. místo 60 hal. K stání 30 hal. -

Předprodej lístků ve staré lékárně „u bílého
jednorozce.“

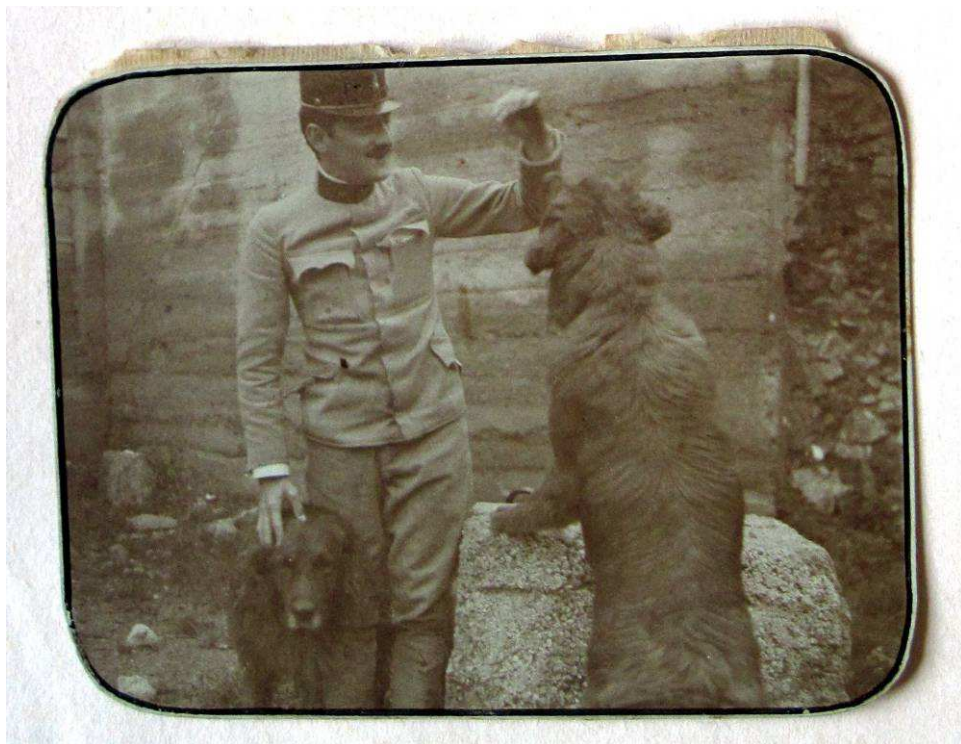
Obr. č. 19 Plakát na divadelní představení spolku Akademická čtenářská jednota

Obr. č. 20 Pohlednice vydaná ke 40. výročí založení spolku Akademická čtenářská jednota

Obr. č. 21 Karel Kazbunda jako voják 91. pěšího pluku (pravděpodobně v roce 1914)

Obr. č. 22 Karel Kazbunda během první světové války

Obr. č. 23 Karel Kazbunda v 50. letech

Obr. č. 24 Karel Kazbunda
(vpravo) s Václavem Bucharem

Obr. č. 25 Slavnostní předání zlaté medaile Františka Palackého Karlu Kazbundovi 18.
11. 1968

Obr. č. 27 Karel a Terezie Kazbundovi na jičínském náměstí v roce 1968

Obr. č. 28 Manželé Kazbundovi na oslavách 350. výročí založení gymnázia v Jičíně

Obr. č. 29 Manželé Kazbundovi na zahradě svého domu s Josefem Hobzkem, Josefem Tomešem a Jiřím Horákem 19. 5. 1977

Obr. č. 30 Rodinná hrobka na jičínském hřbitově

Obr. č. 31 Detail rodinné hrobky na jičínském hřbitově